MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XX, nr. 1 (77), 2021, BISTRIȚA

⦿ **Să trăiești cu folos – articole despre Bartolomeu Valeriu Anania** de Pr. prof. Ștefan Iloaie, Pr. Ioan Chirilă ph. d., Pr. Bogdan Ivanov, Monica Grosu, Andrei Mic, Olimpiu Nușfelean, Mircea Gelu Buta, Menuț Maximinian, Icu Crăciun, Victor Constantin Măruțoiu, Paul-Ersilian Roșca, Nicoleta Pălimaru, cu un interviu de Ioan Pintea ⦿ **Eveniment: *Cartea cuvintelor-madlenă* de Irina Petraș și *Soră Lume* de Ana Blandiana** ⦿ George Vulturescu – 70 ⦿ In memoriam Andrei Moldovan ⦿ În oglinda lecturii ⦿ Logos ⦿ Poezia Mișcării literare ⦿ Aura Christi la Festivalul Internațional de Poezie PoeMAD ⦿ Proza Mișcării literare ⦿ Literatura tinerilor ⦿ **Echivalențe lirice – Titos PATRIKIOS și Thodoris VORIAS** ⦿ Literatura Europei ⦿ Plastică ⦿ Foto-album cu scriitori ⦿ Parodii de Lucian Perța ⦿ Cititor de reviste ⦿ De la U.S.R. ⦿

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XX, nr. 1 (77), 2021, Bistriţa

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Judeţean Bistriţa-Năsăud
prin Biblioteca Județeană George Coșbuc
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacţia:
Olimpiu NUŞFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-şef
Virgil RAŢIU - redactor-şef adjunct

Vasile VIDICAN - redactor asociat

Coperta: Marcel LUPŞE
(În imagine - Bartolomeu Valeriu Anania)

Număr ilustrat cu lucrări de Doina MIHĂILESCU

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE
Secretariat de redacţie, corectură: Ionela-Silvia NUŞFELEAN

Adresa redacţiei: Bistriţa,
str. Arţarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpintea2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂŢCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistriţa.

Apariţiile iniţiale ale revistei au fost sprijinite de Casa de Cultură a Sindicatelor şi S.C. Aletheia, Bistriţa.

Revista apare cu sprijinul Asociaţiei Culturale Liviu Rebreanu – Mişcarea literară.

Revista Mişcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacţia respectă grafia autorilor.

CUPRINS

Olimpiu NUȘFELEAN: Casa ficțiunii/ 1
Pr. prof. Ștefan ILOAIE: Lecțiile mitropolitului Bartolomeu al Clujului/ 3
Pr. Ioan CHIRILĂ, ph. d.: Ars poesis – Sophia kai Agape, diortosind cu inima cuvântul/ Cuvântul - Bartolomeu Valeriu Anania -/ 7
Pr. Bogdan IVANOV: Bartolomeu Anania și lungul provizorat american/ 10
Monica GROSU: *Rotonda plopilor aprinși* sau portrete în lumină/ 14
Andrei MIC: Mitropolitul Bartolomeu Anania sau portretul ca act de recunoștință/ 16
Olimpiu NUȘFELEAN: Pe o insulă de copil/ 19
Mircea Gelu BUTA: La masa Înaltului/ 21
Menuț MAXIMINIAN: Însoțindu-l pe Mitropolitul Bartolomeu de la Bethleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii/ 26
Icu CRĂCIUN: Teatrul lui Valeriu Anania/ 31
Victor Constantin MĂRUȚOIU: Unicitatea cuvântului și vulturul cel înalt/ 38
Dr. Paul-Ersilian ROȘCA, Director Muzeul Mitropoliei Clujului: Dorul de Bartolomeu Valeriu Anania/ 40
Dr. Nicoleta PĂLIMARU: Pagini de Jurnal cu IPS Bartolomeu Anania (1994)/ 43
Valeriu ANANIA: „Cine poate garanta eternitatea unui scriitor? Critica? Publicitatea? Cititorii? Publicul spectator? Ediţiile populare sau de lux? Toate s-au dovedit relative. Poate că eternitatea este ea însăși relativă.”/ 48
Bartolomeu ANANIA (Note biobibliografice)/ 55
Foto-album Bartolomeu ANANIA/ 59
Mirela Cristina RUS: Cartea cuvintelor-madlenă/ 60
Olimpiu NUȘFELEAN: Lumea în oglinzile interioare ale scriitorului/ 64
Gheorghe GLODEANU: Lucian Blaga într-o nouă lectură/ 67
Ion Radu ZĂGREANU: Fulgurații lirice/ 70
Adrian ȚION: Patetism restructurat/ 72
Iuliu-Marius MORARIU: *Vitralii cu greieri*/ 73
Virgil RAȚIU: La voia „inspirației”/ 75
Ioan L. ȘIMON: Un parcurs reflexiv/ 77
Iulia Anamaria GHIDIU: Avatarele firii/ 79
LŐRINCZI Francisc-Mihai: Respirații în solitudine/ 82
Iacob NAROȘ: Niculae GHERAN în dialog cu Virgil RAȚIU și nu numai/ 85
Olimpiu NUȘFELEAN: Pietre pentru o operă în devenire/ 88
Ion Radu ZĂGREANU: O biografie mutilată/ 90
Ion BUZAȘI: Autobiografii spirituale/ 92
Ion Radu ZĂGREANU: Publicistul mereu la încălzire/ 95
Iuliu-Marius MORARIU: Interviurile licantropice ale lui Menuț Maximinian/ 97
Virgil RAȚIU: Anul „vacanțelor” 2020 a fost suportabil, spre imperfect.../ 99
Pr. Ioan CREȚA: Înțelepții Voronețului/ 101
Andrei MOLDOVAN: Poezii/ 104
Alexandru JURCAN: Poezii/ 107
Mihaela OANCEA: Poezii/ 108
Mirela ORBAN: Poezii/ 110
Simona ŞERBAN: Poezii/ 112
Romiţa Mălina CONSTANTIN: Poezii/ 115
Angelica LAMBRU: Timpul răvășit al literaturii sau poezia ca întârziere/ 118
Aura CHRISTI: Poezii/ 120
Mihaela MUDURE: Poezii/ 125
Valentin IACOB: Tirania rimei/ 126
Leon-Iosif GRAPINI: Invitație la nuntă/ 128
Maria MATEAN: Poezii/ 133
Alexandra MÂNZAT: Marjă de expunere sentimentală/ 135
Mihai PETRE: Eseostudii, recenzii și cronici literare de Iulian Cătălui/ 137
Olimpiu NUȘFELEAN: Descifrări critice/ 141
Menuț MAXIMINIAN: Poveștile copilăriei, interzise?/ 144
Titos PATRIKIOS: Poezii/ 148
Thodoris VORIAS: Poezii/ 150
Gheorghe GLODEANU: Povestea omului care și-a pierdut umbra/ 156
Damaschin POP-BUIA: Lansarea romanului Die Unschärfe der Welt de Iris Wolff/ 164
Doina MIHĂILESCU în dialog cu Diana-Cristina MORAR: Pictura inimii/ 168
Foto-album cu scriitori/ 172
Lucian PERŢA: Parodii pur și simplu/ 174
CITITOR DE REVISTE/ 175
La Uniunea Scriitorilor din Romania: Ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor din România din data de 30 martie 2021/ 177

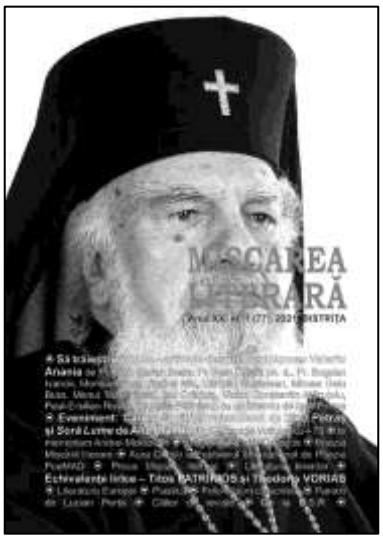

Casa ficțiunii

Răspunzînd unei anchete a revistei *Caiete Silvane* despre cărțile citite în pandemie, am evocat în cîteva rînduri, cum fac și acum în trimiterea la împrejurarea menționată, o reacție de răsfoire/ alegere a cărților dintr-o librărie, unde, într-o zi, am intrat în trecere, din simplă curiozitate sau, cum i-am spus librăresei, ca să nu-mi pierd obișnuința, nu prea exersată în ultima vreme. Răsfoind niște cărți, m-a interesat o traducere. Cînd am trecut prin filele cărții, am văzut că „povestea" era scrisă sub forma unui jurnal. Am pus cartea înapoi în raft. După atîta citit (și care va continua) despre pandemie, nu vreau „jurnal", nu mai vreau „adevăruri", vreau ficțiune. Ficțiune pură. Mi-e foame de ficțiune! Cum răspunsul la anchetă trebuia să fie foarte scurt, încerc să explic gestul mai pe larg, glosînd pe o temă ce revine mereu în discuțiile despre cărți și scris, a raportului dintre informația nudă și scrisul „fictiv", care procesează realitatea cu ajutorul formulelor solicitate de chimia minții unui scriitor.

În perioada postdecembristă, mai ales în primii ani, interesul pentru literatura de ficțiune a început să scadă constant și categoric, în favoarea literaturii de informație, pe care o promovau ziarele și televiziunile. Ba, o vreme, parcă adia o undă de interes pentru lucrările memorialistice, unele de sertar sau traduceri, la care n-am prea avut acces în comunism. Dar, precumpănitor, am tot citit tot felul de știri, informație nudă, pînă și despre cum naște găina pui vii…, poate-poate ne dumirim ce e cu lumea asta și cum merge ea tot înainte… Și ce am aflat? Cam ce știam și pînă să deschidem… televizorul.

În perioada pandemiei, confuzia informațională a căpătat o coloratură și mai puternică. Situațiile paradoxale, informațiile controversate date ca definitive derutează și mai mult. Sînt „știri" furnizate cu (o aparentă) bună-credință, oferite pe tavă astfel încît beneficiarul să aleagă conform rațiunii sale, dar confuzia sporește cu fiecare opțiune pusă pe cîntarul analitic. E pandemie sau nu? După unii, da, după alții, nu. E eficientă masca? Schema de tratament a nu știu cui? Te apără vaccinul de satana? Vei găsi argumente și pro, dar și contra. Toate formulate cu o retorică elaborată nuanțat. Un amestec de știri adevărate și, altele, false. Nici nu mai știi care predomină. Rațiunea care le promovează (sau le difuzează) îți dă dreptul la alegere. Dar cum să alegi? Descoperi deodată că știrea care îți regla o atitudine, un anumit comportament nu (mai) e demnă de încredere. Situație repetată constant. Realitatea ce vine spre tine agresiv, intimidant, fals persuasiv se golește tot mai mult de sens. Și te trezești în plină… ficțiune. O ficțiune pe care nu mai știi cum să o citești.

Editorial

Restricțiile la care am fost supuși (pe bune?, să sperăm) ne-au obligat să stăm mai mult în casă. De peste un an. Ce să facem în casă? Citim? Mai jucăm table, ne mai plimbăm pe… telefon, mai facem o prăjitură, mai punem mîna pe o carte, pe o revistă… Claustrarea e propice lecturii? Dar cărei lecturi? Scriitorii știu acum

Olimpiu NUȘFELEAN

ce înseamnă „restricționarea”, chiar involuntară, a accesului spre bibliotecă, librărie, prezentări de carte, conferințe, colecții ... Schimbul de cărți și reviste se face cu dezinfectantul la îndemînă!... Unii mai au vreo bibliotecă sau vreun colțișor cu cărți pe acasă. Care pot fi împrospătate mai greu. Dar, după decenii de distrugere a cultului cărții, ce acces mai au oamenii – și tinerii, în special – la cartea de lectură? Îți poți imagina mulți oameni stînd acasă și, din plictiseală, răsfoind pliantele de promoții de la magazine… Ce să răsfoiască altceva? Și nu au nici o cultură a accesării cărților sau publicațiilor pe internet. Și ce-ți poate spune un pliant publicitar despre lumea în care trăiești sau despre sufletul tău? Te învîrți prin casă și deschizi iarăși televizorul. Poate cu năduf. Te căznești să citești știrile, dar merge greu, faci relaționări, dar nu prea te dumirești care e adevărul gol-goluț, pe care pretind Știrile că ți-l oferă. Încerci să cauți sensuri, să descifrezi înțelesuri, ca și cum ai citi o poezie, dar Poezia e departe. Și cum să-ți dea prin cap să te exersezi pe o poezie, mai mult decît pe o știre?

Stai în casă, protejat împotriva coronavirusului, și visezi să călătorești. În jurul casei sau în jurul lumii. Abia acum îți dai seama ce înseamnă să fii… liber. Te mulțumește oare lectura unui pliant de călătorii, după ce, probabil, ai văzut și revăzut de n ori fotografiile sau filmulețele cu drumurile tale pe itinerariile vacanțelor? Cum mai evadezi? Cum mai trăiești mitul visului de a învinge banalitatea cotidianului? Acum ești prins într-un mecanism (să-i zicem social?) viclean și dezastruos: ți se spune să nu ieși din casă și, în lipsă de alternative, te întorci iarăși și iarăși (obligat de situație) la discursul entropic al televiziunilor, care te năucește și te îndobitocește, te „dezactivează”, cu toate bombele mediatice aruncate în față. Și atunci? Salvarea – dacă judeci puțin – vine de la lectura cărților, de la frecventarea (în singurătatea… fizică) a artei. Poți intui că îți vine alături cineva, cineva din lumea ta, care nu încearcă să te falsifice, sau să te „restricționeze” la cele puține și false, un scriitor, un artist plastic, un personaj, o operă însuflețită, *care însuflețește* la rîndu-i.

Casa ficțiunii apare în opoziție cu casa restricțiilor. Aceasta te face captiv frumosului, nu urîtului descoperirii minciunii imbatabile. Analiza raportului dintre realitatea ficțiunii artistice și a ficțiunii știrilor falsificate poate detecta funcționarea unui mecanism care îți deteriorează continuu ființarea. Adică: ficțiunea artistică te duce, prin maieutica receptării asumate, dinspre imaginar – ca realitate artistică – spre realitatea existenței/ prezenței (adevărate) în lume, te poartă dinspre interioritatea/ singurătatea ta asumată, spre o realitate decriptată în deplină sinceritate a ființării. Cîtă vreme realitatea falsificată prin, generic spunînd, știrea falsă, luată ca „realitate nudă”, te duce spre un imaginar al confuziei, un imaginar care însingurează și atomizează, care te închide într-o trăire mințită, din care nu are ce „știre” să te mai scoată.

Desigur că, azi, nimeni nu are un „proiect” prin care să amelioreze „circulația dezinfectată” a cărților sau revistelor, să deschidă larg ușile librăriilor și bibliotecilor, sau geamurile chioșcurilor de ziare… Chiar declarația de a te afla „la dispoziția cititorului” nu mai înseamnă mare lucru azi, cîtă vreme nu se găsesc soluții în conformitate cu situațiile și condițiile din pandemie. Cum să te remontezi sufletește, cînd vezi că nu există interes sau preocupare clară pentru sporirea numărului de paturi de la ATI în sprijinul bolnavilor. Cine să-i creeze unui cititor oportunități să ajungă fără riscuri la o bibliotecă? Eventual, i se spune cititorului să rămînă acasă, ca să nu ia virusul…

Există însă și moduri de a-ți cîștiga și păstra libertatea, fie și cea de mișcare, că e vorba de o mișcare fizică, fie de una pe cărările spiritului. Există evadarea în frumos, și nu doar prin reverie sau melancolie. Nu există libertate fără frumos. Prin frumos, mintea își exersează libertatea de manifestare, de a coordona înaintea noastră prin viață. Istoria umanității nu probează nimic altceva cu mai mare putere.

Lecțiile mitropolitului Bartolomeu al Clujului

Pr. prof. Ștefan ILOAIE

„Este vorba de sufletul meu...”

Mulți dintre contemporani se raportează la mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania ca la o personalitate culturală și eclesială care a fost și rămâne un reper de autoritate, el constituind – încă din viață – o referință a valorilor bisericești, culturale și naționale autentice. Arhiepiscop și mitropolit, dar și dramaturg, poet, eseist, publicist, teolog al nuanțelor, excepțional predicator, ierarh de anvergură, diortositor al Sfintei Scripturi și al câtorva dintre cărțile de cult, s-a dovedit a fi adevărat misionar și apologet al vremii noastre.

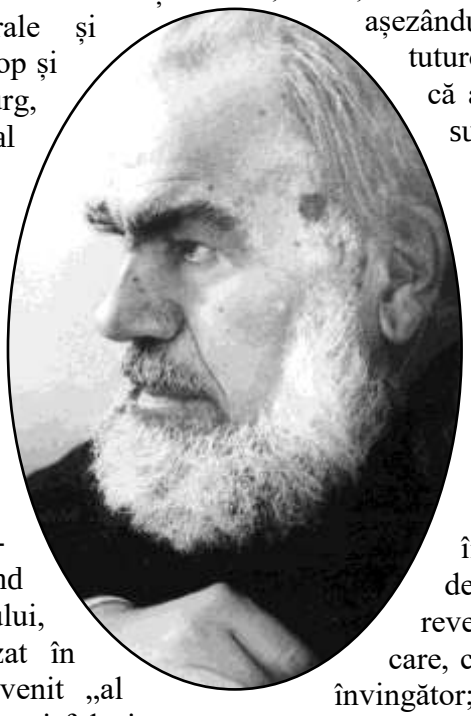

A fost emoționat – a mărturisit-o el însuși – atunci când, la începutul lunii februarie 1993, a fost întâmpinat pe dealul Feleacului, fiind apoi primit în cetatea Clujului, cea din care fusese expulzat în tinerețe. Bartolomeu a redevenit „al Clujului” – titulatură pe care a și folosit-o –, s-a identificat cu istoria Bisericii Ortodoxe transilvănene și, adesea, chiar cu aceea a întregii Biserici Ortodoxe Române, cu istoria actuală a acestei eparhii și cu istoria acestei metropole. Deși la data la care fusese ales arhiepiscop la Cluj avea deja 72 de ani, Dumnezeu i-a dăruit sănătate, putere și har să conducă această eparhie timp de 18 ani, în vremuri tulburi atât pentru climatul bisericesc din Transilvania, cât și pentru cel social din România. În egală măsură om de cultură și om al Bisericii, personalitatea sa – cu aceste două dimensiuni – și-a pus amprenta asupra activităților din Arhiepiscopie, a proiectelor derulate, a acțiunilor inițiate. Astfel a înțeles să împlinească un testament sufletesc despre care îi vorbise, în tinerețe, profesorul Nicolae Mladin, viitorul mitropolit al Ardealului: „Bag samă că ai dar la cuvânt și dar la condei. Pune-le, pe amândouă, în slujba Bisericii și a Neamului”. Privindu-și retrospectiv zbaterile și liniștirile, împlinirile și neîmplinirile, și așezându-le cu sinceritate sub privirile tuturor, în *Memorii*, avea să scrie că așa a fost viața lui, așa a fost sufletul său...

„Leu în administrație, miel în Liturghie”

A fost cunoscut de către unii cel mai adesea pentru intransigența părerilor sale, dar el era omul care – până la a-și exprima atitudinea – o gândea, o cântărea, îi căuta punctele slabe, o deconstruia și, dacă rezista, revenea și o susținea; era „taina” care, cel mai adesea, făcea din el un învingător; căci rareori pierdea. Pe patriarhul Justinian Marina, căruia îi fusese apropiat un sfert de veac, îl descria ca fiind *leu* în administrație și *miel* în Liturghie. Dar la fel devenise Bartolomeu însuși, care administra eparhia cu minte limpede și cu mână de fier, dar atent la nuanțe. Spre deosebire de aceasta, slujirea liturgică se desfășura liniștit, impunând – atât pentru el, cât și pentru ceilalți – trăirea duhovnicească și uitarea grijilor administrative. Unii am fost martori la situațiile – puține, de altfel – în care, în timpul Liturghiei, s-ar fi impus un gest concret, o atenționare sau chiar o măsură drastică. Dar: nu! Atrăgea atenția, discuta sau

Să trăiești cu folos

lua măsuri doar după desfășurarea momentului liturgic.

La nivelul administrației a impus câteva principii: *frică de Dumnezeu, obiectivitate* și *transparență*, pe care ținea să le reamintească din când în când colaboratorilor. Altfel spus, cerea: o conștiință limpede prin care activitatea, fie ea cât de minoră, să fie săvârșită cu credința că Dumnezeu este prezent; judecarea oricărei situații cu echilibru și discernământ, ținând seama de cauzele și consecințele directe și indirecte, certe sau posibile; deciziile să fie luate la vedere și nu pe ascuns. Chiar dacă – prin statură, chip, privire ori cuvânt – arhiereul impunea adeseori respect, ba chiar distanță, el era de cele mai multe ori apropiat și cald, se comporta părintește. De aceea, îi numea pe cei din administrație – indiferent de funcția ocupată – „colaboratori", nu „subalterni"; de aceea devenea copil în apropierea copiilor; de aceea avea inocența de a-i vedea pe toți oamenii, indiferent de vârstă și de funcția ocupată, cinstiți și necorupți – până la proba contrarie!; de aceea dorea să ne ferească de corupție, împotriva căreia folosea, simplu, proverbul auzit de la mama: „Decât să înting în unt/ și să mă uit în pământ,/ Mai bine să înting în sare/ și să mă uit la soare!"

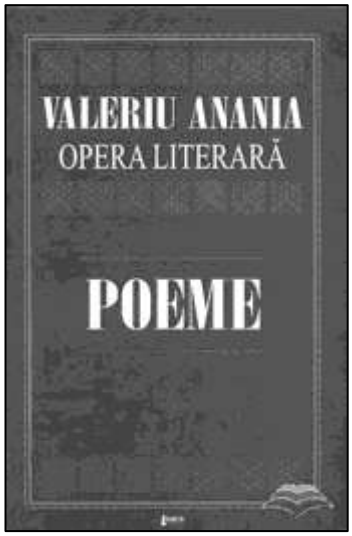

Către sfârșitul vieții devenise un „bătrân-tânăr": vârsta trupului o întrecuse cu mult pe cea a sufletului, dar el demonstra încă o dinamică interioară care se manifesta în îndrăzneala gândirii, în vigoarea propunerilor, în diversitatea activităților. Urarea adresată celor care-l întâlneau era aceasta: „Să v-ajute Dumnezeu să ajungeți cel puțin vârsta mea, iar la vârsta mea să aveți cel puțin tinerețea mea!". Era mereu ocupat: făcea administrație; diortosea Sfânta Scriptură sau scria explicarea Sfintei Liturghii; își pregătea, atent și sârguincios, propunerile și intervențiile pentru ședințele sinodale, considerând că nu se poate prezenta nepregătit; participa la manifestări culturale; oferea interviuri; avea atitudini și propuneri îndrăznețe și variate. Atunci când vreun eveniment deosebit devenea prioritar, se implica și urmărea personal evoluția și rezolvarea lui. Era preocupat de marile probleme ale Bisericii și ale neamului, dar și de amănunte care țineau de viața de zi cu zi a preotului din ultimul cătun al eparhiei sale. A numit foarte mulți tineri în funcții administrative și prefera să lucreze cu ei, considerând că sunt mai puține șanse ca aceștia să fie corupți. Știa să-i îndrume și să-i motiveze pe tineri, să le fructifice efortul și să și-i apropie într-o dragoste care era cu adevărat părintească.

Era o fire complexă, și totuși simplă; imprevizibil, și totuși lăsându-se a fi „citit". În fața realităților concrete ale cotidianului, teologul și omul de cultură Bartolomeu Anania devenea omul care analizează realist adevărul și îl surprinde în cuvinte simple. S-a luptat, de foarte multe ori de unul singur, pentru cauzele în care a crezut. Așa – cu smerenie – era încredințat de responsabilitatea pe care o avea în a afirma fără menajamente ceea ce crede, simte și vede. Acuratețea gândirii, intuiția, curajul, viața pusă în slujirea lui Hristos, au făcut ca arhiepiscopul și mitropolitul Bartolomeu să fie om de atitudine. Așa se explică pozițiile clare și prompte, diferențiate în funcție de context, pe care le avea față de probleme foarte diferite ale vieții religioase și sociale.

„În fundul prăpastiei să nu disperi, în vârful muntelui să nu amețești!"

După fire și caracter, era om al muntelui. Așa se explică dârzenia, curajul, tăria morală, autoritatea, atitudinea fermă. Demn, își asuma rolul de conducător – indiferent de consecințe –, lupta pentru ideile frumoase și nobile, avea putere mobilizatoare. Iar de partea sa era și puterea cuvântului, căci a surprins adevăruri mari în cuvinte simple. Înconjurat de mulțimi, era mai degrabă singur și singuratic; dar nu un însingurat; sau nu prea des. Tocmai singurătatea aceasta l-a și făcut

pasibil câteodată de neînțelegere și chiar de critică; dar și de admirație îmbinată cu liniștea de a-l fi știut pe el, Bartolomeu „muntele”, existând.

Era o fire meditativă, care știa – spre exemplu – să trăiască minunățiile muntelui numindu-l câteodată „măria sa”, care se înduioșa în fața florii, afirmând că în ea se cuprinde minunea lui Dumnezeu, care admira tăcut – în gânduri doar de el știute – apusul de soare sau care, spre sfârșitul vieții, la birou fiind și tânjind după liniște, își rostea gândul: „Așa m-aș retrage la pustie…!”. Peregrin și fugar prin munți, călit de încercările vieții, nu putea să nu iubească splendoarea, dar și solitudinea înălțimilor. Muntele făcea parte din structura ființială a părintelui Bartolomeu, care trăda din când în când – în atitudine și în comportament, în cuvânt și în privire – statura și măreția, dar și tăcerea și liniștea imensităților. Depășise cu mult vârsta de 80 de ani când, ajuns pe culmile Munților Suhard de lângă Vatra Dornei, afirma: „Nu credeam că voi mai bate vreodată muntele cu piciorul”; și, aproape o zi întreagă, plină de soare și de liniște, muntele s-a lăsat mângâiat de privirea cuiva care îl cunoștea atât de bine...

Era convins de legătura de nezdruncinat dintre om și natură, și de faptul că omul îi poate face mult rău naturii, așa că s-a pronunțat vehement împotriva proiectului de la Roșia Montană și tot așa a susținut, inclusiv prin scrisori circulare adresate clerului și credincioșilor, păstrarea unei naturi curate. Plecând de la curăția muntelui, a semnalat existența nu doar a unei poluări fizice, ci mai ales a poluării spirituale, în general, și a celei îndreptate împotriva tinerilor, în special. Împotriva acestor agresiuni a luptat din răsputeri, indicându-ne pericolele: „Oare nu iubim noi cerul senin, cu stelele limpezi pe cer?... [Atunci] ne întrebăm: de ce aceasta ofensivă de poluare a spiritului în țara noastră, România?... Presa, ziarele, revistele, canalele de televiziune se întrec în a arunca cu gunoaie în casele și în sufletele noastre…”. Sau: „Zadarnic curățim pământul de gunoaie dacă-l vom lăsa populat cu oameni deformați și mutilați sufletește. Vă rog, părinților, ocrotiți-vă copiii! E vorba de viitorul nostru ca neam, popor și patrie”.

Dar tot muntele i-a dat lecții de viață! În predica duminicală, se adresa de multe ori în special tinerilor – care umpleau catedrala și spațiul din fața ei – și, făcând referiri la experiența sa de viață, le spunea: „De-a lungul vieții mele, Dumnezeu m-a purtat și-ntr-o parte și-n alta, și în sus și-n jos, din genună și până-n vecinătatea azurului. Din toate acestea am învățat un lucru, pe care vă rog să-l învățați de la mine: în fundul prăpastiei să nu disperi, iar în vârful muntelui să nu amețești.” Altădată, retras la Mânăstirea Piatra Fântânele din Pasul Tihuța – unul dintre locurile sale de suflet – și privind spre munții de la orizont, afirma: „Dacă mori aici, nici nu știi când treci în Rai; te duci dintr-un rai în alt Rai.” În iulie 2010, și-a petrecut acolo – în raiul munților – ultimul concediu; tot acolo și-a redactat și testamentul.

„Îmi vine greu să mă lipsesc de privirile voastre...”

În catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, părintele Bartolomeu s-a exprimat cândva astfel: „Ne-am deprins unii cu alții, ne uităm unii în ochii altora, și dacă frățiilor voastre vă vine greu să vă lipsiți de cuvântul meu, mie îmi vine greu să mă lipsesc de privirile voastre...”. Enunța, astfel, golul pe care urma să îl lase plecarea lui dintre noi...

Ținând la principiul că un gospodar bun se ocupă de toate, și-a pregătit din timp mormântul. Nu-i prea plăcea să-l vadă, însă – încredințat că sfârșitul său nu putea fi departe și că misiunea sa se apropia de sfârșit – afirma: „Nu este important să trăiești mult! Important este să trăiești cu folos”.

La fel, privind – în salonul mare al Centrului Eparhial – la tablourile înaintașilor săi, și-a ales și pregătit tabloul oficial spunând că, după moartea sa, nu se știe ce imagine va fi aleasă spre a fi așezată în galeria ierarhilor clujeni. Atunci când pastorul evanghelic Hans-Joachim Janus din Germania i-a adus în dar un tablou cu portretul dânsului realizat ca instantaneu la Sfânta Liturghie, arhiepiscopul a spus: „Acesta va fi tabloul meu oficial: în el se îmbină statura imperială a slujirii reprezentată de culoarea veșmântului cu smerenia privirii celui care îl poartă”.

La plecarea sa dintre noi, Mitropolitul Bartolomeu a lăsat o moștenire spirituală și culturală demnă de luat în seamă și pe care este bine să ne-o reamintim: relația interioară dintre cult și cultură; sublinierea și păstrarea valorilor naționale și a demnității neamului românesc; dragostea pentru limba română și pentru corecta rostire românească; grija pentru îndrumarea tineretului; cultul pentru adevăr, în opoziție directă cu minciuna și corupția; implicarea Bisericii în societate și oferirea de răspunsuri eclesiale concrete la problemele actuale: bioetica, ecologia, Roșia Montană, relația dintre Biserică și politică, filantropia etc.

Iată de ce ne este dor de lecțiile, de cuvântul și de privirea lui...

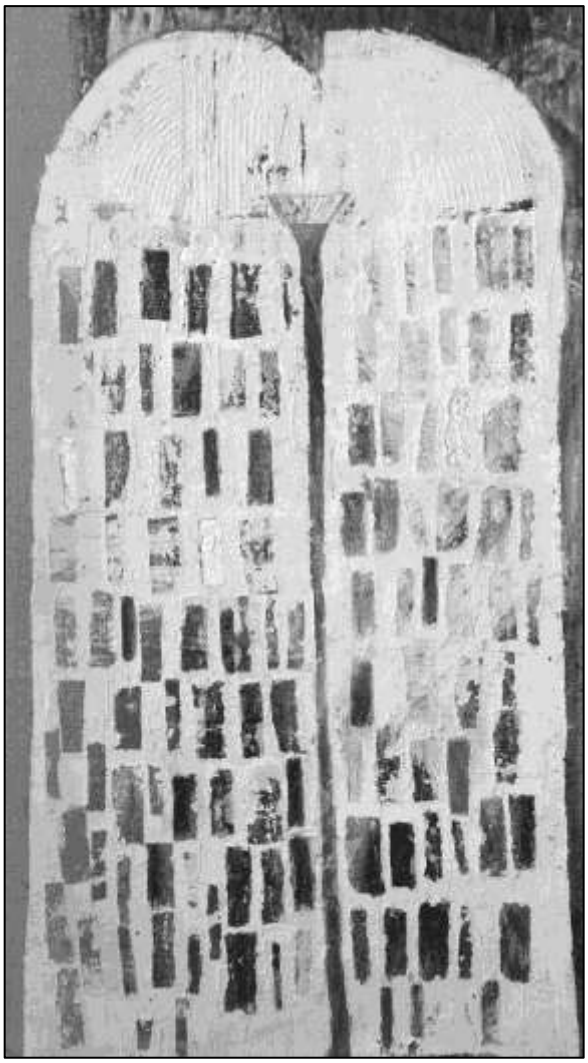

Bizanț

Ars poesis –
Sophia kai Agape,
diortosind cu inima cuvântul/ Cuvântul
- Bartolomeu Valeriu Anania -

Pr. Ioan CHIRILĂ, ph. d.

Un secol de când s-a născut un încuvântat, poate că ursitoarele cântau sub stejarul secular al Glăvilor pe cel ce avea să cânte el Cuvântul și-i hărăzeau căutări, cercări și strigare, apăsare, durere și zămislire a frumosului, din adânc și din înalt, din răsărit și din apus, slujire și-ncununare, vestire, rostire și înveșnicire! Erau ele, ursitoarele cele bune, ele erau cele care au biruit, iar el a crescut drept în brațele Cuvântului, mai întâi citind Scriptura cu înainte devreme, rostuindu-i vestirile în stih prin vreme, diortosindu-i graiul întru perenitatea strălucirii adevărului transcendente și așezându-se la vreme ca/la rădăcina Altarului pe care crește-n Potir pentru toți, din Duh, grâu și bob de strugure, Cuvântul care se mănâncă.

Ca semn al recunoștinței sufletului ce s-a încântat mereu de chipu-i strălucind din bucuria revelării Cuvântului, am ales să scriu despre o perlă pe care el a căutat-o de-a lungul vieții fie în străfunduri (mă gândesc la periplul hawaian), fie pe culmile munților (mă gândesc la albul iernii la schi – alunecând grăbit în alb, te scufunzi visător în lumină, adăstezi o clipă pe prag si apoi rostești: *Fiat meum!*), fie sub cerurile strălucitoare ale Oltului de dincolo de ape. Astăzi, se află dincolo de rotonda plopilor aprinși, sub mirții ce cresc lângă rodiile care sprijină gardul Edenului, dar a lăsat în urma sa, printre multe alte opere, în Sfânta Scriptură pe care a diortosit-o, perla rostirii poetice vechitestamentare: *Șir HaȘirimul* – Cântarea cântărilor *Sophiei kai Agape – sophrosynei* eterne.

Dr. Lucian Vasile Bâgiu scria în teza domniei sale de doctorat că în cazul acestei cărți a Sfintei Scripturi ni se relevă „în cel mai înalt grad spiritul polifonic al restauratorului”[1], dorința aceasta a restaurării, a restauratorului exprimând-o și dorind-o dinadins, deoarece poetul a încercat constant în acțiunea de diortosire să restaureze forma primară a textului, urmărind cu rigurozitate chestiunile de metrică, de accent, de ton și chiar de armonie și muzicalitate pentru faptul că încuvântatul trăiește în același timp și starea de în-cuvântare și de în-cântare. Poetica sa[2] însă este o *summa poesis* pornind din stihiradica populară sapiențială, adăstând prin Văcărești, Eminescu, Voiculescu, Arghezi și alții, ca să adune forme, accente și tonuri de la pedagogia ziditoare până la iubirea mărturisitoare neîncetată a izvorului vieții[3].

Structura isagogică a Cântării cântărilor ni-l prezintă pe mitropolitul Bartolomeu ca pe un spirit lucid rațional, în aceea că adună și cântărește toate enunțurile numeroaselor ediții de până la el și apoi, în vulcanitatea-i cărnos epitetică, scrie și el că aceasta este „o prezență singulară și stranie în canonul Sfintei Scripturi, e ca și cum Venus din Milo s-ar fi rătăcit cândva, statuară, prin mozaicurile Aghiei Sophia: un splendid poem de dragoste omenească, în care nu există nici măcar o adiere de Dumnezeu, de transcendență, de revelație, de sacralitate, de iubire transfigurată, inefabilă, dimpotrivă, totul mustește de grație carnală și senzualitate

transparentă, într-un univers al erosului candid, în care trupul omenesc, înveșmântat mai mult în miresme decât în haine, aproape că nu mai are ascunzișuri”[4]. El adună impresiile lui Ioan al Crucii, ale lui Paul Claudel, Vasile Voiculescu, ori sfiitatea lui Ioan Alexandru și totuși exprimă în consens cu toți parcă zicând: „cei care citesc sunt oameni, e un imn al hierogamiei suflet-Dumnezeu” și – aș continua eu – pentru că trupul e înveșmântat în mireasmă, în suflare, în Duh și au dispărut, au apus meandrele carnalității vulgare. E sugestiv, foarte sugestiv cuvântul său care mărturisește că „Dumnezeu îi este poetului-isihast un prieten care aspiră să-i devină iubit, amant și mire duhovnicesc, izvor și receptacol al comuniunii. El caută inima poetului, îi iese în întâmpinare, suferă, disperă, o imploră, îi e dor, prin logodirea ei, el își caută propria împlinire, căci Creatorul ne e întreg decât împreună cu creația Lui. Logos prin excelență, El e cuvântător, partener de dialog. El îi vorbește poetului în limba acestuia, adică în același gen literar, el însuși fiind un geniu al poeziei, adică al unui mod de existență comunitar”[5].

Unirea mistică, sesizată mai întâi de Paul Claudel, este alternativa exegetică pe care, într-un exercițiu sofrosinic, diortositorul ne-o propune lăsându-ne libertatea de a alege și poate de a citi în chipul păstorului pe Păstorul cel bun. Opțiunile pentru metrica clasică și pentru lexicul non-echivoc arată faptul că diortisitorul are simțul liric fin al autorului primar și că, totodată, lasă lumii libertatea de a găsi finalitatea fericită a erosului uman în unirea nunții care pe cei doi îi face una în Hristos așezându-i, parcă, în șabatizarea paradisiacă beatică.

Imnul lui Solomon, această „perlă”, acest mărgăritar, reprezintă cel mai concludent act de participație a omului în istorie la veșnicul cuvânt. Este oare vorba despre metafora perfectă a legăturii intime dintre Hristos și Biserica Sa? Părinții afirmă acest fapt și noi ne silim să-l trăim. Totuși sunt câteva detalii teologice și forme de redare a stării sufletești trăite în unitatea ființei celor doi eroi, care mă determină să cred că autorul traducerii a sesizat unicitatea ideatică a lucrării, fluiditatea expresiei, oferindu-ne posibilitatea trăirii duhovnicești în însăși iubirea nevinovată cântată.

Limbajul, cuvintele sunt goale de orice vinovăție a unui erotism profan, ele exprimă stadiul anterior căderii în păcat. Cei doi sunt păstorii, păzitorii creației și-și cântă frumusețea chipului, a chipului pe care curge mirul aidoma celui descris în Psalmi și în momentul evanghelic din Betania. În acest stadiu autorul traducerii alege deosebit cuvintele ferind textul de posibilitatea alunecării cititorului în sensurile unei fizionomii delimitate. A se vedea comparativ versiunea mitropolitului Bartolomeu cu cea din 1688 și acest lucru va reieși cu ușurință. Frumusețea chipului nu trebuie să nască iubire, ci întâlnirea în frumusețe ce trăiește ca iubire. Și totuși, tălmăcitorul dă dovadă de conservatorism sau altfel spus de respect augmentat față de tradiție[6], el se dovedește fidel ultimei versiuni a traducerii Septuagintei, pe care o ia ca principal punct de reper al literalității, cizelând doar stângăciile de expresie literară. Utilizând tehnici ale construcției poetice bine stăpânite creează o gradație subiectivă a efectului poetic, estetic a unor sintagme descriptive ale chipului, acte prin care reușește, în toate, să redea caracterul eminamente liric al textului[7].

Dialogul expres marcat de traducător face ca textul să fie un imn al *agape-erosului* realizat în chipul angelic mărturisit de Hristos în Matei 22,30, deci postanastasic, și atunci cartea este expresia legăturii intime dintre Hristos și Biserică și nu poate fi înțeleasă decât în perspectiva cuvântului „taina aceasta mare este” din Efeseni 5,3.

Autorul ne lasă să le citim pe dinlăuntru pentru ca să lepădăm carnalul în îmbrățișarea celui care aleargă spre noi pentru transfigurarea acestuia. Imnul nu poate fi înțeles decât în dimensiunea veșniciei

pregustate. Poemul cântă unirea sufletului cu Dumnezeu prin iubire, iar sufletul care se unește cu Dumnezeu nu se mai satură de ceea ce gustă.

Doresc să mărturisesc că atunci când citesc Cântarea Cântărilor simt că este mai presus de Psalmi, pentru că ne revendică, atunci când dorim să o trăim, pentru veșnica doxologie a Liturghiei cerești în care glasul Lui se aude spunând că toate sunt „bune foarte – *kai idou kala lian*" (Fac. 1,31). Acest cânt al Liturghiei iubirii îl face să se întoarcă spre „obârșii", spre genezele poetice și spre originile miturilor, dezvoltate îndeosebi în dramaturgie. Noi, cei îngăduiți de vremuri pe lângă cel care scrutează obârșiile nu putem decât să mărturisim că mereu chipul și creația sa ne duce întru în-cântare și spre lauda în-cuvântatului ce adună rodii euharistice dincolo de zare! A fost și rămâne un model de *sophrosyne* ce îndeamnă constat spre *sophia* și *agape*, spre euharistia eternă a odihnirii în Dumnezeu-iubire. Veșnică să-i fie pomenirea!

Note

1. Lucian-Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul*, Limes, Cluj-Napoca, 2006, p. 470.
2. A se vedea Valeriu Anania, *Poeme*, Polirom, Iași, 2010, 291 p.
3. Ibidem, pp. 131-150.
4. Bartolomeu Valeriu Anania, „Introducere la Cântarea Cântărilor", în *Biblia sau Sfânta Scriptură. Versiune diortosită după Septuaginta*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2018, p. 868 / *Cântarea Cântărilor – Tălmăcită și tâlcuită de Bartolomeu Anania*, Anastasia, București, 1998, p. 5.
5. Ibidem, p. 870 / pp. 12-13.
6. Lucian-Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania*, p. 472.
7. Ibidem, pp. 474-475.

Kallos isihia III

Bartolomeu Anania și lungul provizorat american

Pr. Bogdan IVANOV

În cazul lui Bartolomeu Valeriu Anania, episodul american (1965-1976) este de departe cel mai spectaculos din întreaga sa biografie, mai ales că se consumă la scurt timp după ieșirea din închisoare, în august 1964, când mai vechile demersuri făcute de preotul Glicherie Moraru de la Detroit de a-l aduce în slujirea Episcopiei românești au dat roade. Acest capitol din biografia sa reprezintă experiența care și-a pus cel mai adânc amprenta asupra personalității omului de litere, dar și asupra viitorului ierarh. Trăită ca o unică experiență de viață care l-a transformat profund, șederea în America a rămas marcată de clișee și lacune, astfel încât, fără a putea constitui vreodată un cap de acuzare și fără a avea vreodată probe, a fost folosită mult timp de detractori ca fiind dovada recuperării și angajării tacite în slujba regimului comunist. În lipsa unor dovezi concrete, experiența americană rămâne pentru Valeriu Anania, până astăzi, acompaniată de calomnieri.

După cum Bartolomeu Anania însuși mărturisește, experiența în Lumea nouă a stat sub semnul unei excepții și sub acela al tainicei lucrări a lui Dumnezeu în viața unui om care a cunoscut și culmile gloriei de tinerețe, dar și amara prăbușire dintr-o viață care promitea multe în abisul gulagului comunist. Nota dominantă a acestei perioade este cea a provizoratului pe care Valeriu Anania și l-a prelungit pe continentul American nu mai puțin de 11 ani, fără a lua vreodată hotărârea definitivă de a se stabili în lumea nouă, dar nici decizia de a renunța la confortul unei lumi în care libertatea de gândire și de exprimare sunt semne ale normalității.

În orice caz, această rapidă schimbare de mediu l-a făcut pe arhidiaconul Bartolomeu Anania să cunoască confortul unei lumi în care încrederea și onestitatea sunt cărți de vizită pe care orice om le are din partea țării de adopție. Cu toate acestea, lumea americană în care a păsit era marcată de amarele fricțiuni și lupte între comunitățile românești, care se acuzau reciproc de colaboraționism și se suspectau de simpatii comuniste sau legionare. Pătruns într-o astfel de lume deloc simplă, care, în marele creuzet american, nu reprezenta decât o neglijabilă comunitate care nu a găsit calea de a depăși traumele politice ale ultimelor dictaturi din țară, Valeriu Anania s-a definit de la bun început ca un om liber, capabil să comunice deschis atât cu cei care se arătau legați de țară, cât și cu reprezentanții exilului, dar și să rămână cu fermitate neangajat ideologic.

Polemica pe canonicitate și legitimitate

În mod evident, episodul cel mai zgomotos din întreaga perioadă americană a fost disputa între Episcopia misionară și Episcopia cu sediul la Vatra privitoare la

recunoașterea statutului de descendentă legitimă a Episcopiei ortodoxe române, care l-a avut ca părinte fondator pe episcopul Policarp Morușca. Destinul acestei instituții bisericești fundamentale a românilor americani a fost marcat de reținerea abuzivă în țară de autoritățile comuniste, în anul 1948, a episcopului Policarp. La această situație s-a adăugat și gestionarea defectuoasă a unui interimat din care nu au lipsit orgoliile și dorințele de autoritate ale unor clerici români din comunitățile americane, dar și din exil de a-și impune punctul de vedere sau candidatul favorit la postul de episcop. Astfel polemica pe care cele două publicații oficiale ale Episcopiilor românești, *Credința* și *Solia*, au purtat-o a fost de multe ori lipsită de menajamente, dar marcată de un stil gazetăresc autentic pe care atât Arhimandritul Bartolomeu Anania, cât și Valerian Trifa, devenit episcop al comunității de la Vatra, și l-au asumat. Insistând pe statutul său de „chemat" și nu pe cel de „trimis" Valeriu Anania și-a onorat misiunea în America denunțând abuzurile rusești, care încurajau organizarea Bisericii Ortodoxe Americane, în prelungirea Mitropoliei rusești, invitând toate celelalte jurisdicții care țineau canonic de Bisericile mamă să se alăture acestui organism. Cu aceeași verticalitate a denunțat și fragilul statut canonic pe care hirotonia episcopului Valerian Trifa îl avea, dar și inițiativa absurdă a Mitropoliei ruse de a repeta hirotonia episcopului, după mai bine de 9 ani de slujire de arhiereu.

Misiunile externe ale Arhimandritului Bartolomeu

Profilarea ca un lider al comunității bisericești din afara țării, dar și protectoratul și simpatia discretă a Patriarhului Justinian i-au oferit șansa Arhimandritului Batrolomeu să participe la unele întâlniri panortodoxe și ecumenice importante, la Uppsala (1968), în India (1969), în Etiopia (1969) sau la Paris. În paralel cu aceste dialoguri internaționale, Arhimandritul Bartolomeu a avut o remarcabilă prezență în dialogul dintre comunitățile ortodoxe americane ca membru al Standing Confference al SCOBA, unde a încercat să impună o recunoaștere a poziției comunității românești ortodoxe în Statele Unite.

Între libertatea americană și desele vizite ale unor prieteni din țară

În contextul în care nu doar puterea comunistă din țară, dar și instituția Patriarhiei Române și-a intensificat prezența și activitatea în rândul comunităților românești din Diaspora, Arhimandritul Bartolomeu era o destinație de neocolit pentru vizitele unor ierarhi din Sinod, prezenți cu misiuni mai mult sau mai puțin clare. Definit ca un om a cărui libertate interioară îi permite dialogul atât cu reprezentanții țării și nu mai puțin cu cei ai lumii libere în care trăia, Bartolomeu Anania a avut șansa de a evita capcanele și de a nu-și trăda niciodată respectul față de țara care i-a oferit libertate și încredere deplină. Intuind unele strategii și capcane, părintele Bartolomeu a rămas un om deschis oricărui dialog și vizite, dar și omul liber care își păstrează propriul drum neangajat într-o politică favorabilă puterii din țară și nici de partea unei disidențe a exilului, care i se părea inutilă și mult prea măcinată de orgolii mărunte.

Între Uncle Sam și țară

Prezența într-o lume liberă a fost și șansa ca Bartolomeu Anania să poată face cunoscută poziția Bisericii Ortodoxe Române care rămânea ancorată în traiectoria sa misionară, fără a capitula în fața puterii comuniste, așa cum se acreditase în multe din cercurile Diasporei. De asemenea, intensificarea unui lobby iredentist din partea puternicei comunități maghiare din Diaspora în privința Transilvaniei i-a oferit viitorului

ierarh șansa de a se angaja în susținerea unei acțiuni comune de informare a autorităților americane, inclusiv în colaborare strânsă cu Episcopul Valerian Trifa de la Vatra. Deși un document comun nu a putut fi semnat de cele două episcopii ortodoxe românești, datorită unor vizite inoportune ale unor ierarhi din țară, Bartolomeu Anania a înaintat Senatului Statelor Unite, în septembrie 1976, un Memoriu în problema Transilvaniei, text care a fost publicat de Congresul Statelor Unite în volumul *Haering before the Subcommittee on International Trade of the Committee on Finance,* United States Senate, Ninety-Fourth Congress, second Session, September 8, 1976, U. S. Goverment Printing Office, Washington, 1976, pp. 145-151.

America și definitivarea operei literare

Igiena mentală și spiritul unei societăți deschise la orice formă de gândire și de exprimare i-au oferit scriitorului Valeriu Anania mediul fertil de a-și definitiva opera literară pe care a scris-o în țară, în mare parte mental, în anii de pușcărie comunistă. Paradoxal, debutul editorial cu poemul dramatic *Miorița*, apărut în anul 1966 la Editura pentru Literatură și însoțit de predoslovia lui Tudor Arghezi, îl găsește pe autor în Statele Unite. Au urmat puneri în scenă ale principalelor opere de teatru *Miorița* (1967) și *Meșterul Manole* (1969) în regia Mariettei Sadova, în paralel cu apariția consecutivă a poemelor dramatice *Greul Pământului* și *Steaua Zimbrului*. Depărtarea nu a însemnat și pierderea legăturii cu lumea literară din țară, ci i-a deschis perspectiva unei detașări fertile care l-a făcut să vadă mai limpede modul în care lumea literelor românești evolua și în care el era tot mai prezent prin piesele de teatru jucate și prin opera tipărită. Recenzii, cronici, reviste literare, scrisori de la scriitori și prieteni români ajungeau peste ocean și intrau sub lupa scriitorului care simțea că rămâne legat prin aceste fibre cu țara. Multe din aceste lecturi și semnale literare au animat caseta literară „Noi” pe care Valeriu Anania a ținut-o în revista *Credința*.

Interludiul hawaian (29 decembrie 1970 – 21 iunie 1971) a fost atelierul în care Valeriu Anania și-a rescris opera, aducând-o la forma actuală, dar și-a fixat și unele repere ale unor lucrări viitoare precum *Străinii din Kipukua*, care are ca sursă de inspirație experiența hawaiană sau *Cerurile Oltului*, acele scolii ale Arhimandritului Bartolomeu la Mănăstirile oltene, care vor căpăta forma lor finală în anii 80. America i-a oferit scriitorului șansa de a purta o remarcabilă corespondență cu mulți intelectuali din țară și cu prieteni, lăsând o impresionantă colecție de scrisori care se păstrează disparată în mai multe fonduri particulare din țară.

Corespondența Mitropolitului Bartolomeu

Un segment documentar important și incomplet exploatat din biografia Mitropolitului Bartolomeu Anania este corespondența pe care a purtat-o, timp de mai multe decenii, cu ierarhi, oameni de cultură, prieteni, detractori sau chiar inamici, în țară sau în străinătate. Pe lângă frământările și avatarurile pe care ierarhul le-a traversat de-a lungul vieții, scrisorile relevă un univers și o lume, în care marea victorie era păstrarea unei libertăți interioare și a propriului drum.

Corespondența este, în cea mai mare parte, păstrată în arhiva personală a Mitropolitului din Mănăstirea Nicula și se află în proprietatea și administrarea Fundației „Mitropolitul Bartolomeu”, potrivit dorinței fondatorului ei. În fondul niculean sunt câteva sute de scrisori din perioada americană și din cea a revenirii în țară, inclusiv din perioada cât arhimandritul pensionar Bartolomeu Anania și-a găsit o casă și un refugiu intelectual în mănăstirea Văratec. Provocarea unei astfel de munci este cu atât mai mare, cu

cât este aproape imposibil de gestionat integral o corespondență, care a circulat într-un areal geografic și uman impresionant, dar care a împărtășit și soarta vieții autorului ei. Astfel, surprize ne oferă unii deținători particulari ai unor piese de corespondență pe care le-au cumpărat în diverse circumstanțe.

La acest capitol trebuie remarcată publicarea în anul 2015 a Volumului *O luptă neterminată,* al treilea în seria recuperărilor documentare din Arhiva Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania, îngrijit de regretatul profesor clujean Aurel Sasu. Îngrijitorul ediției spunea: „Dialogul epistolar, început la 10 decembrie 1965 (George Alexe), respectiv 15 iulie 1969 (Bartolomeu Valeriu Anania)". Acest schimb epistolar „este marcat, prin urmare, de lungi întreruperi și absențe, care nu afectează, totuși, esența comuniunii de fapte, gânduri și iluzii". Cititorul va descoperi în paginile acestea de corespondență atât lupta pentru supraviețuire a unor oameni cufundați în mrejele unei lumi occidentale, nu de puține ori neantizante și individualiste, ci și detalii legate de dosarul diasporei românești americane, încă fracturată și marcată de dramele comunismului și ale exilului.

Dincolo de toate acestea, figura Mitropolitului Bartolomeu Anania s-a înnobilat, în urma acestei experiențe cu respirația largă a libertății pe care societatea americană ți-o oferă gratuit, doar în schimbul onestității. Cu această mare lecție, Părintele s-a angajat până la capătul vieții în slujirea Bisericii și a oamenilor, oferind în toate circumstanțele vieții exemplul propriei sale libertăți interioare, în care a trăit, a vorbit și a scris.

Diortosirea la
Troparul Botezului Domnului

În Iordan botezându-Te Tu, Doamne, închinarea la Treime s'a arătat. Că glasul Părintelui Ți-a dat mărturie, Fiu iubit pe Tine numindu-Te; și Duhul în chip de porumbel a adeverit trăinicia[1] cuvântului. Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat, mărire Ție!

prosmartyréo = *a confîrma prin mărturie*
vevaióo = *a întări, a consolida, a asigura prin sine însuși*
asfáleia = *faptul de a nu aluneca, stabilitate, neclintire, siguranță*

1. Variantă: *neclintirea*

Valeriu Anania, manuscris

Mormântul susținut de Înger

Rotonda plopilor aprinși sau portrete în lumină

Monica GROSU

Pagina memorialistică purtând semnătura lui Valeriu Anania îmbracă dintru început haina distincției și a eleganței, iar blândețea (și chiar discreția) confesiunii cheamă cititorul la un ceas de taină nu doar cu un mare scriitor, ci și cu un spirit care transcende „timpul ce i s-a dat." Amintirile sale, bine cumpănite în pagină, rămân texte de referință despre un trecut spre care autorul ne mediază accesul, fiindu-ne martor și mărturisitor dedicat, vorbindu-ne cu delicatețe și forță evocatoare.

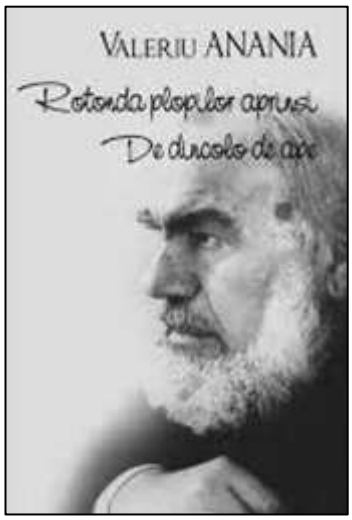

Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape (Editura Polirom, Iași, 2009, Prefață de Dan C. Mihăilescu, Cronologie de Ștefan Iloaie) este, așa cum scria istoricul literar Mircea Popa, „una dintre cele mai frumoase cărți de memorialistică literară din câte ne-a fost dat să cunoaștem și în care câmpurile dialogate și cele rememorative se împletesc cu momente de spectaculos epicism și cu reconstituiri minuțioase de atmosferă de epocă."

Apărută inițial la Cartea Românească, în 1983, această carte s-a bucurat de mai multe ediții până în prezent, tocmai fiindcă ne conduce spre o zonă a mărturiilor literare din vecinătatea unor mari scriitori, a căror biografie continuă să se destăinuie din umbra timpului trecut. Prezență memorabilă în peisajul cultural și religios național, Valeriu Anania a devenit prin interviurile acordate, ca și prin volumele memorialistice, un atent cronicar al timpului inconfortabil de după 1944, căci, indirect, însemnările sale panoramează un spațiu de manifestare și simțire specific epocii prezentate. „Rotonda plopilor aprinși" nu este altceva decât bolta spiritelor înalte a căror trecere încă amprentează devenirea literaturii noastre și chiar pe a autorului însuși. Această mistuire de flacără și acest freamăt niciodată stins al frunzelor de plop aduc în cercul neuitării câteva portrete: Tudor Arghezi, Gala Galaction, Anton Holban, Victor Papilian, Lucian Blaga, Ion Luca, Marin Preda și V. Voiculescu.

Dacă lui Tudor Arghezi îi dedică un amplu capitol, creionând întâmplări, situații și diverse ipostaze ale creatorului de la Mărțișor, altora li se realizează schițe de portret, având la bază relația dezvoltată în timp cu autorul rândurilor memorialistice. Scrise cu calm și finețe, aceste „adevăruri sufletești", precum însuși le numește, dezvăluie aspecte sensibile și mai puțin cunoscute despre cei evocați, în aceeași măsură în care surprind momente inedite, chiar amănunte de istorie literară, cum este vizita simbolică a lui Tudor Arghezi la Mănăstirea Cernica, după mulți ani de despărțire, revederea chiliei sale de monah și toată emoția acestuia cu greu stăpânită până atunci, apoi dorința lui Blaga din ultimii ani de a-l întâlni pe Vasile Voiculescu, de care îi era foarte dor. Un document important de istorie trăită reprezintă și însemnările despre Victor Papilian sau Gala Galaction, alături de care memorialistul s-a aflat în unele momente, simțindu-le gustul și melancolia, căci sobre în esență, rândurile de față transcriu totuși o narație cu substrat afectiv și moral.

În plus, reținem profilul de profesor exigent al lui Anton Holban care ținea ca elevii săi să citească aparițiile recente, motiv pentru care înființează o mică bibliotecă în sala de clasă. În ipostaza sa de elev al Seminarului Central din București, Valeriu Anania s-a bucurat de sprijinul și îndrumarea

cunoscutului romancier, care, la rândul său, își mărturisea frica atavică de moarte („de care era veșnic îngrozit”). Indimenticabil rămâne pentru memorialist și momentul incinerării profesorului ateu sau cel în care primește de la acesta o observație aspră legată de ținuta sa vestimentară, mult prea sărăcăcioasă, profesorul neintuind lipsa de posibilități în care elevul se afla. Concluzia rămâne însă aceeași: „Un om așa de bun! Și o metodă de predat materia așa de deosebită și de frumoasă!”

Despre relația mai mult profesională cu Marin Preda sau aprecieri asupra operei și personalității complexe a lui V. Voiculescu, aflăm în alte capitole ale cărții. Sunt evocate cu acest prilej serile petrecute în salonul lui Barbu Slătineanu, unde autorul fusese introdus de Șerban Cioculescu, precum și „atmosfera de subțirime intelectuală și elevație sufletească în care se desfășurau discuțiile de după lecturi”, la care participau Vladimir Streinu, Dinu și Cornelia Pillat, Alice Voinescu, Claudia Millian ș.a., iar Vasile Voiculescu era adeseori solicitat să prezinte noutăți. Foarte interesante, chiar dacă adeseori triste, sunt amintirile legate de dramaturgul aproape necunoscut azi, Ion Luca, întâlnit mai întâi în casa Eugeniei Mureșan de la Cluj. Extrem de orgolios și refractar la orice opinie critică, Ion Luca va fi angajat în ample polemici, sfârșind, ca mulți alții, în uitare. Autorul însuși mărturisește cu regret „Îl caut pe Ion Luca pretutindeni și nu-l găsesc decât în amărâtele mele amintiri.”

Cu un vădit caracter documentar și afectiv, portretistica lui Valeriu Anania bifează și alte aspecte ce țin de prozaismul vieții de zi cu zi, de farmecul narării și al ilustrării unor scene de un comic irezistibil. În această categorie se înscrie istoria celor două capre donate de Arghezi mai tânărului său prieten sau mai precis părinților acestuia. Episodul a necesitat multă bătaie de cap, fiindcă despărțirea de îndrăgitele animale fusese pentru soția poetului foarte dureroasă, apoi transportul animalelor de la București tocmai la Glăvile din județul Vâlcea necesita condiții speciale, motiv pentru care au trebuit construite niște cuști și toată tevatura care a însoțit plecarea (certificatul de vaccin, autorizația de transport) sunt descrise savuros: „Paraschiva lăcrăma de jalea despărțirii, Arghezi lăcrăma de jalea neveste-si, eu cred că lăcrămam de propria mea jale. Așa au plecat cele două capre din ograda Mărțișorului, ca două mirese, behăind dintre flori de salcâm, în timp ce eu mă rostogoleam spre tramvai, s-o duc pe maică-mea la gară.”

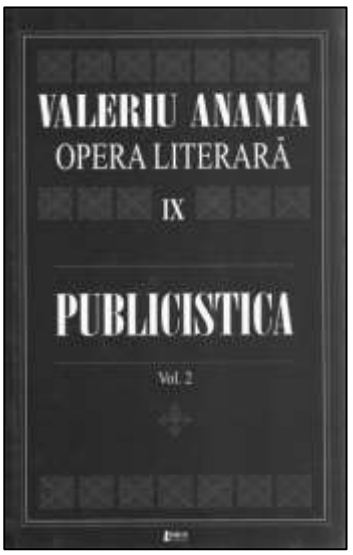

Volumul în discuție se încheie cu mai multe pagini de jurnal american sau din țară, dezvăluind activități de zi cu zi ale autorului, programul sistematic de lucru, precum și diverse reflecții despre probleme de actualitate ale anului 2005 (spre exemplu, cazul Tanacu). Ultimul text, intitulat „Dumnezeu în temniță”, vorbește despre sistemul concentraționar românesc și experiența sa de deținut politic.

Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape este o carte-document din care transpare spiritul viu, rafinat, cultivat și totodată dedicat semenilor al Înalt Prea Sfințitului Părinte Bartolomeu, respectiv al scriitorului Valeriu Anania, care „înainte de a fi un tandru, subtil, generos, dar sagace observator al celui pe care și-a propus să-l *picteze*, este un meșter al ramei.” (Dan C. Mihăilescu). Și continuând ideea prefațatorului ediției, putem spune că rama memorialistului Valeriu Anania, dincolo de finețea lucrăturii, își transferă lumina mărturisitoare asupra întregului tablou.

Mitropolitul Bartolomeu Anania sau portretul ca act de recunoștință

Andrei MIC

Rotonda plopilor aprinși este o carte publicată pentru prima dată de către Valeriu Anania, bine-cunoscut ulterior drept Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Bartolomeu Anania, la Editura Cartea Românească din București în anul 1983. Scopul acesteia este de a ne contura portretele unor personalități literare pe care autorul le-a cunoscut de-a lungul vieții sale și care și-au pus profund amprenta în formarea sa.

Prefața semnată de către criticul literar Dan C. Mihăilescu deschide cea de-a cincea ediție a lucrării de față, publicată la editura clujeană Limes în anul 2005, în care evocă unicul său contact cu mitropolitul. În acel moment, a regăsit în personalitatea acestuia „amestecul atrăgător de reverie și impetuozitate, de forță fizică și spirit de finețe, de intuiție afectuoasă și determinare". Totodată, ne oferă o descriere a naturii duble de preot și scriitor a autorului precum și o analiză a acestui volum, marcând că „textura scrisului său aliază metafora etică […] cu detaliul picant, crochiul psihologic, detaliul biografic și aromele specifice atmosferei patriarhale – cu propriile-i impulsuri introspective".

Cronologia elaborată de către părintele Ștefan Iloaie, în care reconstituie într-o manieră esențializată biografia lui Valeriu Anania, prefigurează *Cuvântul înainte* (preluat *ad litteram* din prima ediție), în care Înalt Prea Sfinția Sa subliniază că Marin Preda a fost unul dintre scriitorii care l-au stimulat să întocmească această carte. De asemenea, ne prezintă metodologia și motivele realizării lucrării de față, în care se îmbină biografia și autobiografia, documentarea și experiența personală, notând că demersul său „explică ce am căutat eu în viața unor oameni, ce au căutat ei în viața mea, ce și cât am învățat – sau nu am învățat – de la ei, urmele lăsate de pașii lor pe propriile mele poteci".

Tudor Arghezi reprezintă primul și cel mai consistent portret al acestui volum, în care observăm cum Valeriu Anania redă cu multă precizie personalitatea poetului. Momentul în care și-a dorit să îl cunoască deoarece îi admira poezia și cel în care l-a întâlnit emoționat pentru prima dată (iunie 1942) reprezintă câteva dintre contribuțiile acestui portret, menite să ne demonstreze crearea unei prietenii speciale între cei doi intelectuali. Îl percepea drept un om credincios, discret, modest, riguros, singuratic și spontan, care l-a sprijinit și stimulat permanent în formarea sa literară, atrăgându-ne atenția că „între scrisul lui Arghezi și rostirea lui prin viu grai nu era aproape nici o deosebire". În același timp, autorul ne descrie casa lui Arghezi de la Mărțișor, diferite evenimente din viața sa duhovnicească sau trăite alături de poet precum și momentul fondării și existenței pasagere a revistei sale, „Dacia Rediviva". Nu în ultimul rând, ne reconstituie lapidar atmosfera din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în care „lumea de din jur de Mărțișor era bântuită, până la margini, de război, sărăcie și moarte […]. Soldații, de toate felurile, împânziseră meridianele și puteau fi văzuți oriunde".

În *Gala Galaction*, ni se înfățișează imaginea unui preot și scriitor misterios, pe care mitropolitul l-a cunoscut la un cenaclu literar din Cluj (1946). Ulterior, în timp ce urma studiile Facultății de Teologie din București, unde i-a fost profesor universitar, admirația sa față de Galaction a crescut, considerându-l un om credincios, sincer și umil. Cu toate acestea, vizita sa la casa scriitorului aflat în pragul morții reprezintă cea mai emoționantă scenă a acestui portret. Astfel, autorul mărturisește că „m-am așezat alături de bătrân, în genunchi, i-am luat mâna dreaptă, i-am sărutat-o și am ținut-o apoi într-a mea […]. Atunci, mi s-a dat părerea că în podul palmei mele a tresărit, pentru o secundă, degetul său cel mijlociu […]. Semnul acela putea să arate că bătrânul *știe* tot ce se petrece cu el și împrejurul său. Nu era vorba de o comă prelungită, ci de drama unei conștiințe".

Anton Holban ne dezvăluie portretul unui profesor și a unui scriitor devotat carierei didactice și literare, care l-a inițiat pe tânărul mitropolit în cunoașterea literaturii române și universale și a muzicii clasice, regăsind în el „un amestec de gravitate și inocență, de tristețe și frenezie, de spaimă și vitalitate". Deși autorul îl percepea la un moment dat drept „obsedat de ideea morții și că purta în el o pustiitoare spaimă de neant", i-a fost mereu recunoscător deoarece l-a încurajat permanent să se dezvolte în plan poetic.

Victor Papilian surprinde destinul Înalt Prea Sfinției Sale care, fiind marcat de neputința sa de a mai iubi, a părăsit mănăstirea Polovragi cu scopul de a-și găsi un nou rost în viață, hotărându-se să urmeze studii de medicină la Universitatea Daciei Superioare din Sibiu (astăzi, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca). Astfel, în anul 1943, l-a cunoscut pe Victor Papilian, care a fost pentru el un adevărat mentor, deoarece l-a sprijinit de la bun început și i-a schimbat fundamental viața. L-a perceput drept un om cinstit, iubit și riguros, cu preocupări multiple, care l-a stimulat să persevereze în cunoașterea medicinei, deși, în acea perioadă, autorul studia concomitent atât acest domeniu, cât și muzica și teologia. De asemenea, ni se prezintă perioada studiilor sale clujene ca urmare a relocării universității (1945), în care, deși avea o situație materială modestă, continua să se dedice facultății și cenaclului literar condus de către Papilian. Nu în ultimul rând, observăm că, în 1946, mitropolitul a revenit la București, unde, la scurt timp, l-a reîntâlnit pentru ultima dată pe mentorul său în spitalul Colentina, aflând printr-o telegramă anunțul morții sale (1956).

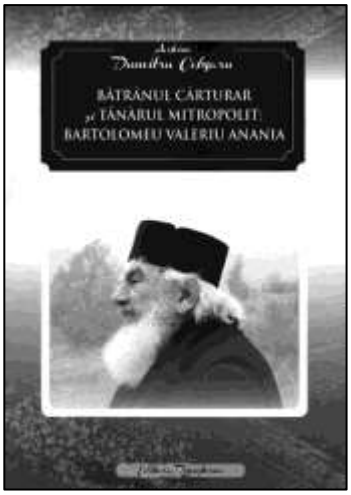

În *Lucian Blaga*, autorul ne creionează portretul scriitorului, pe care l-a cunoscut la Cluj pentru prima dată în anul 1947 și, ulterior, în casa unei prietene de-a acestuia, Eugenia Mureșan. La finalul acestei întâlniri, Bartolomeu Anania l-a condus pe scriitor acasă pentru a-l reîntâlni abia în 1956, când l-a vizitat la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, unde acesta era bibliotecar. Astfel, mitropolitul ne destăinuie că „în biroul spațios, cu mobilier simplu, de metal, m-a întâmpinat un alt Blaga, un Blaga încărunțit, cu fața mai puțin prelungă și cu umerii mai puțin înalți, un Blaga deloc hieratic și distant, un Blaga uman, umanizat, cald, aproape euforic". Ulterior, l-a reîntâlnit pentru ultima dată în 1958, iar, după moartea scriitorului, a continuat să îi admire viața și opera.

Ion Luca marchează portretul unui dramaturg pe care Înalt Prea Sfinția Sa l-a apreciat încă din adolescență și l-a luat drept principalul său reper în conturarea dramaturgiei sale, ajungând să îl cunoască la Cluj în anul 1946. L-a descris drept un om orgolios, „cu chipul sever și ușor prelung, fruntea nu prea înaltă, părul sărac, trupul bine legat, îmbrăcat însă mediocru", iar în piesele sale de teatru a descoperit dinamism, precizie și prospețime. Totodată, regăsim descrieri sugestive asupra unor momente petrecute alături de dramaturg în anii '50 la casa

acestuia din Vatra Dornei, de Lucian Teodosiu și Victor Eftimiu (pe care i-a cunoscut în aceeași perioadă). În cele din urmă, mitropolitul ne atrage atenția că, deși Ion Luca a fost un literat prolific, profund angajat în conturarea dramaturgiei sale, predomină și astăzi o anumită ignoranță din partea scenei literare românești asupra reeditării și promovării operei sale.

Marin Preda ne redă tranziția de la relația formală la prietenia adevărată dintre Valeriu Anania și scriitor. Inițial, autorul sublinia că lucrările lui Marin Preda „îmi creează imaginea unui intelect mai degrabă robust decât ager și a unui talent care asudă din greu asupra paginii născânde", iar „ca director de editură [Cartea Românească], mă primea cu amabilitatea curentă față de un autor care nu-i anunța dificultăți". Ulterior, publicarea unor lucrări literare la editura scriitorului precum și sprijinul bibliografic oferit acestuia (care se afla în timpul elaborării romanului *Cel mai iubit dintre pământeni*) de către Valeriu Anania (volume dedicate Sfântului Apostol Pavel), reprezintă etapele care au conturat prietenia celor doi intelectuali.

În *V. Voiculescu,* descoperim portretul unui erudit pe care Înalt Prea Sfinția Sa l-a cunoscut drept un om bun la suflet, demn, modest, dornic de cunoaștere și liniște lăuntrică, care a trăit o viață discretă și zbuciumată, dar care „nu era în stare să se supere pe nimeni. Nu l-am auzit niciodată vorbindu-l pe cineva de rău, clevetind, insinuând". Acest portret poate fi considerat atât ca un omagiu închinat lui Vasile Voiculescu, care l-a sprijinit pe autor în cariera sa literară și i-a oferit sfaturi constructive în timpul redactării piesei sale de teatru, *Miorița*, cât, mai ales, ca un apel adresat intelectualității în vederea editării integrale a operei scriitorului. De asemenea, remarcăm reflecțiile mitropolitului dedicate activității sale din cadrul cenaclului literar condus de către Barbu Slătineanu, dar, mai ales, versurile poeziei sale, *Miezonoptică*, asupra căreia Vasile Voiculescu a scris un *Adaos*, care completează în mod armonios poezia autorului.

La finalul volumului, regăsim un colaj de *Referințe critice*, care cuprinde o serie de recenzii dedicate lucrării de față, fiind semnate de către numeroși literați (Constantin Cubleșan, Ioan Alexandru, Șerban Cioculescu etc.).

În concluzie, reeditarea lucrării de față a reprezentat un demers necesar deoarece ne înfățișează o serie de portrete revelatorii, menite să surprindă contactul pe care scriitorul Valeriu Anania/mitropolitul Bartolomeu Anania l-a avut cu scriitori remarcabili. Prin parcurgerea acestui volum, descoperim aspecte mai mult sau mai puțin cunoscute din viața și opera unor personalități ale scenei literare românești. În contextul împlinirii a 100 de ani de la nașterea, respectiv a 10 ani de la stingerea din viață a Înalt Prea Sfinției Sale, aceste portrete ne dezvăluie un erudit, care a fost permanent recunoscător față de oamenii care au avut un rol semnificativ în conturarea vieții sale duhovnicești și literare.

Catapeteasma nopții (detaliu)

Pe o inimă de copil

Olimpiu NUȘFELEAN

Într-o vreme, ajungînd, ca de obicei, acasă de sărbători, participînd la liturghia din satul meu, eram atent la cuvintele de învățătură trimise enoriașilor din bisericile Mitropoliei Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului rostuite de mitropolitul Bartolomeu Anania. Desigur că pe unele, rar, le auzeam din gura mitropolitului, pe altele le urmăream pe internet, precum cea mai frumoasă (socotită) predică la Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Nicula. Dar pastoralele citite de preot într-o biserică sătească îmi atrăgeau în mod special atenția. Ceea ce îmi stîrnea curiozitatea – o curiozitate să-i zic… mireană – era o anumită „discrepanță" dintre text și ascultător. Textul era foarte elaborat în dimensiunea literară, cu trimiteri livrești aparte, „savante" aș zice, iar publicul era unul obișnuit, de oameni ai pămîntului sau ai unor meserii mărunte, ascultători care nu dispuneau de o cultură înaltă, la nivelul textului. Dar, cred, mitropolitul știa cui se adresează, unor interlocutori cît se poate de diverși, dar nu-și elabora textul într-o cheie medie, ci în conformitate cu înălțimea sa nu doar de credință, ci și de crez literar, de atitudine intelectuală, servind spiritul și rostindu-se adesea împotriva poluării sau ignorării acestuia. Așa precum, în predica la Adormirea Maicii Domnului, se spunea că, la icoana de la Nicula, ce lăcrimează, creștinii „vin cu lacrimile lor de acasă", izvorîte din diferite dureri, dar întîlnind aici lacrimile de bucurie ale Fecioarei, ale sărbătorii, „predicatorul" venea, în discursul pastoral, (și) cu lacrimile dragostei sale, ale literaturii, ale poeziei. Căci e nevoie de o fărîmă de suflu poetic pentru a ieși din obișnuit, din convențional, suflu pe care îl pui într-un discurs rostit cu drag pentru toți cei dispuși să te asculte. Poetul nu se dezmințea în însoțirea arhiereului, a păstorului de oameni, cîți îi erau dați acestuia pentru păstorire.

Desfășurîndu-se ca poet într-un modernism… așezat, urma o linie poetică strict religioasă. Nu doar ilustra niște teme biblice, cum se mai obișnuiește în modernism, ci *le exprima*, le da carnația credinței, cum se cuvine să scrie poezie cei ce slujesc în altar. Inima de copil, de copil al cuvîntului, palpită în text precum și în gesturile sacramentale, vie și însuflețitoare. Chipul matricial al mamei dă suflu duratei. În poemul *Pieta*, poetul se împotrivește dispariției mamei, refuză o asemenea dispariție, chiar dacă scenariul biblic implică un anumit „scenariu" de retragere a ființei telurice din existență. „Toate mamele mor,/ dar a mea/ nu poate să intre'n pămînt.", zice poetul. Am putea identifica aici o tendință eretică, un refuz al firescului biblic, dacă nu am recunoaște o îndoială arghezian, care să ducă la o mai bună afirmare a sacralității ritualurilor noastre de intrare și ieșire din lumea pămîntului. Ritualul e desfăcut: „Stingeți făcliile,/ luați-i banul din palmă.", pentru că mama e hărăzită trăirii intense în raport cu încercările existenței: „Sufletul ei arde/ prin toate vămile vieții." Trecerea s-a petrecut de-a lungul întregii vieți, nu-i nevoie de un moment care să o marcheze, ființa și-a împlinit rostul prin stricta-i ființare: „Vedeți ce mică s-a făcut?/ Tronul a devenit de prisos. (nu inutil, în principiu, n. n.)/ S'a strîns pe bucuriile ei/ ca o păpușă/ pe o inimă de copil."

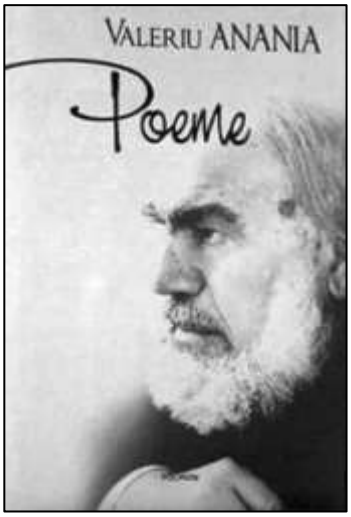

În fond, toate cele lumești, în căutarea lor de adevăr și frumuseți, se întorc, se recunosc într-o inimă de copil, care pulsează uneori în trăirile noastre, mai tare sau mai timid. Mai marile sau mai micile noastre bucurii sînt validate de pulsiuni inocente, pe care unii dintre noi le ascundem bine în veșminte cinice. Gesturi prin care îi salvăm pe cei dragi. Gesturi pe care cerul și le asumă: „Lăsați-mă s'o iau în brațe,/ s'o strîng la piept,/ și așa/ ca pe o jucărie cerească/ să i-o duc tatălui meu." Reîntoarcere? Conviețuire în eternitate? „O deschidere către cer"?, cum ar zice Cornel Ungureanu. Pe care o servește poetul și clericul deopotrivă.

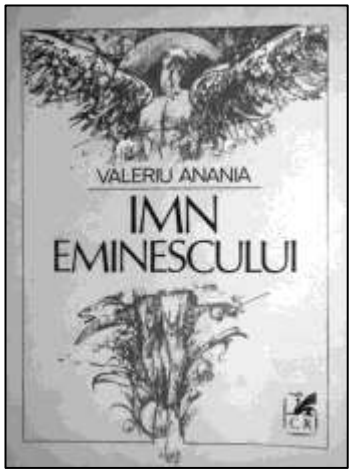

În evocarea ființei, poetul angajează ancestralul tot așa cum trăiri actuale. Motive ce țin de tradiție, unele de inspirație folclorică, dar și din cotidianul umil, ca și strict biblice sau culturale se întîlnesc îngemănate în versul lui Valeriu Anania. Sufletul hoinărește prin cer (*Poem pentru suflet*), filele „se întorc peste toate zilele" (*Cîntec*), în rotirile timpului „apusul părea-va un vîrf de Golgotă" (*În nopți…*), descifrarea tainelor liturgice înseamnă înălțare de altar, cînd întîlnirea verbului hristic cu verbul poetic duce spre descoperirea privilegiilor luminii: „Urcînd și coborînd pe fir de grai –/ minune nouă-n limba mea gîngavă –/ vei împleti cerească-ne voroavă/ rămasă-ascunsă'n raza unui rai." (*Versuri pentru versul meu*), asumîndu-și încercarea de a se raporta la jertfa hristică: „Căci, poposind din neguri, din lut, din Dumnezeu,/ cu greu toiag de cuget băteam la poartă eu,/ să intru și tăria cu rana s'o măsor/ și-apoi să urc, pe coate, la cortul din Tabor." (*Facerea*) Apoi un ecou al statorniciei ultragiate, ce vine pînă în zilele noastre: „Ai mei s'au scris pe-o carte la catarg:/ azi e portul plin de noutăți.// Toate-ale țării suflă pretutindeni;/ țara, nu, căci patria-i pămînt." (*Străinătate*) Patria-i distrusă, una cu pămîntul, cum s-ar zice? Sau patria-i telurică, adică temeinică? Încrederea în trăirea înaltă, desfăcută din spuzele neputinței, este spornică, întemeietoare, refacere a luminii întremătoare: „Voi, munți înalți, mai creșteți din ce ninge,/ voi, ape largi, sporiți-vă spre larg./ Din focul meu nimic nu se va stinge/ cît sîmburii luminii se mai sparg." (*O viață-a fost*)

„Într-o întrecere metaforică de definiri aforistice", de meditație profundă, cum ar zice Constantin Cubleșan, este elogiat poetul național (*Imn Eminescului*), într-un gest de sensibilizare a tradiției autohtone, sau, mai ales, după cum conchide Petru Poantă, în „ideea creștină a zeificării omului. Evoluția unui poet se înscrie în ordinea anotimpurilor, în organizarea cosmosului. Retragerea lui din lume este emblematică: „Nu plîngeți că poetul prea tînăr ni s'a dus,/ ucis de albul nopții, de friguri și nepace./ Nu cu desfrîu de lacrimi litanie-i vom face/ ci'n cosmică tăcere de spectru recompus/ […]/ Poetul pleacă singur spre veșnica-i odihnă/ cînd cartea lui rămîne neodihnită'n veac." (*Echinox*)

Semnificativă, în arta poetică, se dovedește influența argheziană, dar și, potrivit lui Petru Poantă, „pregnanța statuară a versului și voluptatea ascetică a unui limbaj cu un vag iz de carte veche, dar forjat după tiparele modernismului interbelic." Dar, dincolo de aspectele formale, există tumultul trăirii creștine cuprinse în versuri tulburătoare. Lacrima poetică pusă în idei și gesturi. Cornel Ungureanu vorbea de o „re-teritorializare a lumii românești" realizată prin opera mitropolitului. E, aici, și o „re-teritorializare" a lirismului de trăire creștină, a trăirii inefabile îngemănate cu ruga și ritualul religios.

La masa Înaltului

Mircea Gelu BUTA

Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu s-a sfiit să participe la mese, dând cu această ocazie învățături și rostiri de propoziții netrecătoare și definitive despre aceste prilejuri. Deseori m-am întrebat, de ce despre mese? Răspunsul l-am găsit la „mesele Înaltului", unde am înțeles că acestea reprezintă în cele din urmă temeiul comuniunii și nădejdea comeseniei, adică ceva situat dincolo de o simplă petrecere, o lucrare multiplă cu consacrare și rezonanță divină. Un prilej prin care Domnul a reușit să-și facă de fiecare dată din comeseni apostoli, ucenici și discipoli. El Însuși nu numai că este invitat, chemat, rugat să fie comesean, dar, la rândul Său, cheamă, roagă, invită la mâncarea pe care o va da.

Deși la mesele Domnului stau și cei curați, dar și cei necurați, și cei sănătoși, dar și cei bolnavi, aceste evenimente provocate de Mântuitor se termină într-un final de bucurie, de mulțumire, de împlinire. Așa am perceput eu „masa Înaltului", plină de disponibilitate, care, adăugată la bucatele apetisante și rafinamentul băuturilor, avea menirea de a furniza adevăratul gust al mâncării și generarea bunei dispoziții. A fost chiar o dezbatere despre „Alimentație și spiritualitate creștin-ortodoxă", cu ocazia celui de al II-lea Seminar de Medicină și Teologie de la Bistrița, din iunie 2003. Cina fusese organizată într-un salon al Hotelului Diana, iar, pe lângă Înaltul, printre invitați, făcea parte Părintele Profesor Ioan Ică Junior de la Sibiu, împreună cu distinsa sa soție, scriitorul Dan Ciachir, teologul Radu Preda, părintele Ioan Pintea și subsemnatul.

Deși am fost răsfățați cu felurite delicatese, Înaltul a mâncat foarte puțin. De altfel mi-l amintesc ca un om întotdeauna ponderat. Prefera mezelurile și brânzeturile pe care le uda în final cu o halbă de bere. Dacă părintele Ică și preotul Pintea au fost și ei reținuți, nu același lucru l-aș putea spune despre Dan Ciachir și Radu Preda, doi gurmanzi, plini de vervă, prinși de mrejele comuniunii.

IPS Bartolomeu, Mircea Gelu Buta

Cu toții eram nerăbdători să ascultăm poveștile Înaltului. Avea o artă neîntrecută de a relata întâmplări din îndelungata și variata experiență a vieții sale, subliniind cu talent aspectele neprevăzute, când tragice, când comice. Uneori exprima în cuvinte duioase sau pline de amărăciune, contrarietățile, înfrângerile și restriștile propriei sale existențe zbuciumate.

– Înalte! Cum se descurcă Radu cu Revista *Renașterea*? Încercă părintele Pintea să rupă tăcerea.

– Dragii mei! Meseria de redactor nu e un lucru ce trebuie minimalizat. Toți marii scriitori, din câte știu eu, au fost ucenici în redacțiile unor reviste sau ziare unde învățau și meserie, ajutând pe alții mai puțin înzestrați, câștigând și ei câte o pâine, cum se zice. În tinerețe am reușit să mă lipesc pe lângă redacția de la *Gândirea,* a lui Nichifor Crainic, care își avea sediul undeva pe strada Domnița Anastasia. A mai fost și *Dacia*

Rediviva, o revistă pe care împreună cu câțiva prieteni ne-o doream să fie numai a noastră, o revistă literară adevărată, pe care o puteam vinde la chioșcuri. Țin minte că ultimul număr, dedicat lui Eminescu, cam patruzeci de pagini, am reușit să-l plătesc din salariul primit de la jupânul Manole Șerbănescu, pe care l-am convins să mă angajeze chelner în salonul și grădina localului „La Aprodu". Era o obișnuință în acele vremuri ca studenții fără posibilități să se angajeze pe timpul verii.

Dan Ciachir, Maria-Cornelia Ică Jr., Mircea Gelu Buta, Ioan Ică Junior, IPS Bartolomeu, Ioan Pintea, Radu Preda la al II-lea Simpozion de Medicină și Teologie – Bistrița – 2003

– Știm că exista o antipatie publică între Crainic și Arghezi, interveni Dan Ciachir.

– Am ținut la amândoi în felul meu, pentru că de la fiecare aveam ceva de învățat. Cu timpul însă viața m-a îndepărtat de fermecătorul dascăl de teologie și mi-am apropiat sufletul de cel al herminului bolnav.

Temperament dinamic, pasional, ușor inflamabil, Radu Preda se simți dator să intervină:

– Ioane! Sunt convins că ne-ar merge tuturor mai bine dacă am fi „puțin boieri" unii față de ceilalți.

– Măi, Radule! Tocmai tu..., replică zâmbind părintele Pintea.

Pornită parcă dintr-o cugetare lăuntrică, vocea profesorului Ică Junior se făcu auzită din partea de masă unde fusese așezat:

– Dacă individul e expus seducțiilor, scepticismului, profanării și anarhiei, cetățeanul e expus seducțiilor colectivist totalitare. Persoana însă rupe cercul „orizontal" vicios între individualism și colectivism, aducând prin virtuțile credinței, speranței și iubirii o nouă axă de referință, „verticală", axa transcendenței personale, a Dumnezeului tri-unic...

– Prin credință și har, persoana depășește atât individul orbit și egoist, cât și cetățeanul aservit necondiționat colectivității, mă simții dator să adaug.

– Cum se face că d-voastră, un om de dreapta, ați fost apropiat de Arghezi, care, lucru știut, era într-o relație bună cu evreii, întrebă Dan Ciachir.

Făcând o forțare de întoarcere în timp, Înaltul mărturisi:

– L-am îndrăgit mult pe Arghezi. Purta în sine nostalgia unei vieți monahale prin care trecuse ca un meteor. Nu știu ce l-a determinat să bată la poarta mănăstirii Cernica, dar știu că, din cauza unei aventuri amoroase, în urma căreia a rezultat un băiat, a trebuit să renunțe la sutană.

Bun cunoscător al picanteriilor bucureștene, Dan Ciachir completă:

– Această legătură tainică a lui Arghezi s-a consumat cu Constanța Zissu.

– Maestrul nu mi-a vorbit niciodată de prima lui căsătorie, dar nu mi-a tăinuit faptul că avea un fiu care trăia la Paris. Avea el niște taine ale lui sufletești, pe care le lăsa în conversație doar să mijească, sensibile ca niște mimoze. De altfel, cu mulți ani în urmă, cred că prin 1957, mi l-a prezentat pe Eliazar, deja renumitul cineast Eli Lotar. Cu această ocazie le-am facilitat o întâlnire cu patriarhul Justinian.

– Dar cu Baruțu ce s-a întâmplat? continuă Dan Ciachir discuția.

– Uite! O să vă destăinui în premieră un moment în care Arghezi s-a intersectat cu destinul meu biografic.

Gravitatea vocii ne zgândări curiozitatea. O mărturisire în premieră a Înaltului nu putea decât să ne măgulească.

– De la început vreau să mă rog de iertare dacă aceste amintiri vor tulbura ceva din îndelungata și sfânta intimitate sufletească pe care am avut-o cu Arghezi. Era prin anul 1949. M-am gândit să-i fac o vizită spre seară. Când mi-a deschis ușa, aveam în față un om deosebit de speriat. A privit pe după ochelarii enormi în susul și în josul străzii, după care mi-a șoptit, cam palid, că fusese călcat de

„securitate”. „L-au ridicat pe Baruțu! Nevastă-mea e distrusă, plânge ca după mort”…

Am fost luat prin surprindere. „Credeți că Baruțu are ceva compromițător?”… Răspunsul mă năuci: „Nu el… Eu!”.

Sub tensiunea așteptării, maestrul încercă să se confeseze. Era vorba despre un prieten medic care, cu ceva timp în urmă, îi încredințase lui Arghezi un geamantan cu documente legionare și pe care nu avea curajul să le distrugă. Printr-o pornire de bravură tinerească m-am grăbit să-i ofer serviciile și să-l scap pe poet de obiectul indezirabil, gest care peste ani îmi va fi răsplătit cu ani grei de pușcărie la Aiud. Inițial, am ascuns documentele la Patriarhie, iar mai apoi, prin bunăvoința unui vechi prieten, starețul Beniamin, pe locul cuptoarelor brâncovenești de la mănăstirea Polovraci. Am fost arestat în primăvara anului 1958, când securitatea încerca cu orice preț să-l compromită pe Patriarh. Chestia cu valiza era doar un pretext pentru a putea fi ridicat printr-o procedură legală. Vreau să cred că Arghezi, care între timp ajunsese deputat în Marea Adunare Națională, nu a aflat niciodată despre acest incident sau poate nu dorea să știe. Oricum l-am informat pe Baruțu, dar acesta s-a scuzat că Arghezi avusese o congestie cerebrală și era ținut sub strictă supraveghere medicală, acasă, la adăpost de stări emotive externe. Acum când mă gândesc, totul suna ca o scuză pentru a-i acoperi poetului lipsa unui caracter puternic.

– În anul 1955, Arghezi a fost primit în Academie la insistențele lui George Călinescu, completă Dan Ciachir.

Golirăm în tăcere paharele, marcați de grozăvia destăinuirii.

– Înalt Prea Sfințite! N-am ieșit cam tulburați din cele patru decenii de comunism, pentru a pricepe că de binele celuilalt depinde binele nostru?

– Radule! Interveni părintele Ică. Este posibil. S-ar putea însă să avem nevoie precum poporul evreu, care a pribegit prin pustia Egiptului, nu de douăzeci de ani, cum spune un „prezicător” ci de patruzeci de ani.

Dând gânditor din cap, Înaltul îngână:

– Da! Noi am reușit să comprimăm istoria de o manieră uluitoare, fapt care contribuie după părerea mea la buimăceala în care suntem.

– Domnule Ciachir! Drumul de la comunism și economia centralizată la democrația cu paradigmă liberal-democrată și piață liberă l-am parcurs în douăzeci de ani. Ori, în condiții normale, asta s-ar fi petrecut la nivel de secole, continuă Radu Preda.

– Eu cred că încă continuăm să gândim în forme socialiste, pesimiste mai bine zis.

– Gelule! Mai trebuie să și înjuri! Te mai dai jos, mai pocnești pe unul, altul. Există un divorț în toată regula între culmea rafinamentului tehnic și bădărănia celui care se folosește de instrument, sări Radu Preda.

– Poate n-ar strica să fim puțin boieri, pentru că și Dumnezeu a fost boier. A stat la masă cu toată lumea, n-a refuzat pe nimeni, a fost respectuos, n-a judecat pe nimeni în funcție de meserie, de păcate sau de contul din bancă.

– Domnul Ciachir are dreptate, interveni Înaltul. Dar să știți că este un exercițiu tare dificil.

– Înalt Prea Sfințite! Ce mai e nou pe la Patriarhie? întrebă provocator Radu Preda.

– Sunt nemulțumit oarecum de Patriarh, pentru imixiunile politicului în Biserică. Aceasta se face prin intermediul unui episcop la îndemnurile premierului Adrian Năstase. Or, Biserica poate pierde încrederea credincioșilor, dacă devine un jucător politic. Biserica are o singură modalitate pentru a-i influența pe cei puternici sau pe cei lipsiți de putere, pe bogați și pe săraci, pe cei educați și mai puțin educați, predicând Cuvântul lui Dumnezeu. Am avut o discuție, zilele acestea cu Prea Fericitul Părinte Teoctist, ce-i drept destul de tensionată, în legătură cu implicarea Bisericii în politică.

– Este greu de crezut că puterea politică va rezista ispitei de a folosi Biserica pentru a-și atinge propriile scopuri, interveni părintele Ică.

– Poate ar trebui să ne inspirăm din abilitățile Bisericii Ortodoxe Bulgare sau Ruse, completă Dan Ciachir.

– Sunt destul de circumspect, conchise Înalt Prea Sfințitul.

– Reacțiile oficiale ale ierarhiei ortodoxe la noua realitate politică și socială românească au fost destul de ezitante și s-au situat în general pe linia vechilor reflexe „simfonice”, interveni părintele Ică… În loc să demareze procedura de separare de stat, ea se mulțumește cu o autonomie relativă și cu revendicarea caracterului ambiguu de instituție „națională”. Nu știu dacă salarizarea preoților, principalul motiv, merită acest lucru.

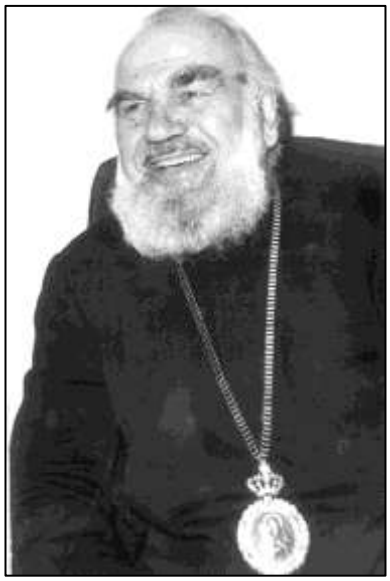

– Ei! Nici chiar așa… Sări părintele Pintea. Mai este învățământul religios din școli și asistența religioasă din armată, spitale…

– Poate cel mai surprinzător lucru este că Biserica Ortodoxă Română nu a reușit încă să-și definească o doctrină socială proprie… continuai eu.

– Gelule! Te rog comandă o sticlă de Courvoisier, mă îndemnă Dan Ciachir.

– Cu plăcere! Sper să fie original.

– Un cognac adevărat trebuie să reușească să încânte toate simțurile. De la cel vizual, prin culoarea intensă pe care o are, la cel olfactiv, prin buchetul degajat, și până la cel gustativ, prin îmbinarea perfectă a aromelor, ținu să ne precizeze Dan Ciachir.

După ce ospătarul ne turnă licoarea misterioasă, iar paharele fuseseră încălzite în căldura palmei, pentru ca aroma inconfundabilă să fie eliberată, am toastat în sănătatea Înaltului, pe care în timp ce rostea rugăciunea de mulțumire la sfârșitul mesei, l-am simțit liniștit și despovărat: „Veselitu-ne-ai pe noi Doamne, întru făpturile Tale și întru lucrul mâinilor Tale ne-am bucurat. Inundatu-s'a peste noi lumina feței Tale, Doamne. Dat-ai veselie în inima noastră din rodul grâului, al vinului și al untului-de-lemn, ce s-au înmulțit. Cu pace ne vom culca și vom dormi…”

A doua zi, după oficierea Te Deum-ului, Înalt Prea Sfințitul deschise Al III-lea Seminar de Medicină și Teologie cu următorul *Cuvânt de întâmpinare*:

„Dragi prieteni! Mă bucur din toată inima că această a doua sesiune – care se ține în acest splendid hotel din Bistrița – are o participare atât de numeroasă. Acesta a fost și motivul pentru care doctorul Buta a strămutat-o de la Arcalia, unde era un spațiu mai restrâns (deși decorul vegetal era mult mai atrăgător); iată însă că această sală se dovedește foarte potrivită pentru domniile voastre, asistența, și cred că aceasta va fi de la an la an mai numeroasă.

Am văzut lista cu teme și subteme, printre cele mai variate; am văzut lista vorbitorilor. Cred că va fi un seminar de înaltă ținută, cel puțin din ce văd. Eu n-aș putea să ofer decât o idee foarte generală. E vorba despre implicarea medicului și a preotului la căpătâiul bolnavului.

Orice pacient dintr-un spital este un om suferind. Suferința însă este un accident în istoria omului. Suferința nu a fost creată de Dumnezeu, ea ține mai degrabă de ceea ce am putea numi o ontologie a răului. Ea este consecința păcatului. Așadar, suferința nu avea ce căuta în lume, dar totuși a venit în lume prin păcat, iar prin păcat a intrat moartea, așa cum spune Apostolul Pavel. În cele mai multe cazuri, suferința este o cauză a morții. De aceea prezența preotului și aceea a medicului sunt două prezente complementare. Fiecare face ceea ce are de făcut, fără să se excludă, dar și fără să se suprapună.

Cred că fiecare are în fața o prioritate: medicul, dinaintea unui suferind, se găsește în fața unui dușman – boala, pe care trebuie să-l învingă; preotul are în față un prieten, omul, pe care trebuie să-l ajute. Să nu uităm că suferința, cu tot răul ei, a fost asumată de Iisus Hristos, în patimi și pe Cruce. Dar ea nu s-a isprăvit acolo, se prelungește în fiecare suferind; în fiecare se găsește un Iisus Hristos, care ne va cere socoteală la Judecata de Apoi.

Să nu uitam că aceste suferințe preconizate de Iisus sunt suferințe fizice, nu morale.

A-ți fi foame e o suferință fizică; a-ți fi frig, a fi străin și ostenit, a fi în închisoare, a fi în spital... În toți acești suferinzi, din orice categorie, se ascunde un Iisus Hristos anonim, care își reasumă suferințele și se reașează în fața noastră. De aceea spun că preotul are în fața sa un prieten, care este Iisus Hristos, pe care trebuie – pe care este obligat – să-l ajute; bineînțeles, cu mijloacele lui spirituale, așa cum medicul caută să învingă inamicul, care este boala, prin mijloacele sale științifice (dar și umane). Repet: acestea nu sunt caracteristici care se exclud, ci care devin complementare, întregindu-se reciproc.

Acesta cred eu că este rolul, pe de o parte, al preotului, și, pe de alta parte, al medicului, în spital. Și cred că și din această perspectivă ar trebui abordate dezbaterile care vor avea loc în această sesiune a seminarului.

Cu aceste puține gânduri… binecuvântez începutul lucrărilor… și vă doresc din toată inima – spre binele omului, spre învingerea dușmanului care este boala, și spre apropierea prietenului care este Iisus Hristos în omul suferind.”

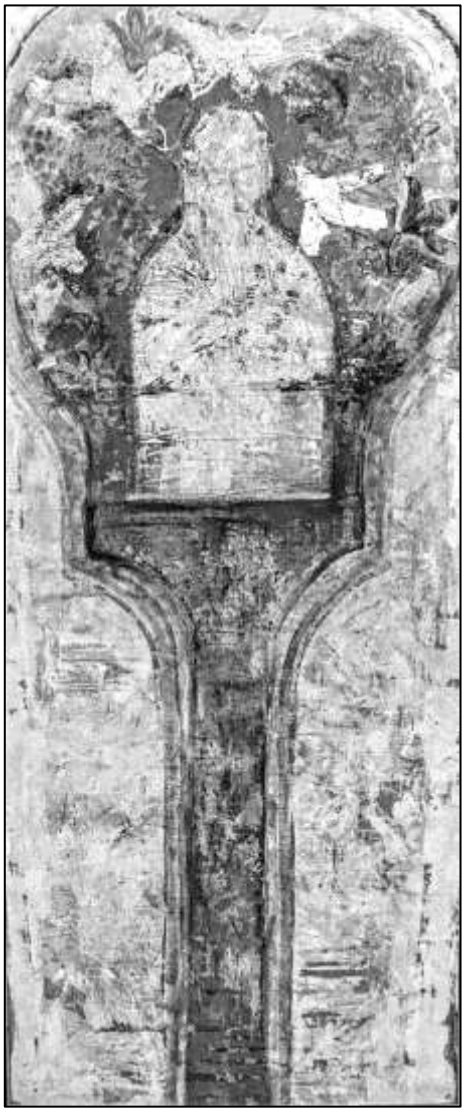

Stâlpnicul Simeon (Eu sunt durerea)

Însoțindu-l pe Mitropolitul Bartolomeu de la Bethleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii

Menuț MAXIMINIAN

Copil fiind, pe Valea Țibleșului, l-am întâlnit pe Mitropolitul Bartolomeu în comuna natală, Spermezeu, acolo unde, de câte ori venea, era o adevărată sărbătoare. Nu întâmplător a fost declarat primul Cetățean de Onoare al acestei vetre străbune care a dat primul episcop al ținutului, Macarie, crescut prin dragostea duhovnicească și purtarea de grijă a Mitropolitului Bartolomeu, căruia i-a fost secretar și care mai apoi l-a îndrumat spre toate treptele călugărești până a ajuns la cel mai înalt rang de episcop, fiind, în acel moment, cel mai tânăr înalt ierarh al Sfântului Sinod. De multe ori Episcopul Macarie îmi vorbea despre personalitatea marcantă a Mitropolitului Bartolomeu. L-am întâlnit adeseori la Mănăstirea Dobric, acolo unde slujesc încă de la înființare și vecinele mele, maica Bartolomea și maica Tabita. Îmi aduc aminte de încurajările pe care Mitropolitul Bartolomeu i le adresa maicii stareț Veronica, obștea trecând prin clipe grele, cum a fost momentul în care, după sfințirea Crucii pentru locul de temelie al bisericii, noaptea, Crucea a fost legată cu un lanț de către cei care nu doreau o oază de ortodoxie în mijlocul unei comunități penticostale și trasă cu un tractor prin tot satul. Despre modul în care s-au așezat lucrurile la Dobric, Dumnezeu având grijă de fiecare în parte, presa vremii a consemnat în nenumărate articole. Apoi, în calitate de jurnalist, am avut bucuria de a-l însoți pe Mitropolitul Bartolomeu, timp de zece ani, la evenimentele religioase din județul nostru. De fiecare dată când venea Mitropolitul parcă era o zi de Paști, atâta lume din toate colțurile județului venea să-l vadă și să-i asculte cuvântul de învățătură. Cu toții știm că avea reședința de vară la Mănăstirea Piatra Fântânele, pe care a ctitorit-o și pe care o îndrăgea foarte mult. Aici, ilustrul cărturar își găsea timp și pentru proiectele literare. Prezența Mitropolitului Bartolomeu în mijlocul unei comunități impunea un anumit respect pentru ierarh, acesta fiind foarte meticulos în ceea ce privește slujirea. La un hram al Mănăstirii Piatra Fântânele, la agapa de după liturghie, diaconul Mitropolitului a venit la mine și m-a rugat să-mi dau jos ochelarii de soare deoarece Mitropolitul este foarte atent la fiecare detaliu din jurul lui. Nu aveam ochelari de soare, ci ochelari de vedere care se închideau la culoare la soare și eu tocmai intrasem în sală. Am învățat atunci, dar și într-o altă ipostază, când am vrut să mă ridic de la masă înaintea Mitropolitului pentru a merge să-mi redactez știrea, că trebuie să ai respect pentru înaltul ierarh și că, în asemenea cazuri, el este cel care rânduiește ce se întâmplă în prezența lui. L-am întâlnit la evenimentele culturale din Bistrița, rămânându-mi în amintire lansarea Bibliei, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, la diortosirea căreia Mitropolitul Bartolomeu a lucrat peste zece ani.

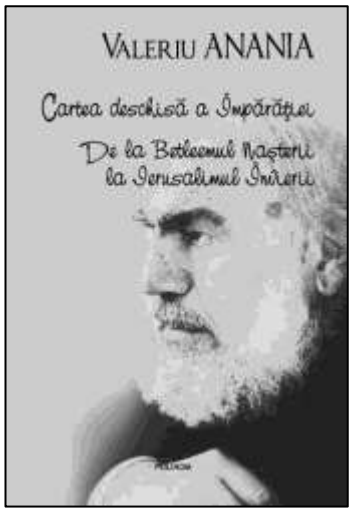

Suntem în anul centenarului nașterii unei personalități marcante a Bisericii Ortodoxe, ce merită a fi readusă în actualitate și pentru tinerele generații. Membru de onoare al Academiei Române, Valeriu Bartolomeu Anania, în calitate de ierarh, scriitor și om de cultură, a lăsat moștenire un adevărat tezaur

spiritual și cultural care poate fi regăsit și în testamentul său, toate drepturile fiind rezervate Fundației Mitropolitul Bartolomeu, pe care a înființat-o cu gândul de a acorda burse tinerilor care provin din medii defavorizate și a căror sclipire intelectuală merită a fi sprijinită. „Las toate drepturile mele de autor Fundației «Mitropolitul Bartolomeu», pe care am înființat-o, din economiile proprii, pentru a oferi burse tinerilor merituoși, dar lipsiți de posibilități materiale. Vreau ca drepturile mele de autor de pe urma Bibliei, la diortosirea căreia am lucrat 11 ani, să revină Fundației «Mitropolitul Bartolomeu»" scria în Testament Mitropolitul. În cuvântul de la înmormântare, episcopul Irineu Bistrițeanul spunea: „grăuntele de bine și frumos pe care-l purta în inimă l-a dezvăluit și l-a crescut din dragostea ce a avut-o pentru oameni. Întreaga sa viață, fiindu-i o simfonie a iubirii concretizată prin propovăduire și pastorație... Cărturarul și scriitorul talentat, în toate scrierile sale literare, a comprimat rostiri sentențioase, izvorâte din înțelepciunea de veacuri. A ilustrat un stil rafinat, meditativ, colocvial, elegiac, uneori ironic și sarcastic, prin care a redat coordonate profunde și discrete ale existenței umane. De asemenea, a îmbinat cu talent literar viziunile teologice cu cele folclorice, evidențiind măreția spațiului nostru etnic".

Între poveștile legate de Mitropolitul Bartolomeu merită a fi menționate și cele ale prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, așezate într-o carte intitulată „Amintiri despre Mitropolitul Bartolomeu Anania", apărută la Editura Mitropoliei Clujului, Renașterea. Remarcăm binecuvântarea Mitropolitului Bartolomeu pentru ca directorul Buta, de la Spitalul Județean Bistrița, să amenajeze un paraclis pentru bolnavii din spital. „Rareori am întâlnit pe cineva care să fi slujit cu atâta eficiență rosturile și rostirea cuvântului, care pentru un moment îți iutea mersul sângelui prin fire, pentru ca apoi, imediat, să te învăluie cald și apropiat, evocându-ți în adâncul inimii amintirea unui tată pierdut în această viață, dar regăsit în chip miraculos pe pragul altarului și al eternității" scrie Mircea Gelu Buta, cel care a edificat trei biserici la spitalele din Bistrița și a inițiat primul seminar ortodox de medicină și teologie, alături de Mitropolitul Bartolomeu. Tot o bistrițeancă, Beatrice Știr, a editat cartea „Valeriu Anania – Publicistul", ce surprinde bogata activitate în domeniul revuistic a Mitropolitului.

Lecturând CV-ul, întocmit de părintele Ștefan Iloaie, apropiat al Mitropolitului, observăm încercările prin care a trecut ierarhul, însă de fiecare dată acestea i-au dat putere pentru a se înălța și a urca o nouă treaptă spirituală. Operei sale scriitoricești, deosebit de bogată, va adăuga una de excepție: diortosirea și adnotarea Sfintei Scripturi, după Septuaginta, într-o limbă frumoasă și curgătoare. Această lucrare o va elabora și desăvârși după alegerea ca Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, la 21 ianuarie 1993. După cum mărturisește singur, această operă i-a solicitat peste zece ani de muncă de ocnaș. Biblia aceasta, tipărită în anul 2001, a devenit și ediția jubiliară a Sfântului Sinod.

În cei 18 ani de slujire în Catedrala mitropolitană din Cluj-Napoca, ducând raze de lumină din inima Transilvaniei până departe la credincioșii din vârf de munte, părintele mitropolit a sădit în inima fiecăruia grăuntele adevărului, arătând calea spre mântuire prin practicarea unui ethos misionar autentic, prin diortosirea Bibliei spre înțelesul generațiilor actuale, având șansa dată de divinitate de a fi și un scriitor de mare valoare, astfel încât, în predicile Înaltpreasfinției sale, întotdeauna, metaforele au fost punți de frumusețe între suflete. Părintele Ioan Bizău îl integra pe arhiereu în rândul elitei episcopilor cateheți ai Bisericii Universale: Ignatie Teoforul, Irineu de Lyon, Ipolit al Romei, Atanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului, Ambrozie de Milano, Ioan

Gură de Aur, Niceta de Remesiana, Vasile cel Mare, Petru Movilă al Kievului, Varlaam al Moldovei, Antim Ivireanul, Andrei Șaguna ș.a.

Volumul *Cartea deschisă a Împărăției. De la Bethleemul nașterii la Ierusalimul Învierii*, apărut la Editura Polirom, reunește, în cele peste 470 de pagini, explicarea Sfintei Liturghii și cele 39 de scrisori pastorale de la Crăciun și Paști, precum și 3 pastorale speciale la Duminica Ortodoxiei rostite de Mitropolitul Bartolomeu. Cele două lucrări unite în paginile aceleași cărți aparțin genului omiletic, fiind prefațate de studiile introductive ale pr. Jan Nicolae de la Alba Iulia și pr. Vasile Gordon de la București, care subliniază receptarea erminiilor liturgice și a Pastoralelor Mitropolitului Bartolomeu în orizontul teologiei românești. „Dintre liniile de forță ale personalității Mitropolitului Bartolomeu Anania, cea de propovăduitor al Evangheliei are toate șansele nu doar să-l descrie în profunzime, ci să-l facă roditor în continuare, mult dincolo de orizontul prezentului... *Cartea Împărăției* rămâne deschisă moștenitorilor catehezelor liturgice ale Mitropolitului Bartolomeu Anania” – mărturisește părintele Jan Nicolae. „Nu vă temeți de moarte pentru că ea nu există!” spunea în predicile sale mitropolitul. La trecerea lui de la cele vremelnice la cele veșnice spunea protopopul de Năsăud, pr. Ioan Dâmbu: „Cuvântul său va mai aduce roade bogate. E plină eparhia-i, țara de Cuvintele lui care stau cuminți și priveghează asupra noastră din locuința lor. Ele, fără el, ni se mai oferă încă. Deși plecat, el ne mai îmbie din potirul cuvântului”. *Cartea deschisă a Împărăției* – o însoțire liturgică pentru preoți și mireni – vorbește despre celebrarea credinței sau dumnezeiestile noime ale Sfintei Liturghii despre care, în prefața acestei ediții, părintele prof. univ. Jan Nicolae spune: „Și ca să mai menționăm numele unuia dintre intelectualii ce au scris despre volum la apariția primei ediții, îl pomenim pe Teodor Baconsky care spune că «se depășește pe sine în văpaia rugăciunii»”.

Fiecare dintre credincioșii ortodocși, fie prezenți la fiecare liturghie, fie cei care încă se mai întreabă ce înseamnă ortodoxia, ar trebui să citească acest volum în care Mitropolitul vorbește, de la nivel academic, pe înțelesul mirenilor, ce înseamnă ortodoxia și, mai ales, Sfânta Liturghie, luând fiecare etapă a acesteia și prezentând-o amănunțit. „Clujul e o cetate a cărții... Noile generații au preluat de la cele anterioare zestrea înțelegerii liturgice, dar aceasta, fatalmente, se subțiase cu timpul, așa încât am primit semnale că ar fi necesară o înnoire a vechilor mele cateheze”, declară Mitropolitul Bartolomeu. *Cartea deschisă a Împărăției* își propune o tâlcuire „punctuală” a Sfintei Liturghii, precum și trezirea conștiinței mirenilor că ei fac parte din preoția împărătească și că prezența lor în actul liturgic este o împreună-slujire cu preotul din altar. Mă întreb cum ar fi procedat înaltul ierarh întru apărarea bisericii în aceste timpuri în care preoții au fost puși, de multe ori, să zăvorască ușile de la intrare, sfinția sa declarând că „liturghia este... o slujbă obștească”. Vorbește Mitropolitul Bartolomeu despre împărăția ca spațiu al mântuirii omului, ca stadiu final al desăvârșirii duhovnicești și felul suprem al fiecărei speranțe: „ajunsă la capătul călătoriei, nava îi va preda lui Dumnezeu întreaga încărcătură, atât pe viii ce se vor afla atunci pe punte, cât și pe morții din susul și din josul acesteia, pentru ca sufletele unite – sau reunite – cu trupurile transfigurate prin înviere să se supună Judecății de Apoi, în urma căreia se va constitui, definitivă și veșnică, *împărăția plenară”*. De altfel, această navă a împărăției este simbol și sfințenie, Mitropolitul afirmând că simbolul ascunde „semnul prin care o anume realitate îi devine transparentă inițiatului, adică celui ce se pricepe să o citească... O biserică este un semn, dar și simbolul prezenței lăuntrice a lui Dumnezeu”. Dar ce este Biserica cea întru care ar trebui să conviețuim cu toții ca o mare

familie întru așteptarea Învierii. „Una este biserica în ipostaza ei de instituție divino-umană, de Trup mistic al lui Iisus Hristos, care cuprinde totalitatea credincioșilor, vii și adormiți, botezați în numele Sfintei Treimi. A doua este biserica în ipostaza de locaș al rugăciunii și închinării obștești". Mai declară mitropolitul: „O biserică ortodoxă trebuie să fie, neapărat, pictată în interior. Atât arhitectura, cât și iconografia sunt menite să facă din ea imaginea văzută și esențială a împărăției Cerurilor".

Ce frumos compară înaltul ierarh structura literară a liturghiei cu o piesă de teatru: „Toată slujba este un dialog între doi parteneri: preotul, pe de o parte, și credincioșii mireni, pe de alta, cu precizarea că ei, împreună, alcătuiesc un singur tot". Am fost oare atenți, noi, cei care participăm la liturghie, că, pe toată durata acesteia, este folosit numai pluralul ca semn al slujirii împreună a preotului cu poporul? „Preotul nu-i îndeamnă pe credincioșii din biserică: «Domnului să vă rugați», ci îi invită să i se alăture: «Domnului să ne rugăm», adică Să împlinim împreună, eu din treapta altarului, voi din treapta naosului, dar ridicând spre ceruri un singur glas". Astăzi, când mulți devenim vulnerabili în fața împărtășaniei, ar trebui să citim cuvintele de învățătură ale Mitropolitului Bartolomeu, cel care ne spune că „împărtășire înseamnă părtășie, a fi părtaș cu cineva la ceva. Împărtășirea cu Sfintele Taine este un act personal, foarte personal, iar aceasta se vede din faptul că celui ce se împărtășește i se rostește numele. Cumine-carea devine astfel o relație interpersonală între Hristos și cel căruia El i Se dă euharistic, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci". Cei puternici în credință vor ști să-și trăiască viața după canoanele bisericii, iar Sfânta liturghie le va fi prilej de sfințenie, mulțumire, bucurie, veselie, de purtare lăuntrică a împărăției cerurilor, așa cum ne învață Mitropolitul Bartolomeu.

A doua parte a cărții, „De la Betheemul nașterii la Ierusalimul Învierii", cuprinde pastoralele din cei 18 ani de slujire. În Prefață, pr. prof. Vasile Gordon spune că Mitropolitul Bartolomeu este un predicator harismatic: „în calitatea sa de slujitor consacrat al cuvântului evanghelic, a vorbit cu puterea harului Tainei Hirotoniei, pe care oratori mari și vestiți ca Demostene, Cicero, Quintilian și mulți alții nu l-au avut, cu toată omeneasca lor celebritate... Geniul oratoric și scriitoricesc al Mitropolitului Bartolomeu a strălucit în chip aparte".

Așteptarea Crăciunului prin aducerea în față a colindelor din spațiul românesc arată dragostea pe care Mitropolitul Bartolomeu a avut-o pentru poporul său, dar și priceperea duhovnicească și literară de a interpreta aceste „splendide odrasle ale geniului nostru popular". Ar merita făcut un studiu despre însemnătatea liricii populare și elementele etnologice în pastoralele Mitropolitului Bartolomeu, cel care, coborându-l prin colinde pe Prunc în spațiul românesc, vede în copiii noștri „purtători de Hristos". „Dacă Maica Domnului a fost scara de argint pe care S-a pogorât Dumnezeu, colindătorii sunt alaiul împărătesc prin care Domnul intră în Ierusalimul satului". La noi, Domnul petrece în casa creștinului, prin colindă, o lună, de la Sfântul Nicolae, când încep copiii să învețe colindele, până la Sfântul Ioan când se cântă ultimele colinde: „După aceea, Se ridică la cerul din care Se pogorâse pe o scară de argint, încheind astfel ciclul marilor Sărbători".

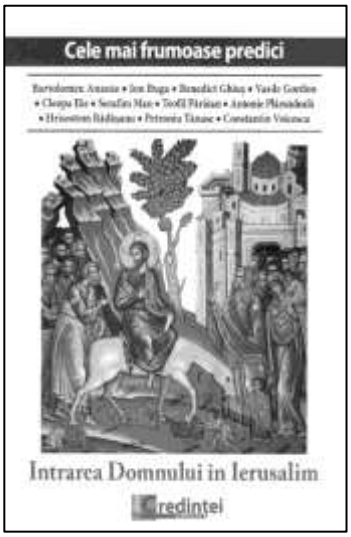

Îmbucurătoare este prezența colindei bistrițene în pastoralele Mitropolitului Bartolomeu „De când Domnul S-a născut,/ tot pământul l-o făcut/ și cerul l-o ridicat/ între stâlpuri de argint/ și frumos l-o-mpodobit/ tot cu stele mărunțele,/ pe de lături mai mărele". „Vă asigur că în această strofă superbă se află mai multă teologie decât în toate tratatele noastre academice" declară Mitropolitul. Ce expresie mai aleasă poate fi dată divinității decât „eternul Dumnezeu intră în istorie", continuând Mitropolitul ca într-un adevărat

prozopoem, „strâmtorându-Se la dimensiunea umană, numai de dragul unei făpturi pe care a creat-o, care L-a înfruntat și pe care El o iubește într-o nesfârșită bunătate: omul”.

Despre extraordinara măiestrie a liricii tradiționale „pe care orice mare poet ar putea fi gelos”, niciunul dintre popoarele lumii neavând un asemenea folclor și de a cărui frumusețe „nu ne putem sătura în veac”, este vorba și în versurile: „Mare-i seara de-astă seară/ Dar nu-i seară de-astă seară,/ Ci e seara lui Crăciun,/ Lui Crăciun celui bătrân,/ Când S-a născut Fiul Sfânt,/ Fiul Sfânt pe-acest pământ”, Mitropolitul declarând că au „adâncime și frumusețe, al căror lirism e alimentat de certitudinea credinței și de participarea afectivă directă”.

M-am axat mai mult pe partea aceasta a colindelor și a prezenței lor în vatra satului, însă și dimensiunea universală a Învierii este prilej de meditație în pastoralele Mitropolitului, cel care, dincolo de praznicul ce are în centru lumina lumii, ne atrage atenția și asupra faptului că trebuie să fim alături de suferințele lumii în care trăim pentru că suferința păcatului nu poate fi răscumpărată decât prin suferința iubirii. „Cuvintele «Hristos a înviat» cuprind în ele întreaga istorie a mântuirii noastre, așa cum zbuciumul multimilenar al pământului se adună undeva într-un bulgăraș de diamant”, spune Mitropolitul, care ne îndeamnă la o bucurie a ospățului lăuntric întru așteptarea Împărăției lui Dumnezeu.

Atât de actual, atât de limpede, concret, plin de învățăminte, devotat credinței este Mitropolitul Bartolomeu în scrierile sale teologice. Învățăm că nu putem vorbi despre credință în termeni analitici, ea nu se întemeiază pe argumente raționale și nici pe ADN-uri de laborator ci ea „există sau nu există”. Credința este mai puternică sau mai slabă, în funcție de fiecare creștin, dar ea nu se va clătina niciodată dacă avem rădăcinile ancorate în tradiția strămoșilor noștri. Credința nu e teorie, ci trăire. „Dacă o ai și n-o trăiești, ai trăit degeaba”, declară Mitropolitul Bartolomeu. Învățăm de la Bartolomeu Anania că sufletul pentru a fi păstrat întreg se revigorează prin ce am moștenit de la strămoșii noștri: prin Biserică, prin zugrăveli, prin troițe și prin fântânile apelor vii.

Biserica Ortodoxă Română așază în galeria intelectualilor de marcă un nume ce va fi pomenit în veacul veacului – Mitropolitul Bartolomeu, iar literatura română are, în cartea scriitorilor importanți, un nume ce și-a conturat o operă deosebită, Valeriu Anania.

Cuvintele de învățătură ale Mitropolitului Bartolomeu vor răsuna și în Cetatea Învierii, acolo unde cu toții sperăm să ne întâlnim în veșnicie.

Alb surâs

Teatrul lui Valeriu Anania

Icu CRĂCIUN

Prozator, poet, traducător, memorialist, preot (din 1942 călugăr), mitropolit, academician, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Bartolomeu Anania (1921-2011), cu numele de mirean de Valeriu Anania, a fost și dramaturg, deși el nu s-a considerat. În această calitate a debutat în 26 noiembrie 1938 cu scenariul radiofonic în versuri *Jocul fulgilor*, în regia lui Atanasie Mitric; piesa a fost reprezentată pe scena Operei Române din București în februarie 1939, dar a rămas nepublicată, până în 2016. Și alte două piese au avut aceeași soartă: *La furcărie*, jucată pe scena Teatrului Ligii Culturale, în regia autorului, în 11 mai 1939, și poemul dramatic *Dochia*, după numele fiicei legendare a lui Decebal, („altceva decât Baba Dochia, cea cu cojoacele”[1], despre care aflase din povestirile mamei sale, cu mult înainte de a o fi întâlnit în opera lui Gheorghe Asachi), jucat pe scena Teatrului „Studio Național” din București, în martie 1940; alte lucrări dramatice din tinerețe sau nedefinitivate sunt: *Drumur* și *Cântecul cerbului*, o piesă de teatru pentru copii, *Datinile de Crăciun* și un scenariu de film intitulat *Biserica umbrelor*, după *Meșterul Manole*, acestea din urmă tipărite de regretatul Aurel Sasu, custodele operei literare a lui Valeriu Anania, în volumul *Fântâna lacrimilor. Teatru inedit* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016). Încă de la vârsta de șaptesprezece-optsprezece ani, Valeriu Anania a înțeles că dimensiunea mitică e un produs firesc al chipului său. „Teatrul – spunea în interviul lui Ioan Pintea – se dovedește a fi cea mai bună modalitate literară pentru abordarea miturilor”[2], preferând să-și încredințeze substanța poetică mai puțin poeziilor propriu-zise și mai mult pieselor sale, ascunzând sacrul în profan. Pentru prima dată, cele mai importante producții dramatice ale lui Valeriu Anania, cel format în duhul clasicismului, dar receptiv la nou și noutate, au fost adunate în 1982 în antologia de două volume, intitulată *Greul pământului*. La Editura *Limes* din Cluj-Napoca, în 2007, editorul Mircea Petean a publicat *Opera literară* a lui Anania, în 3 volume de teatru, cu o cronologie de Ștefan Iloaie.[3]

Poemul dramatic în 10 tablouri, în versuri, „despre viață și moarte”, *Miorița*, a apărut în 1966 cu o *Predoslovie* semnată de Tudor Arghezi, în care poetul scria, printre altele: „El (Valeriu Anania, n. n.) stăpânește versul și limba magistral și măiestriile lui cresc înalt, sporite de un talent desfășurat în sus. (…) Îl cunosc și-l prețuiesc, nu de azi. Îi citesc de ani de zile versurile, cu emoție și bucurie. Nu e un scriitor grăbit. În literatura poeziei e nou, ca o efigie de aur, scoasă din pământul oltenesc (…). *Miorița* nu-i un poem de la o zi la alta și de la o săptămână la alta. Încă destul de tânăr, autorul ei se învecinește cu clasicul adevărat. Cât privește repertoriul, teatrul românesc a câștigat, cu *Miorița*, la întâlnirea ciobanilor cu universitarii, opera de valoare ce-i lipsea”[4], iar ediția din 1982 a fost prefațată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, unde aceasta concluziona: „Atingând mitul mioritic, Valeriu Anania a pătruns în toposul misterios dintre viață și moarte, acolo unde *eros* și *thanatos*, ca puteri de seamă ale lumii, se întâlnesc și se înfruntă în înfricoșătoare

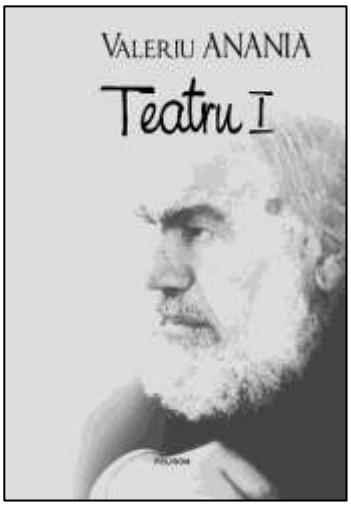

ciocniri, acolo unde apele mentalității sacre și ale mentalității profane încep să se despartă pe albii diferite la o ambiguă răscruce de drumuri. (…) *Mioriţa* lui Valeriu Anania are acea închegare a operelor durabile care-l făcea pe Tudor Arghezi să spună că *nu e un poem de la o zi la alta şi de la o săptămână la alta*"[5]. Adevărul e că mitul este geneza oricărei opere de artă trainică, mai cu seamă când arhaitatea se îmbină armonios cu modernitatea așa cum a demonstrat Brâncuși în sculptură.

Premiera *Mioriței* a avut loc în 3 octombrie 1967, pe scena Teatrului *Barbu Delavrancea* din Giurgiu, în regia și scenografia Mariettei Sadova, Mircea Marosin și Zoei Anghel Stanca, cu actorii: Alexandru Repan, Sandu Rădulescu, Adrian Petrache, Constantin Răşchitor, Mihai Stan, Angela Macri, Adina Atanasiu-Poenaru, Victoria Dinu, Dorina Lazăr, Andrea Năstăsescu și mulți alții. În stagiunea 1969-1970, a fost jucată de Teatrul *Alexandru Davila* din Pitești, în regia lui Constantin Dinischiotu, având în distribuție actorii: Vistrian Roman, Dem. Niculescu, Titus Gurgulescu, Mișu Dobre, Traian Pârlog, Ioana Citta Baciu, Adina Rațiu, Angela Radoslavescu, Ileana Zărnescu, Julieta Strâmbeanu, Elena Gurgulescu, Lucia Boga, Dora Cherteș ș. a.

Acțiunea este plasată într-un spațiu legendar, „Cândva, demult, Undeva, în Carpați". Conflictul este de natură erotică, mai puțin socială: „doi băieți iubesc o fată", firul baladei păstrându-se în bună parte, deși Valeriu Anania și-a permis multe libertăți față de aceasta. Subiectul este simplu: familia Cătălinei și Novac a avut trei fii: Ion, Ilie și Moldan. Primii doi au decedat și a rămas cu ultimul, care este înzestrat cu virtuțile ireproșabile ale unui flăcău de la țară: înțelept, cumpătat, harnic, generos, modest, frumos, stârnind invidia altor doi: Vrîncu și Lavru, dispuși la fapte necugetate, josnice, în care el, inițial, are încredere; de altfel, Lavru are un complex de inferioritate fiindcă, într-o anumită împrejurare, Moldan i-a salvat viața. Multe fete și-l doresc mire. Se pare că flăcăul o are la inimă doar pe Mioara, ființă harnică, blândă, fragilă, frumoasă, isteață, bogată, răsărită în viața lui „la vreme de pârjol", deși este râvnit și de Roinița. Intriga este susținută de mama lui Moldan ce se opune unirii fiului ei cu neajutorata Mioara, pe care chiar o repudiază. Nu se încrede în vitalitatea ei. Ea dorește o fată matură, zdravănă, „Să se simtă vârtoșenia prinsă-n șolduri,/ Și pântecul, înfometat de rod! (…)/ Să știe tâlcul vieții, și să-l vrea!" Aceasta este Roinița, fiindcă „Tare-i hărnicuță-i fata!/ E vârtoasă la rărunchi./ Frânge lemnul pe genunchi/ Parc'ar frânge o surcea". Bătrâna organizează un parastas pentru fiii decedați cu gând de a-l determina pe Moldan să-și aleagă viitoarea nevastă. După ea, „Feciorul când se-nsoară/ Se chibzuiește bine… umblă, cată,/ Măsoară, schimbă fată după fată…" Ea prevestește și avertizează audiența că „Cel ce vede/ Sufletele celor morți/ E sortit să moară". Se potrivește că însuși Moldan va vedea sufletele fraților, „cu capete de scamă/ Și trupuri de cenușă", cu care va purta un dialog ce va înspăimânta asistența, care, îngrozită, va părăsi adunarea. Aidoma teatrului lui Voiculescu și Blaga, romanului *Baltagul* al lui Sadoveanu sau cărții lui Vintilă Horia, *Dumnezeu s-a născut în exil*, personajele trăiesc într-un univers de unde gândirea magică se adapă cu mult spor. Simbolurile și alegoriile din baladă sunt, aici, relansate într-o realitate transfigurată. Gândirea colectivă este bine cunoscută, scoțând în evidență cultul iubirii, repulsia față de urâtul moral, psihologia omului mediocru împotriva celui înzestrat (vezi cele trei personaje: Bălușca, Lavru și Vrîncu). Două fete, Mărgărita și Roinița, în dorința de a se căsători cât mai repede, practică descântecul. În miezul nopții, ele descântă lângă o mătrăgună, pe care o stropesc cu vin și presară fărâmituri de pâine peste ea, după care scot din pământ această plantă, o sfarmă și o pun într-o ploscă din care va bea ursitul. Mai târziu, Roinița, îndrăgostita fără speranță, va frământa „o buruiană într-o ulcică deșartă", cu gând de a alunga norocul de la nunta lui Moldan și a Mioarei: „În răscrucea din mijloc/ Și c-un fir de nenoroc/ Scot din oală, ca din ghioc,/ Blestem greu, ieșit din hău,/ Care-i și blestemul tău: Spulbere-se-n patru vânturi/

Jocuri, chiote și cânturi/ Și ursite de inele,/ Dacă nu sunt ale mele!/ Nuntă nouă, oală nouă,/ Sparge-s-ar norocu-n două,/ Pusti-i-l-ar Dumnezeu,/ Dacă nu-i norocul meu!/ Dacă nu e nunta mea,/ Praf și pulbere!... Așa!...". Descântecele sunt tulburător de arhaice, dovada vie că Valeriu Anania cunoștea în profunzime riturile și eresurile, datinile și obiceiurile practicate în comunitatea pastorală din timpuri imemoriale, inclusiv cele legate de naștere, moarte și nuntă, cu strigături, cu oprirea alaiului de către vornicei până când „împăratul" (mirele) nu plătește „vama" etc.

Firește, are loc și o încăierare între cei doi rivali: Moldan și Vrîncu, din care primul iese învingător. Printr-un șiretlic, sugerat de peițoarea cea vicleană, Bălușca, Vrâncu va cumpăra, pentru cucerirea Mioarei, un gherdan cu bani împrumutați de la Moldan. Bălușca, cea „bună mânuitoare de cuvinte", bârfitoarea și intriganta satului ce „știe" să lege și să dezlege iubiri, să vândă norocul și „Destramă/ Tot ce zidește dragostea pe lume", cu manevrele sale nerușinate, îi spune Cătălinei că Mioara îi bolnavă și nu se cade s-o ia de soție. În calitate de mamă, aceasta îi ia apărarea fiului, deși nici ea n-o dorea de noră pe fată. „Tu cu moartea te cununi?" îi va reproșa bătrâna doar când îi va întâlni pe cei doi îndrăgostiți. Răzvrătitul Moldan are curajul s-o înfrunte: „Nu, mă supun:/ Da, cu moartea mă cunun!", argumentând: …„Mamă, moarte nu-i/ Pentru om, decât de-l sui/ Mai întâi în viață./ Când/ M-ai născut cu greu, gemând,/ M-ai dat lumii să mă poarte/ Și spre viață, și spre moarte./ Moartea ce-i?: un căpătâi,/ Și la urmă, și întâi./ N-ai știut că-n pântec sânt/ Zămislit ca-ntr-un mormânt,/ Că, trăind, mă tot frământ./ Către celălalt mormânt…/ (…) Mamă, pentru ce te temi/ Tu de moarte și-o blestemi,/ Când ea, moartea, nici n-ar fi/ Dacă tu n-ai zămisli?" Cătălina o provoacă pe Mioara să cânte la bucium, dacă nu este bolnavă. Fata sloboade un cântec legănat, dar își întrerupe cântatul „în neputință și plâns", înroșind albul năframei cu tusea ei seacă, iar mama îi va părăsi invocând acest blestem: „Praf și pulbere!... Căruntă/ Iarba s-o aveți!... La nuntă/ S-auziți cântat de cuc!.../ Ea rămâne? Eu mă duc,/ Duce-m-aș pe nouă căi,/ Duce-m-aș pe nouă văi,/ Duce-m-aș printre ciulini/ Să învăț feciori străini/ Cum se rânduiește viața!..." Umbra morții planează peste întreaga dramă.

În Tabloul al IX-lea, nefericitul Moldan și Mioara, reînsănătoșită, „suflă în bucium ca feciorii", căci tinerețea și iubirea lui Moldan au vindecat-o, îl trimit pe moș Mitrel s-o caute pe bătrână, „cu brâul de lână", și s-o poftească la nunta lor. „Gârbovă de vremi", Cătălina află că soțul ei, Novac, cel beteag de vitregiile sorții, a murit în urmă cu patru luni, când și-a construit coșciugul, ispitit de Mireasa cu Coasa. Precizăm că prezentarea confruntării acestuia cu moartea are un iz de umor suprarealist a la Gellu Naum. Ea recunoaște că nu l-a iubit decât în ultimii ani ai vieții, trăind revelația iubirii după moartea lui. Cei doi vor primi binecuvântarea din partea ei, înlăturând puterea malefică a blestemului. Între timp, Vrîncu, un ins de un orgoliu bolnăvicios, îi mărturisește lui Lavru, „heretele, țâfnos și pizmătareț", că îl va ucide pe Moldan pentru ca Mioara, împreună cu turmele celor doi să fie ale lui; ura și invidia celor doi ciobani dau în clocot. Dar ucigașul va fi Lavru, care, la rândul lui, va fi înjunghiat de către Roinița. Eroul tragic, Moldan, moare calm, ba este și mulțumit că va avea un moștenitor; invitația adresată comunității de a participa la nunta/moartea sa este aidoma unui epitalam arhaic: „Hai la nuntă, hai!/ Pe-o gură de rai". Moartea sa este ca un început de ciclu și trecere spre o nouă viață prin mugurul ce va rodi în ființa miresei sale. În final, stihuitorul revine la filozofia mioritică în fața morții, dar va avea o interpretare originală. Bătrâna și Mioara se supun sorții, știind că viața va câștiga împotriva morții prin rodul zămislit în tânăra mireasă; ambele cred în dăinuirea veșnică prin perpetuare, prioritate având leagănul și nu mormântul; moartea lui Moldan

este primită cu tărie și seninătate, acea „seninătate apolinică” de care vorbea și Mircea Eliade. „Iubirea și ura, nunta și moartea, tinerețea și bătrânețea sunt răscumpărate de speranța renașterii”, cum scria Liviu Petrescu în postfața la volumul său, *Mioriţa*, din 1999. Ca nici o altă națiune, românii se familiarizează organic cu moartea încă din copilărie, trăind „nostalgia morții”, cu sorginte în filozofia vieții de pe vremea thracilor, „dragostea de moarte” (L. Blaga) fiind o caracteristică a „spiritualității românești”.

Despre acest poem dedicat „vieții și morții”, dramatizat pe linie vitalistă, au scris rânduri elogioase: Vladimir Streinu, Mircea Zaciu, Al. Paleologu, Liviu Petrescu, Constantin Cubleșan, Nora Teodor, Costin Buzdugan, Dinu Săraru, N. Carandino, Cristina Tacoi, Mihai Bujeniță, T. Zakarian, Alexandru Hodoș, Florian Potra, Valentin Silvestru, N. Barbu, Valeriu Ducea, D. Micu, Virgil Brădățeanu, Mircea Mancaș, Elisabeta Munteanu, Ioan Pintea, Dan Ciachir, Al. Piru, Ion Vartic, Mircea Ghițulescu, Ion Negoițescu, Sultana Craia, Lucian-Vasile Bâgiu, Nicu Caranica, Romulus Diaconescu ș. a. Majoritatea i-a apreciat stilul fără cusur sub toate aspectele: cadență, naturalețe, consistență, suplețe, expresivitate plastică, nimic strident sau abuziv, scoțând în evidență echilibrul și compoziția clasică adaptată la rigorile modernității. Doar I. Negoițescu i-a reproșat faptul că „semnificațiile nu sunt artistic adâncite și tocmai poezia, umană ca și formulă, lipsește”, caracterele unor personaje sunt prea schematice, iar sacrificiul Mioarei, tuberculoasă fiind, prin respingerea la un moment dat a lui Moldan, pentru a-l salva, amintește de metodele Damei cu Camelii. Totuși, el apreciază momentele „de reală poezie exterioară”, din actul al II-lea, când Mioara ajunge la Schimnic, dar și scenele vrăjilor Roiniței și Mărgăritei. Nicolae Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, ediția a II-a revăzută și revizuită (Ed. Cartea Românească, București, 2019) nu-l pomenește deloc, deși în manualele de liceu se studiază această piesă. Important este că această producție dramatică transmite gânduri elevate, de „o veritabilă emoție estetică” sempiternă, vorba unui exeget al creației lui Valeriu Anania.

În acord cu filosofia creștină, *Mioriţa* acestui dramaturg este, de fapt, o poveste despre nemurire, despre veșnicia vieții, plină de profunzime și pluralitate de sensuri. Relația dintre mamă și fiu sau dintre Moldan și iubita lui, Mioara, zbuciumul lor interior merită dezbătute într-un colocviu aparte. Situațiile opționale în care sunt surprinși acești eroi le vom întâlni și-n celelalte piese.

Ca fapt divers, amintim că, în cuprinsul *Memoriilor,* sunt evocați, printre alții, și doi securiști: colonelul Gheorghe Crăciun, celebru prin cinismul său violent și o impertinență nemăsurată (cum a fost prezentat într-unul din episoadele *Memorialului durerii*) și maiorul Ion Aramă, un intelectual al Securității, anchetatorul ultimei sale arestări, care i-a spus într-o zi: „Toată noaptea ți-am citit *Mioriţa*. Ascultă la mine: dacă apucai să ți-o publici cu un an înainte (de arestare, n. n.), acum n-ai fi aici!”

Amplul poem dramatic în cinci acte, în versuri, *Meșterul Manole*, înrudit cu *Meșterul Manole* al lui Blaga, reia legenda creației și a sacrificiului. Pentru prima dată a fost publicat în 1968, iar premiera a avut loc în 30 martie 1969 la Teatrul *Al. Davila* din Pitești în regia Mariettei Sadova, având în distribuție actorii: Vladimir Jurăscu, Dem. Niculescu, Vistrian Roman, Dora Cherteș, Mihaela Dumbravă, Ileana Focșa, Ștefan Moisescu și mulți alții. Piesa a mai fost jucată la Studioul de Teatru al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică *I. L. Caragiale*, în stagiunea 1968-1969, în regia lui Alexandru Colpacci, cu următoarea distribuție: Ion Cocieru, Petre Moraru, Emil Coșeru, Adina Popescu, Mihaela Buta, Manuela Matak, Traian Buzoianu și alții.

Acțiunea se petrece la Curtea de Argeș, în cel de-al doilea deceniu al secolului al XVI-lea, în vremea lui Neagoe Basarab. Faptele nu sunt identice cu cele din baladă. Aici, pe lângă Manole și soția sa, Simina (nu Ana), apar două personaje importante: călugărul-vraci Safirin, „neprihănitul ca roua”, fratele Siminei, fost ucenic al lui Leonardo da Vinci, și frumoasa Iovanca, soția boierului

Pîrvu Calapăr, cea care avusese trei soți în țara sârbească, dar îl dorește cu ardoare pe Safirin.

Manole, „meșter cu simbrie”, s-a întors din Apus unde a învățat să construiască altare, „pridvoare, turle și speteze”, și multe altele, dar lui toate acestea îi „par atât de mici” pe lângă dragostea soției și a fiului dăruit de aceasta. La rândul său, Safirin, îndrăgostit de ispititoarea Iovanca, vrea să plece la Athos, fiindcă „Acolo se cuvine monahului să-nfrunte/ Asprimea nevoinței, nu-n lume și palate”, mărturisindu-i lui Manole: „colții dorințelor mă rup/ Și-mi zdrumică făptura, și nu le pot opri./ Rugatu-l-am pe Domnul de șapte ori pe zi,/ De șapte ori în noapte, să-mi deie adăpost./ Smeritu-mi-am cerbicea cu ceasuri lungi de post/ Și-am cugetat la moarte, dar totul în zadar./ De chipul ei scăparea-doar fuga. Și-a fugar.” Manole îl oprește, deoarece este legat „prin jurământ” de el, să rămână „zugravul meșter al mânăstirii” ce urma să se construiască. Din cauza cheltuielilor prea mari, vodă vrea să renunțe la ridicarea bisericii „măiastre”. Replica lui Manole este aforistică: „Frumosul cere preț./ Ce-i ieftin nu-i nici trainic, nici nou, și nici măreț”. Iovanca se angajează să plătească ea cheltuielile, fiindcă dorea să-i fie făcut chipul, în calitate de ctitoră, alături de mătușa ei, Milița, doamna Țării Românești. Safirin prevestește: „În orice biruință-adevărată? O-nfrângere se cere îngropată”, iar ca să-și înfrângă patimile pentru demonica Iovanca, i se adresează Siminei: „Fiara mea? Va fi-n pronaos ctitoră pe zid./ Acolo am s-o-nchid și-am s-o ucid”. Contemplându-și, în extaz, soția cu fiul care se prefăcea că poate cuprinde luna, Manole are viziunea viitoarei construcții. Prin ea, i-a intrat harul în visul său. El îi pune pe cei Nouă Meșteri să jure „Ascultare de poruncă”: „Jurați:/ Slujbă credincioasă! Muncă!/ Ascultare de poruncă!/ Văz cu unghii prin pereți!/ Grai legat cu trei peceți!/ Legământ cu locul muncii!/ Neprihană-n trup, ca pruncii,/ Și curați la gând, ca mirii!.../ Asta-i cumpăna zidirii!” În plus, le cere să-și pună și sufletul în munca lor, „să cânte piatra-n cer”, să-și alunge patimile trupești, să-și pună harul în „pacea măiestriei”. Dar, exact ca în baladă, de 4 luni, ceea ce construiau ziua, noaptea se prăbușea, meșterii lucrau în zadar, neștiind cauza surpării. Iovanca îi cere lui Safirin să-i acorde o zi, ori măcar un ceas, „Și zid/ De-atunci, n-o să mai cadă!” Laitmotivul lui Safirin este cel care canalizează gândirea cititorului și, eventual, a spectatorului: „Când firea izvodește frumosul măiestrit,/ E osândit izvodul să piară-n ce-a rostit”; aceste cuvinte le va repeta și Simina de câteva ori, aluzie la faptul că orice creație care se vrea durabilă necesită sacrificii. Așadar, arta poate anula modelul. „Omorârea individului – scrie D. Micu – prin integrare în prototip e legea de neatins a creației”.

Soțiile meșterilor cred că Manole „n-are cheia” „După rostu-nvățăturii/ Ori o are, însă nurii/ Și privirile Siminei/ Îi zburară mintea”. La un moment dat, pătimașa Iovanca îi reproșează Siminei că zidul se dislocă, fiindcă se întrece „cu frumusețea mânăstirii”, făcându-și prezența prea des la locul construcției: „Tu – îi zice Siminei – te-ntreci cu frumusețea mânăstirii/ Tu o strici! (…) Ca un abur nou născut/ Și ușor de primăvară, i-ai pătruns în duh, șerpește/ Și i-ai prins în funii mintea. Te visează, te gândește/ Laolaltă cu zidirea. Ce-i altar și ce-i femeie/ în gândirea lui?” În ochii Siminei, Manole este mai de preț decât zidirea bisericii. Conform credinței, din taina-nceputurilor lumii, Manole hotărăște ca întâia nevastă care va veni cu prânzul să fie zidită. El îi pune din nou pe meșteri să jure să tencuiască de vie, „În umbra ei, pe cea dintâi soție/ Ce vine azi cu pâine și cu vin!”, iar această taină să fie păzită întru eternitate. Din nou își face apariția Iovanca și îi cere incoruptibilului Safirin o clipă de dragoste, dar acesta o respinge. Păcatul nu poate sta temelie faptei bune îi spune Safirin și îi arată pânza pe care a zugrăvit chipul ei

neîntinat, neînfruntat, neînfrânt, instalând-o în eternitate. Toți meșterii așteaptă, încordați, să vadă pașii celei mai devotate soții. Deși nu a venit cu prânzul, ci ca să caute ajutor, fiindcă băiatul îi era pe moarte, Simina, sursa inspirației lui Manole, apelează la meșteri și la soț, care vrea s-o alunge: „Cățea! Să pieri din casa mea!" i se adresează mânios. Meșterii îi amintesc lui Manole de jurământul făcut „Pe zece umbre, nu pe nouă". Întrucât Iovanca a băut otravă, Pîrvu promite celui care o va scăpa că îi va da „zece bănițe de zloți". Pus să aleagă între salvarea fiului și salvarea Iovancăi, Manole îi cere lui Safirin s-o salveze pe soția boierului, el preferând să rămână alături de chivot. „Acesta-i/ Copilul meu!" va striga el, disperat, aidoma unui personaj dintr-o tragedie antică, sacrificându-și iubirea, alegând împlinirea în creație autentică, la fel cum va proceda și Safirin, care își ucide dragostea pentru Iovana, trecând-o în imagine veșnică. Simina se întoarce acasă, își părăsește copilul bolnav, jertfindu-și dragostea pentru fiu, și vine „cu prânzul în năframă la soț". „Ostenitorii zidirii" o prind, iar ea acceptă, senină, să-i fie zidită doar umbra. Un meșter îi spune că n-are umbră, că trupul i-a sorbit-o, iar biserica va face același lucru cu trupul ei. În final, femeia va fi zidită ca în baladă. În *Epilog*, „pe locul unde a pierit Simina", se află icoana Maicii Domnului, în picioare, „cu brațele-n văzduh", iar meșterii, adevărați „voievozi ai frumuseții", sunt pe turle, „lucrează pe datorie", de peste un an și jumătate. Lumea știe că Simina a pierit într-o furtună, „Trăsnită, înecată, târâtă de puhoaie". După zugravul Sfetea, cel care l-a înlocuit pe Safirin, plecat în lume, dar întors, în zid „e scrâșnet și durere", „nu geamăt și suspin"; doar piatra tresare, geme și oftează. Voievodul Neagoe Basarab vizitează mânăstirea și este încântat de frumusețea ei. „Până și cerul se miră de-atâta mândrețe!" va exclama el satisfăcut. Dar Safirin îl învinuiește pe Manole că a zidit-o de vie pe sora sa, după „credința păgână". Pentru aflarea adevărului, vodă le cere meșterilor, în frunte cu Manole, să urce pe schele, pe turla cea mare, apoi dă ordin să li se ridice scara. Nimeni nu va afla adevărul, fiindcă toți se vor arunca de pe turlă, la ordinul lui Manole: „Pământu-i/ Al celor ce au aripi/ …Zburați!" le va porunci el. Manole trăiește două pasiuni necruțătoare: demonicul creației și bucuria nespusă a dragostei, în timp ce Safirin reprezintă tragicul, raportul dintre viață și artă, dintre eros și creație, el fiind un mesager important al sensurilor piesei.

Există în acest poem dramatic un personaj care merită o atenție deosebită; este vorba de Femeia Tristă, care se leagă de ceea ce criticii au denumit „Teoria umbrei". Prima dată apare în casa lui Manole, când îi cere să apeleze la cei 9 meșteri ca să-i dea „umbra îndărăt" a copilului ei, zidit de aceștia, și îl sfătuiește să nu închidă umbra în zidirea ce urma s-o facă „Pe temelie/ De mănăstire veche"; ea este cea care va prevesti sacrificiul suprem. Le amintește continuu că orice edificiu măreț trebuie să aibă îngropat în zidurile sale un om viu și le dă târcoale, când purtându-și fiul (fără umbră) în spate, când ducând „o cruce funerară, de lemn", avertizându-i că în zid e „o umbră furată, ferecată". „La ea-și cheamă trupul odată și-odată./ Cum trup fără umbră nu poate via,/ Nici umbra nu-i vie pân' trupul și-l bea./ Dreptate v-aș cere; județu-i târziu./ În pasărea-suflet doar sufletu-i viu". Altădată, această Femeie în negru apare după ce bolta bisericii se prăbușise de cinci ori, purtând în palmă „ca pe un șoim, pasărea-suflet". Se ivește și după zidirea Siminei, când va slobozi „un hohot de râs nebun", după care se face nevăzută. Această femeie-nălucă este vocea fatalității, a destinului, nimeni nu i se poate opune. „Teoria umbrei" se reduce la transfigurarea artistică. „Arta – zicea Mircea Ghițulescu – nu transcrie realitatea, ci este umbra ei sau, mai exact, este umbra *furată* a vieții".[6] Safirin i-a furat umbra pătimașei Iovanca, desenându-i contururile întâi pe perete și zugrăvind-o, mai apoi, mai frumoasă decât în realitate, ucigându-i, în felul acesta trupul păcătos. „Și iată,-n umbră stau/ – va zice Manole – Înfășurat ca-n zidul alor mei./ Că toată umbra-și cheamă trupul ei" sau „Cei fără trup n-au umbră; aripi au". După meșterul Dan, „Umbra-i dă un spor/ De trăinicie zidului".

De-a lungul timpului, despre această piesă și-au exprimat opiniile: Victor Parhon, Dinu Kivu, Jan Piechocki, Virgil Brădățeanu, Gh. Ciompec, Elisabeta Munteanu, Dumitru Micu, Al. Piru, Valeriu Cristea, Ion Vartic, Mircea Ghițulescu, Sultana Craia, Lucian-Vasile Bâgiu, Romulus Diaconescu ș. a. Printre cei care i-au reproșat dramaturgului-poet complicarea acțiunii prin „intrigi colaterale și amănunte nesemnificative", care obosesc cititorul sau spectatorul se numără și Elisabeta Munteanu.[7]

Această piesă este bogată în valori poetice; dialogul Siminei și Iovancăi, din Tabloul VI, poate sta oricând alături de marile tragedii antice sau shakespeariene.

Note

1. Vezi interviul lui Ioan Pintea cu Valeriu Anania, din *Steaua*, nr. 12/1987, retipărit cu titlul *De vorbă cu Ioan Pintea*, în *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură* de Valeriu Anania, ediție îngrijită și postfață de Sandu Frunză, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995, pp. 205-215.
2. Ibidem, pp. 211-212.
3. Valeriu Anania, *Opera literară*, vol. V, *Teatru*, vol. 1-3, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2007, cronologie Ștefan Iloaie. Menționăm că toate citatele sunt luate din această ediție.
4. Ibidem, p. 25.
5. Ibidem, p. 21.
6. Mircea Ghițulescu – *Istoria dramaturgiei românești contemporane*, Buc., Ed. Albatros, 2000, reluat ca *Religie și antropologie la Valeriu Anania*, în *Logos Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, pp. 191-192.
7. Elisabeta Munteanu, *Motive mitice în dramaturgia românească*, Ed. Minerva, Buc., 1982, p. 254.

Hai să numim adevărul și frumusețea I

Unicitatea cuvântului și vulturul cel înalt

Victor Constantin MĂRUȚOIU

La timpuri de cumpănă Dumnezeu trimite oameni potriviți pentru a ușura crucea umanității. Astfel, în vremea de după Revoluția Română din Decembrie 1989, Clujului i-a fost menit să-l cunoască pe cel ce a insuflat un nou duh, de reînviere a credinței, acel ierarh care a reclădit cultural Arhiepiscopia Ortodoxă a Clujului, Vadului și Feleacului și cel care a rezidit Mitropolia Clujului, vrednicul de amintire Înalt Prea Sfinția Sa Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Clujului, Vadului și Feleacului și Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului. Dacă ar fi să privim la întreaga sa operă teologică, duhovnicească, culturală, socială, dar și literară, ar trebui să concluzionăm majestatea acestei prodigioase activități ce s-a impus în vreme. Pe tărâm literar, de exemplu, pe lângă celelalte creații de înaltă marcă, piesa de teatru *Miorița* este o capodoperă a literaturii române, prea puțin cunoscută însă și pusă în scenă în spațiul cultural românesc. O operă deosebită, complet scrisă în memorie, în vremea detenției.

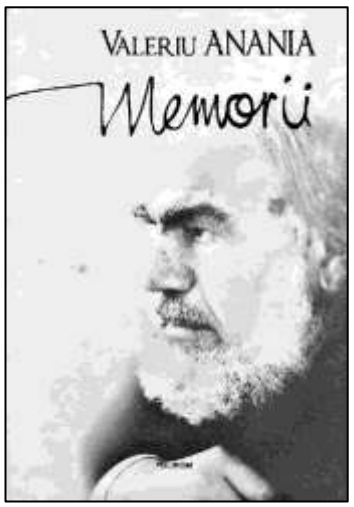

Eram tânăr teolog, în anul 2001, și, la o întrevedere cu Înalt Prea Sfinția Sa Bartolomeu, mi-a spus: „În fiecare zi scena se schimba, personajele intrau și ieșeau din scenă, precum intrau noi deținuți în celule și mulți dintre colegii de celulă plecau spre cimitir și spre Cer. Din fiecare am păstrat o parte a ethosului românesc, redat în această piesă de teatru, cu durerile, cu aspirațiile, dar, mai ales, cu credința vie care se stingea ca o ultimă licărire în trecere prin ochii lor, atunci când viața îi părăsea sub aspra brutalizare a gardienilor. Am reținut nume, localități, familii, amintiri, pe care le-am redat sub forma personajelor, a dialogurilor, a readucerilor aminte... Da, sunt amintiri care aparțin neamului românesc și peste care nu se poate așterne uitarea și da, Miorița este o chintesență a durerii neamului românesc."

Dacă ar fi să privim în ansamblu opera teologică a Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania, punctul central îl reprezintă *Biblia,* ca o încununare a lucrărilor sale, care sunt numeroase, deosebite și de folos sufletelor noastre, ale oamenilor din această lume, din această vale a zbuciumului și a plângerii. Îmi aduc aminte cum, ca studenți, am luat parte la lungul proces de editare, despre care povesteam cu colegii că, iată, am ajuns să ținem primele exemplare în mână, exemplare editate cu acea foiță specială, acele ediții princeps. Bucuria a fost aceea când Mitropolitul Bartolomeu m-a chemat și, în particular, mi-a înmânat un exemplar cu mulțumirile aferente ajutorului și susținerii acordate. Și în acea clipă, privind chipul Înalt Prea Sfinției Sale blajin, dar, totodată, puternic, emanând forță, dar și mulțumire, m-am simțit cel mai fericit om, căci am primit o carte vie din mâna celui care a realizat acea capodoperă, acea traducere și editare a Sfintei Scripturi, lucru pe care îl consider memorabil. Să ți se înmâneze acel exemplar de către cel care a reușit să transpună Cuvântul biblic în splendida noastră limbă românească este ceva ce va rămâne unic în existența mea.

Dacă privim lucrarea socială a Înaltului Ierarh, aș putea aduce în discuție momentul în care eram președinte interimar al Asociației „Credința Ortodoxă" a Studenților Teologi și, mergând de ziua Înalt Prea Sfinției Sale cu

grupul de studenți din organizație, m-a primit și m-a întrebat unde sunt ceilalți tineri (eram doar vreo patru-cinci), i-am răspuns „aveți mulți invitați și nu ar fi loc pentru toți cei care vor să vă caute...” și i-am comunicat că îl așteaptă o surpriză dacă va binevoi să mergem în balconul care se deschidea spre curtea interioară. Când a pășit în balcon și a privit afară, peste o sută de glasuri i-au urat „La mulți ani!”, intonând cântecul consacrat. Lacrimi au mijit pe chipul Înalt Prea Sfinției Sale și au început să-și găsească făgaș pe obraji. În momentul următor m-a îmbrățișat și m-a rugat să-l însoțesc să coborâm la ei. Am stat mai mult de o jumătate de oră cu toții, într-o atmosferă apropiată și luminoasă, plină de har!

A doua zi, am fost chemat în audiență și mi-a spus că, dacă acești tineri teologi îl au la suflet cu adevărat, misiunea sa este pe calea cea dreaptă și, de la acea întrevedere, arareori mi-a mai permis să-i sărut preacinstita dreaptă, ci doar să dau mâna cu Înalt Prea Sfinția Sa, semn al cărui înțeles încerc și în ziua de azi să-l deslușesc.

Pe plan educațional, aș putea spune că a fost cel care mi-a punctat linia învățământului teologic la Cluj, căci la fiecare greutate sau obstacol îmi spunea: „Rămâi și luptă, Clujul are nevoie de persoane ca voi, tinerii! Ce s-ar întâmpla dacă toți românii ar da bir cu fugiții? Să știi că poporului român întotdeauna îi va fi greu, căci el mereu urcă o Golgota existențială! Asta este menirea și bucuria lui: să reușească prin jertfă!” Și așa a fost de am început a pricepe ce înseamnă viața, războiul duhovnicesc cu greutățile, cu obstacolele, cu demonii din noi și din lume... În momentele de cumpănă, sfatul Mitropolitului Bartolomeu a fost: „Un om de cultură în teologie este benefic pentru Biserica noastră, dar un teolog ortodox în cultură este ceva aparte.”

Personalitatea Înalt Prea Sfinției Sale mi-a marcat atât întregul parcurs teologic, cât și pe cel cultural, iar învățămintele dobândite au fost bogate. Aș putea concluziona, ceea ce și realizez de fapt, cu un *excursus memoriae,* această scriere din memorie, ca un exercițiu constant, care-ți ține mintea mereu trează în acest proces cognitiv al memoriei.

Mitropolitul Bartolomeu Anania a ales această cale de dialogare cu noi, tinerii teologi, pentru a ne provoca o adevărată trezvie a acțiunilor proprii, o continuă lucrare a memoriei, căci mai important, considera Înalt Prea Sfinția Sa, este a păstra în suflete memoria vie a înaintașilor, ca modele permanente de conduită personală, profesională și socială. Și așa a rămas în memoria mea, mereu viu, cu acel chip al celui care așteaptă întotdeauna mai mult și mai mult de la ucenicii săi, pe o scară a creșterii culturale și duhovnicești, care se înalță mereu înspre ceruri.

Îmi revine în memorie cartea lui Stelianos Papadopoulos *Vulturul rănit. Viața Sfântului Grigorie Teologul* și sensul înalt și peren oferit de aceasta. Ca un paralelism luminos, consider lucrarea Înalt Prea Sfinției Sale Bartolomeu Valeriu Anania ca exemplificată prin unicitatea Cuvântului, iar personalitatea Înalt Prea Sfinției Sale ca pe un vultur înalt ce-și îndreaptă zborul spre Tronul lui Dumnezeu. Aș dori să-l vizualizez mereu în rândurile Drepților și ale Sfinților, rugându-se stăruitor și luptându-se pentru fiecare dintre noi în parte, precum a făcut-o în fiecare clipă a vieții sale pământești.

Dorul de Bartolomeu Valeriu Anania

Dr. Paul-Ersilian ROȘCA,
Director Muzeul Mitropoliei Clujului

A vorbi despre vrednicul de pomenire Arhiepiscop și Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania este nu doar onorant, dar, în egală măsură, aproape imposibil în doar câteva rânduri sau pagini. Complexitatea personalității, operei și moștenirii sale, unele cu adevărat excepționale, fac din demersul redării „fidele" a ceea ce a reprezentat, reprezintă și va reprezenta ilustrul ierarh, un veritabil test de concizie și sintetizare. Din fericire, sunt încă numeroși cei care i-au fost apropiați, prieteni, colaboratori sau ucenici, ei putând nu doar mărturisi, povesti sau consemna pagini importante din viața celui care a fost Bartolomeu Anania, ci, alături de alți tineri cercetători, vor contribui pe mai departe la analiza, sinteza, redarea și păstrarea operei sale, aceasta nefiind mărginită la consistenta literatură scrisă de vlădica de la Cluj. Pe lângă numeroasele lucrări sau monumentala traducere a Bibliei, activitatea administrativ-bisericească și culturală, rămâne întipărit în memoria posterității mai ales impactul uman major pe care Bartolomeu Anania l-a avut prin cuvânt și prezență în orașul de pe malurile Someșului.

Bartolomeu Anania – acuarelă

Expoziție dedicată Mitropolitului Bartolomeu la 100 de ani de la naștere, la Muzeul Mitropoliei Clujului, ian.-mart. 2021

L-am văzut pentru prima dată asemenea multor altor români la televizor, înainte ca pașii să mă conducă în spațiul teologic universitar clujean, la câteva evenimente și momente liturgice pe plaiurile Bistriței și ale Năsăudului. M-a frapat încă de atunci forța discursului, eleganța prezenței sale, autoritatea pe care o emana, fără ca aceasta să fie una de tip dictatorial (datorată fricii), dar și respectul profund pe care oricine se simțea dator să-l arate față de copleșitoarea personalitate a „bătrânului oștean...".

Mai târziu, ca student teolog, am participat la momente istorice care au marcat eparhia Clujului: 25 martie 2006, întemeierea Mitropoliei Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului și întronizarea primului ei mitropolit, Bartolomeu Anania; canonizarea Sfântului Cuvios Ierarh Pahomie de la Gledin (2007) și a Sfinților Martiri și Mărturisitori Năsăudeni (2008). Conform tradiției, studenții teologi, în zilele premergătoare Praznicului Nașterii Domnului, își colindă ierarhii, un alt prilej în care, cu timiditate și adesea cuprinși de o reală senzație de copleșire, ne aflam în fața celui supranumit „Leul Ardealului". Fără a se „bucura", la cei peste 80 de ani, de o statură impozantă, ba din contră, persoana sa amintind multora de un alt uriaș ierarh transilvănean, Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna (al cărui tablou veghea deasupra biroului Mitropolitului Bartolomeu), privirea

sa directă, pătrunzătoare, aparenta răceală, distanțare sau exigență lăsau loc, la finalul micului nostru concert, unui zâmbet cald, binefăcător. Urmau apoi binecuvântările și cuvintele de folos pe care, după atâția ani, încă le percep aievea.

Nu am avut șansa de a vorbi personal cu Bartolomeu Anania, i-am citit doar cărțile, i-am ascultat predicile, am fost prezent însă la înmormântarea sa, la slujbele din acele zile, privind „întâlnirile" sale postume, la catafalc, cu cei care l-au cunoscut, i-au fost prieteni, colaboratori sau iubitori credincioși ai eparhiei sale. O copleșitoare apăsare, multe lacrimi, regrete și o mulțime care nu dorea să se despartă de păstorul ei. Într-un final, „bătrânul cărturar și tânărul mitropolit", așa cum frumos îl numește în cea mai recentă carte pe care i-o dedică Arhimandritul Dumitru Cobzaru, și-a găsit somnul de veci în necropola de sub Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, deloc întâmplător poate, aflată astăzi în cadrul Muzeului Mitropoliei Clujului, un loc de veci străjuit de vechi icoane pe lemn sau sticlă, cărți ale căror slove îi erau atât de dragi și alte obiecte care amintesc de secole de istorie și credință.

Nu știam atunci că, peste aproape un deceniu, voi fi chemat să conduc Muzeul, să fiu cel care, în fiecare dimineață, deschide ușile acestei importante instituții, să fiu primul care intră, se închină și „dă onorul bătrânului oștean", să fiu cel care veghează ca flacăra candelei să nu se stingă și, mai ales, să vadă zi de zi o mică părticică din moștenirea lăsată celor care l-au cunoscut, direct sau indirect, căci aceasta mi se pare cea mai importantă dovadă a trecerii prin această lume a mitropolitului Bartolomeu. Iubirea pe care oamenii i-o poartă, cu aceeași intensitate, neștirbită de trecerea unui deceniu de la mutarea la Cer, m-a frapat din prima clipă. Persoane cu lacrimi în ochi, tineri sau seniori, clujeni sau români veniți din cele mai depărtate zări, toți caută prezența ierarhului cu speranța unui viitor răspuns sau cu recunoștința unor schimbări majore în viață. Am învățat, în tot acest timp, să nu judec oamenii după înfățișare, tot așa cum o carte nu trebuie catalogată doar după coperți. Bărbați solizi, în aparență străini de tot ce are legătură cu Biserica, au plecat genunchii în fața pietrei albe de mormânt, mărturisindu-mi experiența întâlnirii lor din tinerețe cu Bartolomeu Anania, moment pe care nu și-l puteau explica, dar care, pentru totdeauna, asemenea unui miracol, le-a schimbat perspectiva asupra vieții. Au trecut pragul copii care nu l-au cunoscut direct, erau prea mici, dar care au aflat despre el din mărturiile părinților și bunicilor lor, au ascultat pe YouTube predicile sale, au început să-i citească cărțile, și care simt că, atunci când ies de la școală, trebuie să-și viziteze acest nou părinte. Cât privește numărul celor care

Mormîntul Mitropolitului Bartolomeu, la necropola monahilor de la demisolul Catedralei Mitropolitane din Cluj-Napoca

i-au fost în preajmă, l-au cunoscut direct, l-au descoperit în cadrul duminicilor de la Catedrală sau prin opera sa, acesta este unul foarte mare, fiecare dorind, prin mărturisirile pe care mi le fac, să pună parcă o tușă în vederea conturării unui altfel de tablou, imaterial, dar memorial.

Miile de oameni pe care le-am văzut, în dificilele vremuri pandemice, căutând prezența mitropolitului Bartolomeu m-au făcut poate să mă întreb, nu de puține ori, dacă există un

„mit Bartolomeu”, un curent sau mișcare de pioasă rememorare. Dar vorbind cu sute dintre cei care poposeau în liniștea necropolei, departe de freamătul orașului, unii petrecând ore în șir, nemișcați, țintuind cu privirea chipul din tabloul de pe mormânt, am înțeles că ceea ce-i mișcă este dragostea sinceră. Este mare lucru ca, la ani de la moartea ta, oamenii să te iubească cu aceeași intensitate, să te caute în rugăciunile lor, să-ți ceară sfatul și să-ți urmeze îndemnurile. Aceast îndemn pe care oamenii îl au în inima lor este, în esență, dorul, „un sentiment, poate cel mai frumos sentiment pe care îl are cineva. Dacă cel mai frumos sentiment și dumnezeiesc este iubirea, iubirea presupune neapărat sentimentul dorului”. Aceste cuvinte memorabile, parte a uneia dintre cele mai frumoase predici rostite de mitropolitul Bartolomeu Anania, descriu cel mai bine sentimentul care-i animă pe toți cei care-l caută și-l vor căuta pe mai departe pe „Leul Ardealului”. Le este dor de el și același sentiment îl simt și eu adesea. În fiecare zi, atunci când intru să aprind candela ce străjuiește mormântul, mă bucur, și aștept să împărtășesc bucuria și cu alții. Cu siguranță aceasta este cea mai importantă moștenire pe care a lăsat-o Bartolomeu Anania, dorul de el.

Suferința – martor al splendorii II

Pagini de Jurnal cu IPS Bartolomeu Anania (1994)

Dr. Nicoleta PĂLIMARU

4 martie 1994

Sunt la biblioteca Facultății de Teologie și învăț la limba franceză contemporană. De aici, de sus, am o panoramă încântătoare a curții episcopiei. Totul e rânduit, rostuit, curat, pomii îngrijiți, sub privirea maternă a Maicii Domnului – Oranta, din icoana de pe clădirea facultății. Ochii îmi fug la balconul reședinței IPS Bartolomeu, unde maicile au așezat deja flori de un roșu intens în ghivece. Parcă ar fi o fâșie din Câmpul de maci al lui Monet, dar suspendat...

Trăiesc încă momentul întâlnirii cu IPS Bartolomeu. Astăzi l-am vizitat pentru a-mi lămuri câteva lucruri în vederea referatelor de la Teologie. Am stat aproximativ o oră jumătate. Părintele m-a servit, ca de obicei, cu cafea într-o ceșcuță mică, cochetă, de culoare albastră. Are darul de a pregăti atmosfera discuțiilor culturale și duhovnicești.

1. Am discutat despre isihasm, iar părintele mi-a spus că la noi, părintele Paisie Olaru a fost un isihast, și Vasile Voiculescu, și, poate, chiar și părintele Stăniloae. M-a atenționat să nu studiez problema isihastă în maniera lui Vasile Andru.

2. Despre exegeza biblică. Părintele m-a făcut să înțeleg că este indispensabil studiul limbilor franceză și greacă. Mi-a adus dicționarele Lagrange și Bailly. Am râvnit la Bailly... A vorbit despre teologul Haralambie Rovența de la Chișinău, specialist în exegeza Noului Testament.

3. I-am pomenit de dicționarul de religii coordonat de Paul Poupard în limba franceză, pe care nu-l știa, și de articolul „Între îndrăzneală și tupeu”, scris pentru Filocalia. Am purtat discuții legate de valorile și etimologia cuvântului „îndrăzneală”, în limba greacă. La un moment dat, părintele s-a ridicat de pe scaun și mi-a adus *Concordance de la Bible*, Paris, Cerf, 1978, de unde mi-am extras ce-mi trebuia.

Mi-a pus un alt cuvânt la inimă: „Întotdeauna vrem să știm tot, dar nu știm. Avem întrebări”.

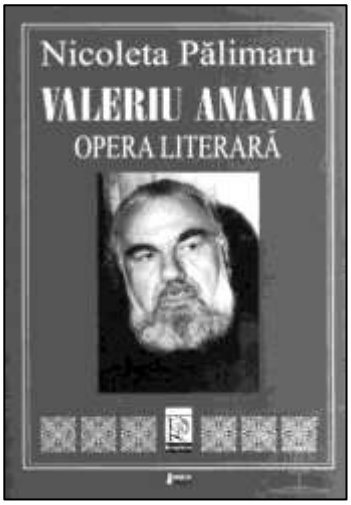

Cât de prompt și de atent e părintele, pe toate planurile! Cu câtă seriozitate tratează totul! Și fără grabă. Cum știe să mă ferească de anumite derapaje teologice!

M-a întrebat ce fac în rest și i-am spus că frecventez ASCOR-ul, unde citim *Psaltirea* și mă bucur de prietenia cu Maria-Elena Ganciu. A binecuvântat și a remarcat: „Sunt copii buni, cu preocupări frumoase. Și școală, și viață duhovnicească”.

14 martie 1994

Meditația IPS Bartolomeu la rugăciunea Sfântului Efrem Sirul din catedrală.

1. „Rugăciunea Sfântului Efrem Sirul nu e patetică, ci pedagogică, și este destinată fiecărui creștin. E o rugăciune de umilință, de meditație”.

2. „Duhul trândăviei nu mi-l da mie...”. „Dacă se poate, Doamne, nu ne primejdui. Ispita e o încercare, un examen. Dumnezeu îți pune ispita ca să te încerce. Iov a fost biruitor. Hristos în Grădina Ghetsimani Se ruga să treacă paharul de la El. Noi Îl rugăm pe Dumnezeu să ne scutească de ispită, iar, dacă vine, trebuie să-i facem față”.

IPS Bartolomeu a făcut distincția între trândăvirea sufletului și cea fizică. „Fuga de preocupări serioase se cheamă trândăvire. Ți

se pare că faci ceva. Trebuie să te întrebi: «oare pe ziua de azi merit odihna?». E necesar să evităm lucrurile inutile. Ele te pot ține ocupat, dar nu sunt folositoare pentru viața ta. Nu e bine să trândăvești, dar nici să fii prea ocupat. Îți complici existența. Apar grijile. Unde îți este comoara, acolo îți este și inima, acolo îți este și gândul"…

3. „Duhul curăției dă-mi-l mie". Este vorba de o curăție duhovnicească, de simplitate și nu simplicitate, care aparține prostului și e dăunătoare. Simplitatea implică libertate. Simplitatea prin rugăciune. Există un mod simplu, nu simplist, de a ne ruga, cum au făcut isihaștii. Marii mistici rostesc rugăciunea lui Iisus, practicată cu binecuvântare, și în timpul somnului...

16 martie 1994

Mă documentez pentru prezentarea, în cadrul ASCOR-ului, a unei bio-bibliografii Valeriu Anania. Pentru precizia amănuntelor, mă gândesc să o vadă și părintele.

Astăzi a fost conferința IPS Bartolomeu în sala Teatrului, despre Cultură și religie. IPS a făcut disocierea termenilor: 1. „scio" = a ști; „intelego" = a înțelege, a discerne; „a discerne înseamnă a compara, nu doar numeric, ci și valoric"; „cognosco" = a cunoaște, dar și a te recunoaște pe tine în ceva.

2. IPS Bartolomeu a amintit faptul că în închisoarea din Aiud a scris piesele *Steaua Zimbrului* și *Meșterul Manole*. Tot în temnițe, sublinia IPS, și-au construit opere C. Noica, Alexandru Paleologu, P. Țuțea, P. Pandrea, E. Bernea, Radu Gyr. IPS a făcut o paralelă între Radu Gyr, geniu, suferință și Dostoievski, cu opul său, Omul din subterană.

3. „Religia este o problemă de interioritate. Cultura religioasă este diferită de religiozitatea culturii. Omul religios este angajat. Emil Cioran se întreba: „cum a devenit M. Eliade specialist în istoria religiilor, el care nu era religios?". Greșeala lui Eliade, a precizat IPS, este că nu a pus mai mare accent pe religia revelată, care e creștinismul".

4. „Intelectualul a ajuns la cunoașterea lui Dumnezeu (nous). Intelectualul autentic este omul creștin. Matematicile sunt poezie. Poezia e rugăciune. Toate disciplinele sunt teologice, sacre, nu în înțelesul disciplinei teologice."

5. „Modelul ți-l alegi din vocația ta. Ce vrei să faci, să faci bine. Munca tinerilor este de a se descifra, de a se analiza pe ei înșiși. Sunt modele, dar marele model, desăvârșit, este Iisus. Arghezi a fost modelul meu de muncă, iar G. Galaction modelul iertării".

18 martie 1994

L-am vizitat pe IPS Bartolomeu cu ocazia zilei sale de naștere. I-am dus frezii, în latină freesia, care știu că îi plac. Sunt flori atât de fragile, dar care răspândesc o mireasmă puternică. Sunt ca un mărgăritar. E puterea în slăbiciune, despre care vorbește cu mare duioșie IPS în predicile sale. Am stat de vorbă. Mi-a oferit date biografice precise pentru scurta mea prezentare a vieții și operei sale.

3 aprilie 1994

Idei din predica de la Catedrală a IPS Bartolomeu, despre Sfânta Cruce. Un cuvânt plin de sens, simplu, cu referire în permanență la sinergia om-Dumnezeu:

1. „Iisus a vrut să moară pe cruce, nu iudeii, nici Pilat. Iisus, printr-o rațiune supremă, a vrut să meargă spre cruce". „Iată Mielul lui Dumnezeu, cel ce ridică (înalță) păcatele lumii!", spune Ioan Botezătorul. Iisus trebuie să Se înalțe pe cruce, pentru a răstigni pe ea păcatul, să-l țintuiască, să-l facă una cu lemnul, cu pământul.

2. Romanii au inventat această tortură: crucea. Mai târziu, au practicat-o și iudeii. Răstignirea era groaznică. Iisus a țipat, a urlat pe cruce. Să ni-L imaginăm în zbaterile Sale, pentru că trupul era omenesc. A vrut să Se înalțe pentru noi, ca să ne îmbrățișeze pe noi pe cruce. Brațele Sale sunt deschise pentru a ne îmbrățișa și a ne ierta.

3. Iisus admite să devină om, să ia păcatele pentru a ne elibera pe noi, pentru a ne mântui, să ne arate că așa cum El a purtat crucea pentru noi, trebuie să o purtăm și noi pentru noi și pentru El.

4. Trebuie să te lepezi de tine însuți, să nu mai fii egoist, egocentrist, să nu te

socotești pe tine mai presus decât alții. Din egolatrie pornesc relele lumii. A te lepăda de tine înseamnă a renunța la cultivarea eului tău. Să-i lași pe alții să vadă cât ești de bun, de învățat, de înțelept. Ai nevoie de arma smereniei. Crucea lui Dumnezeu are două brațe: vertical (smerenia) și orizontal (înălțarea).

5. Crucea a fost precedată de insulte, biciuiri. A fost un preludiu al suferinței pentru a se ajunge la cruce. Iisus „S-a răstignit" pentru că așa a vrut El, nu a fost răstignit. „Cine se smerește pe sine, va fi înălțat". Moartea pe cruce a lui Iisus are un sens. Poartă în sine întreaga teologie a mântuirii noastre.

6. A-ți purta crucea înseamnă a acorda suferințelor tale un sens. A-l face pe altul vinovat de suferința ta înseamnă a-l urî, iar a trăi în ură este echivalent cu a trăi în iad. „Iadul este durerea de a nu mai putea iubi", spune Dostoievski. Dacă susții că toți sunt vinovați în afară de tine, înseamnă să cazi sub incidența absurdului. Crucea ne ajută să găsim un sens suferințelor noastre. Dumnezeu știe ce vrea cu tine.

7. Maica Domnului, ținându-L pe copilul Iisus în brațe, privește crucea. Imaginea aceasta o găsim și la Vasile Voiculescu, în una din poeziile sale. Crucea e o nuntă, pentru că e dătătoare de Înviere. Alt drum nu mai e decât prin cruce. Însuși Domnul s-a poticnit în drum spre Golgota, dar a continuat. Simon i-a luat crucea și i-a dus-o. Prin Simon, noi l-am ajutat pe Iisus să-și ducă crucea. Când ne poticnim, să-l invocăm pe Domnul. Să nu părăsim crucea, să nu fugim de ea. Numai astfel ajungem la Înviere.

10 aprilie 1994

Astăzi la catedrală a slujit și a predicat IPS Bartolomeu, la Evanghelia după Matei, a vindecării copilului sutașului (11^{37} - 12^{15}). Idei:

1. Afirmația „Cred Doamne, ajută necredinței mele!" este simplă, curată, conține realitatea. Îți trebuie suficientă credință pentru a muta munții și a face minuni. Credința, iubirea și nădejdea sunt virtuți teologice. Ele vin de la Dumnezeu, nu de la om. Dacă ești conștient de puținătatea ta, partea cealaltă vine de la Domnul. Completarea este în rugăciune. „Cred cât este omenește cu putință" este rugăciunea pe care o primești fără preget.

2. Tatăl copilului din Evanghelie era un om simplu. Demonizarea de care suferea copilul este o boală sufletească diferită de cea trupească. Este altceva decât epilepsia, care e o boală a sistemului nervos. Dostoievski era, de pildă, epileptic. Diavolul s-a instalat în sufletul omului. Boala trupului său nu avea influență asupra sufletului. Demonul intrase într-un copil, din fragedă pruncie. El se manifesta în forma sa agresivă. Demonizat clasic e omul animalizat, care nu-și mai recunoaște semenii, e sălbatic, capătă forme înspăimântătoare. Este un nefericit, dar nu-și dă seama. Este opus omului credincios, care e conștient de Iisus. *Omul credincios este conștient și de Iisus, și de diavol.* Diavolul și-a schimbat tactica. El spune: „eu sunt cel ce nu sunt". Sunt forme atrăgătoare, e viclenia. El e opusul a ceea ce noi așteptăm. Ai nevoie de spirit de discernământ, de dreaptă socoteală, de opreliște interioară. Diavolul e foarte talentat. Există un post al auzului, al văzului, dar și al limbii. Spune psalmistul: „Pune, Doamne, strajă gurii mele".

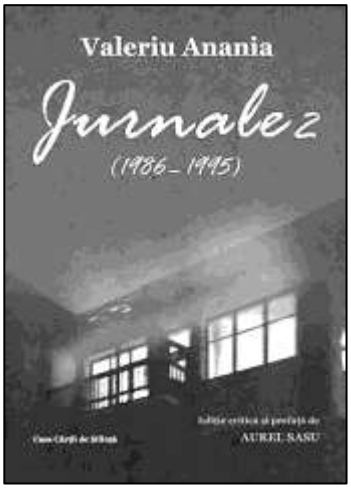

15 aprilie 1994

Astăzi am audiat două poezii ale IPS Bartolomeu scrise în Hawaii, interpretate de fratele lui, Dumitru Anania, inginer, care a trecut și el, ca și IPS Bartolomeu, prin temnițele comuniste. Poeziile se intitulează *Piază rea* și *Meridiane.* În *Meridiane* apare evocată comuna lui natală, Drăgășani: „La Drăgășani, pe Olt în jos/ Frunzișul toamnei a murit frumos [...]/ O, spune-mi tu, mai spune-mi tu,/ Frumoasa mea vestală/ De ce la Drăgășani pe Olt în jos/ Frunzișul toamnei moare-așa frumos?".

23 aprilie 1994

De câteva săptămâni, la propunerea poetului Ioan Pintea – pe care îl asemăn, ca sensibilitate, cu Aurel Dumitrașcu –, fac corecturi la revista *Renașterea*, al cărei redactor-șef este. În redacție sunt Ștefan Iloaie (cu preocupări serioase) și, bineînțeles, Maria Ganciu.

Cred că munca la revistă ar putea fi definită ca o confruntare între tine și cuvintele, ideile celor ce scriu (munca scriptorului și a receptorului). O confruntare cu limba – lucru important – pe care o stăpânesc cele două părți. Citesc cu folos, interes și plăcere (parafrazându-l pe Roland Barthes cu *Le plaisir du texte*) articolele IPS Bartolomeu, Radu Preda, Teodor Baconsky (atunci când le trimite), pr. Ioan Bizău și poetul Ioan Pintea, care a realizat o pagină de literatură în revistă.

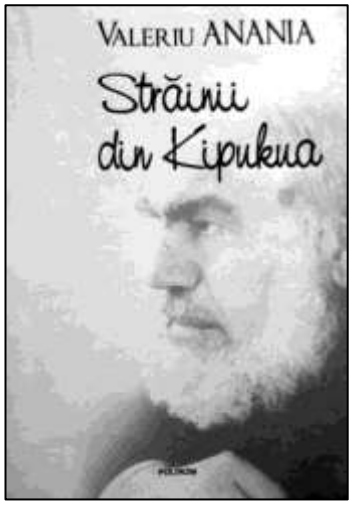

Ultima verificare a revistei îi revine IPS Bartolomeu, care mai găsește câte o virgulă lipsă sau face observații la punerea în pagină. Este informație, muncă, lectură, concentrare.

25 aprilie 1994

Am fost în audiență la IPS Bartolomeu. Pentru că citisem și fișasem despre ecumenism, în vederea unui interviu cu prof. spaniol J. Sanchez Vaquero, l-am întrebat pe IPS Bartolomeu ce părere are despre ecumenism, și mi-a răspuns cu fermitate: „totul e o afacere bănească”. Am mai purtat discuții despre cursurile de la Teologie, care sunt diversificate și atrăgătoare și cele de la Litere. Pe lângă cursurile de la franceză, unde e mult de lucru, frecventez cursurile de teorie literară ale domnului profesor Mircea Muthu, cursurile ceremonioase ale doamnei Doina Curticăpeanu (citisem câteva cărți pe tema literaturii vechi în liceu), o prezență aparte, elegantă în ținută, dar și în vorbire, cu ample incursiuni în literatura română și universală, mitologie, artă și religie. Am fost și la câteva cursuri de italiană ale domnului profesor Marian Papahagi, o reală enciclopedie. IPS Bartolomeu mi-a recomandat pentru Noul Testament lucrarea prof. G.T. Marcu, care a predat teologia la Sibiu. Mi-a spus să fiu ordonată, să lucrez cu program, să adun toate informațiile în dosare, iar la plecare, a accentuat: „Să fii activă și cu smerenie!”.

15 mai 1994

Idei din Pastorala de Înviere a IPS Bartolomeu

1. Nimeni dintre oameni nu L-a văzut pe Iisus înviind, dar mulți L-au văzut înviat. Iisus S-a arătat mai întâi sfintelor femei, apoi apostolilor. S-a produs o spărtură în cercul celor 12 apostoli, făcută de un om. Prima spărtură în istorie a fost făcută de Adam.

2. Iisus îi spune lui Petru: „Petre, Petre, măcar un ceas n-ai putut să veghezi cu Mine... Va veni vremea când Mă veți lăsa singur”, le spune Iisus ucenicilor. El avea o mare tristețe. Chinul cel mai dureros pentru Iisus a fost imensa singurătate. Dumnezeu nu i-a lăsat singuri pe oameni, dar ei L-au lăsat singur.

Toți au fugit de frică, însă femeile nu L-au părăsit. Este mare puterea femeii de a iubi. Sfintele femei suspinau. Durerea lor interiorizată era exprimată prin lacrimi. Ele se aflau și pe dealul Golgotei. Iisus s-a arătat femeilor pentru a le răsplăti marele lor devotament. Generoasă a fost inima sfintelor femei, generos a fost și gestul lui Dumnezeu. Salutul creștinesc „Hristos a Înviat!” îl avem de la primele femei.

3. Toate arătările de după Înviere au avut două scopuri demonstrative: a. bucuria de a-L vedea înviat; b. să le demonstreze oamenilor că El a înviat cu adevărat.

Maica Domnului nu avea nevoie de această demonstrație. Ea nu s-a îndoit. Toma s-a îndoit, pentru că avea nevoie de demonstrație. De aceea, Iisus nu S-a arătat și Maicii Sale.

4. Ziua de astăzi este închinată familiei. Familia a fost întemeiată de Dumnezeu. Tatăl în Vechiul Testament: „bărbat și femeie i-a

făcut pe ei”. Iisus a binecuvântat taina aceasta prin participarea Sa la nunta din Cana Galileii. Familia este și a celor vii, dar și a celor morți. Se spune în Scriptură: „și a murit Iacob și s-a adăugat neamului său”, lucru care dovedește legătura între neamuri, solidaritatea de sânge și de credință.

29 mai 1994

La Catedrală a slujit și a predicat IPS Bartolomeu, la evanghelia după Ioan, „Femeia samarineancă” (35 minute). Idei:

1. Această pericopă evanghelică este cea mai adâncă în ceea ce privește credința.

Samaria și samarinenii erau un popor hibrid, cu o credință hibridă. Iisus înfrunta toate prejudecățile, în ciuda părerilor iudeilor. Iisus îi spune femeii: „dă-mi să beau”! Inițiativa pornește de la Iisus: Există un metalimbaj folosit de Iisus și de apostoli.

2. Domnul îi vorbește femeii de apa vie. Femeia înțelege ceva, Iisus altceva. Apa vie este cea care hrănește fântâna: e pânza freatică. Stratul cu apă pururea limpede; este viața oricărei fântâni. Femeia pricepe că nu-i vorba de apa materială, ci de cea duhovnicească. „Eu sunt apa vieții!”, îi spune Iisus.

În ordine spirituală, apa vie este Duhul Sfânt. Există și o fântână sufletească. Apa vie aparține stratului profund al fântânii. Este adâncimea adâncului (de jos), dar și adâncimea înaltului (de sus), a lui Dumnezeu și a Maicii Domnului; care este mister. Se spune în Acatistul Maicii Domnului:

„Bucură-te adâncime…; bucură-te înălțime...”, o dimensiune în microcosmos și o alta în macrocosmos.

3. Se poate produce la un moment dat o criză de identitate în sufletul omului, când te întrebi cine ești, în ce crezi…

Iisus a reușit să-i scoată pe samarineni din criza lor de identitate: „Cine trăiește în criză, vrea să iasă din ea”.

Adevărata credință nu e condiționată de istorie sau geografie: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece!”

„Să vă închinați în Duh și în adevăr!”. Duhul este apa vie care e la fundul fântânii, în profunzimea ei. Tot ceea ce-i în afară e viitură.

„Să credem în apa cea vie a Bisericii noastre care lucrează prin cele șapte Taine”.

Poetul Lucian Blaga are niște versuri foarte frumoase: „Sapă frate, sapă, sapă,/ Până când vei da de apă”, versuri ce arată perseverența insului de a pătrunde în propria fântână: „Sapă frate, sapă, sapă,/ Până dai de stele în apă”. Stelele se oglindesc în apa vie, limpede, așa cum Tatăl S-a oglindit în Fiul Său.

Să nu uităm rugăciunea: „Doamne, Doamne, sufletul meu cel însetat...”

Aer viu

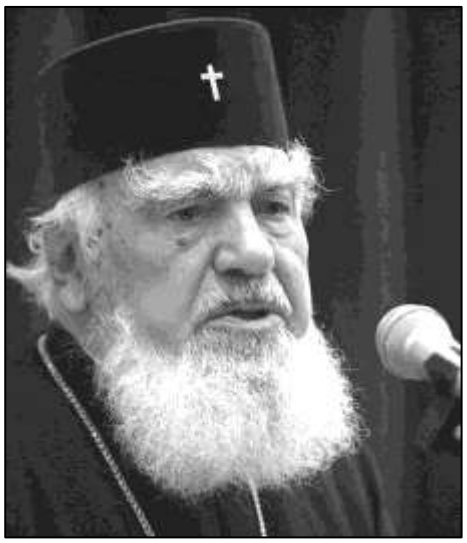

Valeriu ANANIA

„Cine poate garanta eternitatea unui scriitor? Critica? Publicitatea? Cititorii? Publicul spectator? Ediţiile populare sau de lux? Toate s-au dovedit relative. Poate că eternitatea este ea însăşi relativă.”

– M-am întrebat de multe ori, stimate Valeriu Anania, care ar fi, parafrazând eminescian, întrebarea ce exprimă adevărul, deci prima întrebare într-un dialog cu dumneavoastră, pe care să o îmbrăcaţi cu răspuns întâi: despre poet, despre prozator, despre dramaturg.

– Întrebarea exprimă adevărul în măsura în care fiinţa unui scriitor nu poate fi compartimentată în funcţie de genurile pe care el le cultivă. Acestea, da, pot fi abordate separat, mai ales în critica literară, şi e lesne de înţeles că numai pentru raţiuni de metodă. El însă le poartă în sine pe toate laolaltă, asemenea unui pom cu multe altoiuri, chiar dacă unele roade se arată mai devreme iar altele mai târziu. Ar fi nepotrivit să spunem că Lucian Blaga, de pildă, e un poet care a scris şi teatru, în timp ce Camil Petrescu e un dramaturg care a scris şi două romane. Desigur, până la urmă, se configurează o dominantă a fiecărui scriitor, care îl aşază într-un anume capitol al istoriei literare, dar el continuă să rămână un întreg care transcende suma părţilor componente. Aşadar, de dragul metodei – şi al dialogului, care o implică – să le luăm pe rând.

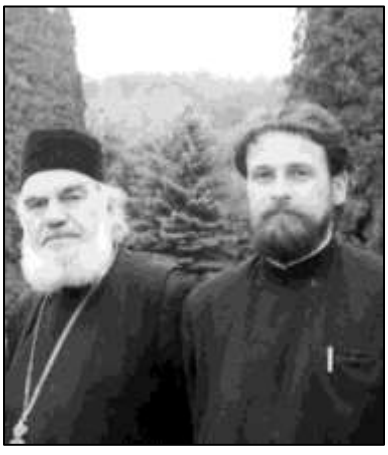

IPS Bartolomeu, pr. Ioan Pintea

„Nimeni nu a înnoit poezia românească mai mult decât Eminescu şi Arghezi, dar puţini sunt cei ce se apropie de frumuseţea, claritatea şi cuprinderile lor. Văd noutatea mai degrabă ca primenire, împrospătare.”

– În parte, poezia Domniei Voastre este o poezie de mulţumire, de laudă, o poezie în care înţelesul nu este ascuns, se arată, este lumină. Care este mişcarea de revoluţie a unei astfel de poezii limpezi şi curate, ameninţate mereu de inundaţia experimentelor de tot felul? Care este relaţia, comunicarea acestei stări mult mai fireşti a poeticului cu cealaltă stare, modalitate (nu nefirească) dar în întregime opusă, împotrivindu-se neîncetat?

– Deşi scriu versuri de peste o jumătate de secol, debutul editorial mi-a fost târziu şi, prin forţa împrejurărilor, nu cu un volum de poezii, aşa cum mi-aş fi dorit, ci cu o piesă de teatru (tot în versuri, dar o piesă de teatru). Întâia mea cărticică nu i-a stârnit criticii literare vreun interes deosebit, dar, ca şi celelalte trei ce i-au urmat, s-a bucurat de

adeziunea cititorilor; singurul necaz mi-a fost parcimonia tirajelor. Nu cred, așadar, că am o „operă” poetică în stare să se confrunte cu altele și cu atât mai puțin să constituie nucleul unei dezbateri polemice. Sunt format în duhul clasicismului, căruia i-am rămas credincios, și, ca atare, nu am scris o literatură provocatoare (vis-à-vis de...), nu mi-am propus să fiu original cu orice preț să răstorn împrejuru-mi scaune și statui. Cultiv poezia limpede (atât cât poate fi) dintr-un dublu respect: față de limba română și față de cititor. Îmi repugnă limbajul care desfigurează limba. Receptiv la nou și noutate, continui să cred în arta de a fi ofensiv fără a ofensa, o artă de care poetul nu se poate lipsi fără să-și trădeze propria-i vocație. În impactul dintre mine și cititor, doresc ca acesta să-mi recitească o poezie nu pentru ca s-o priceapă, ci să-și repete voluptatea lecturii. O strofă izbutită este aceea pe care memoria o reține fără efort, iar sensibilitatea o poartă cu sine ca pe ceva dintru ale sale. Limpezimea nu înseamnă, neapărat, gramatică și facilitate. V-ați referit (probabil) în special la volumul *File de acatist*. Ați observat, desigur, că cele două cicluri de poeme sunt scrise în formă fixă, și anume în una mai severă chiar decât aceea a sonetului. „În orice operă de artă, ca să te simți liber să-ți inventezi libertățile, trebuie mai întâi să existe constrângeri”. (L-am citat pe Umberto Eco). Dacă versul în sine e o constrângere inițială, cu atât mai mult un perimetru păduros în care-ți propui să deschizi cărări și luminișuri. Munca e incomparabil mai anevoioasă decât aceea de a semăna câmpul cu grămezi de mărăcini. Ni se spune că Moise, fiind gângav, l-a îndatorat pe fratele său Aron să grăiască norodului pentru el. Receptacol al revelației, el nu putea fi, în același timp, și instrument de comunicare, ci doar un filtru între Logos și rostire. Cam așa văd eu relația dintre limbă și limbaj. Menirea celui din urmă este a revela Logosul la nivelul nu numai al rostirii, ci și al semnificației. Rostirea poate fi facilă, nu însă și semnificația. De abia de la acest nivel este cititorul invitat să se implice, să nu rămână un simplu consumator, să intre în dialog cu poetul. Mi s-a întâmplat cândva să conviețuiesc undeva, pentru scurtă vreme, cu un contrabandist care mi-a destăinuit unul din tertipurile meseriei, anume că cea mai bună ascunzătoare este cea mai vizibilă. La frontieră, în vagonul întunecat, vameșul controlează la lumina mobilă a felinarului de pe piept. Infractorul poartă în mână o cutie de chibrituri pe care a lipit, aprinsă, o făclie. După ce i-a prezentat valizele, îl roagă pe vameș să-i țină „sfeșnicul” până ce el își dezbracă haina și-și întoarce buzunarele pe dos. În cele mai multe cazuri, slujbașul i-l restituie candid, uneori cu recunoștință pentru plusul de lumină. Dacă însă mâna lui este aceea a unui expert, va deschide cutia și va constata că fețtila de deasupra acoperea – iar acum luminează – câteva superbe monede de aur. În acest caz, autorul pierde (și încă mai există destui poeți păguboși), dar cititorul a câștigat (deși e posibil ca și primul să se aleagă, cavalerește, cu un gest de admirație pentru cutezanța pariului). Un astfel de poet păgubos a fost, la vremea lui, Bacovia. Dar cu câtă admirație ne uităm la el noi, vameșii de astăzi, cu simțurile la pândă! ... Spun toate acestea – repet – nu pentru că mi-aș socoti modesta producție poetică vrednică de o dezbatere publică – fie ea dialogică. La o asemenea întrebare nu se poate răspunde decât printr-o profesiune de credință, care ar putea fi și a altora. Nu sunt singurul care cultivă o poezie a limpezimii, așa după cum îmi declar aderențe lectoriale la poezia mai „dificilă”, precum ermetismul inițiatic al lui Ion Barbu, hieratismul teandric al lui V. Voiculescu, rafinamentul stilistic (și nu numai) al lui Ștefan Aug. Doinaș, apofatismul liric (în parte) al lui Nichita Stănescu. Adolescența mi-a fost contemporană cu mai toate curentele moderniste; în ultimul timp asist la explozia „postmodernistă”, dar niciodată n-am fost ispitit să-mi fac

din modă un model. Nu sunt deloc convins că noul trebuie să însemne neapărat, ruptură, tăgadă, răsturnare, vitriol. Nimeni nu a înnoit poezia românească mai mult decât Eminescu și Arghezi, dar puțini sunt cei ce se apropie de frumusețea, claritatea și cuprinderile lor. Văd noutatea mai degrabă ca primenire, împrospătare. Firește, oricare poet, mai mult sau mai puțin tânăr, are dreptul la existență, cărțile și nebunia lui. Aglomerarea poate da, într-adevăr, impresia de inundație, de amenințare sufocantă. Puțini însă sunt cei ce știu că zgomotul ospețelor la care se desfată, întrecându-se, pețitorii Penelopei, nu-l poate împiedica pe câinele de la poartă să ciulească urechile și să-și recunoască, scâncind, stăpânul.

„1986. Joi, 13 noiembrie – Termin de citit teribilul roman a lui Llosa.

Miercuri, 19 noiembrie – Lucru. Răspunsuri la interviul lui Ioan Pintea.

Luni, 24 noiembrie – Lucru la dialogul cu Pintea.

Joi, 27 noiembrie – Lucru la dialogul cu Pintea.

Luni, 1 decembrie – Termin de scris răspunsurile la dialogul cu Ioan Pintea (zece pagini).

Miercuri, 3 decembrie – Radu. Îi citesc dialogul cu Pintea. E încântat.

Joi, 11 decembrie – Îi expediez lui Ioan Pintea textul dialogului.”

(Valeriu Anania, *Jurnale II* (1986-1995), Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018)

„Așa zisa «desacralizare» a lumii e falsă, căci între sacru și profan nu există o opoziție radicală.”

– Mă întreb și eu împreună cu dumneavoastră și cu regretatul Sorin Titel (cronica la volumul Străinii din Kipukua *din „România Literară”): „Ce s-ar întâmpla dacă miturile ar pătrunde în viața omului modern, acestui secol pe orbita ficțiunii, bineînțeles! Procedeul «existenței duble», civilizatul, raționalul om al secolului XX?”. Expuse în raza din Kipukua mi se pare verosimil. Așa cum verosimilă mi se pare reabilitarea mitului, a fabulosului originar (gen Mircea Eliade) în toată creația Domniei Voastre.*

– Pe la vreo șaptesprezece-optsprezece ani, deci la o vârstă la care nu se poate spune că aș fi avut un program estetic – propriu sau adoptat – am scris un poem dramatic (care a văzut și lumina rampei) intitulat *Dochia*, numele fiicei legendare a lui Decebal (și altceva decât Baba Dochia, cea cu cojoacele), despre care aflasem din povestirile mamei cu mult înainte de a o fi întâlnit în opera lui Gheorghe Asachi. Venit după o feerie pură (*Jocul fulgilor*) și un scenariu realist (*La furcărie*), acesta le îngemăna, ca procedeu, pe amândouă, și numai atunci, punând-o în scenă pe fabuloasa Dochia laolaltă cu eroi de certă concretețe istorică (Decebal, Traian, Longinus), am simțit că sunt la largul meu, că cele două categorii de personaje pot trăi laolaltă în modul cel mai natural. Mult mai târziu, peste aproape două decenii, în timp ce prindea ființă cunoscuta mea pentalogie dramatică, am devenit conștient că dimensiunea mitică e un produs firesc al chipului meu de a-mi gândi scrierile, dincolo (mai degrabă dincoace) de orice intenție programatică. Impactul cu opera științifică a lui Mircea Eliade – la care vă referiți – nu a făcut altceva decât să-mi confirme teoretic (dar numai în parte) ceea ce-mi aparținea prin structură. Zic „numai în parte”, pentru că asupra gândirii eliadești mi-am permis unele nuanțe, în special în legătură cu sacrul și camuflarea acestuia în profan (teorie prin care savantul român a abordat tocmai condiția omului modern, contemporan, la care vă referiți împreună cu Sorin Titel). Preluând formularea lui Caillois, Eliade definește sacrul drept „tot ceea ce se opune profanului”. Aceasta însă nu spune nimic, nu e măcar o definiție. Am încercat cândva (într-o comunicare la Institutul G. Călinescu) o abordare etimologică a profanului. În vechea Romă, de dinainte de imperiu, cultul public se oficia într-un perimetru sacru, în centrul căruia se afla templul, care pe atunci era numit prin cuvântul fanum. În templu însă aveau acces numai sacerdoții și nobilii (patricienii), în timp ce oamenii de rând, gloata (plebeii) se rugau în curte, în fața templului, pro fanum. Aceasta ar însemna că profanul se instalează undeva la periferia

sacrului, dar niciodată în afara lui sau cu spatele la el. Așa zisa „desacralizare” a lumii e falsă, căci între sacru și profan nu există o opoziție radicală, precum aceea, în planul etic, dintre bine și rău (cunoscând – după același Eliade – bivalența sacrului, că el poate fi benefic sau malefic și că, în consecință, sacralitatea în nici un caz nu trebuie confundată cu sfințenia, după cum profanul nu trebuie confundat cu demonismul). Din această perspectivă profanul ar fi mai degrabă o stare patologică a sacrului, o maladie care-l invadează dinspre periferie către centru, asemenea înghețului. Istoria nu cunoaște nici o năvală a sacrului asupra profanului, ci dimpotrivă. Când cel dintâi e copleșit, supraviețuiește prin ceea ce Eliade numește „camuflarea” lui în profan, un camuflaj pe care numai istoria religiilor, ca știință constituită, este în stare să-l deconspire, întrucât omul modern e mai degrabă inconștient decât conștient asupra măștilor pe care le poartă în viața de fiecare zi. Eu cred însă că și literatura –, arta, în general – poate face același lucru, ba chiar mai direct (beneficiind de intuiție) și mai eficient (dispunând de mijloace mult mai bogate). Dacă, potrivit speculației etimologice de mai sus, sacrul presupune un spațiu închis, restrâns, inițiatic, atunci trebuie să-i bănuim o prezență în aria subconștientului, a acelui spațiu abisal în care Blaga recunoștea matricea stilistică originară, în timp ce profanul domină întregul câmp de la suprafață, cu vaste periferii, al conștiinței. Omul modern, oricât ar fi el de civilizat, de rațional și lucid, nu se poate împiedica să doarmă și să viseze. Dacă nu-și poate însă rezolva criza de identitate – de care se vorbește atâta în lumea occidentală – e pentru că el refuză – sau nu-și face timp – să îngăduie comunicarea dintre conștient și subconștient, dintre trezie și vis, o relație din care arta, pe de altă parte, își extrage întreaga-i substanță. Din acest punct de vedere, *Străinii din Kipukua* nu e altceva decât un dialog între liminal și subliminal, cu toată poezia și dramatismul pe care acesta le implică. Cam același lucru se întâmplă și cu poemele mele dramatice, cu observația că miticul – respectiv, fantasticul – se obține nu întotdeauna printr-o ruptură în planul realului, ci și acela al semnificației (nu e o falsă memorie, ci un suport teoretic în care l-am citat, nenominal, pe un distins critic literar).

Autograf acordat doamnei Violeta Pintea

– Amintirea, mărturisirea despre cele trecute dar nu apuse, un fel de sfat de taină peste timpuri, iată o înrămare posibilă a tabloului memoralistic din Rotonda plopilor aprinși*, volum publicat la Ed. Cartea Românească în 1983. Înțelesul nostru este că aceste pagini s-au născut dintr-o „singurătate străjuită de lujere înalte”. Vă rugăm să ne aduceți aminte, cum și în ce fel această singurătate de acum (a Domniei Voastre) este bogată, împlinită, mulțumită cu toți – și cu toate, câștigându-și (da sau nu) cununa comunicării? Deci: cum singurătatea poate intra în dialog, cum poate fi o singurătate în comuniune?*

– Singurătatea nu înseamnă, neapărat, însingurare. Ea e condiția ideală a comunicării. Nu poate exista un dialog autentic fără angajarea propriului tău eu. Or, mai ales în secolul nostru, când noțiunea de comunicare a devenit echivalentă cu impetuosul, perpetuul, acaparatorul, copleșitorul bombardament al informaticii, când poluarea amenință nu numai văzduhul, apele și pământul, eul își resimte alienarea față de propria sa identitate. Singurătatea e reacția ecologică a spiritului. Când nu e permanentă, ea se cere asumată măcar din când în când, pentru regenerarea disponibilității la dialog. Când e permanentă – prin vocație sau disciplină – ea poate trăi bucuria de a vedea comunicarea devenind

comuniune. Este ceea ce se întâmplă – cred – în cartea mea de amintiri literare, unde eroii, autorul și cititorii alcătuiesc o singură obște.

„Știu că în vremea noastră teatrul în versuri e privit, dacă nu cu rezerve și scepticism, cel puțin cu o curiozitate. Se spune că ar fi depășit, că nu mai e pe gustul actorilor și al publicului etc., etc.”

– Deși îmi amintesc, este greu să citez aici toate aprecierile făcute curajosului, bravului Domniei Voastre teatru în versuri. Fără nici un fel de anacronism (recenta punere în scenă a Mioriței *s-a bucurat de succes binemeritat), aceste piese, grupate nu demult în volumul simbolic* Greul pământului, *au îndrăzneala și puterea și greutatea să rămână, după Brecht, Bekett, Ionescu, Adamov, în picioare, valabile, sfidând orice pretinsă, admisă revoluție a limbajului, a formei, a fondului. Dan Ciachir scria: „Teatrul lui Valeriu Anania, îndelung cizelat, plin de răsfățuri lexicale, cu un sobru și necăutat mesaj românesc și patriotic, nu este «istoric» sau «poetic»: este, în esență, o meditație, o mărturisire făcută cu patos și evlavie asupra unor puncte – pietre de hotar în etnogeneza poporului și a sufletului nostru românesc”. Stimate Valeriu Anania, vă întreb, dacă din punctul de vedere al dramaturgului, teatrul pe care îl scrieți are șanse de supraviețuire? Dacă nu vă e frică de o sucombare a lui în eternitatea imediată? Este temerar că încercați așa ceva în dramaturgie, de aceea vă întreb ...*

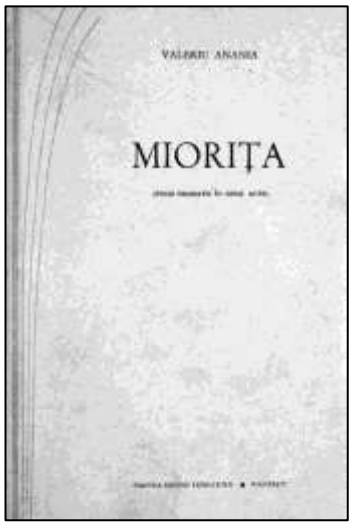

– Iată ultimul lucru în stare să mă preocupe! și iată ultima asociere la care m-aș fi putut gândi! Mai întâi, pentru că eu nu mă consider dramaturg. (Că mă văd menționat ca atare – și în primul rând – în dicționare, sinteze, studii și istorii literare, e cu totul altceva; nu am ce face, nimeni nu poate scăpa de fișe, casete, clasificări, categorisiri, etichete). Am scris undeva (și n-aș vrea să mă repet) că poeții tragici ai Eladei nu erau dramaturgi, după cum nu sunt nici Racine, Goethe, Blaga, și nici chiar Shakespeare. Dramaturg e Caragiale și, după el, toți cei ce scriu adevărate piese de teatru. Marin Sorescu nu e dramaturg, ci un mare poet dramatic. Dacă am scris și publicat, totuși, cinci „poeme cu măști”, e pentru că numai în felul acesta puteam să spun ce aveam de spus (Alexandru Duțu observa, citând, într-un studiu apărut recent în „Komparatistische Hefte” ale Universității din Bayreuth, că „teatrul este genul literar care a creat cel mai mare număr de personaje mitice”, sau, spus altfel, că teatrul se dovedește a fi cea mai bună modalitate literară pentru abordarea miturilor, observație care-mi confirmă opțiunea de la douăzeci de ani și munca de patru decenii). Pe de altă parte, inhibat de ceea ce ar putea fi un complex pudic al liricii confesive, am preferat să-mi încredințez substanța poetică mai puțin poeziilor propriu-zise și mult mai mult pieselor mele (să le numim, totuși) de teatru, ceea ce explică, în bună măsură, și enorma disproporție de volum.

Știu că în vremea noastră teatrul în versuri e privit, dacă nu cu rezerve și scepticism, cel puțin cu o curiozitate. Se spune că ar fi depășit, că nu mai e pe gustul actorilor și al publicului etc., etc. (Cam aceleași lucruri se spun și despre poezia cu rimă și rigoare prozodică). Cred că e vorba de niște prejudecăți, că încă nu ne-am scuturat de complexele provincialismului cultural. Pe la începutul deceniului trecut, în plină explozie a experimentelor de tot felul, am avut surpriza și plăcerea – să văd că un teatru de pe Broadway făcea săli pline cu o piesă de Robert Bolt (autor englez contemporan, născut în 1924) scrisă în versuri de cea mai curată factură clasică. Un critic dramatic american afirma că versul e limbajul natural al teatrului. În ce mă privește, aș cuteza să afirm că poezia dramatică e limbajul natural al înzestrărilor mele literare. Ca atare, am pornit la drum fără să-mi propun pariuri, confruntări, provocări sau revoluții în contemporaneitate,

nu am urmărit noul decât în măsura în care acesta poate fi prospețime, primenire, un adaus de adâncime și vigoare. Din cele cinci poeme dramatice (dintre care unul, totuși, nu în versuri!), patru mi-au fost puse în scenă și niciunul nu a însemnat o cădere. Regizorii și actorii (aceștia din urmă, în cel puțin trei cazuri, tineri de tot) au lucrat cu plăcere și dăruire (măcar că noi nu avem o școală de spunere a versului dramatic), receptivitatea publicului a fost generoasă, critica le-a consemnat cu elogii. Acestea sunt fapte. Că directorii de teatru rămân încă rezervați e cu totul altceva; în orice caz, nu specia, dramatică în sine, e de vină, și nici chiar prejudecățile de care vorbeam.

Îmi puneți în față câteva nume celebre. Vă bănuiesc mai întâi nedumerirea că nu am scris sub influența – sau, mă rog, în perimetrul – lor, așa cum fac mulți dintre colegii mei. De regulă, când se stabilesc relații de interdependență între scriitori contemporani, mari și mici, se pornește de la prezumția că o operă a fost publicată – sau, în speță, jucată – la scurtă vreme după scrierea ei. E adevărat că debutul meu editorial, cu poemul dramatic *Miorița*, s-a întâmplat în 1966, când cei patru mari dramaturgi constituiau deja un bun universal. Dar eu îmi scrisesem piesa între 1950-1953, începând-o adică la vremea când Ionescu debuta (fără succes) cu *La Chantatrice chauve*, Adamov se lansa cu *La Parodie* și *L'Invasion* și sfârșind-o cam când Beckett izbutea să pună în scenă (cu mare răsunet) *En attendant Godot*. Cât despre Brecht, el a fost aproape inexistent până în 1949, când i-a jucat la Berlin *Mutter Courage* (la zece ani după ce o scrisese). Când m-am întâlnit cu ei (las la o parte faptul că îmi începusem pentalogia în 1940, cu prima versiune și, firește, nici că m-am întors s-o iau de la capăt, nici că l-am părăsit pentru cărări mai ispititoare. La urma urmelor, acela era drumul meu, nu a lui Beckett. N-aș putea să tăgăduiesc însă că în 1970, rescriind *Du-te vreme, vino vreme!* în versiune finală, nu au lucrat în mine și câștigurile de la primii trei (ultimul nu m-a interesat niciodată), punând pe seama textului o evo-invo-evoluție a limbajului care, până la urmă, revine la echilibru și armonie (bineînțeles, cu izbânzile dobândite din experiență). Cu aceasta ajung la tema Dvs. asupra destinului pieselor mele. Nu eu am căderea să-l judec sau să-l prefigurez. E adevărat că ele se joacă rar, dar aceasta în nici un caz din pricină că scena românească ar fi invadată de operele lui Ionesco, Beckett și Adamov!

Eternitatea? Noi, scriitorii, îi cam luăm numele în deșert, văzând în ea un fel de citadelă pe care trebuie să fluture un singur steag. La Organizația Națiunilor Unite sunt multe, foarte multe drapele; majoritatea impune hotărârile, dar nu e mai puțin adevărat că doar câțiva sunt cei cu drept de veto. Cine poate garanta eternitatea unui scriitor? Critica? Publicitatea? Cititorii? Publicul spectator? Edițiile populare sau de lux? Toate s-au dovedit relative. Poate că eternitatea este ea însăși relativă. Eu mă tem de altceva, și anume că experimentul șocant, atrăgător prin însăși noutatea lui, poate provoca un risc cultural, acela al snobismului de masă. În prima stagiune cu *La Chantatrice chauve*, parizienii obișnuiau să se ducă la spectacol numai pentru a se distra pe seama turiștilor americani care, incitați de reclamă, se zgâiau la scenă fără să priceapă nimic. La sfârșit, aplauzele erau unanime: francezii îi răsplăteau, pe yankei, iar aceștia băteau din palme numai pentru ca ceilalți să nu-i creadă tâmpiți. Cu unele nuanțe și la alte proporții, fenomenul poate fi observat în sălile de concert. Șerban Cioculescu constata cu surprindere că edițiile de după război ale poeziilor lui Ion Barbu însumează tiraje de masă. Autorul *Jocului secund* rămâne, totuși, un poet dificil. Nu întotdeauna proprietarul unei cărți este și posesorul ei. Ar fi un clasic al culturii noastre – o sută de mii de cititori adevărați, dar pot să ducă la iluminații de mâine. Procesul poate fi și reversibil. În fond, e marea miză pe care și-o propune orice

formulă în răspăr cu tradiția. Dar că tradiția, primenită cu agoniseala a tot ceea ce a fost și este nou, trebuie să rămână filonul de aur al unei culturi, de aceasta nu mă îndoiesc. E credința în care mi-am scris „curajosul, bravul" teatru în versuri. Mărturisesc împreună cu Dulcele Prinț, că mi-am făcut datoria față de sufletul patern, ca și față de limba neamului meu. Restul poate fi tăcere...

– *Știm din fragmentele publicate că nu peste mult timp va intra în iubirea cititorilor* Salba Carpaților*, prima carte după* Anamneze*. Vorbiți-ne despre zămislirea, nașterea și facerea acestei cărți.*

– Proiectată în trei volume, o gândesc de peste un sfert de veac. Prima povestire am scris-o acum doisprezece ani. Cred că s-a născut dintr-o adâncă dragoste de țară, de trecutul, oamenii și frumusețile ei. E un univers cu mari deschideri pentru proza fantastică.

– *Ce se poate aștepta (așteptarea creatoare venind creator în întâmpinarea actului de creație, zicem, gândind la Andrei Pleșu) de la poetul, prozatorul, dramaturgul, memorialistul, îngrijitorul de ediții patristice Valeriu Anania? Cum arată masa de aur a scriitorului Valeriu Anania acum când prima bănuită întrebare care exprimă adevărul se așază și aici în sfârșit, nesfârșindu-ne dialogul?*

– Scriu, alternativ și în locuri osebite, pe două mese de lemn, dar amândouă sunt de stejar masiv (nu pot suferi mesele care se hâțână sub călcătura condeiului). „Dramaturgul" și-a încheiat activitatea o dată cu publicarea celor două volume de la Editura Eminescu. Stările de grație ale poeziei sunt imprevizibile, ele nu pot fi programate. Lucrez la volumul 2 al romanului *Străinii din Kipukua*, depus la Editura Eminescu. Dacă sănătatea, optimismul și puterea de muncă nu mă vor părăsi, peste următorii ani îmi propun să continui și să isprăvesc *Salba Carpaților*, lucrare care, după cât se poate vedea, e tot o carte de memorialistică; dacă *Rotonda plopilor aprinși* cuprinde amintirile mele de acum zece, treizeci sau patruzeci de ani, aceasta le cuprinde pe cele de acum două, trei până la șase decenii. Oare nu se spune că înaintarea în vârstă îi conferă omului privilegiul de a-și limpezi memoria începuturilor?...

Noiembrie 1986

Interviu realizat de **Ioan PINTEA**

(inclus în volumul: Valeriu Anania, *Din Spumele mării*, Editura Dacia, 1995)

Cărți publicate de scriitorul Valeriu Anania

Bartolomeu Anania
(Note biobibliografice)

Bartolomeu Anania, pe numele de mirean **Valeriu Anania** (n. 18 martie 1921, comuna Glăvile, județul Vâlcea – d. 31 ianuarie 2011, Cluj-Napoca), a fost un cleric ortodox român și scriitor. Din 1993 și până la moarte a fost arhiepiscop al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (până în 2005 în cadrul Mitropoliei Ardealului). În anul 2006 a devenit primul mitropolit al Mitropoliei Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului. În anul 2007 a fost principalul contracandidat al mitropolitului Daniel Ciobotea la alegerea noului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Școala și activitatea până în 1948

Valeriu Anania s-a născut la data de 18 martie 1921 din părinții Ana și Vasile Anania, în comuna Glăvile-Piteștieana, județul Vâlcea. A urmat școala primară în satul natal, apoi cursul secundar l-a făcut la București. S-a înscris la *Seminarul Teologic Central* din București ale cărui cursuri le-a urmat în perioada 1933-1941. A frecventat și cursurile la liceele „Dimitrie Cantemir” și „Mihai Viteazul” din capitală, luându-și bacalaureat în urma examenului susținut la liceul „Mihai Viteazul” (1943).

În anul 1935, minor fiind, s-a înscris în organizația „Mănunchiul de prieteni”, organizație legionară a tineretului școlar. În anul 1936 era deja încadrat în „Frăția de Cruce”, organizație superioară celei dintâi. Peste ani își amintește Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu Anania: „Nu am apucat să devin legionar din două motive, unul formal și altul de fond: în ianuarie 1941, la vremea când eu încă nu eram major (la aceea vreme majoratul era la 21 de ani), «Frăția de Cruce» din Seminarul Central a fost desființată. În al doilea rând, în timpul scurtei guvernări legionare, dar și după aceea, mi-a fost dat să văd și reversul medaliei, adică fața neștiută a Gărzii de Fier, cu care nu puteam fi de acord. Mărturisesc însă că în «Frăția de Cruce» din Seminar nu se făcea politică, nici antisemitism, ci doar educație, și că nu am avut de învățat decât lucruri bune: iubire de Dumnezeu, de neam și de patrie, corectitudine, disciplină în muncă, cultivarea adevărului, respect pentru avutul public, spirit de sacrificiu.”

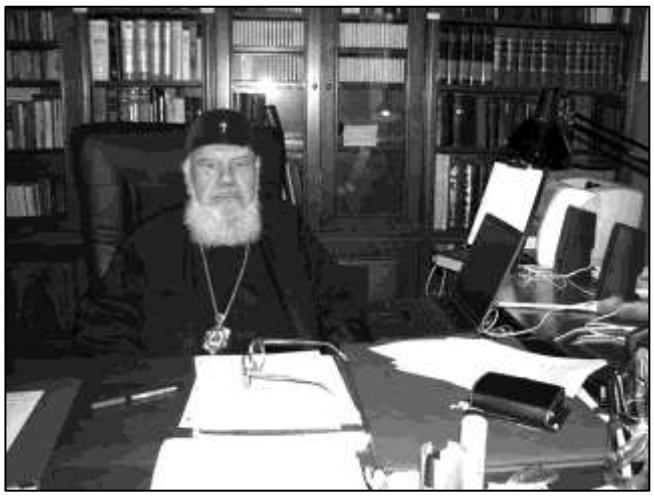

La masa de lucru

În anul 1941 a fost arestat o lună de zile pentru participarea la funeraliile unui comandant legionar. Mărturisește în continuare înaltul prelat: ...„După trei săptămâni am fost eliberat, dar în cazierul meu a rămas fișa cu calificativul *legionar*, un stigmat de care, orice ai face, nu scapi o viață întreagă. Nu am făcut parte niciodată dintr-un partid politic, dar am fost și am rămas pe dreapta”. În anul 1942 a fost arestat și condamnat din nou, la șase luni de închisoare, pentru că ar fi deținut în podul Mănăstirii Cernica materiale legionare și arme.

La 2 februarie 1942 s-a călugărit la Mănăstirea Antim din București, dându-i-se numele de Bartolomeu. În același an, la 15 martie 1942, a fost hirotonit ierodiacon, slujind în această calitate la Mănăstirile Polovragi și Baia de Arieș.

În toamna anului 1944 s-a înscris ca student la Facultatea de Medicină și la Conservatorul de Muzică din Cluj, după ce Ardealul de Nord a revenit sub administrație românească. În calitate de președinte al studenților din Centrul Studențesc „Petru Maior” a organizat și condus greva studențească cu caracter *anticomunist,* contra guvernului condus de Petru Groza la 6 martie 1946 și

totodată *antirevizionistă* împotriva celor care nu erau de acord cu revenirea Ardealului la România. Din cauza organizării acestei greve a fost exmatriculat în anul 1947, după care a ajuns stareț la Mănăstirea Toplița, aflată pe atunci în județul Mureș (interbelic).

Ulterior și-a continuat studiile la Facultatea de Teologie din București și la Academia Andreiană din Sibiu, obținând titlul de „licențiat în teologie" (1948).

Activitatea în timpul regimului comunist

Între anii 1948-1949 a fost intendent la Palatul Patriarhal, iar apoi, între anii 1949-1950, inspector patriarhal pentru învățământul bisericesc. Între anii 1950-1951 a fost asistent la catedra de Istorie Bisericească Universală la Institutul Teologic Universitar din București, iar între 1951-1952, decan al Centrului de Îndrumare Misionară și Socială a Clerului, la Curtea de Argeș. În perioada 1952-1958 a deținut funcția de director al bibliotecii patriarhale din București. Conform mărturiilor unor contemporani, s-a bucurat în toată această perioadă de protecția patriarhului Justinian Marina.

În anul 1958 a fost din nou arestat, sub acuzația de activitate legionară înainte de 23 august 1944. A fost condamnat de către Tribunalul Militar Ploiești la 25 de ani de muncă silnică pentru „uneltire contra ordinii sociale". Și-a ispășit pedeapsa în Închisoarea Aiud, la secția „politici", unde a făcut parte dintr-un comitet de reeducare.

În timpul detenției i-a murit mama, iar el a fost înștiințat de acest fapt în închisoare. În 1964 a fost eliberat, împreună cu alți deținuți politici, în urma unui decret dat de autorități pentru grațierea detenției politice.

În anul 1966 a fost trimis de Biserica Ortodoxă Română în Statele Unite ale Americii, unde a îndeplinit mai multe funcții în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a celor Două Americi, aflată la concurență cu Episcopia Ortodoxă Română din America. Au existat speculații legate de trimiterea lui Anania în SUA cu scopul de a-l discredita pe episcopul Valerian Trifa, neafiliat autorităților bisericești de la București. Cert este că Valeriu Anania l-a privit pe Trifa drept „păstorul rătăcit", iar Trifa pe Anania drept „oaia cea pierdută".

Anania a fost secretar eparhial, consilier cultural și director al serviciului „publicații" din cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a celor Două Americi afiliate Patriarhiei de la București. În anul 1967 a fost hirotonit ieromonah de către arhiepiscopul Victorin Ursache, acordându-i-se din partea Sfântului Sinod rangul de arhimandrit.

Anania a fost membru fondator al Comitetului Sălii Românești din Detroit, avându-l ca invitat la dineul de promovare din 21 mai 1976, pe laureatul Premiului Nobel, George Emil Palade.

A participat la diverse conferințe în Detroit, Chicago, Windsor și Honolulu, fiind ales ca membru în delegația Bisericii Ortodoxe Române care a vizitat Bisericile vechi orientale din Egipt, Etiopia și India (1969).

După reîntoarcerea în țară a fost director al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, între anii 1976-1982. În anul 1982 s-a retras la Mănăstirea Văratec, pentru a se dedica scrisului. Operei sale scriitoricești a adăugat traducerea și adnotarea Sfintei Scripturi. Această traducere a fost tipărită cu binecuvântarea și prefața patriarhului Teoctist Arăpașu în anul 2001.

Mitra de arhiereu

Mitropolit al Clujului

În primăvara anului 1990 a făcut parte din Grupul de Reflecție pentru Înnoirea Bisericii, alături de clericii Dumitru Stăniloae, Constantin Galeriu, Daniel Ciobotea, Constantin Voicescu, Iustin Marchiș, Toader Crâșmariu și de mirenii Horia Bernea, Octavian Ghibu, Teodor Baconsky, Sorin Dumitrescu.

La 21 ianuarie 1993, după moartea arhiepiscopului Teofil Herineanu, a fost ales arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului. Hirotonirea întru arhiereu și instalarea în

Catedrala Ortodoxă a Clujului a fost oficiată de patriarhul Teoctist în data de 7 februarie 1993, înconjurat fiind de un sobor de ierarhi și de o mare mulțime de credincioși.

În data de 2 martie 2006 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ridicat pe arhiepiscopul Bartolomeu la rangul de mitropolit al Mitropoliei Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului. Această nouă mitropolie, înființată canonic de către Sfântul Sinod la 4 noiembrie 2005, a fost trecută în Statut și i s-a stabilit denumirea de către Adunarea Națională Bisericească pe 1 martie 2006. A fost instalat oficial ca mitropolit la 25 martie 2006 de către un sobor de ierarhi în frunte cu Patriarhul Teoctist.

Alegerea noului patriarh în 2007

La alegerile desfășurate în data de 12 septembrie 2007 a obținut 66 de voturi în Colegiul Electoral Bisericesc, față de 95 de voturi obținute de mitropolitul Daniel Ciobotea, care astfel a fost ales succesor al Patriarhului Teoctist.

Scriitorul

S-a afirmat în literatură încă de pe băncile școlii, făcându-și debutul în anul 1936 la revista *Vremea*, apoi la revista *Dacia Rediviva*, al cărei redactor principal a și fost. După ani a colaborat la revistele: *Gazeta Literară, Luceafărul, Magazin Istoric, Ateneu* și altele.

A publicat în revistele centrale bisericești, *Glasul Bisericii*, *Mitropolia Olteniei*, buletinul și calendarul *Credința* din Detroit, *Renașterea* din Cluj (unele sub pseudonimul Vartolomeu Diacul).[15] Din punct de vedere al scrisului duhovnicesc, din multele lucrări amintim *Filele de acatist* (1976), *Acțiunea catolicismului în România interbelică* (1992) penultima lucrare, *Cartea deschisă a Împărăției*, o tâlcuire competentă a Sfintei Liturghii izvorâtă din experiența sa. În anul 2008 a publicat un volum de memorii.

Vorbind de activitatea sa de dramaturg, trebuie să menționăm dramele: „*Miorița*" (1966); *Meșterul Manole* (1968); *Du-te vreme, vino, vreme!* (1969); *Păhărelul cu nectar* (fantezie pentru copii – 1969); *Steaua Zimbrului* (1971); *Poeme cu măști* (1972). Acestea au fost puse în scenă de o serie de teatre ale țării: „Barbu Ștefănescu Delavrancea" din București, „Alexandru Davila" din Pitești, „Dramatic" din Baia Mare ș.a.

Crucea din Pasul Tihuța, 31 m, ridicată la granița dintre Transilvania și Moldova, la propunerea Mitropolitului Bartolomeu, sfințită de un sobor de preoți în frunte cu Mitropolitul.

În anul 1982 a obținut Premiul pentru Dramaturgie al Uniunii Scriitorilor din România.

În anul 1978 devine membru al Uniunii Scriitorilor din România. Alegerea sa ca arhiepiscop nu l-a făcut să abandoneze scrisul. I-au apărut volumele de poezii: *Geneze* (1971); *Istorii agrippine* (1976); *File de acatist* (1981); *Anamneze* (1984); *Imn Eminescului în nouăsprezece cânturi* (1992); *Poezie religioasă românească modernă* (1992). La acestea se adaugă volumele de proză și de eseuri: *Greul Pământului* (1982), *Rotonda plopilor aprinși* (1983), albumul *Cerurile Oltului* (1990), *Amintirile peregrinului Apter* (1991), romanul exotic *Străinii din Kipukua* (1979)[17] și multe altele.

Este prezent în antologiile:

Streiflicht – Eine Auswahl zeitgenössischer rumänischer Lyrik (81 rumänische Autoren), - *Lumina piezișă*, antologie bilingvă româno-germană, de Christian W. Schenk cuprinzând 81 de autori români, Dionysos Verlag 1994, ISBN 3980387119

Pieta – Eine Auswahl rumänischer Lyrik, Dionysos, Boppard, 2018, în traducerea și selectarea lui Christian W. Schenk, ISBN 9781977075666

Memorii, Editura Polirom, 2008

Onoruri:

- Președinte de onoare al Fundației „Nicolae Steinhard" (1993);

- Membru de onoare al Senatului Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca (1993);

- Premiul special pentru volumul *Din spumele mării*, la Salonul de carte din Oradea (1995);

- Senator de onoare și membru al Marelui Senat al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1996);

„Am norocul ca în mine să conviețuiască teologul, liturgistul și literatul.”
Bartolomeu Valeriu Anania

- Premiul „Cartea anului”, pentru volumul *Din spumele mării*, la Salonul național de carte din Cluj-Napoca (1996);

- Marele Premiu pentru poezie al Festivalului internațional de poezie „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca (mai 1999);

- Diploma și medalia Academiei de Artă, Cultură și Istorie din Brazilia (mai 2000);

- De la Președinția României, Medalia Comemorativă „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu” și Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Mare Cruce (2000);

- Premiul pentru *Opera Omnia*, al Uniunii Scriitorilor, filiala Cluj (martie 2001) ș.a.

Mitropolitului Bartolomeu i-au fost decernate titlurile de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1 iunie 2001), al Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca (7 iulie 2001); „Cetățean de onoare” al municipiului Cluj-Napoca (25 ianuarie 1996);

„Cetățean de onoare” al municipiului Bistrița (martie 2001). „Cetățean de onoare” al municipiului Dej;

Cetățean de Onoare al comunei Vad, 2005.

Pentru activitatea sa ecleziastică a fost distins cu: Crucea Patriarhală – București, Ordinul Sfântului Mormânt al Patriarhiei Ierusalimului, Ordinul Sfinților Apostoli Petru și Pavel al Patriarhiei Antiohiei. La 22 noiembrie 2010 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Controverse:

Au existat voci care au susținut că Bartolomeu Anania a fost trimis în Statele Unite în 1966 de către Securitate, pentru a-l elimina pe Valerian Trifa, urmând să aducă ortodoxia românească din S.U.A. în subordinea Sinodului de la București. Aceste acuzații nu se mai susțin în lumina noilor cercetări. Potrivit documentelor, Bartolomeu Anania, fost deținut politic, a fost rechemat în țară din cauza „atitudinii ostile fața de realizările României socialiste”.

Potrivit ultimelor rezultate ale cercetărilor de arhivă, Mitropolitul Bartolomeu Anania nu a colaborat cu Securitatea, „nici în detenție, nici în libertate; nici în țară, nici în străinătate; nici cu angajament, nici fără angajament; nici cu nume conspirativ, nici cu nume propriu”, după cum afirma el însuși în timpul vieții. Afirmațiile sale au fost confirmate de documentarul Ioanei Diaconescu (cercetător CNSAS) *Bartolomeu Anania. Dosare de urmărire informativă*, apărut în numerele 10 și 11 din 2012 ale *României Literare*.

Hai să numin adevărul și frumusețea III

Bartolomeu Anania și mama sa

Casa părintească din comuna Glăvile

Bartolomeu Anania la schi

Pr. Ioanichie Bălan, Pr. Bartolomeu Anania, Ioan Alexandru

Foto-album Bartolomeu Anania

Palatul Episcopal Vâlcea. Lansarea lucrării *Biblia sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după Septuaginta, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania.

Mutarea la cele veșnice. Alături: ÎPS Andrei, PS Vasile Someșanul și credincioși.

Cartea *cuvintelor-madlenă*

Mirela Cristina RUS

Am avut parte cu adevărat de o plăcere și o surpriză plăcută în momentul în care am avut în palme *Cartea cuvintelor-madlenă*. Gândul m-a dus înspre Marcel Proust și al său „timp pierdut”, dar și înspre propriile mele cuvinte-madlenă, din care gustăm uneori, atunci când fluxul memoriei afective ne invadează simțirea.

Cartea cuvintelor-madlenă este o antologie gândită de Irina Petraș, fiind un volum editat de Filiala Cluj sub egida Uniunii Scriitorilor din România. A apărut la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020. Editorul este Vasile George Dâncu, coperta e realizată de Laura Poantă, iar de tehnoredactare s-a ocupat Irina Petraș. Lucrarea cuprinde 252 de pagini, în care s-au reunit 62 de oameni ai slovelor, la o „ședătoare emailată”, așa cum o numește Irina Petraș, pentru a omagia Ziua poeziei prin povești ale cuvintelor copilăriei. În loc de prefață, Irina Petraș a reprodus eseul dânsei despre „madlenitate”, iar deschiderea sumarului îi aparține lui Ioan-Aurel Pop și eseului său despre latinitate (aceste două lucrări apărând în avanpremieră în *România literară*).

Eveniment

Îmi face o deosebită plăcere să aștern pe hârtie numele celor care au refăcut atmosfera de epocă, atmosfera idilicei copilării, încântându-ne prin „madlenele” gustate de dânșii: Irina Petraș, Ioan-Aurel Pop, Elena Abrudan, Simona Antonescu, Alexa Gavril Bâle, Ștefan Borbely, Hanna Bota, Florica Bud, Constantina Raveca Buleu, Mircea Gelu Buta, Dan Căilean, Dumitru Cerna, Ruxandra Cesereanu, Doina Cetea, Sandra Cibicenco, Eugen Cojocaru, Cornel Cotuțiu, Icu Crăciun, Constantin Cubleșan, Iulian Dămăcuș, Vasile George Dâncu, Vasile Sebastian Dâncu, Ioan Derdișan, Tatiana Dragomir, Vasile V. Filip, Mariana Gorczyca, Leon-Iosif Grapini, Claudiu Groza, Gențiana Groza, Andreea H. Hedeș, Nicolae Iuga, Alexandru Jurcan, Vasile Lechințan, Gabriela Leoveanu, Gabriela Lungu, Menuț Maximinian, Alexandra Medrea, Alice Valeria Micu, Andrei Moldovan, Mircea Moț, Mihaela Mudure, Ion Mureșan, Marcel Mureșeanu, Ioan Nistor, Ion Noja, Olimpiu Nușfelean, Gheorghe Pârja, Laura Poantă, Emilia Poenaru Moldovan, Mircea Popa, Adrian Popescu, Doina Rad, Ilie Rad, Ioana Sasu-Bolba, Gheorghe Săsărman, Miron Scorobete, Alexandru Sfârlea, Ion Taloș, Viorel Tăutan, Flavia Teoc, Ileana Urcan, Maria Vaida.

Pleiada de nume bistrițene care zugrăvesc peisajul universului copilăriei și în special al copilăriei de la sat dau acestor plaiuri mioritice în care sunt mândră și fericită că m-am născut un aer idilic, fac din ceea ce ne înconjoară un tărâm de basm. Dacă ar fi să încadrăm temporal vremurile descrise atât de frumos, acestea ar fi sub egida formulei „A fost odată ca niciodată....”. Toți avem un „A fost odată...” al nostru, de care ne este atât de drag să ne amintim, ne e atât de dor să-l reînviem de fiecare dată când gustăm dintr-o „madlenă”.

Constantina Raveca Buleu face o incursiune prin „fântâna memoriei”, scoțând cuvinte precum *coleșerul*, și nu făcălețul, pentru pregătirea mămăligii, *aitura*, dar și *școmârla* care se făcea odată cu prepararea unor mâncăruri. Mai scoate din uitare și termenul *bugăt*, dar și *tăhui, șpilăr* sau *șafăr*.

Navigând mai departe prin lumea copilăriei sănătoase, reale, Mircea Gelu Buta ne invită la bunătățile din cămara bunicii sale. Aroma tortului de căpșuni îl duc pe autor în colțul de paradis de unde se înfrupta din căpșunile de abia date în pârg. Ne vorbește despre cel mai bun și special ingredient al dulceții de căpșuni, caise, vișine, cireșe, zmeură sau prune, care era dragostea cu care era preparată. Iarna, aromele ce ieșeau din borcanele desfăcute aduceau cu ele mângâierea razelor de soare al verii. Scriitorul ne mai poartă apoi în amintirea unei primăveri, a anului 1960, când izbucnise o epidemie de rujeolă și, împreună cu fratele său, a trebuit să stea într-o perioadă de carantină vreo zece zile în grija bunicii. Perioada a fost una „rodnică”, deoarece, întors la școală, autorul face o descriere a bucătăriei de acasă, într-o compunere, vorbind cu entuziasm despre *sucitor, lopitău, cantă, vidără, ulcică, vandăl...* Dar eforturile nu au fost răsplătite pe măsura așteptărilor și, din cauza pojarului, „bată-l norocu”, s-a ales cu un „patru mare” și cu niște meditații la care era nevoit să meargă de două ori pe săptămână.

Cornel Cotuțiu ne vorbește despre „Povestea bărbatului care-și caută orânda”. Dacă la început credea că „orânda” e sinonim cu „osânda”, de-a lungul anilor, nici povestea, nici dicționarele nu l-au convins îndeajuns pe seama cuvântului „orândă”.

Icu Crăciun ne face o incursiune în tainele limbilor străine pe care le-a studiat în școală. Cu formulele de salut în limba rusă mai era cum era, mai greu era cu scrierea slavonă. Dorel, căruia i se dedică o mare parte a acestei părți, dă bir cu fugiții din calea limbilor străine și rămâne cu patru clase. Anii trec, Dorel ajunge în Spania, unde este terorizat de-a dreptul de expresia „Mas tranquilo, amigos!”, crezând că i se reproșează că trage chiulul. Mai târziu, de când află ce semnifică expresia care-l chinuise, nu-și mai poate privi chipul în oglindă.

Vasile George Dâncu o provoacă pe doamna Irina Petraș, spunându-i că madlena sa cea de toate zilele a fost mămăliga și ne lansează și nouă provocarea de a spune ce înseamnă cuvântul „cujbă”, fără a ne uita în DEX.

Vasile Sebastian Dâncu arată că satul tradițional românesc era „un sat al oamenilor de sticlă”. De ce? Pentru că oamenii din satul său natal nu aveau nevoie de simulare decât atunci când se duceau la târgul de vite din Năsăud. Doar după ce se beau aldămașurile, oamenii se destindeau și totul revenea la normalitatea de dinainte.

Savuroase sunt poreclele și vorbele „de ciuf” de la Chiuza, satul copilăriei lui Vasile V. Filip. După un scurt istoric al satului și o prezentare demografică, autorul ne explică bucuria de a trăi a oamenilor locului din acele vremuri, sesizabilă prin porecle care au o oarecare putere de sugestie: Țâncu, Pitac, Cucu, Mirele, Bărcanu, Căoaciu etc. Evocă un mod special de a percepe lumea bazat pe imagine. Vasile V. Filip ne vorbește despre verbul „a ciufuli” și termeni din aceeași familie lexicală, apoi despre alte expresii și cuvinte pe care le va regăsi mai târziu, cu aceleași sensuri, în poeziile lui Coșbuc și în basmele din zonă. Ne oferă o imagine a „ciufurilor”, adică a mascaților de Anul Nou și a numelor acestora: *nemuric* sau *nemuruc, măgădan* și *bozgor*. Scriitorul încheie periplul său cu speranța de a nu rămâne cu plăcerea de a-l „ciufuli” pe celălalt și nici de a rămâne cu mintea cea de la 5-6 ani.

M-am bucurat pe deplin din a gusta apoi din „graiul dulce de la Giug”, satul natal al scriitorului, jurnalistului și omului de cultură Menuț Maximinian. Are mare dreptate când afirmă faptul că a avut mult de câștigat cu vorba dulce de acasă. Chiar dacă nu știa, în vremea copilăriei sale, de cuvinte-madlenă, știa și știe că trebuie să ducă mai departe, oriunde va merge, vorba străbunilor, pe care cu toții ar trebui să ne-o asumăm ca un motto al existenței noastre: „Să nu întorși niciodată vorba la nime și să nu ne fași de minune,

dragul tânii”. Dacă astăzi parcă ne e rușine cu vorba românească, pură și adevărată, încât nu avem duminica, ci „weekend” și foarte multe astfel de anglicisme ne sufocă, autorul încearcă să ne scoată parcă din această moarte a cuvântului românesc, evocând Crăciunul și sărbătoarea de Paști, dar și șezătorile, câșlegile, cu termenii specifici: tindeauă, țoale, cuverturi, sucală, spată, cusături „în cruci” sau „în pășituri” etc. Spunând apoi „păturи cu mămăligă”, „jumări de ouă, adică papă”, „cureci fript”, „toșmagi” (supa de tăiței), eu personal simt gustul bucatelor pregătite de a mea bunică, Dumnezeu să o ierte; căci, precum Menuț, am fost și eu binecuvântată să am parte de asemenea bunătăți, în vremea copilăriei mele, petrecută, în timpul vacanțelor, în satul de pe Valea Sălăuței, Romuli. Autorul face apoi un popas pe la „școalnă”, prin văi sau „parăuri”, „tăuri” și menționează diferite hidronime și oronime. Încheie lucrarea arătând felul în care giuganii iau totul în serios, și dragostea și ura. Și chiar dacă, fizic, e departe de satul natal, esența trăirii rămâne acolo, ca o poveste fără sfârșit, ca „apa vie a Văii Țibleșului.”

Andrei Moldovan, Dumnezeu să-l așeze printre cei drepți, țese o întreagă poveste în jurul sudalmei „Lua-l-ar gaia!” sau „Mânca-l-ar gaia!”. La început vorba i se pare că sună a blestem, imaginându-și „gaia” ca pe un fel de „Mumă a pădurii” înaripată. Mai târziu a descoperit, citind, că „gaia” e cu adevărat un fel de pasăre, un șoim, dar nici vorbă o creatură atât de înspăimântătoare. Trecând timpul, cărțile despre mituri au adus o lumină în ceea ce privește acest cuvânt, deoarece Gaia sau Geea reprezintă personificarea Pământului. Dar țăranii români nu știau mitologie, ci simțeau sensul cuvântului și îl păstrau așa, pur, nealterat, căci credințele moștenite de milenii s-au făurit în cuvinte.

Un tablou idilic, desprins parcă din lumea lui Creangă, ne înfățișează scriitorul Olimpiu Nușfelean, cu un car de *cucuruzi* tras de vaci. Copil fiind, stând cocoțat deasupra știuleților, autorul privește cerul și un drum pe care i-l arată bunica – Drumu’ lu’ Ștroian. Aceasta denumire, spune autorul, vine de la Împăratul Traian. Își aduce apoi aminte de îndeletnicirile pe care le avea pe atunci: mersul la scăldat, trasul cu arcul, confecționarea unor „hârzoabe” (patine de lemn), pentru săniușul de pe „Uliță”. Nelipsite din acest tablou sunt delicioasele „pupeze”, un fel de păsări din aluat, pâinea coaptă în cuptor, bătută cu „sucitorul” și acoperită cu un „lepedeu”, în „covată”. Joaca și cititul la lumina difuză a lămpii, căratul ierbii la miei cu „cotarca”... Doamne, ce lume arhaică și în același timp atât de vie și adevărată! La auzul acestor cuvinte, sufletul tresaltă, inundat de gustul dulce al unei preafericite copilării, fără nicio grijă a zilei de mâine. Generațiile care vin nu au cum să se bucure și să guste aroma pupezelor coapte-n cuptor, sau să zâmbească la amintirea bunicii care toarce, cu fusul, lâna din caier, în timp ce, precum în Coșbuc, flacăra unor „vreascuri rupte dintr-un gard” geme.

Pentru Ileana Urcan, florile de liliac sunt cele care îi aduc mai aproape cea dintâi mângâiere, dar și tulburătoare în același timp, a mâinilor soțului dânsei, plecat printre îngeri. Florilor de liliac, în satul Mintia, satul copilăriei sale, li se spunea „scumpină”. În grădinița copilăriei autoarei, erau două tufe: una albă și una liliachie.

Fie că este adusă în prezent prin mirosul unei flori, prin gustul unei bunătăți pregătite de mâinile dibace ale bunicii, fie că un obicei sau o haină reînvie o frumoasă amintire și aceasta invadează simțurile, transpunându-te exact în locul acela, exact în momentele acelea atât de dragi sufletului, important este că avem o copilărie, că avem un trecut care ne bucură prezentul și nu ne rămâne decât să fim recunoscători lui Dumnezeu pentru asta și pentru faptul că există oameni care își prețuiesc amintirile, își prețuiesc originile, sunt mândri de acestea și eu mă alătur celor care vorbesc cu drag și aleasă prețuire despre bunici, părinți, lumea vie și adevărată a satului și despre sufletul românesc.

Orice cuvânt are o prelungire, fie în planul sensului său strict legat de contextul în care este folosit, fie în planul emoțiilor generate de folosirea acestuia. Astfel se naște întrebarea la care se referă și Irina Petraș: „ce vrea să spună autorul în acest text?”, întrebare

care se pare că este mai puțin ridicolă și mai puțin simplistă decât credem. Irina Petraș, în eseul său, se referă la ecoul pe care îl provoacă o idee urmărită intens, aceasta fiind o probă în plus a „madlenității". Autoarea arată că tot ceea ce „vede" cititorul într-un text, acel ceva este acolo deja. Și apare și subiectivitatea, deoarece un detaliu căruia autorul nu-i acordă prea mare importanță poate să-i pară cititorului extrem de marcant și, pe de altă parte, un lucru „drag inimii scriitorului", să-i pară de nebăgat în seamă de către cititor. Astfel, obiectivitatea și subiectivitatea se însoțesc ca într-un dans. Irina Petraș reînvie anii copilăriei sale cu două exemple de cuvinte-madlenă, provenite din limba sașilor alături de care a crescut: „trihtăr", adică „pâlnie", pe românește și „maram", care, la Agnita și în Nochrichul mamei sale, însemna neîncredere, ironie față de spusele cuiva.

Este colosală puterea de sugestie pe care un cuvânt o poate avea asupra trăirilor unei persoane. O întreagă lume, un univers aparent pierdut poate fi readus în prezent, scos din tenebrele trecutului. Astfel, o lume dată uitării și așezată într-o veche ladă de zestre devine, prin prisma cuvintelor-madlenă, atât de actuală, de proaspătă și de vie, precum mirosul florii de cireș, în luna mai. Din colțuri de suflet și din adâncuri ale memoriei, cuvântul-madlenă vine precum o zvâcnire, spre a împrospăta ființa, spre a ne oferi șansa de regăsire.

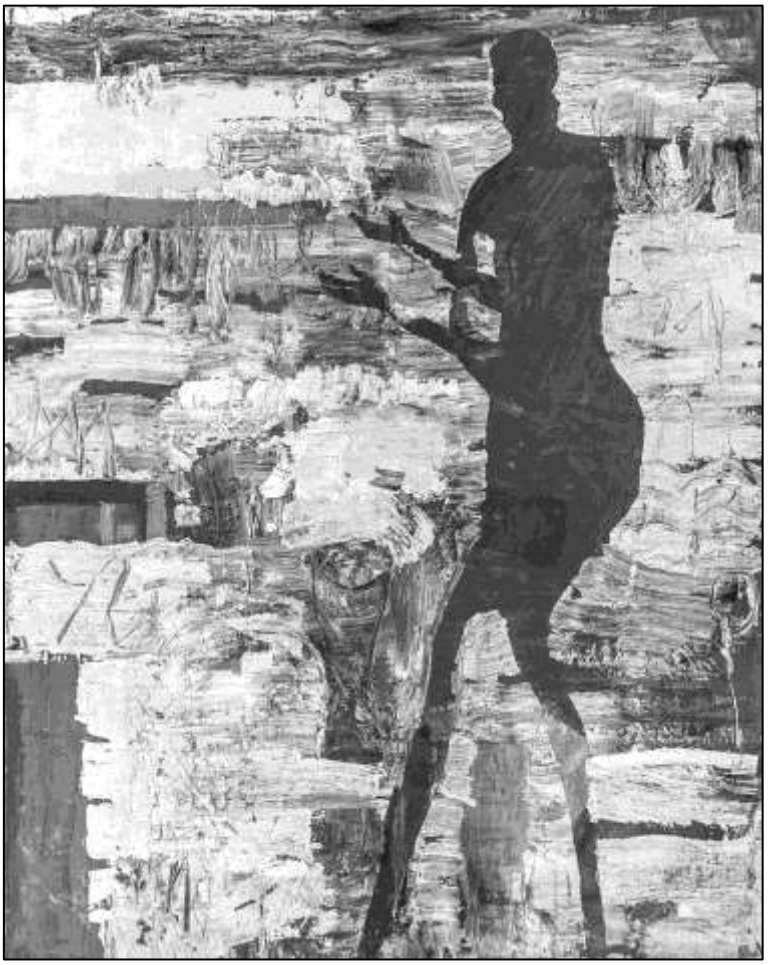

LOGOS – Pneuma I

Lumea în oglinzile interioare ale scriitorului

Olimpiu NUȘFELEAN

Nu putem ști cît de mult a contribuit pandemia actuală, cu starea ei de claustrare, la „rotunjirea” cărții Anei Blandiana, *Soră Lume* (Humanitas, 2020), poate ne va aduce asemenea informații vreun viitor interviu, vreo pagină de jurnal, dar relaționări cu nefericita perioadă putem face, pentru a încerca să configurăm natura și rostul unei asemenea cărți. În urmă cu vreun an, pronunțîndu-se asupra temei pandemiei, într-un fel de „scrisoare deschisă”, Michel Houellebecq considera că un scriitor are nevoie „să meargă”. Identificînd o opoziție de viziune între Flaubert, care mărturisea că scrie șezînd, și Nietzsche, care recunoștea că își concepe operele mergînd, prozatorul francez pleda pentru scrisul stimulat de mersul pe jos. Ana Blandiana se află în situația de a concilia un paradox, dintre exercițiul deplasării „în exterior” (de sine?) și conflictele interioare ale reflecției. Călătorește, constată și notează, după care meditează, în liniștea mesei de scris, la provocările călătoriei. Cartea menționată este, într-un fel, oglinda interioară a unor călătorii desfășurate pe mapamond. Spațiile parcurse sînt „revizitate” interior și deslușite. Și nu neapărat prin livrarea, de către scriitor, a unui „ritm mecanic”, cum ar formula Houellebecq, ci edificînd o înlănțuire fluidă de trăiri și idei de care lectorul se lasă sedus. Sentiment de seducție pe care autoarea îl trăiește în contactul cu lumile pe care le descoperă și încearcă să le descifreze.

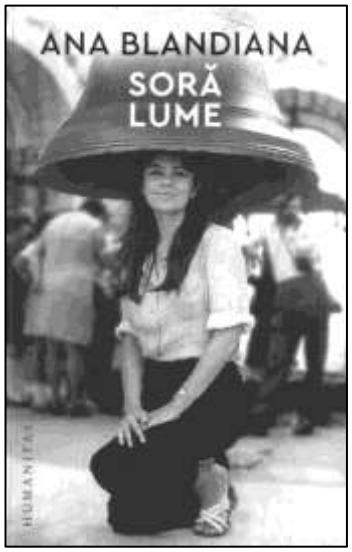

Soră lume este o carte de călătorie definită într-un mod foarte relaxat. Autoarea beneficiază, de-a lungul unei perioade întinse, ante și postrevoluționare, de mai multe drumuri prilejuite de participări la colocvii, burse literare, conferințe, prezentări de carte, care o plasează într-o situație aproape de invidiat. Nu mulți scriitori au acces la asemenea privilegii. Pe care autoarea le merită, prin calitatea și anvergura scrisului său. Și manifestă, în aceste peripluri, un comportament scriitoricesc pe care l-am putea numi, în mai multe bune sensuri, „reprezentativ”, firesc și deloc convențional. Transferîndu-și drumurile în pagina scrisă, poartă peste fapte lanterna conștiinței scriitoricești, inițiind în cele din urmă o călătorie interioară.

În economia cărții, călătoria pe meridiane (literare) începe, totuși, pornindu-se dintr-un spațiu „intern”, rememorarea unei povești din copilărie, un popas la Mănăstirea Izbuc din Munții Apuseni, refăcută mai tîrziu, la o vîrstă matură. Arcul de timp dintre momentul inițial al prezenței la izvorul miraculos și revenirea la acesta nu măsoară neapărat transformarea sufletului în timp, ci a lumii, a realității care își modifică donația, darul, oferta. Izvorul miraculos al copilăriei profunde este adus de vremuri „la numitorul comun al normalității”, captat de o țeavă, într-un cadru „nu numai uscat, ci și murdar, plin de cutii de conserve și sticle de bere (desigur goale, n. n.) aruncate din șantier, pungi de plastic, ghemotoace de ziare”. E o realitate cu care ne obișnuim zilnic, care umilește tot ce așteptăm să ne apară cît mai frumos. Deasupra țevii, lîngă o icoană

litografiată a Maicii Domnului, un text informativ scris la mașină pe o foaie de hîrtie exprimă „o poveste încheiată de mult, fără să spună nici de când, nici de ce”. Și o poveste care nu a mai fost înviată. Inexplicabilul și iraționalul (dar nu miraculosul, care nici el nu e explicabil) se insinuează în lume. Răul, cu fețele sale urîte.

Înțelesul lucrurilor e încercat prin călătorie. Prima „ieșire” peste hotare, făcută în desăvîrșită tinerețe, are un rol de introducere în tainele nefirescului. Autoarea mărturisește: „Cred că *nu exagerez* afirmând că prima mea călătorie în străinătate a avut în multe privințe un caracter inițiatic.” Proaspătă membră a Uniunii Scriitorilor, e propusă pentru o călătorie literară (oficială) la Moscova, alături de Ștefan Bănulescu, Matei Călinescu și Ben Corlaciu. Stăpînită de „neliniștea curiozității” de a cunoaște un „popor străin și straniu […] aflat în toată istoria lui sub călcâiul unei cizme și întotdeauna reprimat și el, înainte de a-i reprima el pe alții” (după cum observă tatăl scriitoarei). Totul este incredibil, în sens negativ, de la translatoarea grupului lor (un personaj traumatizant), la hotel, ca și la dialogul cu reprezentanții scrisului din partea gazdelor, concretizat în „niște schimburi de fraze politicoase, în limbaj de lemn, […] pe care dublarea prin traducere le făcea și mai indigeste”. Indigestă și zadarnică este încercarea de a comunica chiar în cadrul aceluiași sistem politic, metamorfozat în același univers confuz și după mult așteptata schimbare. Dialogul e imposibil, precum cel dintre scriitoare și poeta Bela Ahmadulina, „intangibilă” și ca poetă sovietică, dar și ca expresie a lumii eliberate, expresie concretizată în cele din urmă într-o oboseală existențială și poate chiar într-o stare de umilință. Revelația chipului unei lumi care continuă să-și ascundă fața adevărată – din umilință deci, din înfrîngere perpetuă – scriitoarea o are descoperind într-o seară, în timpul unei plimbări prin metropola pustiită de absențe umane, chipul unui bătrîn „mic ca un copil, cu barbă albă și rară, care ne-a privit mult, și noi l-am privit […], fără să putem și chiar fără să ne spunem ceva; […] despărțiți de generații, de limbi, de istorii, de credințe, de convingeri, de mentalități și totul a fost nu numai tulburător, ci și halucinant”, pînă cînd bătrînul s-a retras, acoperind rama ferestrei „cu o pînză de stambă ordinară”. Concluzia retragerii bătrînului de la fereastră la miez de noapte e trasă de poetă, cu emoție, la încheierea scenei: „A vrut să ne atragă atenția că îndărătul a tot ce vedem noi mai există o realitate.”

Realitatea ascunsă este ceea ce căută poeta în periplul ei. O asemenea realitate se reflectă în biserica „atît de nobilă văzută din exterior”, dezafectată, transformată într-un depozit de tomberoane de gunoi (un gunoi devenit tot mai agresiv și azi), tot așa cum, la Riga, va fi întîlnită o clădire care pare a fi o biserică, dar care e de fapt o sală de dans, sau constatarea lipsei identităților la construcțiile publice, tot așa cum vizita făcută la o familie moscovită e trăită ca o experiență falsificatoare, toate întreținînd sentimentul potrivit căruia „ceva nu e în ordine”. Și stările de inconfort existențial continuă cu singurătatea încercată la un recital de poezie relativ tînără la Bayreuth, spectacolul descoperit în desfășurarea evenimentelor din ‘68 de la Paris, unde totul părea că e improvizat din mers și unde i-a fost pus sub semnul întrebării rostul vaccinului cultural cu care venea într-o societate liberă dintr-o societate plină de restricții, întrebări legate de rostul libertății, experiența dramatică și duioasă a Sorei Maria de la Providenza, plecată în adolescență din România, ajunsă să se gîndească „la două țări fără să le cunoască pe nici una…”, aventura unei călătorii în America, un zbor cu avionul ca o experiență existențială, ieșiri literare în Berlinul de Vest cu cinci lei de cheltuieli în buzunar, întîlnirea cu românii din Silicon Valley, al căror loc nu era acolo tot așa cum nu era nici aici, în țara de origine, experiențe de cunoaștere trăite la Poarta Brandemburg precum și la frontiera dintre Macao și China, nefericitul scăldat pe o plajă în insula Capri, apoi Japonia și multe altele, toate *incredibile în sens negativ.* Și apoi constatarea că „tehnica se globalizează, cultura nu”.

Răspunzînd oarecum unei observații făcute de Ștefan Bănulescu într-un dialog,

după care „tot ce trăiește un scriitor este experiență, este materie primă pentru ceea ce va scrie. Nu trebuie să regretăm nimic din ceea ce ni se întâmplă.”, Ana Blandiana înregistrează și exprimă în scris realități care i-au dat de gîndit. Dar, parcurgînd rîndurile cărții, ai impresia că scriitoarea își trăiește scrisul, transfigurată în acesta precum prozatorul se transfigurează într-un personaj, lăsînd însă realitatea (trăită) să respire în voie în cuvintele sale. Cartea, după cum recunoaște poeta – beneficiară a unei memorii extrem de selective „după reguli care nu respectă ordinul de importanță al evenimentelor pe care își propune să le înregistreze” –, cartea, deci, nu este doar una despre niște peripeții de călătorie, ci de înțelegere a lumii în nuanțe pe care doar *scrisul reflexiv* le poate surprinde. Un scris așezat în pagină cu un anumit sentiment de „nesiguranță”, care poate alterna, în redarea experienței de viață, între o „trecere onestă și exactă din realitate în memorie, sau […] o infinitezimală prelucrare”, cînd, de fapt, potrivit condiției scrisului, „imaginea realității, în care să-i supraviețuiască, este mai importantă decât realitatea”. Periplurile peste mări și țări se transformă într-o călătorie spre mările interioare (dacă ar fi să preluăm o sintagmă de la Romulus Rusan), care sînt mai ales ale neînțelesurilor, ale mai marilor sau mai micilor neînțelesuri cu care ne confruntăm, continuu. Neînțelesuri menite să întrețină o spaimă constantă – „spaima mea în fața lucrurilor pe care nu le înțeleg –”, intrată și aceasta în gestiunea răului. Un rău privit – în pandemie – cu o spaimă profundă: „spaima noastră vine din faptul că nu noi avem controlul răului și mai ales că este mai puternic decât noi”. Aș zice: mai puternic decît oricare agent (uman) al răului. Scriitoarea, în majoritatea periplurilor sale, în încercarea de a deslușI înțelesuri ale lumii în care trăiește, pare interesată în mod aparte de prezența răului, descoperind că „răul nu e finit” și ca atare, ca un fel de concluzie obținută prin reducerea la absurd, acesta, prin manifestările lui, e inepuizabil, proteic, contribuie la perpetuarea existenței, care o fi aceasta. Ana Blandiana conchide: nu trăim totuși „sfârșitul lumii”, lumea are toate șansele să continue, fie și prin războaie, chiar împotriva părerilor scepticilor sau catastroficilor. Paradoxală încheiere! Amar mod de a căuta o geană de lumină în mersul lumii. Și, desigur, de a deschide scrisul spre alte teme de meditație.

Grădini tăcute de argint

Lucian Blaga într-o nouă lectură

Gheorghe GLODEANU

Deși cunoscut îndeosebi prin impetuoasa sa creație lirică, în ultimii ani, George Vulturescu s-a impus și ca un remarcabil interpret al poeziei. O dovedesc nu numai cronicile sale publicate în paginile revistei *Poesis*, ci îndeosebi studiile dedicate unor autori de referință, precum Mihai Eminescu, Lucian Blaga și Ștefan Augustin Doinaș. Recentul volum al exegetului reprezintă o reîntoarcerea la opera autorului *Poemelor luminii*. Intitulat *Lucian Blaga. Ipostazele „harfei de-ntuneric”,* volumul a apărut la Editura Cartea Românească Educațional din Iași, în 2020. Cititor meticulos, George Vulturescu descoperă un vers unic în lirica blagiană, în măsură să deschidă noi perspective în interpretarea operei marelui poet. Pornind de la sugestiile oferite de poemul *Liniște,* exegetul ne propune imaginea unui bard care cântă la o „harfă de-ntuneric”. Este vorba de o ipostază diferită de cea încetățenită prin versurile programatice din *Poemele luminii*. Pornind de la „harfa sfărâmată” a lui Eminescu din *Povestea Magului călător în stele* și trecând prin insolitul vers blagian, criticul ajunge în proximitatea lui Brâncuși, cel care – așa cum afirmă Henry Moore – a „eliberat sculptura de tot ce era de prisos și ne-a dat conștiința formei”. Extrapolând, Vulturescu constată că Lucian Blaga „renunță la efigia clasică a harfei printr-un «alt Orfeu» (*Norul*), fără «corzi de aramă» și «de fier», care cântă «pe corzi de liniște», precum un călugăr simțind în rugăciune că «inima cântă singură» (Cristian Bădiliță)”.

Studiul lui George Vulturescu conține patru secțiuni: *De la „Poemele luminii” la „Minunile întunericului”, Metafora drumului în opera lui L. Blaga, Ipostazele poetului/ poeziei în opera lui L. Blaga* și *„Umbra” din „Poemele luminii”.* Exegetul pornește de la ideea că decodificarea universului liric al lui Lucian Blaga începe, de regulă, de la versurile emblematice din *Poemele luminii*. Deși lirica blagiană a cunoscut numeroase interpretări remarcabile, meritul lui George Vulturescu este acela de a fi găsit un punct de vedere insolit, care a scăpat celorlalți exegeți. El propune o lectură inedită, aflată în contrast cu titlul metaforic *Poemele luminii*. Criticul observă că poetul din Lancrăm este singurul din literatura română care trimite la o „harfă de-ntuneric”, la care intenționează să își cânte „dorul sugrumat/ și frânta bucurie de viață” (*Liniște*). Metafora obsedantă din titlul volumului din 1919 i-a determinat (în mod firesc) pe exegeți să insiste mai mult asupra rolului jucat de lumină (problema cunoașterii) în lirica blagiană. Cu atât mai mult cu cât poetul realizează o distincție clară între *lumina lui*, prin intermediul căreia sporește marile taine ale lumii, și *lumina altora,* care distruge misterul. Spre deosebire de ceilalți exegeți, Vulturescu insistă mai mult asupra întunericului decât a luminii. Poetul cântă „minunile întunericului” (*Mi-aștept amurgul*), se cufundă în noaptea elementelor (*Solstițiul grădinilor*), este înconjurat de „cei

George Vulturescu 70

șapte sori negri/ Care aduc întunericul bun" (*Liniște între lucruri bătrâne*) și invocă „lumina stinsă pe care-o tot aud" (*Lumina de ieri*). Din această perspectivă, Blaga se definește drept un „cântăreț lepros", un purtător de cântec „sub glia neagră a tăriilor". Deși seducătoare, ipoteza lui George Vulturescu nu ține seama de un lucru elementar circumscris în poemul programatic *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*. Dihotomia *lumină-întuneric* pe care exegetul își axează observațiile ignoră caracterul special al luminii din lirica blagiană. Dihotomia ar fi valabilă dacă poetul ar fi adeptul unei cunoașteri paradisiace, care distruge misterul. Or, el se declară adeptul cunoașterii luciferice, care amplifică marile taine ale lumii. Iar misterul se găsește sub pecetea întunericului, a (pen)umbrei. Nu întâmplător, pentru a-și exprima opiniile, poetul face distincție între „lumina mea" care sporește „a lumii taină" și „lumina altora", care strivește „corola de minuni a lumii", ucide cu mintea tainele, sugrumă „vraja nepătrunsului ascuns în adâncimi de întuneric". În antiteză cu adepții cunoașterii paradisiace, „lumina mea" sporește „a lumii taină", „mărește și mai tare taina nopții", îmbogățește „întunecata zare/ cu largi fiori de sfânt mister". Pentru a fi mai bine înțeles, adeptul cunoașterii luciferice compară maniera cu care sporește „a lumii taină" cu razele lunii, care nu micșorează, „ci tremurătoare/ mărește și mai tare taina nopții". În cazul poemului *Liniște*, „harfa de-ntuneric" trimite la ideea morții, la cântecul care vine dinspre strămoși. Or această pecete a stingerii nu se poate pune asupra întregii creații. Cea a misterului, da. Blaga trimite doar la o ipoteză, ceea ce nu înseamnă că întreaga sa lirică se datorează unui asemenea instrument. Sub imperiul liniștii absolute din jur, el simte cum în pieptul lui se trezește „un glas străin" și un cântec ce „cântă-n mine dor, ce nu-i al meu". Este vorba de glasul strămoșilor care vin să își trăiască în descendenți viața lor netrăită. Pornind de aici, poetul – trimițând chiar la ideea de metempsihoză – se gândește în ce piept își va cânta „odată peste veacuri/ pe coarde de liniște,/ pe harfă de-ntuneric – dorul sugrumat/ și frânta bucurie de viață? Cine știe? Cine știe?" Cum „harfa de-ntuneric" exprimă doar o virtualitate, nu este întâmplător faptul că exegeții poetului nu au insistat prea mult asupra acestui aspect.

După pagini ingenioase în care investighează *Metafora drumului în opera lui Blaga* și *Ipostazele poetului/poeziei în opera lui L. Blaga,* Vulturescu se întoarce la motivul harfei, realizând o ingenioasă paralelă între „harfa sfărâmată" a lui Eminescu și „harfa de-ntuneric" a lui Blaga. Exegetul identifică un vers din *Povestea magului călător în stele* care cuprinde ambele metafore ale poeților: „...Un cântec fără aripă, o rază fără soare". Intenția criticului este aceea de a releva puternica originalitate a celor două metafore. Ele se dovedesc importante deoarece „modifică însăși efigia poetului orfic, citharoed, însoțit de harfă". În continuare, este urmărită legătura indestructibilă dintre bard și instrumentul acestuia, o legătură ce amintește de heraldica divină dintre Zeus și fulger, Poseidon și trident, Apollo și liră. Întrebarea pe care și-o pune Vulturescu este aceea dacă această legătură se sfarmă sau se întărește în metaforele celor doi poeți. Pentru a fi cât mai elocvent, exegetul enumeră câteva ipostaze celebre ale lui Orfeu în arta plastică. Desigur, numărul acestora este mult mai mare, atât în artele plastice, cât și în literatură. De altfel, cartea abundă în trimiteri livrești, bine alese, care conferă noi dimensiuni exegezei realizate. Privind „linia minuțioasă a harfelor", Vulturescu remarcă „încărcătura de forță și divin" transmisă de sunetul coardelor, în măsură să restabilească legăturile dintre sacru și profan. Or acest lucru nu se poate realiza cu o „harfă sfărâmată", care sugerează criza, chiar sfârșitul creației și al creatorului. Exegetul trece în revistă poemele în care este prezentă harfa (lira) și insistă pe diferitele ipostaze pe care le ia aceasta în creația poetului. Demonstrația insistă pe ideea că „harfa lui Eminescu nu este zdrobită, sfărâmată de mâinile poetului". O asemenea scenă nu reprezintă un gest rebel, o revoltă titanică, ci mai degrabă un gest de restituire în *illo tempore*, așa cum se întâmplă în *Odin și poetul*.

Trecând la Lucian Blaga, G. Vulturescu este de părere că poetul „este creatorul celei mai inedite și tulburătoare efigii a instrumentului care-l însoțea pe Orfeu – *«harfa de-ntuneric»*”. Surprinzător este faptul că imaginea îi aparține tocmai autorului *Poemelor luminii.* Lucrurile devin mai clare atunci când observăm că, în lirica bardului din Lancrăm, harpa și-a pierdut puterile mitice. Este un instrument degradat, aparținând „cântăreților bolnavi” și celor leproși. De aici insistența asupra negrului, întruchipare a haosului primordial. Vulturescu relevă faptul că, asemenea altor poeți, și L. Blaga abordează mitul lui Orfeu și al Euridicei, dar o face într-o manieră proprie. Poetul nu se oprește la momentul „coborârii în Infern”, ci descrie episodul descinderii în arenă în compania femeii iubite. Având alături soția adorată și înzestrat cu lira magică, citaredul are impresia că poate învinge timpul (*În jocul vârstelor*). Autorul *Nebănuitelor trepte* se distanțează de imaginea tradițională a poetului însoțit de harfă. Orfeul care cântă la „harfa de-ntuneric”, „pe coarde dulci de liniște” este un Orfeu care cântă cu sufletul, spune Vulturescu. Întunericul reprezintă locul din care „se ivesc luminile divine, el este sursa tuturor tainelor, matricea din care se nasc toate substanțele”. Drept consecință, „harfa de-ntuneric” aparține tainelor, misterului. Cu alte cuvinte, ține de sfera cunoașterii luciferice. Corzile acesteia nu sunt nici „de aramă”, nici „de fier”, ci „de liniște”, fiind întinse direct pe suflet. Analizând condiția lui Orfeu, Vulturescu vede o continuitate între Eminescu (al cărui bard „azvârle” în mare harfa „sfărâmată”), Blaga („care eliberează «harfa» de formele ei de prisos închipuindu-și o «harfă de-ntuneric»”) și Șt. Aug. Doinaș, care tinde spre „poezia fără sunet”. Acest proces de esențializare îl face pe exeget să se gândească la sculptura lui Constantin Brâncuși, singurul sculptor care, după afirmația lui Mircea Eliade, a reușit să facă piatra să zboare. Sau, după afirmația lui Henry Moore, a „eliberat sculptura de tot ce era de prisos și ne-a redat conștiința formei pure”. Ideea merită să fie reținută, chiar dacă materia pe care o șlefuiește la infinit „marele pietrar” diferă de cea utilizată de către poeți.

Pornind de la metafora emblematică a „harfei de-ntuneric”, G. Vulturescu ne oferă o ingenioasă re-lectură a liricii lui Lucian Blaga, una din cele mai reușite din ultimul timp.

Crinul roșu

Fulgurații lirice

Ion Radu ZĂGREANU

„Lacrimi curg pe geam
până la haiku.”
(Ioan Milea)

În tinerețe îmi plăceau poeziile cu formă fixă, în mod aparte specia sonetului. Apoi, regulile lui prozodice mi s-au părut că obstrucționează discursul liric. De aceea m-a atras tot mai mult haiku-ul, în cazul lui restricțiile de construcție se limitează la numărul de silabe din cele trei versuri.

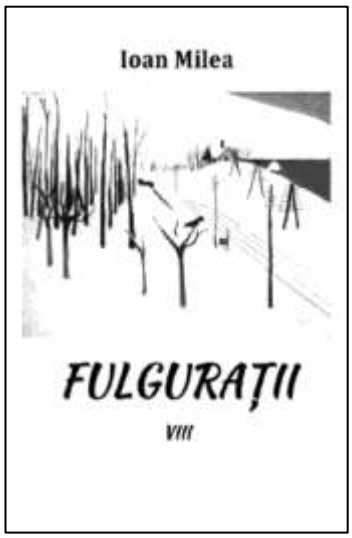

Prin concizia exprimării, prin ineditul imaginilor, prin ingenioasele asociații, haiku-ul este o „fulgurație” lirică, așa cum ne-o demonstrează și poetul Ioan Milea în volumul *Fulgurații VIII* (Editura Limes, 2021), deși multe din poemele sale nu se încadrează în structura haiku-ului. Se respectă alcătuirea de terțină a poeziilor.

În oglinda lecturii

Poetul ne propune o altă percepere a preajmei, a universului în care viețuim, a raporturilor noastre cu natura, cu realitatea cotidiană.

Volumul ne oferă și trasee din laboratorul de creație al autorului. Plecând de la un motiv se construiesc mai multe terține, cu schimbări de imagini, parcursul poetic de la o terțină la alta câștigând în esențializarea exprimării, în metaforizarea ei. Edificatoare în acest sens sunt terțetele despre un „fluture”, în opt variante. Uneori varianta finală a terțetelor cu același motiv este cea mai reușită. De la „privirea tremurată” peste arături se ajunge la o construcție metaforică: „Tremur de neagră/ arătură-n/ privire.”

Circuitul anotimpurilor este surprins în terține cu note de pastel. Iarna uniformizează peisajul: „și copacul în iarnă/ e anonim.”; „Iarnă, ce faci?/ Uite, împac/ stâlpi și copaci.” Zăpada capătă semnificația purificării: „Cine cutează/ mai mult ca zăpada?/ Cu alb desenează.” Observațiile poetului surprind, zăpada fiind „îngânată” de albul mașinilor. „Parcare. Până/ să ningă, mașinile/ albe îngână.”; „Până să cadă,/ mașini albe-n parcare/ țin loc de zăpadă.” Neaua este asociată cu mediul rural, cu locurile copilăriei: „Prins în zăpadă,/ nu mai pare să cadă/ satul.”; „Fulgi de zăpadă/ nu lasă să cadă/ copilăria.”

Toamna impresionează prin cromatică: „Bate-n aur/ arama/ de fagi.” Anotimpul autumnal schimbă percepțiile gustative: „Ceaiul un pic/ vește la gust./ Nu că e toamnă.” Pretențiile se atenuează: „Buruienuțe/ înflorite-n noiembrie./ Bine și-așa.” O ploaie de vară lasă în urmă pe geam „lacrimi” care „râd”. Căderea frunzelor sugerează însingurarea: „Frunza căzând/ cade cu gând/ cu tot.” Anotimpul autumnal modifică peisajul: „Sub frunze căzute/ cărarea-i/ alee.” Natura este mereu personificată: „Salcia plânsul/ și-l plânge/ în plete.” Universul celest se reflectă în întinderile teluricului: „Nu-l vezi. Și totuși/ cerul din rouă/ e acolo.” Frumusețea naturii atenuează durerea umană: „Noiembrie. Iară/ crizantemele fac/ țărâna mai ușoară.”

Am întâlnit și poeme cu trimiteri livrești directe: „zice trestia-n tine,/ pascalian.”; „La sfat cu un cal,/ pe Feleac, domnul Gáll./ (*Abisul luminat*)”. Altele sunt niște jocuri ironice: „Pajura de pe/ moneda de doi/ euro: Dante.”; „Acum știi/ traduci (*Ultimul om*)/ ca să nu-l fii.”; „O firmă pe ele,/ perfect denumită:/ *Dezmembrări Vâlcele*.”

Poetul, ancorat în realitatea zilelor noastre, aruncă săgeți satirice: „Dus e Covidul,/ rămâne/ co-vidul.”; „Covid cu covid/ se face/ un vid.” Digitalizarea stabilește alte raporturi ale omului cu natura: „Nu răsfoiește/ nici vântul copacii./ Butonează.” Ioan Milea surprinde prin ineditul imaginilor: „Semn de-ntrebare:/ cârligul de care/ atârni în sus?”; „Melc./ Cât de vie-i/ retragerea-n sine/ a geometriei!”. Firescul, obișnuințele noastre sunt schimbate: „Bate vântul, ehei,/ și te sculptează/ fără să vrei.”; „O salcie bătrână/ pe malul/ parcării.” Pericolul poate sălășlui și în frumusețe sau în joc: „Încă nu-i rău./ Macii n-aprind/ lanul de grâu.”; „Aruncă în aer/ un an artificii./ Bine că numai.”

Aceste „fulgurații” par niște iluminării lirice instantanee, „Gânduri din mers” devenite versuri în momentul „opririi”.

Terținele lui Ioan Milea încântă, surprind prin inedita viziune pe care ne-o propun de a „reciti” cu alți ochi lumea din jurul nostru, poetizând-o și descoperindu-i frumuseți și sensuri nebănuite, pe care ni le propune „specialistul” în „singurătate”, poetul.

Lumina Verticalei

Patetism restructurat

Adrian ȚION

Un fragmentarism liric închegat întru bunăvoire duhovnicească dezvoltă poetul Ioan Mărginean în volumul *Pathetica* (Tracus Arte, București, 2020). Atașat unor tradiții ce păreau incompatibile cu suflul modernismului și postmodernismului, el accede cu ușurință la un limbaj dezinhibant, bine strunit în ludic balans imagistic, pendulând programatic între „lumina lumii și sarea pământului”. Palpitul trăirilor traversează zborul imaginativ în volutele versului cumpănit, adesea criptic, rotunjind cercuri de lumină sacrală, într-un proces autoreferențial evident, țintind armonizarea: „Rotunjimea clipelor –/ O carte cu imagini proaspăt imprimate” (p. 20). De aceea, patosul mărturisirii de sine pare reținut, deturnat în conceptualizare și ornamentații stilistice, precum singur observă: „Paginile acestei cărți/ asemeni unei viori sugrumate” (p. 8). Însușirea de a înduioșa răzbate prin intermitente „sclipiri pe haina cuvântului” și prin ritmicitatea trunchiată a imaginilor vestind beatitudine, oficieri sacerdotale sau numind „trupul învierii”. Sunt invocate liturgic „ceruri noi și pământuri noi” (p. 80), prefigurarea speranței divine se conjugă cu delicate simboluri ale neprihănirii, dintre care „ninsorile” și „toamnele” dețin un loc preferențial: „soarele va veni ca o ninsoare din alt răsărit” (p. 49), sunt transpuse în cuvinte banale extatice trăiri: „E încă o zi, Amelie! (...) La picioarele tale va înflori inima mea” (p. 51).

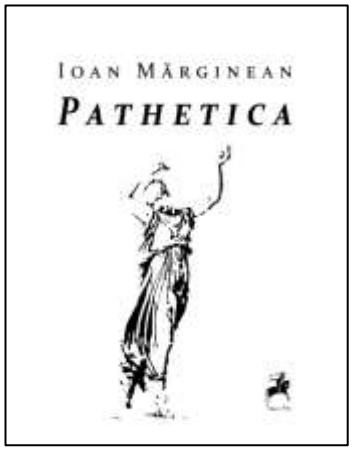

Poezia lui Ioan Mărginean transmite o euforie a spiritualității încifrate, versurile lui tăinuiesc o sensibilitate romantică, prelucrată cu nonșalanță în rostuiri tematice reflexive din jurul amvonului. Lexicul bisericesc folosit cu precauție, invocația hristică, litania își fac loc firesc printre meditațiile învelite în hlamida diafană a metaforei. Mecanismele combinatorii ale imaginarului scot la iveală o sintaxă a reverberărilor patetice, ocultate constant de reflexivitate. Fluxul evocativ are în vedere sărbătoarea și copilăria, motive imposibil de ocolit în structura unui poet sensibil la încadrarea sentimentului iubirii în paradigme temporale intangibile: „Noi, ca doi pescărușI peste toamne,/ cu buza lipită de potir/ întoarcem clepsidra spre cer./ Duminicile, aici, Amelie,/ au haină de nuntă.” (p. 21). Spre a alunga „toate spaimele dintre cuvinte”, poetul nu uită să amintească, sacerdotal, că „fiecare zi e un dar/ cum apa, limită a fântânii” (p. 14). Din tihna amiezii vieții, desemnată fugar ca „lumini ce se odihnesc”, se ridică, înviorată, imaginea copilăriei, care primește valorizări maximale, idolatrizate liric: „Bunica e o grădină cu pomi și sărbători/ și albă crizantemă. (...) copilăria mea/ pe care am uitat-o lângă un vas cu lapte și miere” (p. 11).

În segmentul ce poartă amprenta unui moment de stază existențială, ce formează ultima parte a volumului, înregistrat ca însemnări din „salonul patrusprezece”, cu doctorul care „călărea inima mea”, în atmosfera schițată de spital, apare din nou, salvator, recursul la simbolurile purificării: „E bine aici ca într-o copilărie.” (p. 77). Sonuri instrumentale sunt transpuse în imagism auditiv rebarbativ, marcând starea de criză: „Caii de mai dansează pe piane stricate” (p. 55).

Lirica lui Ioan Mărginean dă măsura unui imagism fragmentat, conceput ca recurență la un limbaj al semnelor mistice încorporate în fluența cotidianului. Ideea poetică are suplețea fulgului de nea cuprins în ninsoare sau a ceea ce chiar el numește calin „sănii de argint (ce) lunecă printre silabe”.

Vitralii cu greieri

Iuliu-Marius MORARIU

Victor Constantin Mărțoiu e un nume cu rezonanță în lirica zilelor noastre. Volume precum: *Al treilea munte* (Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2018), *Călătorie pe aripa unui inorog* (Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2001), *Cântările Silvaniei* (Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2014), *Macii din grădina Ghetsimani* (Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2002), *Clepsidra din care curge sânge* (Cluj-Napoca, Editura Etnograph, 2004), *Dinerom* (Cluj-Napoca, Editura Remus, 2000), *Ora soarelui* (Cluj-Napoca, Editura Limes, 2013), *Pașii ochilor de seară* (Craiova, Universitaria, 2012), sau *Psalmi pentru îngerul meu* (ediția a doua, Cluj-Napoca, Editura Eurograph, 2007), alături de premiile prestigioase, obținute în țară sau în străinătate în decursul vremii, vin să vorbească despre calitatea scrisului dânsului. Ba mai mult, ca doctor în teologie și specialist într-o ramură extrem de interesantă a Noului Testament, respectiv anghelologia, dânsul este și autorul unor texte de referință în acest areal. Este suficient, pentru moment, să menționăm cea mai recentă lucrare cu caracter interdisciplinar, publicată în colaborare cu domnul Ionuț Constantin Isac, respectiv: *Ferestre spre absolut: Antologie de studii filosofice și teologice* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2020), ca să semnalăm o operă despre care cu certitudine se va mai auzi, ca și despre autorul ei.

În cadrul celei mai recente cărți, intitulată *Vitralii cu greieri/ Stained Glass Windows withCrickets* (Editura Libris Editorial, Brașov, 2020), autorul vine din nou în fața cititorului cu un regal de poezie. Faptul că volumul e unul bilingv îl face accesibil unui public mai larg decât cel din arealul românesc. De altfel, scriitorul nu se găsește la prima inițiativă de acest fel, căci multe dintre lucrările care-i poartă semnătura au fost deja traduse în mai multe limbi.

Sub inspiratul titlu: *Exerciții de sublimare*, Adrian Lesenciuc (pp. 5-9) oferă o frumoasă predoslovie cititorului ce tocmai se pregătește să descopere un univers liric complex. După ce plasează textul în cauză în contextul mai amplu al unei opere lirice constând deja din douăsprezece volume, acesta realizează un comentariu critic al slovelor asupra cărora cititorii sunt invitați să poposească. Referindu-se la calitatea de om cu vocație interdisciplinară a scriitorului, dânsul ține să arate că:

„Victor Constantin Mărțoiu lasă voluntar cunoașterea teologică prin care a ieșit spre înalturi să inunde câmpiile literaturii. În creația sa, această împletire a căilor cunoașterii, teologică și poetică, se materializează printr-un parcurs distinct, îndepărtat de exterioritatea modelor și faptelor, dar apropiat stării copleșitoare de armonie, de trăiri ale *ontos*-ului pur, inefabil. De la înălțimea parcursului pe amintitul itinerariu al cuminecării, poetul recurge la o caligrafie specială, care nu mai necesită remedieri simbolice ale unor vârste poetice, ale unor generații” (p. 8).

Sentimentele patriotice, alături de cele religioase se întrepătrund într-un frumos

tandem, în antologia de poeme. Adăstarea în locașuri cu puternice reverberații spirituale reprezintă adesea un adevărat factor de inspirație pentru poet, care lasă ca, din preaplinul inimii sale, să se reverse adesea glăsuiri doxologice. Un astfel de exemplu poate fi considerat: *Rugăciune la Moldovița:*

„Tăcerea pașilor Tăi
Doamne
rodește suflete ale timpului celui nou
în tinda Învierii
atingerea Ta
e tot mai aproape
în depărtarea vămilor cerești
serafimii
cern suflete" (p. 25).

Abundența poemului mistic e ombilical legată, nu atât de formația autorului, cât de ființa lui. Crescut în tinda Bisericii și practicant al principiilor de viață creștină, dânsul nu se rezumă la simple pasteluri, cu profane scopuri estetice, atunci când scrie. Nici vorbă! Folosește descriptivul ca preludiu ce descinde înspre tinda adevăratelor profunzimi. Înlănțuind metafore, ce nu vin totuși să mascheze lipsa unui mesaj profund, dânsul descrie și se roagă în același timp. *Sihăstria Putnei* e un astfel de exemplu:

„în pasul nostru
se adâncesc
gândurile ce ascund
ferestre ale unui tip cu heruvimi
și liturghisitori

pe umerii Sihăstriei Putnei
îngerii rostesc
rugăciuni" (p. 28).

Spiritualitatea e îndeobște cea care creează punți. Deopotrivă în discursul teologic și în interacțiunea dintre oameni. Arareori mi-a fost dat să meditez intens la un alt aspect al ei, acela de a fi o modalitate de comunicare între cele două tărâmuri. Poemul *La casa din Pădureni,* ce evocă cu multă duioșie urma lăsată de străbuni în locurile prin care-au trecut, una direct proporțională cu cea din sufletele urmașilor, e un adevărat exemplu în acest sens:

„prin casa bunilor-străbunilor mei
greierii au pășit
ca-ntr-un vis
noapte după noapte

cântecul lor aprindea rugăciuni" (p. 42).

Aceeași temă este reluată și dezvoltată și în poeme precum: *Tărâmul strămoșilor* (p. 60), *Vinerea Mare* (p. 62), *Ziua Învierii* (pp. 63-64) sau *Trecere* (p. 65).

Autor de mare sensibilitate și profunzime, Victor Constantin Mărușoiu surprinde deopotrivă printr-un lirism de o plasticitate aproape inegalabilă, cât și printr-un mesaj ce ar putea fi definit drept inter-disciplinar. Formația lui teologică îl slujește, așa cum am menționat deja, atunci când, în tinda Bisericii, sau cea a casei părintești, dă glas sufletului, spre a dezlănțui fie potopul dorului, fie avalanșa rugăciunii. Textele lui, migălos alcătuite, răsună ca o perpetuă invitație. Una multiplă, la lectură și introspecție, căci niciun cititor ce se va apleca asupra *Vitraliilor cu greieri* nu va lăsa cartea din mână, până ce nu va raporta la propriile trăiri cele citite. Și poate, cine știe, va încerca să ascundă și-o lacrimă ștrengară în colțul ochiului...

La voia „inspirației”

Virgil RAȚIU

În larga galerie de poetese afirmate la începutul noului veac XXI se poate înscrie și Luminița Cojoacă prin două volume apărute cu trei ani în urmă, *Untdelemnul norocului* (Ed. Axa, Botoșani) și *Setea de piatră* (Ed. Prier, Drobeta Turnu-Severin). Supremația versurilor din plachetele amintite exprimă dorințele și zbaterile de a răzbi și domina materia prin magii spirituale îndelung exersate și perfecționate. Versurile încorporează suficiente proprietăți de a spiritualiza și încărca de esențe vitale tot ce se poate atinge, fie și numai cu gândul. Piatra devine vie, apa capătă puritățicare revitalizează, iar cerul cu aștri cu tot e Dumnezeul, acoperământul ființei.

Îngerul zboară și el până devine umbră sau paleativ. *Îngerul și păpușa*. Îngerul poate fi lup, *gust gustat de suferință*, într-o *taină a nunții, taina ființării*. În astfel de momente sunt strigați și ne-îngerii. Apeluri la „sudoarea” și sursele nepământene. Moartea poate fi învingătoarea, aparentă, dar căldura *împarte rugăciuni morților tranformați în zăpezi*. Toate se învolburăca o geană de lumină. Mai încolo, în versuri, întâlnim peste sunete aurii o altă gură a morților, o *întoarcere neîntoarsă*.

Încet, încet, în versurile din noua lucrare se face simțită lipsa fermentului liric, încercarea și căznirea de a izbuti în orice condiții. Uneori se pierd sensurile posibile „dimineților de umbre”. Apropierea dimineață/ umbră se încadrează în obișnuitul antitetism, contraponderele devenind surse de i-luminare. Cel puțin în expectativa asumată speranței. Autoarea, ca orice creator, e în așteptare, speră în *mântuire*: „Zăpada a încolțit/ cerând iertare/ pântecului”.

Sunt câteva poezii salvate prin inedit: „În numele întunericului/ îngerii se dezbracă în altare/ de pofte/ și figuri senine/ se răsucesc în inimă/ dau drumul la sentimente// de frica păcatelor/ se așează în icoane/ să se aprindă lumina” (*Interior*, p. 26); „Dorul de casa/ propriului nume/ ca o dimineață întinerită/ de strigătul propriei regăsiri/ ora 5/ laptele fierbe însingurat/ dă visul mai încet/ strigă/ o noapte adormită/ ne luminează/ gândul lui Dumnezeu/ mama întoarce perna/ în camera/ unde altădată/ șoarecii rodeau/ copilăria (*De-a amintirea*, p. 23); „De atâta soare/ iubirea și-a întors urma/ strivindu-și umbra/ pe șinele de tramvai” (*Primăvara*, p. 35).

Dar înregistrăm și eșuări lirice oarecum devastatoare: „În miezul tăcerilor/ Lumina plăcerilor/ Din spatele boxelor/ Păcatele morților/ Credința mireselor/ Pe scrisa poeților” (*Cunoaștere*, p. 38) sau, atunci când controlul asupra sensurilor termenilor este pierdut, iremediabil: „Cu ochii de zi cu zi balerina/ își vinde poantele/ îngrijorată/ mirarea crește o dată cu/ diferența dintre zâmbet și rușine/ perpendicular cade pe ziua I/ a facerii lumii/ din nucleu izvorăsc/ cuvintele țipete ale femeii strivite/ mâncată carnea înflorește/ în pântecul orei/ din pământ rădăcinile cresc îngerii/ peste inimi iarba preferențială/ înghite lumină/ hămesiți oamenii clădesc/ gânduri curate/ peste flori ninsorile nu mai au/ gust de ceară” (*Existențială*, p. 39). În astfel de poeme,

semnele de punctuație gramaticale se reclamă singure.

Spre finalul plachetei, Luminița Cojoacă apelează la declarații forțate, fortuite, lipsite de suportul coagulant, altfel, precumpănitor în texte, cum propovăduiește liric de-a lungul poeziilor înscrise pe pagini. Spre exemplu: „Această clipă/ moment declarat istorie/ mers din față spre spate/ ca un solz de izbândă/ crescut univers fără măsură/ roade pământul/ de foame cântă urlet/ poem fără de lege/ neales încă” (*Sfârșit,* p. 71). E cu adevărat un poem *fără de lege*, dând senzația, de final, că întregul volum e un poem lung, *fără de chip*. Nu contează în frazarea versificării înlănțuirea termenilor, a „metaforelor”, francheța cu care autoare ne comunică automatisme verbale. Ca, de pildă, în finalul-finalului: „În pământul carne mută/ Mă ascund o foaie scurtă/ Dor mă nasc în foc mă sting/ pentru oameni mă aprind” (*Reconstituire,* p. 72). Contează cu siguranță „miezul” enunțurilor. Aleatoria înșiruire de termeni poetizanți este vizibilă. Combinațiile nu sunt rezultatul unui *puzzle liric*, premeditat, cum apar/par la alți poeți contemporani. Poemele sunt „lăsate” la voia „inspirației”, care ar putea fi catalizatorul unei lirici salvatoare numai sub imperiul iluminării, însă în aceste rânduri sunt căznite și „contrafăcute”, devenind evidente înduioșări conjuncturale.

Un volum inegal în realizări lirice, din care se poate deduce graba autoarei de-a „poietiza”, de a așeza pe hârtie și „nimicurile” inspirației care nu întotdeauna este izbăvitoare, cu atât mai puțin în spatele expresiei *nimic*. (În ultimii ani, *nimicului* i s-a ridicat un *edificiu liric* surprinzător și emblematic în Poezie, de-o rară suplețe și pătrundere ideatică, poetică, prin paginile unor importanți creatori actuali. Dar nu și în „cazul liric” comentat aici.) Din partea Luminiței Cojoacă avem, sincer, încă așteptări care să o confirme pe merit în spațiul poeziei. Însă o anumită atenție merită.

Înaltele nopți ale verii

Un parcurs reflexiv

Ioan L. ȘIMON

În spatele unor performanțe didactice și științifice impresionante ale lui Leon Sorin Muntean, universitarul clujean, născut la 6 martie 1938, în Blaj, se relevă un poet profund, înzestrat cu o intuiție iscoditoare în universul cunoașterii, atât în latura științifică dar și în cea a sensibilității, a ideilor de natură filozofică privind existența și marile probleme existențiale ce frământă gândirea omenească.

Profesorul universitar Leon Sorin Muntean este o personalitate polivalentă, cu realizări semnificative atât în domeniul didactic și științific, dar și ca poet; poemele sale denotă o sensibilitate aparte și o percepție de cunoaștere a problemelor care frământă umanitatea, în trecerea ei prin clepsidra vremelniciei.

Cu noul volum, intitulat simplu *Poezii*, apărut la Editura Risoprint din Cluj-Napoca, în 2020, autorul vădește o perseverentă vocație de a atinge perfecțiunea, fapt dovedit și de nota însoțitoare, consemnată în pagina de titlu, pe care îmi permit să o reproduc: Ediție definitivă a tomurilor (cu aceste cicluri) de versuri publicate în Editura Astra Blaj (2013-2016). În continuare, poetul ne informează că: „Poeziile din cele cinci tomuri (incluse în acest volum) sunt modificate sau completate (cu excepția titlurilor) față de edițiile publicate la editura blăjeană”.

De aici concluzia că Leon Sorin Muntean, având conștiința responsabilității poetului față de cititorii săi, a căutat cu perseverență să dea o formă cât mai aproape de perfecțiune poemelor sale, revenind mereu asupra lor, mai ales ca formă dar și în privința exprimării artistice a ideilor.

Așa cum afirmam într-o cronică anterioară și în cronica literară din volumul meu „Exerciții critice”, Editura Napoca Star, 2018 (pp. 54-56), versurile lui Leon Sorin Muntean au un parcurs reflexiv, sunt axate pe o viziune de tip heraclitian „a permanentei schimbări și deveniri ale lucrurilor și ființei”. Și am exemplificat printr-un poem ce mi-a plăcut în mod deosebit, este vorba despre o „glossă”, reușită ca realizare artistică și transpunere în formă fixă a unei idei filosofice. Este vorba de glossa *Existența în schimbare*, pe care o reproducem mai jos: „Stânca cea încremenită,/ veșnicită în tăcere,/ pare-a fi pe veci sortită/ Ca simbol la ce nu piere.// Dar și stânca-i trecătoare;/ De vânt și de ploi sfărâmată,/ Faima că-i nepieritoare.../ În noroi e transformată.// Ființele pământene/ Se succed în timp ca valuri;/ Chiar și vietăți perene.../ Pier ca valurile-n maluri.// Trecătoare-s toate-n lume:/ Galaxii, lună, soare;/ Toate câte au un nume,/ Nu doar viața-i trecătoare...// Vremelnic este tot cerul,/ Lumea toată, universul,/ Schimbarea este misterul.../ Ce le rânduiește mersul...// Tot ce-a fost și-o să mai fie.../ Rând pe rând duc altă stare;/ Este pentru veșnicie.../ Existența în schimbare.” (p. 387)

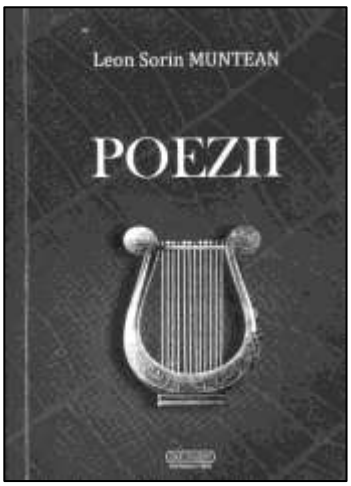

Consider această poezie reprezentativă pentru creația lui Leon Sorin Muntean și totodată una dintre cele mai reușite poezii ale genului cu formă fixă, de fapt o meditație din literatura română, având ca înaintași pe Panait Cerna și Eminescu, care a dus-o la desăvârșire.

Parcursul filosofico-meditativ al poeziilor cuprinse în acest masiv volum, îl putem desprinde și din concepția exprimată în formularea titlurilor majorității ciclurilor, care fac trimitere la reflecție, precum: *La limita cunoașterii*, *Din tainele materiei*, *Vrednice timpuri și anotimpuri*, *Prin vârste spre stele, Rod al timpului, Existența în natură* etc., toate având ca temă această dialectică a curgerii heraclitiene, însă o curgere care are la bază o confruntare antonimică, între contrarii, între efemerul existenței și perenitatea valorilor. Poetul este un înțelept al timpurilor noastre, poeziile lui având un caracter sapiențial, care încearcă, prin posibilitățile sensibile ale artei literare, ale lirismului să ofere îndrumări și percepte culturale, spirituale și morale, verificate în timp, în special tinerei generații. De aici derivă și caracterul didactic și etic al multor dintre poeziile sale; lucru de la sine înțeles. Poetul fiind cadru didactic universitar care a format atâtea generații de studenți în spiritul dragostei față de înțelepciunea izvorâtă din cultură, erudiție, din respectul pentru valori, față de țară, părinți și strămoși, ce constituie fundamentul spiritual al omenirii.

De asemenea, este important să consemnăm că poetul Leon Sorin Muntean este un maestru al formelor fixe de poezie ca gen literar, construind cu ușurință sonete, glosse, rondeluri, catrene, distihuri etc., reușite nu numai ca formă, dar având profunzimea ideatică necesară.

Dintre mulțimea copleșitoare a acestor poezii, cu formă fixă, am desprins un excelent rondel în care poetul relevă încercarea reflexivă de a desluși taine pe care natura le ascunde, sub masca unor fenomene, încifrate în simboluri sau în manifestări ale unor lucruri sau elemente, ce stau la baza universului, ale lumii înconjurătoare și care au incitat dintotdeauna mintea omului, în căutare de răspunsuri și deslușiri. *Rondelul valurilor mării* este semnificativ în acest sens, „valurile mării” fiind un simbol al unor taine pe care natura le ține ascunse sub imaginea frământărilor intermitente ale valurilor care se leagănă; o corespondentă cu frământările eului liric uimit în fața acestor mari taine ale naturii. „Valurile mării” devin astfel un laitmotiv sub forma unei interogații care așteaptă răspuns, dar care nu vine pentru că natura își ține bine ascunse esențele și sensurile ei eterne.

„Ce-ți spun valurile mării.../ Ce se-nalță înspre soare?/ E-nspumată legănare/ Sau simbolul frământării?// Pinsă-n verva înspumării.../ Mare tinde spre-nălțare:/ Ce-ți spun valurile mării.../ Ce se-nalță înspre soare?// Cuprins de vraja visării./ Te lași dus de contemplare, Peste clipele-ncântării.../ Nu uita de întrebare:/ Ce-ți spun valurile mării?” (p. 373)

În urma unei lecturi atente și profunde – ca să conchidem –, Leon Sorin Muntean este un poet înzestrat cu o mare forță lirică și intuiție de pătrundere a tainelor ce ne înconjoară, dar și cu o recuzită simbolistică imaginativă originală, având o dimensiune particulară și emoțională ce ne cucerește, fiindcă el ne îndreaptă, cu optimism și nostalgie, pe un drum al cunoașterii unor adevăruri existențiale, deslușindu-le din complexitatea realității obiective.

Grădini tăcute de argint (detaliu)

Avatarele firii

Iulia Anamaria GHIDIU

Prozatorul bistrițean Marian Danci debutează editorial în 2015 cu vol. I al romanului *Nefericiților nu le e frică de moarte*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, iar vol. II apare în 2017. Participă cu fragmente de proză în cadrul antologiilor *TREPTE*, 2017 și *FÂNTÂNI*, 2019, ambele la Cercul Literar de la Cluj, Ed. Colorama, Cluj-Napoca. Anul 2019 îi aduce autorului încă trei apariții editoriale la aceeași editură: *Îmblânzitorul de cerbi*, *Casa de piatră* și *Caietul cu proză*, precum și Premiul de Proză al Editurii, concretizat ulterior prin publicarea volumului de față.

Volumul *Holbura și alte povestiri* (2020, Ed. Colorama, colecția Cercul Literar de la Cluj/ proză – Premiul de Proză al Editurii) ne propune o proză de factură psihologică, a tipologiilor umane diverse, dincolo de firescul infailibil al relatării. O proză ancorată în actualitate, bogată în contraste, lumină-întuneric, divin-diabolic, dreptate-nedreptate, adevăr-minciună, moral-imoral.

Nuvela *Holbura*, cea care deschide universul narativ al lui Marian Danci în volumul de față, surprinde minuțios confruntarea dintre orgoliul și viciul politic, pe de-o parte, și contraofensiva vocilor rezistenței, pe de altă parte, dezvăluind imaginea în oglindă a tragismului oricărui sistem amenințat de eșec ca urmare a dezrădăcinării din principiile statului de drept și ale bunei guvernări. Pe cele două planuri narative – cel care descrie catastrofa de amploare națională și, respectiv, cel care urmărește evoluția individuală a protagonistului Iacob, suferința, alienarea, camuflarea și, în cele din urmă, transformarea morală și căința acestuia, mergând până la sacrificiu – narațiunea nuvelei curge în ritmul alert al vâltorii emoțiilor și tensiunii dramatice, episoadele se succed în cadre urbane și rurale, presărate de detalii descriptive fotografice, subliniindu-se generalizarea pericolului care traversează delimitările politice arbitrare ale nenorocirii, răspândit de o manieră înfiorătoare, adesea dincolo de capacitatea umană de justificare și atribuire.

Într-un stat (sistem) în care și „adevărurile se schimbă” iar dintre cei egali, *unii sunt mai egali decât alții*, odată intrați în jocul spiralei puterii, lovitura survine, iată, din interior, de la un fost partizan, convertit la o natură spirituală superioară. Cu un curaj și o tenacitate remarcabile, cu mișcări strategice, primarul Iacob, prototipul avanpostului de luptă împotriva minciunii și abuzurilor de putere, va merge până la capăt, săvârșind tot ceea ce ar fi putut omenește folosi ca mijloace pentru demascarea vinovaților de haosul la nivel național și, implicit, de moartea Anastasiei și a fiului lor, Cristian, victime inocente în acest scenariu realist, evidențiat însă cu ajutorul unor elemente fantastice.

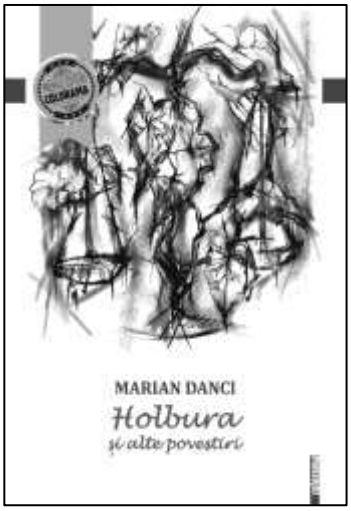

În *Șapte zile pentru învățat moartea* observăm cum zbaterea între viață și moarte declanșează malaxorul rememorărilor, „vehicule teleportante”, dirijând uneori calea spre resemnare. Freamătul gândurilor, în căutare de certitudini la dilemele întreținute voit sau nu de factori externi, când restul lucrurilor par

să își urmeze cursul normal, aproape mecanic, apare în prim-planul povestirii. Notația pendulează între lapidarul instantaneului și fluiditatea succesiunilor evenimențiale care dau savoarea textului, detalii surprinse până în măduvă – chiar cu riscul unui naturalism debordant – oralitatea unor confesiuni cu care e imposibil să nu empatizezi.

Experiența și vocabularul bătrânului *care și-a pierdut mormântul mamei* reflectă o înțelepciune populară consacrată, un mod simplu, dar profund, de a privi viața (și moartea). Fapta și răsplata sunt puse în relație cu dimensiunea încrederii în justiția divină („Dumnezeu va avea grijă de hoț"), orice orânduire lumească este acceptată ca gravitând sub semnul voinței instanței supreme, omnisciente, omniprezente („Dacă așa a vrut Dumnezeu..."), un ciclu căruia omul nu i se poate sustrage. Credința este ceea ce îi rămâne omului atunci când a pierdut totul și ea îl va salva pe bătrân de propriul gând neiertător.

Religiozitatea care transpare în mod evident se împletește cu un soi de mister ce se apropie de mitic, tocmai prin credințele și convingerile morale care conturează profilul personajului principal, bătrânul anonim, dar reprezentativ din punct de vedere tipologic. Astfel, legătura omului cu pământul este una sacră, un reper identitar necesar („legitimitate pământeană"), o refacere a unui arc de cerc peste timp și peste generații, o punte de legătură între sine, cei apropiați (istoria mică) și „istoria neamului" („strămoșii care au locuit aceleași meleaguri").

Ordinea naturală își conservă atributele sale bine definite și infailibile, motiv pentru care elementele primordiale (pământul, apa) rămân în bună conviețuire cu natura umană, atâta vreme cât există conștientizare și respect față de resursele ce ne înconjoară, depășind pornirile omenești hedoniste, de dragul amuzamentului infantil.

În caz contrar, natura își cere tributul, așa cum se întâmplă în *Iubire până la moarte* („niște curenți ucigași, tocmiți de marele râu, pentru a-și lua tributul în schimbul lemnelor de foc pe care le dăruia cu generozitate în fiecare an, de trei ori"). Lanțul întâmplărilor care se succed uneori rapid, dar coerent, surprinse de luciditatea și hiperintuitivitatea prozatorului, ne conduce înspre zona realismului magic. Planul narațiunii atent construite în jurul nucleului rațional se desfășoară în paralel cu cel al simbolurilor și inserțiilor mitice, suprafirești.

Deasupra iubirii pământești și a morții tronează adevărul absolut (elogiat și mai departe în cuprinsul volumului) și dreptatea supraomenească, așezând lucrurile în forma și substanța în care acestea trebuie să existe și să funcționeze.

Portretele adiționale nu sunt mai puțin pregnante decât amplitudinea personajelor prezente în celelalte povestiri ale lui Marian Danci. Banalul evenimentelor este sublimat de arta conturării „în alb și negru" în paginile cărții a personajelor eponime sau a dascălilor-prototip, într-un stil al asemuirilor comico-ironice, chiar pompoase pe alocuri, descrieri ce pun în lumină tipuri umane diverse: idealistul orgolios, aventurierul, materialistul, târgovețul, misterul (eternul) feminin sau geniul viciat.

Trecerea timpului lasă o amprentă neașteptată asupra profilului uman, în direcția degradării, a accentuării laturii emoționale în locul celei raționale, ceea ce se reflectă și la nivel comportamental. Adesea, „destinul" pune capăt înverșunării dorințelor, „răsplătind" cu pedepsirea sau izolarea de comunitate.

Așa-numitele *intersectări* cu diferite personaje – reale sau deslușite ca prin vis (cu ochii minții sau cu puterea gândului) –, cu prototipuri sau obiceiuri (matinale) declanșează momente de introspecție, de încadrare în stilul fantastico-filosofico-meditativ cu care autorul ne-a obișnuit deja, momente în care accentul se pune cu precădere asupra emoțiilor, a trăirilor energizante, reconfortante și nu neapărat asupra evenimentelor propriu-zise. Ușor-ușor, gândul alunecă de la o secvență la alta, după principiul paralelismului de idei. Aceeași ființă trăiește permanent un joc dual, o dublă existență: în lumea vizibilă și în cea proiectată la nivel spiritual, energetic, prin sentimente sau cu ajutorul *celui de-al treilea ochi*.

Deși captivat relativ facil de magia alterității, ispitit de farmecul supranaturalului în vortexul de zi cu zi, Marian Danci aduce un elogiu important simplității, instantaneului, muzei care îi inspiră pe scriitori și pe artiștii vizuali. Rămânem concentrați asupra unor crâmpeie metaforice, personificatoare și a unor afirmații cu o puternică încărcătură filosofică: „nemurirea este de fapt neuitare” („Dacă tot eram în vârful scării... o istorie schiloadă”), „bucuria luminii după întuneric”, „singurătățile lungi ale munților”, „veghea mea se instala greu printre frânturi de vise” („Dimineața pe munte”).

Cultivând pilduitor accente ficționale acolo unde contextul o impune, prin seria de personaje-tip și „coaliții” reprezentative pentru lupta permanentizată, *Holbura și alte povestiri* se justifică drept o scriere proaspătă, extrem de conectată la realitate, autorul evadând frecvent în registrul savant, cântărind mișcările și etapele vieții în paradigmă filosofică.

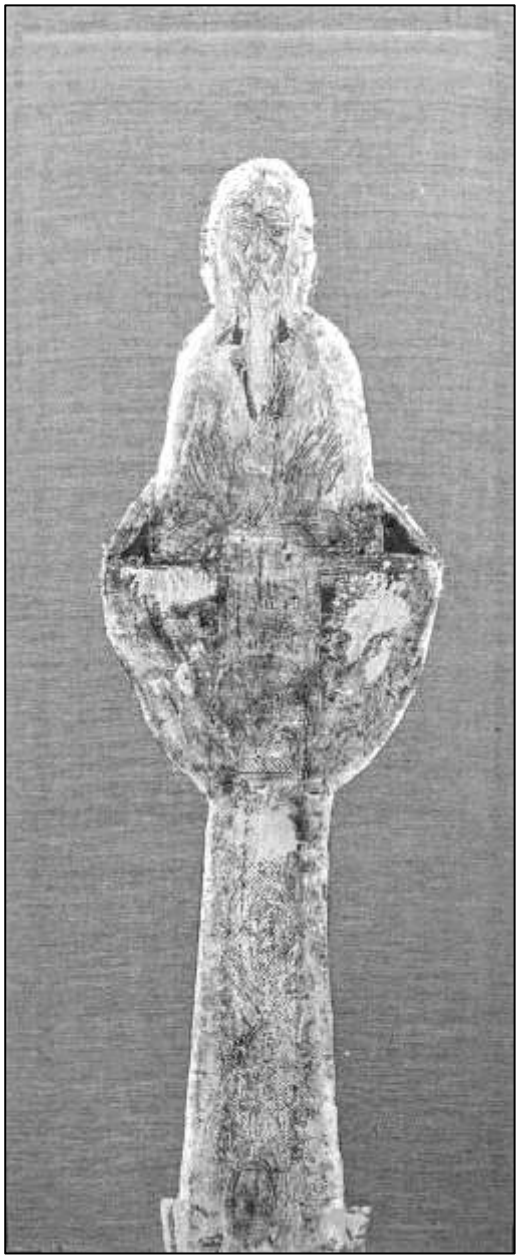

Suferința – martor al splendorii I

Respirații în solitudine

LŐRINCZI Francisc-Mihai

Romanul recent al Letiției Vladislav, *Lockdown*, apărut la Editura Ars Longa, la Iași, în 2020, este o carte despre singurătate și nostalgie, despre tandrețe și emoție, toate laolaltă acompaniate de frică. Este o analiză lucidă a pandemiei, în perioada stării de urgență în Spania, derulată pe o durată de cincizeci de zile, o introspecție profundă asupra vieții în claustrare, în izolarea impusă de virusul necunoscut din Wuhan. Accentul este pus pe incandescența stărilor, a trăirilor privite prin lucarnele captivității, omul fiind un alt Iov al unei alte neputințe, prevestită în romanul anterior, *Puzzle, chemarea cocorilor*, iată, ca o predestinare, acolo unde Teruș, suferind de Alzheimer într-o evoluție avansată a bolii, internată într-un azil, încearcă să se rupă din labirintul uitării, acum Soledad pusă în aceeași poziție de a sta într-o carantină impusă de autorități, la o condamnare sfâșietoare intra muros.

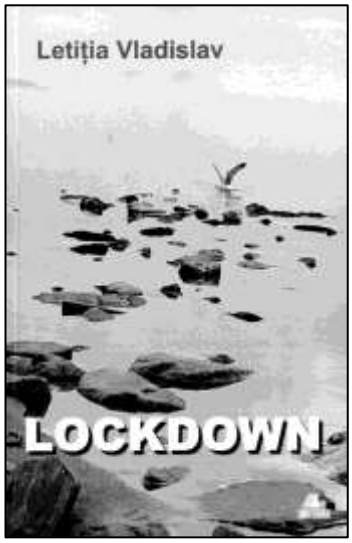

Este povestea unui evenimențial dezlănțuit care înspăimântă persoana și, prin privarea de libertate, o reduce la obediență și o terorizează prin povara mediatizării sufocante a pandemiei, a unei alte isterii a omenirii, când omul este devorat de spaimă, de trăiri contradictorii. Personajul principal feminin al cărții este Soledad (un nume predestinat, nu?) urmează întregul lanț al desfășurării momentelor pandemiei, de la teamă la revoltă, la furie și apoi la suspiciune, într-un zig-zag halucinant, dar în același timp lucid și uman, într-un roman de tip jurnal, într-o altă formulă a suferinței, dar într-un cadru evolutiv asemănător celui imaginat de C.S. Lewis în cartea *O radiografie a suferinței*, un jurnal al experienței trăite.

Este un roman despre oameni și umanitate, despre viață și moarte, despre dragoste și durere, milă, iertare, despre meandrele destinului, toate grefate pe firul evolutiv al pandemiei, care ne remodelează ființa, dar și despre forța omului de a rezista în orice condiții, de a face față stărilor și încercărilor enigmatice sau care frizează de-a dreptul ridicolul. Omul nu este dispus niciodată să cedeze și încearcă să se adapteze, dar în mijlocul furtunii e greu să ții cârma, iar în lupta cu boala nevăzută și înconjurați de singurătate ne este teamă, suferim, dar rămânem oameni. Acesta este mesajul cărții.

Romanul este viu, dinamic, efervescent, așa cum este și firea sudică, mediterană, a spaniolilor. Narațiunea se desfășoară în proximitatea mării, sub mângâierea „Kalimei", vântul african, în timpul pandemiei de Coronavirus, de-a lungul celor cincizeci de zile de claustare și singurătate, intensitatea trăirii din zilele de carantină se materializează ca o pictură panoramică, amplă, cu toate detaliile enigmaticei sale evoluții. Este o confesiune și o meditație de un realism grav despre o lume dezgolită de substanță, despre oameni dezobișnuiți de libertate, după cum ar scrie Kadare. Este un Iona modern, care dezbate tema condiției omului într-un spațiu închis, condamnat la singurătate. Toate trările eroinei sunt prezentate gradual, în jurnal, în paginile „caietului albastru", evoluând de la nepăsare,

teamă, stupoare, la paradoxal: „orice cuvânt îmi stă în gât. În schimb pot plânge. Tare, ca o haită de lupi flămânzi.” Soledad și Alvaro sunt surprinși spre sfârșitul relației de cuplu. Ruptura pare inevitabilă, astfel că Soledad rămâne singură să înfrunte pandemia, iar Alavaro este exilat pe insulă. Legătura lor continuă doar pe calea undelor, la telefon cei doi își adresează ultimele gânduri.

Inserțiile autobiografice vin să completeze drama unei vieți și valurile împietrite ale acesteia: „în viața mea nimic n-a avut continuitate, sunt pradă rupturilor sau în altă parte, trebuie să-mi țin mila în frîu. Toate relele mele au venit de la ea.”

O viață liniștită trăită la țărm de mare este cutremurată de o boală nevăzută, un virus care se transmite de la om la om, întreținută de spaima mediatică, trăită în singurătate, având alături doar pisicile și câteva animăluțe dragi din apropierea mării; vrăbiuțe, mierle, pescărușii. Spaimele grele sunt învinse doar de plimbările spre mare, deplasări oprite și ele în perioada stării de urgență, dar încălcate de libertatea interioară: „Această libertate interzisă mă face mai copil decât credeam că poate fi”, o abolire a timpului ca în archaeus-ul eminescian.

Romanul este construit pe mai multe planuri, al realității pandemiei, așadar al concretului, planul visului și cel al retrospecțiilor din copilărie și din anii de căsătorie, „atunci când fericirea ne acoperea și se lipea de noi”, alături de Eric, un personaj abstract în roman, absent, un alt Nechifor sadoveanian, care nu participă la acțiune, ci viața lui este reconstituită prin rememorare și prin evocările lui Soledad.

Elementele liant sunt cafeaua, pisicile și marea. Pe ele se țese pasta diurnă și nocturnă, toată încrengătura trăirilor și a emoțiilor, cu o precizare spațială explicită: „90 mp, patria mea din Spania: Republica Soledad.” Visul modelează și structurează, bachelardian și freudian, spațiul fecund al subconștientului, aducând claritate și stabilitate asupra dezordinii provocate de spaima mediatică, în procesul complex al ingineriei sociale fragmentare, prin care, cu ajutorul unor strategii de diversiune, populația este controlată de mass-media. Caietul albastru stă mărturie și notațiile zilnice sunt importate în filigrane literare. *Lockdown* este o carte densă, cu dezvoltare rizomică în spațiul afectiv, cu inserții autobiografice care ne poartă înspre sublimul sufletesc, dovadă că oamenii sunt uniți prin fire nevăzute și chiar când sunt confruntați cu situații dificile, cu trăiri la granița de sus a sensibilului, nu încetează să fie oameni. Relatările jurnalului sunt tot atâtea decantări subtile de conștiință, pline de candoare, dialoguri interumane moralizatoare, trăiri și drame, frumusețea împletită cu simplitatea și cu inefabilul vieții, cu nebănuitul din noi.

Visul este un ordonator arhetipal. Rădăcinile profunde ale ființei își au izvoarele acasă, în acel teritoriu afectiv care ne determină și ne condiționează ființa. Visele o poartă pe Soledad acasă. Acest portal dintre un acasă profund și spațiul mediteranean, rezidența fizică actuală, este bolta aceea magică, „curcubeu tăiat în două”, transcendentală, care are puterea de a ține în viață, de a proteja, de a lua deoparte, într-o stare aparte de seducție ființială. Pasta onirică surprinde gradual evoluția spaimelor interioare determinate de experiențele fizice exterioare. Visele își au și ele arhitectura lor. Primul vis este cu mama: „Venise până aici și încercuia marea cu un fel de sârmă ghimpată. În locul nisipului era noroi amestecat cu apă tulbure. Până la casele de pe partea dreaptă a falezei se întinsese apa mocirloasă.” În al doilea vis apare tatăl ei și fiul, Raul: „Visez pe Raul și pe tata. Tot în fața mării. Mocirla se urcase.” În următorul vis mama și fratele „discutaseră despre holda de pe deal”, iar un alt vis este despre unchiul Janas și trandafirii, „apă peste tot, o imensă mare albastră acoperise satul”, este momentul de paroxism oniric. Starea exterioară și cea interioară în consonanță, ambele amplificate de teamă. Deznodământul oniric: „Mama a închis marea. S-o protejeze.” Răsfoind un dicționar de simboluri putem citi că marea înseamnă dinamica vieții, loc al zămislirii și al renașterii, iar pentru mistici simbolizează lumea și inima omenească, iar mocirla, nămolul, mlaștina definesc stadiul de

imobilism, de colmatare, dar și de labirint în lumea greacă ori imagini ale plăcerilor senzuale ca obstacole pe parcursul drumului cu multe cărări. În aceste mreje semitoce putem descifra și mesajul acestor construcții onirice care ne guvernează spațiile abisale de mare interioritate, unde ni se orânduiesc axele ființiale și se discern răspunsuri în fața zguduirilor din lumea exterioară. Axis mundi autarhice pot fi considerate locurile afectivității, spațiul natal originar: „Mureșul și Uroiul", casa părintească, ocolul, pruniștea, nucul, via, elemente arhetipale care funcționează ca sigilii ontice.

Erik, Remedio, Wolf, Emma, Raul, Pedro, Mariano, Anwar, Rodica, Lenuța, vecina Liveta sunt personaje care dinamizează narațiunea și îi dau vigoare, senzorium și suflu vivant. În structura romanului de tip jurnal, planul narativ principal este viața în claustrare din timpul stării de urgență induse de pandemie. Peste acesta se suprapun dileme existențiale, dezbateri monologate despre estetică, despre viață și moarte: „momentul în care fugi de moarte totul devine uluitor", fresce narative despre compasiune și empatie, alzheimer, despre sărăcie și întrajutorare, probleme sociale, adaptare, idei despre migrație și emigranți, spațiul înmiresmat oriental și mediteranean, la care se adaugă amintiri despre vremuri de demult, cu oameni dragi plecați să moară puțin, momente din comunism, despre lipsuri și TBC, despre copilărie și inocență, despre război și colectivizare, într-un tumult al rememorării debordant, în tușuri de nostalgie și ludic, de ironie și enigmatic.

De la „chemarea cocorilor", iată acum ajungem, pe aripile romanului, la chemearea pescărușilor, element simbolic regăsit și pe coperta romanului *Lockdown*. Sunt câteva filoane care funcționează ca liant între cele două romane, ca un arc voltaic care traversează imaginarul romanesc.

Mărturia finală a autoarei poate fi percepută ca un mesaj uman plin de substanță și revelator: „se poate muri din orice altceva, nu numai de Covid-19. Se poate muri și din prea multă dragoste". Și atunci de ce să nu ne oferim răgazul simplu de a ne așeza în tihnă „pe răzor" ori de a asculta păsărelele cântând: „mierlele cântă în spatele casei. Cel mai divin cor pe care îl poți auzi în diminețile senine".

Romanul *Lockdown* este despre drama interioară, nu numai despre apărarea exterioară, prezență a vieții. Regăsim în țesătura profundă a romanului, în galeriile intertextuale, decupaje și inserții subiective autobiografice, introspecții din abisurile interiorității, calea zbuciumului în starea de ne-libertate, într-un colț de lume mediteranean, într-o locuință aproape de mare. Elementele realității se întrețes cu textura reprezentărilor imaginare și cu reveriile, încrengături neeludate și misterioase ale subconștientului.

Raclă de lumină

Niculae GHERAN în dialog cu Virgil RAȚIU și nu numai

Iacob NAROȘ

Volumul celor doi interlocutori pomeniți în titlu e intitulat *La spartul târgului – Interviuri și 75 de dedicații de la Arghezi la Zub*, acesta a apărut la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020, colecția „Școala ardeleană de critică și istorie literară", ediție îngrijită de Rodica Lăzărescu, editor Vasile George Dâncu. Într-o „Notă asupra ediției", Rodica Lăzărescu precizează că interviurile au fost realizate între anii 2019-2020, mai întâi apărute în câteva publicații culturale: *Pro Saeculum* nr. 5 și 6 (2019) și nr.1-2, 3-4 (2020), *Apostrof*, nr. 3 și 4 (2019), *Steaua,* nr. 11-12, (2019) și nr. 4 (2020), *Portal-Măiastra*, nr.1, dar completate cu șase interviuri mai vechi purtate de Gheran și cu alți interlocutori (vezi capitolul *Addenda*). Textele s-au ordonat după criteriul cronologic, iar dedicațiile, după cel alfabetic, cu o singură excepție, aceea de a-l plasa pe Arghezi în fruntea listei.

Interviurile luate de Virgil Rațiu poartă câte un titlu, mai mult un motto semnificativ, astfel că primul amintește de Nicolae Iorga: *Deocamdată, să-l credem pe Nicolae Iorga: Îți iert orice, nu și pesimismul când e vorba de viitorul țării tale*. Construcția convorbirii urmează o scurtă punere în temă, după care se pune întrebarea și urmează răspunsul dat pe larg de Gheran; se discută despre 1989 și ceea ce s-a petrecut atunci, cum era înainte, de ce într-o țară bogată e atâta sărăcie, cine recuperează pagubele și pedepsește pe infractori? Altele se referă la DNA-ul românesc și specificul lui, dar și cum arată România la o sută de ani, e pierdută sau se mai poate redresa cumva, ce știm despre alegeri?

Al doilea interviu se intitulează *Trăim într-o țară în care, până n-apuci să mori definitiv, nu pe furiș - nu-ți simte nimeni lipsa, niciodată ura nu a fost la ea acasă, ca acum în România*, întrebat despre întâlnirile cu scriitorii, Gheran amintește printre primii pe Rebreanu: „cu o falnică înfățișare, dar extrem de sobru, monoton cum mi se părea ascultat cu ureche crudă" (p. 25). Se adaugă și alții ca: Sadoveanu, Arghezi, Jebeleanu, Zaharia Stancu și Petru Dumitriu pe larg, deoarece a fost cunoscut de Gheran îndeaproape ca dispecer pe lângă ESPLA.

Cel de-al treilea, cu titlul *Nu cred în moarte, sufletește sunt pregătit să o întâmpin fără neliniști, fără să mă laud că-i simt lipsa* – vine cu amănunte despre Petre Dumitriu și fuga lui în afara cortinei prin evocarea unei întâmplări tragice a lui Gheran consultat de Dumitriu în relații de amor. Optimismul lui Gheran în raporturile lui cu moartea e proverbial: „nu crede în ea, se roagă de un subit.")

Meseria de editor e o profesie de credință e titlul celui de-al patrulea tur de dialoguri, tema e despre edituri, editori și cărți, asta ca secretar al Consiliului editurilor și difuzării cărții" din cadrul Comitetului de Stat pentru Literatură și Artă. Deși a fost „rotat" și pe la Editura Științifică și Enciclopedică, Gheran nu a renunțat la ediția critică Rebreanu, singura dusă până la capăt. Prezent la manifestările legate de Rebreanu de la Aiud, Tescani și Bistrița, în mod neașteptat

nu i s-a dat voie la centenarul din 1985. În legătură cu editurile actuale sau cele vechi, Gheran ne explică pe-ndelete corelația dintre editor și casele de editură, dintre patron de editură și editor, ba chiar cele între redactor și editor.

În *Arta de a fi nonagenar* – Gheran pare destul de optimist, dar este condamnat să trăiască mai mult din trecut. Cât despre momentele limită ale existenței sale, aflăm că era cât pe ce să se înece la mare sau să se sinucidă, suferind de nevroză. Provocat să vorbească despre viață și lipsurile ei, maestrul Gheran nu e nici nostalgic, dar nici iertător cu cei care fură. Se abordează viața politică așa cum e prezentată în volumul patru, *Bordel nou cu ștoarfe vechi,* din *Arta de a fi păgubaș,* unde sunt prezente și elemente biografice. Vom asista la explicarea titlului de „păgubaș", dar și la altele ca: prieteni, remușcări, lumea de dincolo, miracole… *Sunt un personaj atipic, deși, paradoxal, consecvent cu mine însumi, fără să evoluez șerpuind de pe un trotuar pe altul* – dialog ce are ca punct de plecare *Rebreniana* și odiseea ei nu tocmai fericită, dar până la urmă, premiată pe anul 2017, de Uniunea Scriitorilor. Din nou, discuția revine la rostul așa-zisei revoluții din 1989, precum și viața românilor în context universal. Întrebat despre orientarea politică, Gheran e mai mult decât prudent și recomandă ca „vechii" să facă un pas înapoi. Despre participarea scriitorilor la viața politică, nu este de acord ca fitecine să fie la vârf, iar el, personal, cu greu s-ar supune unor obligații statutare, ar fi bine să nu se confunde literatura cu politica. Fără carnet de partid, doar sindicalist, maestrul absolvă Școala Medie Tehnică de Poligrafie și Editură și apoi Facultatea de Filologie a Universității din București. Noroc cu anii de „dezgheț" (1964-68), când a primit o funcție importantă, deși era apolitic. Referitor la cartea închinată acestuia, *Bulevardul Niculae Gheran,* maestrul este mulțumit de cele scrise de cei 28 de confrați, de asemenea și de primirea titlului de cetățean de onoare al județului Bistrița-Năsăud, mulțumind inițiatorilor Andrei Moldovan, Ioan Pintea și Al. Câțcăuan. Întrebat cum se simte ca nonagenar, Gheran răspunde optimist: „ca un condamnat la moarte, cu sentință definitivă în buzunar, încrezător în viitorul ce-l așteaptă."

Întâmplarea, regina neîncoronată a tinereții noastre – o altă serie de discuții ce are ca temă legătura dintre Gheran și Bistrița, evoluția ei din 1994, din vremea „Zilelor Rebreanu"/ „Saloanelor Liviu Rebreanu". Dacă este lăudat Aiudul, legat de Bistrița, Gheran a fost refuzat să participe la manifestările din 1985, deoarece n-a pus pe hârtie ce avea de gând să vorbească, totuși sunt pomeniți de bine cei din afara politicului: Andrei Moldovan, Olimpiu Nușfelean, Ion Moise, Ioan Pintea, Aurel Podaru, Cornel Cotuțiu și Virgil Rațiu. Se abordează și cele două volume biografice: *Tânărul Rebreanu* și *Amiaza unei vieți* și se amintește despre cel de-al treilea volum proiectat, dar abandonat, *Glorie și amurg*. Se aduc precizări asupra morții lui Rebreanu cu argumente pertinente.

Cu cărțile pe masă – aduce vorba despre scrisorile lui Gheran trimise prietenilor, dactilografiate și corectate cu tuș alb, dacă le regretă sau nu, oricum această exersare epistolară între anii 1955-1963 l-a format în direcție scrisorii literare. Gheran povestește cum s-a descurcat în reproducerea fragmentelor anticomuniste, naționaliste sau religioase. Nu știe ce va face cu manuscrisele din sertar, scrisori și alte documente, vor ajunge la Academie sau nu?; de ce nu la Bistrița… Întrebat despre dosarul de la CNSAS, dacă l-a citit sau nu, motivează că n-a dorit de a avea surpriza să constate că unii prieteni i-ar fi fost informatori… *Mergem înainte, că podu-i rupt!* – Se dezbate din nou viața politică, alegerile locale și promisiunile deșarte ale unor conducători lipsiți de marcă. Rămâne să vedem dacă vom ieși din acest marasm politic, ce ne așteaptă în continuare, vom fi mereu asistați de UE? *Zodia covidului* – ne arată și alte preocupări ale lui Gheran când nu scrie. Asaltat de amatorii de prefețe sau recenzii, în ciuda bolilor, maestrul sfidează timpul și spațiul, consideră pandemia parte a războiului chimic care va schimba totul.

În capitolul *Addenda* luăm contact cu alte interviuri realizate de Olimpiu Nușfelean,

Daniela Sitar-Tăut, Mircea Dinutz, Rodica Lăzărescu, Andrei Moldovan, Lucia Negoiță. Olimpiu Nușfelean în *Mișcarea literară,* nr. 4, 2003, dialoghează cu Gheran despre ediția critică Rebreanu, la final, starea acestuia fiind de regret și jenă acum „la spartul târgului." De ce? Deoarece rămân amintiri despre începuturile ediției, dar și riscuri și piedici pe parcursul celor 40 de ani peste care a trecut totuși, biruitor. Daniela Sitar-Tăut în *De vorbă cu Niculae Gheran* din *Cultura,* nr. 293, 30 sept. 2010 sau Mircea Dinutz în *Pro Saeculum*, nr. 3-4 (79-80), 2012, prin interviul intitulat *Timpul nu suportă erată* continuă să lămurească aspecte despre modele, îndrumători în pasiunea pentru carte a lui Gheran. Rodica Lăzărescu în *Vatra veche*, nr. 4, 2012, revine la ediția critică și proza lui Gheran și legăturile lui Gheran cu autoritățile din Bistrița, Gheorghe Marinescu și Mircea Prahase în interviul *Despre Liviu Rebreanu, despre sine și ceilalți*.

La capitolul *Dedicații,* amintim câțiva din cei 75: Arghezi, G. Adameșteanu, Al. Balaci, Mircea Braga, Augustin Buzura, Ion Caraion, Șt. Cazimir, Paul Cornea, C-tin Cublesan, M. Drumeș, V. Fanache, Gh. Glodeanu, Săluc Horvat, Ileana Mălăncioiu, Andrei Moldovan, M. Muthu, Fănuș Neagu, M. Papahagi, Cezar Petrescu, Ioan Aurel Pop, M. Popa, D. R. Popescu, Ad. D. Rachieru, L. Raicu, Fanny Rebreanu, Puia Florica Rebreanu, Aurel Sasu, Al. Săndulescu, Ion Simuț, I. D. Sârbu, M. Tomuș, C-tin Țoiu, Radu Ulmeanu, Ion Vlad, M. Zaciu, Al. Zub.

Rodica Lăzărescu e prezentă cu *În loc de prefață*, moto-ul „Unora, inevitabil, le simți răsuflarea în ceafă, pe când alții au fost fără să fie", ne vorbește despre Gheran sărbătorit de Rebrenii rămași (Fanny, Puia și Radu Vasilescu) alături de Ș. Cioculescu, D. R. Popescu, G. Bălăiță, Dinu Săraru, Al. Săndulescu, Grigore Traian Pop, Al. Lungu, Mircea Dinutz, Simona Cioculescu Corneliu Lupaș ș. a. Urările aveau loc în casa Puiei donată Muzeului Literaturii, apoi s-au mutat și la Aiud, Bacău, Bistrița, Ghimeș-Palanca, Pitești, Tg. Mureș, Tescani, Valea Mare. Alte aspecte discutate de cei doi: viața personală, socială și politică și, mai ales, despre dedicațiile speciale semnate de: Al. Zub, D. Vatamaniuc, Sandu Buican, Grigore Traian Pop, Petru Manoliu, un poet din Cuba, Nicolas, Rodica Gârleanu, Arghezi, Cezar Petrescu, M. Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu. Utilă este pentru cititori și lista operelor lui Gheran de pe manșeta copertei unu, la fel și componenta ediției critice Rebreanu (cele 23 de volume plus edițiile academice, *Intime* (2012) și *Scrisori (A-B),* 2014, existente pe manșeta copertei a doua.

În *Mișcarea literară* bistrițeană (nr. 4, oct.-dec. 2015), Andrei Moldovan, în interviul *De vorbă cu Niculae Gheran*, luat la Breaza, discută despre „Rebreniana" și proza lui Gheran, amiciții literare ale maestrului cu: Nichita, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Vera Lungu, Grigore Traian Pop; de reținut deviza lui de nonagenar: „să ai mintea limpede și să te poți întreține singur." În fine, un ultim interviu: *Povești din trecut*, al Luciei Negoiță din volumul *Povești de trecut vămile. Interviuri cu scriitori*, Editura Muzeului Literaturii Române, 2019.

Așadar, avem ocazia, la finalul acestei cărți, să vedem pe viu optimismul debordant al lui Gheran, umorul molipsitor al zicerilor sale, profunzimea și sinceritatea surprinzătoare a discursului epic al celui considerat „ca umbra cea mai vie a lui Rebreanu."

Pietre pentru o operă în devenire

Olimpiu NUȘFELEAN

Dacă urmărești constant scrisul lui Ovidiu Pecican, trebuie să fii conștient că te angajezi, în raport cu autorul, într-o „competiție de lectură”, în sensul că nu prea reușești să te sincronizezi cu apariițile sale editoriale. Pînă realizezi o lectură și redactezi un comentariu, autorul trece la o altă carte și nu neapărat de factura celei pe care tu o ai pe masa de lectură. Formulez acum cîteva opinii despre o carte apărută în urmă cu vreo doi ani. Între timp, autorul a mai semnat cîteva apariții editoriale de facturi diferite. Ovidiu Pecican este un scriitor prolific, dar unul care își supraveghează cu atenție scrisul, mînat de un cult pentru carte și pentru lectură, ca și de o foame exemplară de cunoaștere, pe care rar o întîlnești la un asemenea standard, deși ai putea crede că e specifică oricărui om al scrisului. E, de asemenea, un om al cetății literelor, colaborator cu hărnicie la publicațiile literare din toată țara, participant la colocvii, susținător de conferințe, făcător de reviste, sprijinitor al mai multor tineri scriitori. O asemenea prezență literară este ilustrată într-o carte de formație, dedicată tinereții și afirmării culturale a scriitorului, un dialog cu funcții iscoditoare și maieutice, dintre Ovidiu Pecican și „reporterul” Ștefan Șuteu, intitulată *Știutul și neștiutul*, apărută la Editura Avalon în 2019.

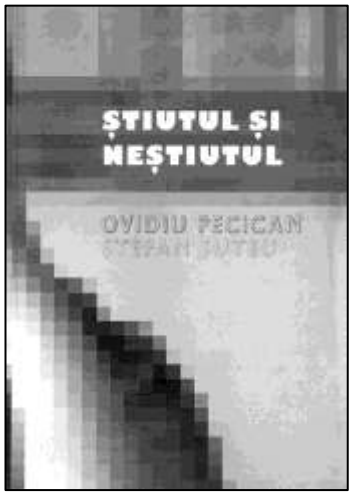

Interesat să-și mențină „capacitatea de a scrie fără blocaje”, cum se exprimă la un moment dat, Ovidiu Pecican evită și „blocajele” de exprimare dialogică, răspunzînd dezinvolt, relaxat și aplicat la fiecare întrebare formulată de conversator/ interlocutor. Este afirmat de la început rolul dialogului, așezat într-un ritual înalt, considerîndu-se că „prima abordare dialogală are o natură divină”, interviul mijlocind o „intrare în co-prezență, într-o simultaneitate și într-o sincronizare spirituală” a interlocutorilor, scriitorul avînd de asemenea exercițiul „vorbitului cu propria creație”, care stimulează ieșirea în arena literară. În comportamentul intervievatului se poate observa admirația acordată lui Pico della Mirandola, la care este apreciată „erudiția, curiozitatea, diversitatea de preocupări din Renașterea italiană combinate cu o incredibilă tinerețe”. Sînt calități pe care le putem recunoaște cu ușurință în evoluția confesivă a lui Ovidiu Pecican. Acestea sînt evidențiate de cel care avansează întrebările și care se dezvăluie treptat „ca fiind exponentul unei pasiuni exegetice”, pe care o aplică asupra celui intervievat.

Temele pe care este axat dialogul sînt dintre cele mai diverse, dezvoltate într-o cuprindere enciclopedică, începută „de la Adam și Eva”, ca să surprindă cît mai mult din ce ar aștepta cel care pune întrebările, fiind trecut în revistă întregul parcurs al formării. Sînt aduse în focul mărturisirilor păreri despre carte („simplu vehicul potențial”, care accede prin lectură „în preajma minții și a sufletului”), creația originală românească – socotită patrimoniu cel mai bun, mai înalt și mai amețitor -, țelul artistic al scriitorilor, aspecte legate de munca de laborator (de exemplu capacitatea de a inventa „integral subiectul unui roman”), surpriza descoperii că natura este… supranaturală, fără o ingerință mistică, încrederea în forța verdelui, a vegetației în primăvară, cînd viața învinge și „lumea, viața, totul va continua în eternitate”. Nu scapă valorizării prin rememorare nici istoria – cîmp

cu zări deschise ale libertății spiritului -, nici oamenii politici, nici interesul acordat SF-ului și revistelor *Vatra* (condusă de Romulus Guga) și *Steaua*, tinerețea scriitoricească, recomandarea unor lecturi, adăstarea asupra misterului creației lui Cantemir, interesul pentru a înțelege „fenomenul nostru literar în comparație cu dinamica scrisului european și universal".

Pentru un om al literelor, absorbit de creație și cercetare deopotrivă, alegerea unui model didactic asigură autenticitate, autoritate și forță demersului propriu. În acest sens, figura dascălului model, profesorul Pompiliu Teodoru, ilustra exemplar atît pe „savantul (…) bun cunoscător al alchimiilor intelectuale", care avea farmec, putere de seducție, cordial și distant, serios și ironic, cît și pe un bun pedagog, beneficiar al unui stil de lider, „intersecția vie și foarte omogenă a mai multor modele pe care ni le proiectam în minte, toate aducătoare de prestigiu și inspirînd respect". O asemenea „proiecție" nu putea să nu aibă o influență ordonatoare înaltă asupra discipolilor. La Jacques Le Goff admiră „cutezanța lui de a propune subiecte neglijate sau alese departe de sfera modelor în domeniu", mai ales în privința intelectualilor medievali și a imaginarului specific epocii. Intervievatul își mărturisește o legătură puternică cu B. P. Hasdeu, exprimată printr-o prețuire acordată „celor două cîmpuri discursive: cel literar prozastic și cel istoriografic" gestionate la paritate de „magicul personaj de la Câmpina", „constructor lucid și atent al propriei opere". Contabilizînd caracteristici enumerate în acest paragraf, ca și altele, vom observa că vom putea să le aplicăm cu ușurință activității de scriitor și istoriograf a lui Ovidiu Pecican.

Fire creatoare (nu doar creativă), prozator și poet deopotrivă, scriitorul nu se poate sustrage frămîntărilor și efuziunilor eului „subiectiv" (nu doar celui obiectivat în cărți de știință), ca atare își recunoaște calitatea de iscoditor manifestată încă din copilărie, prin întrebări exasperante puse celor mai mari, evocă ani de liceu și aproximează atmosfera epocii, vorbește de lecturi din scriitori străini la vîrsta primei școlarizări, despre verișoara Gigi și vărul Sandu („bravi maeștri" într-o anumită perioadă de formare), înscriidu-și devenirea „înceată și plină de meandre" în curgerea unui rîu de șes, ca să-i acorde poeziei „un rol de căpetenie în prezervarea, restaurarea și în funcționarea sufletului". Iar, dacă ne aflăm în zona sufletului, reținem greaua conciliere a autorului cu preoțimea, deși, după cum mărturisește, cunoaște prelați de bună credință și în biserica sa, și în alte biserici creștine, dar rămîne convingerea că „lumea (este) emanație divină", avînd o mare încredere în „invizibilul cald și protector" care îl înconjoară, „într-un Isus al bucuriei și al jubilației, luminat de razele taborice". Romane precum *Imberia* sau *Arhitecturi mesianice* au legături strînse cu experiența suferinței, cu, de exemplu, vindecarea miraculoasă a autorului după o infecție nosocomială.

Fiecare domeniu cultural sau moment biografic sînt trecute în revistă cu maximă deschidere a mărturisirii, dar și cu autoritatea unei personalități care crede în măreția și funcția scrisului, în necesitatea continuei întăriri a edificiului cultural în care ne ducem existența. Protagonistul din *Știutul și neștiutul* este interesat de cunoașterea României adîncurilor, care „nu este doar cea a delicvenților și a sărăciei, ci și a marii discreții a oamenilor de calitate (…) fără de care România de astăzi ar fi neimaginabilă la parametrii de calitate pe care îi are și cînd nu îi sesizăm".

Așezîndu-se, literar vorbind, mai aproape de modelul Ioan Slavici, fără să cultive exclusivist un anumit gen (și, am zice, doar un anumit domeniu cultural), Ovidiu Pecican se lasă ilustrat într-o succintă fișă a preocupărilor, realizată de interlocutorul său: „o sumedenie de volume de literatură, interviu, critică literară, teatru, istorie medievală și contemporană, eseu de europenistică și istoria istoriografiei", cu predilecție pentru roman, dar și spre proza scurtă, dar și cu tangență la poezie… Zice: „Scriu cu plăcere, dar nu ușor, orice s-ar crede. Și asta dintr-un motiv simplu: nu știu niciodată de la început spre ce mă îndrept cu precizie." Este scrisul ca existență deschisă, scrisul „confundat" cu existența, pliat pe aceasta. Și, întorcîndu-ne la un model al autorului, vom putea să recunoaștem că este vorba, totuși, de o construcție lucidă și atentă a propriei opere.

O biografie mutilată

Ion Radu ZĂGREANU

„Pentru sute de mii de români, Monica Lovinescu
era vocea care îndrăznea să vorbească răspicat,
de la microfonul Europei Libere, despre adevărata față a României comuniste.”
(Iulia Vladimirov)

Avertismentul autoarei Iulia Vladimirov din „Introducere” la volumul *Monica Lovinescu în documentele Securității 1949-1989* (Editura Humanitas, 2012), că „nu se urmărește o abordare exhaustivă a subiectului”, trebuie luată în considerare ca atare. Avem de a face cu prezentarea tacticilor utilizate de Securitatea comunistă pentru anihilarea celor care se opuneau regimului prin parcurgerea următorilor pași: ademenirea, racolarea, intimidarea, denigrarea, lichidarea, impunerea tăcerii, ignorarea totală, sfidarea celui aflat în cauză.

Impresionează durata urmăririi informative a Securității române, în cazul Monicăi Lovinescu, perioada 1949-1989. Autoarea lucrării împletește datele biografice ale Monicăi Lovinescu cu prezentarea modalităților de supraveghere ale Securității.

În 1947, Monica Lovinescu obținea o bursă a guvernului francez și pleca la Paris. Descoperă marele oraș, asistă de departe la sovietizarea Estului, va lega prietenii cu „trinitatea Ionesco – Eliade – Cioran”. Spera ca Occidentul să „elibereze Estul”. Autoritățile de la București refuză să-i prelungească pașaportul în ianuarie 1949. Nu mai vrea să se întoarcă în țară. Obține azil politic în Franța.

În țară, apartamentul familiei este confiscat în 1950. În 1951 începe colaborarea cu Radiodifuziunea Franceză, folosind un pseudonim pentru a-și proteja mama de manevrele Securității.

Din 1955, Virgil Ierunca, soțul ei, este atacat în România pentru scriitorii promovați de el în capitolul despre literatura română din *Histoire des littératures*, colecția „Pléiade”, alți scriitori decât cei preferați de noua conducere comunistă de la București.

În 1958, 23 mai, mama Monicăi Lovinescu este arestată, condamnată la 18 ani de închisoare și confiscarea averii, pentru „uneltire contra ordinii sociale”. În această perioadă ea intrase deja în atenția Securității. Corespondența cu mama sa este devoalată. Deși se intervine chiar până la N. Hrușciov, mama ei moare în 7 iunie 1960 în Penitenciarul Văcărești.

În 5 martie 1955, Securitatea deschide dosar individual disidentei cu numele conspirativ „Stela”. Se pune la cale racolarea ei în schimbul eliberării mamei sale, a retribuirii financiare, în valută, pentru republicarea operei tatălui său, criticul literar Eugen Lovinescu. Refuză să devină un colaborator al Securității, deși i se promitea eliberarea mamei sale. Din 1960, Monica Lovinescu atacă pe față regimul de la București. „Trădătorii de patrie” Monica Lovinescu și Virgil Ierunca „sunt lucrați de biroul nostru în cadrul unui dosar de urmărire”, menționează organele de Securitate. Nereușita ei racolare este înlocuită cu supravegherea informativă și compromiterea sa, combaterea efectelor emisiunilor celor doi soți, identificarea

colaboratorilor acestora, cooptarea lor, anularea lor.

În 1962, Monica Lovinescu debutează la Radio „Europa Liberă" prin cunoscutele emisiuni „Teze și antiteze la Paris" și „Realitatea culturală românească". Atitudinea vehementă împotriva totalitarismului a Monicăi Lovinescu și a soțului ei se acutizează. În presa din țară, în special în publicațiile *Săptămâna* și *Flacăra,* binevoitori scriitori, slugi în serviciul regimului, o atacă foarte dur. Iulia Vladimirov menționează pe câțiva. Teodor Maziliu afirmă că cei rămași în străinătate au făcut-o pentru a se distra. Ion Lăncrănjan o defăimează astfel: „Cățeaua aceasta e o simplă și cam abjectă sterpăciune – sterpăciune fiziologică, sterpăciune filozofică, sterpăciune ideologică" (*Cățeaua*). Eugen Barbu scrie: *Cu ce se mai ocupă mămica Lovinescu?, Ginerică cu leduncă sau spălătorii de morți,* Dan Ciachir – *Murături de Paris*. Ion Lăncrănjan reia atacurile chiar și în 1990, numind-o din nou „cățea", „buldogul" pe Virgil Ierunca, și „javra" pe Mircea Iorgulescu.

Regimul de la București, personal Nicolae Ceaușescu (după mărturiile lui Ion Mihai Pacepa – *Orizonturi roșii*), pune la cale operațiunea „Annette", un atentat împotriva Monicăi Lovinescu, în noiembrie 1977. Ea trebuia să devină „un cadavru viu".

Suferințele îndurate în urma atentatului „atenuează parte din sentimentul de vină legat de plecarea ei definitivă din România, de imposibilitatea de a-și salva mama sau de acuzele referitoare la enunțarea unor principii morale foarte ferme." (Iulia Vladimirov)

Deși este discreditată programatic de către Securitatea ceaușistă, în 1981, influența Monicăi Lovinescu este recunoscută de aceasta: „Postul de radio de la care săptămânal cei doi soți își difuzează atacurile are o audiență numeroasă". De aceea se propune ca tactică de reacție tăcerea și sfidarea.

Monica Lovinescu constată că intelectualitatea din România comunistă nu „s-a transformat în inteligheția", adică într-o elită a spiritului și a „curajului civic".

Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române* (Editura Paralela 45, 2008) recunoștea rolul de „cronicar literar devenit legendă vie" a Monicăi Lovinescu pentru cei din țară, mereu dorind să-și confrunte „opiniile cu ale ei ori să fie omologate de ea", deși în cronicile sale ea acordă „o mai mică atenție artisticului", considerând că pentru „a pătrunde din nou în literatură după zodia realismului socialist care o anulase – se cere un inevitabil popas pe pragul etic." (*Unde scurte*)

Deși trăia la Paris, mărturisește Monica Lovinescu, ea și soțul ei „visau în România". Impactul emisiunilor celor doi a fost enorm, a fost o oază de speranță spre care se îndreptau, cu gândul, cu sufletul toți cei care apreciau atunci misiunea de o viață a Monicăi Lovinescu: „demascarea regimului comunist și susținerea unor etaloane etice care să facă imposibilă victoria totalitarismului asupra ființei umane." (Iulia Vladimirov)

Am putea concluziona că studiul Iuliei Vladimirov este o pertinentă introducere în tematica urmăririi și supravegherii Monicăi Lovinescu de către Securitatea română. Autoarea a cercetat cu atenție dosarul Monicăi Lovinescu întocmit de Securitate, fapt dovedit și de paginile publicate din el, în acest volum, în „Anexele" care încheie carte sa.

Noi, cei care ne-am „încălzit sufletește" ascultând în anii dictaturii emisiunile sale la Radio „Europa Liberă", ne asociem exclamațiilor celor care s-au întâlnit cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca după 1990: „– Ce-ați însemnat pentru noi!".

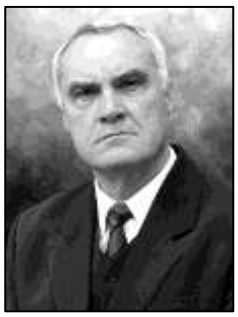

Autobiografii spirituale

Ion BUZAȘI

Iuliu-Marius Morariu este un tânăr cărturar năsăudean înduhovnicit; s-a hirotonit preot, a ales să fie călugăr și o vreme a fost preotul duhovnic la mănăstirea din Salva.

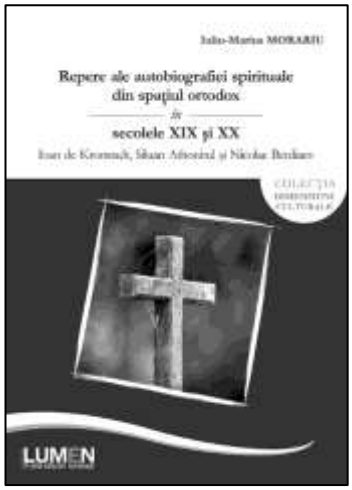

Acest sat frumos de pe valea Sălăuței este și locul natal al Sfinției Sale, amănunt biografic ce a contribuit și mai mult la o reciprocă prețuire afectivă, deoarece Salva este și locul unde mi-am petrecut vacanțele copilăriei școlare și studențești la bunicii din partea mamei.

A publicat multe studii și articole în primul rând cu caracter teologic, dar nu numai. L-am ascultat la un simpozion Coșbuc, ținut la Bistrița în 2018, vorbind despre popasul poetului la Tismana și, la scurtă vreme, am primit o carte pe această temă, scrisă în colaborare. Și în aceste studii și articole este o preocupare ce va deveni fundamentală în scrisul său: biografii exemplare. Este semnificativ un titlu de carte pentru această constantă a scrisului său, *Sfântul Constantin Brâncoveanu – un model pentru tinerii de astăzi* (2015).

Cartea despre *autobiografii spirituale* (*Repere ale biografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev*, Lumen, 2019) este o prelungire pe linia exemplarității unor biografii sau autobiografii. Pentru că autobiografiile spirituale, consacrate celor trei sfinți din spațiul ortodox sunt asemenea pilde, modele de trăire creștină, și Î.P.S. Andrei, care scrie o caldă și comprehensivă prefață, așază întreg comentariul Preasfinției Sale sub cunoscutul îndemn adresat de Sf. Apostol Pavel: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința” (Evrei 13,7). Căci viața oamenilor de seamă, mai ales a sfinților a constituit dintotdeauna un tonic sufletesc, pentru biruința greutăților vieții. Într-o pagină frumoasă a *Amintirilor…* lui Creangă ascultăm aceste cuvinte ale bunicului David Creangă din Pipirig, având parcă ecoul unor rostiri înțelepte din *Pateric*: „… deschid *Viețile sfinților* și văd atâtea și atâtea și zic: Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi. Ale noastre sunt flori la ureche, pe lângă cele ce spune în cărți”.

Studiul părintelui Iuliu începe cu precizări terminologice, pentru care a consultat o serie de dicționare teologice. Căci – autobiografia (fie și spirituală) aparține și literaturii și teologiei și face parte din geniul memorialistic, ce cuprinde pe lângă autobiografie, jurnal, memoriile, însemnări personale. Teologii și istorici literari consideră că începutul acestei specii este reprezentat de celebra carte a Sfântului Augustin, *Confesiones.* Fără să respingă de plano o asemenea aserțiune, autorul cărții consideră că elemente esențiale de autobiografie spirituală cuprinde *Epistola a doua către Corinteni* a Sfântului Apostol Pavel, în care într-un limbaj metaforic Apostolul neamurilor vorbește despre revelațiile proprii; după această datare (Sf. Ap. Pavel – Fericitul Augustin) se face un excurs istoric asupra *autobiografiei spirituale*

de la Sf. Apostol Pavel la Ioan de Kronstadt. Autobiografia ca specie literară sau teologică e greu de delimitat, între ele existând explicabile și motivate interferențe. Totuși, părintele Iuliu-Marius Morariu are dreptate când susține că în autobiografia spirituală, religioasă – accentul cade pe viața lăuntrică a autorului și o mai evidentă relație cu Dumnezeu, o preocupare stăruitoare pentru mântuirea sufletească, pe când autobiografia laică, aflată uneori la granița dintre literatură și teologie, are menirea de a ajuta pe autor să se cunoască mai bine; este de o mare varietate în stil, conținut, atitudine față de viață. Vezi de exemplu jurnalul lui N. Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, autentică autobiografie spirituală și *Jurnalul* lui Mircea Zaciu, lungul jurnal, în 6 volume varianta românească a *Istoriei secrete* a lui Procopius de Cesareea – din care pe lângă multele săgeți răutăcioase, trimise confraților, în contrast cu rândurile epistolare ce le erau adresate acelorași, se poate reține o caracterizare memorabilă a deceniului 70-80 – „deceniul satanic", egalând prin concizie caracterizantă definiția lui Marin Preda a deceniului 50-60 – obsedantul deceniu.

Structura lucrării este simetrică; fiecare capitol cuprinde două părți: o parte biobibliografică intitulată „repere bio-bibliografice" și o parte de prezentare a operei (conținut și relevanța teologică). Acești sfinți autori de biografii spirituale au schimbat mentalități și au fost formatori de opinie. Bibliografiile sunt diferire, dar au ca trăsătură comună aspirația spre sfințenie. Primul, *Ioan de Kronstadt,* născut în 1829 în Sura, lângă Arhanghelsk, dintr-o familie de cântăreți bisericești: a fost căsătorit, și uneori familia nu i-a înțeles fervoarea credinței, dar a avut răbdare și înțelegere față de familie și față de credincioși, urmându-și drumul sfințeniei. S-a stins din viață la 1918, înainte de a vedea ororile revoluției bolșevice. Jurnalul său este un reper al autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX. Între cei trei sfinți prezentați este o continuitate, ei preluând idei și concepte din opera antecesorului. *Sfântul Siluan Athonitul,* pe numele de mirean Simeon Ivanovici Antonov, s-a născut în 1866, în gubernia Tambov și a avut în tinerețe felul de viață al unui autentic mujic rus, sănătos, înalt și voinic, nu se da în lături de la petrecerile lumești. După plecarea la Sfântul Munte, la Athos, are loc o veritabilă convertire. Mai întâi, ca un călugăr, se supune poruncii ascultării și ascultă de superiorii lui, lucrând din greu la moara mănăstirii Sf. Pantelimon (Russikon). Jurnalul Sf. Siluan Athonitul, jurnal mistic, îl plasează alături de marii mistici occidentali, Sf. Tereza de Ávila, Sf. Tereza de Lisieux, Sf. Ioan al Crucii, a avut o influență considerabilă pentru spiritualitatea răsăriteană. Săvârșirea lui din viață prilejuiește autorului considerații amarnice, în tonalitatea coșbucienelor stihuri din finalul *Morții lui Fulger*: „Unii îl vor plânge, alții vor simți parțial cu ce personalitate au avut de-a face, în vreme ce unora nu le va spune nimic. Nu vor găsi nici măcar răgazul de a-l băga de seamă. Vor descoperi abia ulterior aspectele esențiale ce țineau de spiritualitatea trăită și propovăduită de el, când va deveni subiect de cercetare și conferință". Supranumit „Sfântul fără frontiere" este actual printr-o înțelegere superior creștină a ecumenismului. În sfârșit *Nicolae Berdiaev* (1874-1948), născut într-o familie rusească aristocrată, este atras de ideile revoluționare și dorința de a schimba în bine societatea. La început este adeptul Revoluției ruse, dar, după confiscarea ei de către bolșevicii lui Lenin și Troțki, este profund dezamăgit, stabilindu-se până la sfârșitul vieții, în 1948, în Franța, unde a scris mult, pe lângă memorii, publică lucrarea *Un nou ev mediu,* care l-a făcut celebru.

Fiecare capitol se încheie, oarecum didactic, cu *Concluzii* în care face o sinteză, derivată din simbioza viață-operă. Iată câteva spicuiri din aceste rânduri scrise „á retenir": la *Sf. Ioan de Kronstatd*: opera sa nu este omogenă, are aspect de jurnal; nu este preocupat de precizări spațiale sau temporale, este evidentă sinceritatea cu care se autoevaluează. Bogată în aspecte practice și în elemente teologice este o piesă importantă a tezaurului mistic al Ortodoxiei; la *Sfântul Siluan Athonitul*, reține deviza lui de viață „Tine mintea în iad și nu deznădăjdui", și

„Păstrează harul!”. Autobiografia spirituală a Sfântului Siluan este o adevărată perlă a spiritului răsăritean; influențat de Sf. Apostol Pavel, notele lui sunt centrate în jurul ideii de iubire, a cărei formă supremă este iubirea vrăjmașilor, iar de iubire se leagă și celelalte virtuți: smerenia, pocăința, rugăciunea. Autobiografia spirituală a lui *Nicolae Berdiaev* vorbește despre libertate, „înomenirea divină, iubire, eschatologie, făcând apel la amintiri din propria biografie. Se remarcă prin ținuta filozofică și literară.

Este o lucrare „muncită”, se spune în Prefața amintită, pentru că, autorul consultă o bibliografie vastă și plurilingvă, este o lucrare „învățată” (un sens vechi pentru neologicul erudită), de care dau seama cele 1184 de note de subsol. În aceste note de subsol, citatele sunt atât de bine alese încât completează expunerea propriu-zisă, dându-i un colorit aparte și sporind interesul pentru continuarea lecturii. La cercetarea autobiografiei spirituale, pe lângă rezultatul unei contribuții științifice, dacă se adaugă aspecte de actualitate, cum este cazul acesteia, dobândește valențe multiple, interesând nu numai pe teologi ci și oameni de cultură de formație umanistă.

Cred că studiul Părintelui Iuliu-Marius Morariu, lucrare de pionierat în domeniul autobiografiei spirituale va rămâne unul de referință în exegeza teologică românească.

Iov (Aproapele)

Publicistul mereu la încălzire

Ion Radu ZĂGREANU

„fapta mea vine ca o replică la prejudecata că jurnalistica ar fi o *literatură grăbită* și, astfel, sortită efemerului.” (Cornel Cotuțiu)

Pentru scriitorul Cornel Cotuțiu publicistica este o permanentă stare de „încălzire” pentru viitoarele lui pagini de proză. De-a lungul anilor, el s-a afirmat ca un redutabil gazetar, adunându-și „recolta” de jurnalist în opt volume.

Ultima lui carte de publicistică se întitulează chiar *Opt* și are ca subtitlu „La noi”, vol. VIII, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020.

Cornel Cotuțiu vrea să contrazică „prejudecata că jurnalistica ar fi o *literatură grăbită* și, astfel, sortită efemerului.”

Primul capitol al cărții, *Toate's vechi și nouă toate* (Mihai Eminescu – *Glossă*), conține texte din „cărțile… anterioare de publicistică”. El are ca prolog versuri eminesciene din poeziile *Împărat și proletar, Scrisoarea III* și *Glossă*, fragmente cu acute tonalități de satiră, prefigurând statutul de pamflet al paginilor care vor urma, pagini dedicate aspectelor social-politice de la noi, probabil partea cea mai perisabilă a publicisticii sale, dat fiind caracterul „anacronic”, în curând, al acestor realități, după cum recunoaște autorul.

Lecțiile de „analist politic” ale autorului te pot încânta sau nu. Eu am savurat zvâcnirile pamfletarului și acele oaze de literatură propriu-zisă, din articolele sale, în care îl redescopeream pe prozatorul Cornel Cotuțiu, care te încântă cu ineditele sale combinații lingvistice.

Radiografia realității românești prezente este aceea a unui formator de opinie care „îndreaptă săgeți” împotriva celor care au condus sau conduc destinele țării, parlamentari, președinți, guvernanți, autorități locale. Sunt abordate teme grave: emigrarea, un „echivalent al refugiului”, lipsa „modelelor de destin” pentru tineri, transformarea în niște „hibrizi” a foștilor țărani, deveniți orășeni, fierberea iredentismului maghiar, degradarea limbii române, a nivelului cultural, asaltul de murdărire a limbii române prin abundența de „englezo-franțuzisme”, inevitabil datorită internetului, globalizării, a libertății de mișcare, a avântului cunoașterii. Pentru redresarea situației, publicistul este de acord cu Ruxandra Cesereanu care propune o „alfabetizare politico-cetățenească a electoratului.” În calitate de observator atent a ceea ce se întâmplă în societatea românească, Cornel Cotuțiu își motivează reacțiile sale: „nu înseamnă înjurătură, ci atitudine, comentariu, opinie nepărtinitoare.” Nemulțumirile sunt „scăldate” în propuneri hazlii. Întrucât într-o lume „xeroxată” după prezentul lui I. L. Caragiale, Cornel Cotuțiu propune primarilor și parlamentarilor să aibă pe birou, „alături de Biblie și Constituție”, un „Caragiale, contemporanul nostru”, să se imprime pe tricolor, „ca stemă a țării, chipul lui I. L. Caragiale”.

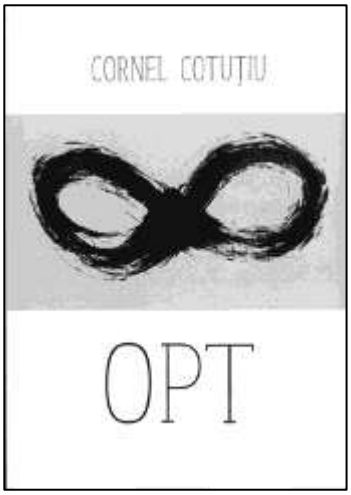

Multe ziceri, marca publicistului Cornel Cotuțiu, te încântă, te bine-dispun: „circul pe care-l scălâmbăie puternicii zilei”, „individul care putrezește de atâtea adevăruri”, „UDMR face valuri… în ligheanul cu apă secuiască”, „la vârsta *biberonului politic*”, strada

Friedrich Engels din Beclean este numită maliţios de localnici Firfirică Englezu, în WC-ul public din incinta primăriei din Beclean „găseşti aici hârtie igienică sau hârtie din dosarele nerezolvate”, „chiţcăitul electoral”, „miorlăituri de la Cotroceni”, „vătavul Crohmălniceanu”, „băsădesc”, invazia recentă „cosmopolito-mitocănească a anglo-americanismelor” etc.

Penalizează pe „lingăii antedecembrişti”: E. Barbu, A. Păunescu, C. V. Tudor, „dezgropaţi” azi, mai ales pe facebook, în special de către învăţători şi profesori şi propuşi ca mari modele patriotice.

Reîntoarcerea în amintirile copilăriei îi prilejuieşte publicistului pasaje sentimentale. Când găteşte, „e ca şi cum mă întâlneam cu maică-mea.” Mersul la biserică devine o „întâlnire duioasă cu taică-meu.” Cu nostalgie, Cornel Cotuţiu evocă străzile Becleanului, mai ales Aleea Gării, străjuită de vechii castani: „un superb tunel vegetal de umbră.” Se simte bine la Călăţele, în anii de profesorat, stimulat şi de cultul locuitorilor pentru Avram Iancu, deplânge deznaţionalizarea românilor din Ucraina, din zona Cernăuţiului, din regiunea Odesa, care strigă disperaţi, „Nu ne uitaţi!” (capitolul V), se înfioară de traumele românilor basarabeni deportaţi de sovietici în „cumplita Siberie”.

Cornel Cotuţiu ştie să semnaleze „amănuntul” care „poate fi semnificativ pentru întreg”. La şcoala din Călăţele se cânta dimineaţa „Marşul lui Iancu”, într-un sat din regiunea Odesa, pe tricolorul românesc vede chipul lui M. Eminescu, „drept simbol naţional”.

Cel mai bun capitol al cărţii mi se pare *Alături de ei (VII)*. Aici evocarea se împleteşte cu portretul, cu „cronica de întâmpinare”, cum ar spune Aurel Podaru, cu aprecieri obiective sau cu observaţii prieteneşti pertinente.

O emoţionantă evocare îi este consacrată profesorului Gheorghe Suciu, cel care „reabilita latina în ochii liceenilor” beclenari. În compania lui şi a poetului Ioan Pintea, cei trei i-au făcut o vizită la Mănăstirea Rohia, lui Nicolae Steinhardt, pe care apoi l-au adus la o întâlnire a cenaclului „Saeculum”, la Beclean. Dragostea pentru limba latină a regretatului profesor Gheorghe Suciu premerge oarecum apelul Academicianului Ioan-Aurel Pop pentru latinitatea noastră, pentru cultivarea ei.

Liviu Pandrea, descoperit de jurnalist prin volumul *Eseuri* (1971), este „un cărturar fascinant”. În cazul lui Alexandru Misiuga, se apreciază „vioiciunea spiritului”, iar profesorul său de la filologia clujeană Virgil Florea era tipul de dascăl „aşezat nu în faţa noastră, ci alături”. Prozatorul Radu Ţuculescu ascundea sub „jovialitatea lui contaminantă”, „un tort al neliniştilor profunde”.

Sunt prezentate cărţi aparţinând Irinei Petraş, Veronicăi Oşorheian, Virginiei Brănescu, Floarei Pleş, Vioricăi Pop, lui Iuliu-Marius Morariu. Cornel Cotuţiu are şi ochi de critic de artă recomandându-ne picturile Monei Mariana Ciciovan din Montreal (originară din Pintic, îndrumată de Miron Duca), expoziţia „Descânt” a lui Marcel Lupşe şi o alta, a lui Liviu Suhar.

Câteva articole sunt destinate rodneanului Liviu Păiuş, cel care prin studiile lui etnofolclorice şi monografice „a creat… un fel de meridian cultural românesc distinct în istoria locului”. Tot cu tematică folclorică, este analizat şi volumul *Folclor de pe Someş* (2020) al lui Dariu Pop. Comentând volumul *Puterea secretă a cărţilor* (2020) a lui Menuţ Maximinian, Cornel Cotuţiu sesizează „subiectivitatea, obiectivitatea, discernământul” criticului care „nu îşi încurcă ipostazele” de „gazetar, poet, critic literar, etnolog”. Experimentul poetic al lui Gheoghe Mizgan din volumul *Lipograme de weekend* (2019) îl consideră o experienţă poetică „extravagantă” şi riscantă, care poate sfârşi într-un „caraghioslâc”.

Publicistica lui Cornel Cotuţiu nu plictiseşte. Chiar dacă, uneori, nu rezonezi cu ideile sale (mai ales cele politice), ea este o lectură plăcută, mereu surprinzătoare, mai ales prin stilul autorului, prin întorsăturile neaşteptate de condei, prin consemnarea amănuntului semnificativ care înviorează întregul. Prozatorul îţi face mereu cu mâna în aceste pagini de publicistică, te captivează, îţi provoacă deliciul în calitate de cititor.

Interviurile licantropice ale lui Menuț Maximinian

Iuliu-Marius MORARIU

Amplu și frumos întocmit, recentul volum al scriitorului Menuț Maximinian, intitulat în mod inspirat *În ițari și fără mască – interviuri licantropice*, apărut la Editura UZPR, București, în 2020, vine să aducă încă o prețioasă mărturie cu privire la vocația jurnalistică a autorului său. Beneficiind de două interesante texte cu caracter de predoslovie, unul semnat de domnul Doru Dinu Glăvan, președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, intitulat: „Dialogul ca mărturisire de credință", iar celălalt de către regretatul critic literar Andrei Moldovan, demersul publicistic îl invită pe cititor să descopere în chip holistic cultura bistrițeană, sub diferitele ei ramuri.

Cea dintâi secțiune este dedicată literaturii (pp. 11-107) și este și una dintre cele mai consistente. Aici, domnul Menuț Maximinian îi aduce în atenție pe mai-sus pomenitul Andrei Moldovan, harnicul și binevoitorul editor și scriitor Olimpiu Nușfelean, Dumitru Munteanu, directorul Editurii „George Coșbuc", regretata doamnă dr. Ana Tătar, un chip aparte în peisajul cultural bistrițean, domnul Gabriel Gafița savurosul și efervescentul Cornel Cotuțiu, într-o ipostază extrem de plăcută, datorată, între altele, dimensiunii confesive a dialogului, Alexandru Petria, vrednicul Ion Moise, plecat și dânsul parcă prea repede la întâlnirea cu Dătătorul inspirației, doamna Melania Cuc, domnii Ioan Borșa, Al. C. Miloș, Niculae Vrăsmaș. Fiecare dintre ei este invitat să realizeze o incursiune în timp și să evoce copilăria, pentru ca apoi, pas cu pas, să poposească asupra evenimentelor celor mai importante care i-au jalonat destinul. Curios din fire, autorul știe să smulgă de la toți cei în cauză nu doar informațiile esențiale, ci și elemente inedite, menite a-l ține pe cititor cu sufletul la gură.

Sub genericul: „invitatul bistrițenilor" (pp. 108-113), reușitul interviu cu Liviu Antonesei vine să evoce și el, într-o frumoasă împletire a biograficului cu etnograficul, lumea satului de odinioară și chipurile nemuritoare ale străbunilor. Apoi, secțiunea „educație" (pp. 114-263), oferă interesante dialoguri cu dascăli precum Constantin Rus, Sever Ursa, Vasile Filip, Elena M. Cîmpan, Mircea Daroși, Victoria Fătu Nalațiu, Ioan Alexa, Dumitru Popițan, în a cărui biografie se îmbină prolificitatea cu longevitatea, Claudiu Șular, Ioan și Lucreția Mititean, Virginia Brănescu, domnul colonel Vasile Tutula, Viorel Rus, Petre Anghel, Titus Wachsmann Hogiu, Floarea Pop, Liviu Păiuș, Virgil Ciocârlă și Marilena Toxin. E o zăbavă plăcută lectura acestor texte, în care oameni care au șlefuit destine vin să vorbească despre ceea ce i-a condus înspre devenire și despre provocările societății contemporane.

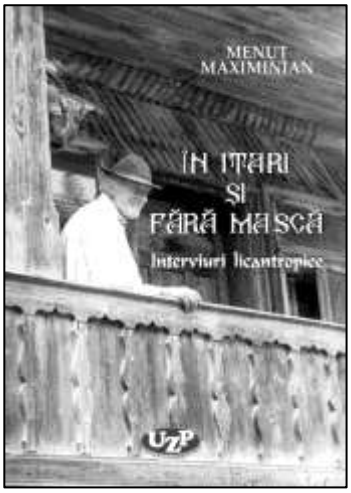

Volumul continuă cu o serie de interviuri cu directorii importanți ai instituțiilor culturale ale județului Bistrița-Năsăud (pp. 264-462). Cititorii au aici privilegiul de a se așterne la taclale cu domnul prof. dr. Dorel Cosma, domnii Vasile Duda, Alexandru Gavrilaș, Alexandru Uiuiu, Alexandru Câțcăuan, Pompei Ștefănescu, Nicolae Gălățean, Grigore Grapini, sau Gavril Țărmure.

Alături de aceștia, creatori populari precum tanti Floarea Cosmi de la Runcul Salvei, etnologii Mircea Prahase și Gelu Furdui, interpreții: Cornelia Ardelean

Archiudean, Alexandru Pugna, Domnica Dologa, Lenuța Purja, Grigore Sâmboan, Viorica Telcean, Ioan Lazăr, Alex Mușat, Mărioara Sigheartău, Emilia Popdeac, Sofia Boca, Tudorica Brumă și Valerica Suciu Turdean, care acceptă provocarea scriitorului și vorbesc deopotrivă despre propria biografie, cât și despre valorile în care cred. Asemenea lor sunt mulți alți oameni de seamă, exponențiali în domeniul în care activează. Menuț Maximinian colectează cu grijă mărturiile lor, le încadrează în secțiunea ce le corespunde și le oferă un titlu nimerit.

Demersul dânsului are astăzi o dimensiune jurnalistic-literară. E important întrucât vine să tezaurizeze câteva aspecte ce definesc biografiile și parcursul unor oameni mari ai Bistriței și Năsăudului de astăzi. În același timp, aduce o frumoasă mărturie cu privire la diversitatea culturală a acestui județ și a atașamentului pe care oameni, ce pot fi considerați valori, îl au față de aceste meleaguri. Peste ani, el va deveni de asemenea și o bogată sursă istoriografică, întrucât oferă informații interesante cu privire la o epocă, la rostul intelectualului în cetate și la modul în care anumite evenimente au influențat cursul societății și al lumii.

E meritul mai-sus pomenitului jurnalist bistrițean de a se fi aplecat cu conștiinciozitate asupra acestui aspect. Lucrarea de față, importantă astăzi, se cere descoperită și în vremurile în care trăim și își va păstra cu certitudine doza de actualitate și peste multe decenii, sau chiar secole. E o bucurie că astfel de demersuri se petrec încă la Bistrița și că oameni de calibru cultural își găsesc încă timp, în ciuda multiplelor sarcini pe care le au, spre a se dedica unor activități atât de utile deopotrivă din perspectivă culturală, cât și socială.

Grădina, flori de taină

Anul „vacanțelor” 2020 a fost suportabil, spre imperfect...

Virgil RAȚIU

În orice caz, mai neperfect decât alte perioade calendaristice, trecute, uitate, de fapt... Anul care a trecut fost-a și a rămas cum o vraiște organizată, îmbrățișat de izbucniri nervoase și căderi sufletești. În ciuda vorbei prozatorului și dramaturgului R. Ț.: „...nimic mai plictisitor și dăunător, decât un jurnal de pandemie”. De la izbucnirea așa-numitului flagel *covrig-19,* altfel, ne-am pus pe medidat, fircălit, notat tot ceea ce se întâmpla/ petrecea, cu noi și cu alții sau în preajma noastră, minut cu minut... „Important este să comunici, nu ceea ce comunici!” – vorba unui „înțelept” al lumpeniadelor media, nu puține, din țara noastră.

Dacă în acești timpi am fi luat în seamă și dezlănțuitele informații „promovate” de televiziuni, facebook-uri, de „monstrul” social media, contaminate de iresponsabilități și alte asemenea „instagrame”, nebunia și demența (vorba lui Manfred Spitzer) ar fi bufnit dezlănțuite în toate mințile nu puțin înfierbântate ale omenirii, unele cuprinse de furie și indignare, altele năpădite de panici, inevitabile altminteri. Așa se face că, în ciuda librăriilor o vreme puse sub lacăte și a înroșirii comunicării „în online”, piața de carte a fost inundată de volume/cărți care abordează tema centrală „pandemia”, „noul coronavirus” etc. & caetera. Să cazi în extaze depresive, nu altele! Zeci de cărți, unele traduse, altele produse autohtone, întrecându-se coperte cu titluri tocmite-comercial, chiar pompoase..., și câte nu au apărut în petrecute câteva luni bune/ nebune.

Dar trebuie făcută precizarea că s-au manifestat și remarcat nu puține excepții, așa încât plictiseala și târșeala sociale, psihice, morale, pe vrute/ nevrute au fost aruncate la pubela societății. Cărți fără de bacterii și alte vietăți aeriene și subpământene au fost publicate, surprinzător, bucurând și oficiind sărbători particulare, sub măști, volume „libere de viruși”, de contaminări și „infecții mentale”...

Cum spune foarte bine undeva Ștefan Manasia, „privind” Zodia Covidului: oricum ar fi, orice s-ar întâmpla, ne continuăm obsesiile de cititori, măcar un pumn de oameni cât globul. Ne extindem cunoașterea în te miri care domenii, cu pasiune, chiar cu o nouă, pierdută regăsită pasiune, pătrunzând și deschizând reviste, bloguri, librării, asumându-ne apetitul de consumeriști ai hârtiei impregnate cu cerneluri, ai scrierilor care navighează prin ceruri de la un satelit la altul, de la o minte la alta, de la o parabolică la altă parabolică – fie ele, toate acestea, lăudate!... Cu condiția asumării responsabilității comunicării.

Evident, Al. Câțcăuan este încă un necunoscut sau puțin știut „croitor” de texte. Acestea însă nu împiedică pe nimeni să citească/răsfoiască – întâmplător chiar –, cu plăcere file de „jurnal” din volumul *Vacanță la Pietrasanta* (Iași, Cronedit, 2020), însemnări care însă nu seamănă deloc cu diaristica practicată cu metodă și tenacitate. Nici poveste! Curios cum paginile jurnaliere din *Vacanță la Pietrasanta* se desfășoară numai pe întinderea a douăsprezece zile, cât a durat călătoria autorului, însoțit de nepoata Ana și soția Livia, în Italia, în vizită directă la frații săi și familiile lor, care locuiesc la

Pietrasanta, Italia, dominate de cele mai frumoase, spectaculoase și atrăgătoare locuri ale Toscanei, legendara Toscana.

Însă ce jurnal de azi poate fi acela în care nu te lași pătruns și de amintiri din vremea celor mai fericite clipe, căpătate și receptate cu aură de unicat, irepetabile și misterios-excepționale!... Din chiar tărâmul Târlișua și al cătunelor dimprejur, „un loc de naștere al lumii”, cu un conștient măreț și de lăudat răsunet în slava scriitoricească, chiar de acolo pornește toată povestea inocențelor, evocării, cum în orice alte „amintiri din copilărie”... Ținutul de neșters din memorie, unde ai zărit prima oară lumina lunii și a soarelui. Bunăoară, ca Liviu Rebreanu.

Notele diaristice din acele zile de vacanță sunt împletite cu abundență de descrieri ale urbelor și locurilor vizitate în 2018 – căci în vara acelui an a avut loc descinderea în Peninsulă, la Pietrasanta! –, în vestite muzee toscane atât de diverse în tematici, fără egal în bogăția lor de patrimonii naționale italice, marcate de veacuri. Fără excepție, fiecare loc vizitat inundă de extazii și uimire, pătrunzând în firea sinelui cu splendori spirituale care îmbogățesc amintirile. Și dacă ar fi numai acestea, fiindcă lumea, bună, rea, într-un fel sau altul, trebuie judecată și redată așa cum a fost, așa cum este, fără teama că s-ar simți cineva lezat. Acolo unde adevărul și frumosul explodează, crește iarbă și din piatră, așa cum asfaltul pe care îl călcăm pe trotuare, în nu puține locuri, e plesnit de capete vii de lujeri de păpădie, pălămidă și știr, spre uimirea tuturor. În chiar buricul marilor metropole. Precum la țară, în pământuri de grohotiș.

Prezențele tatălui, ale mamei, ale fraților și apropiaților apar în pagini cât se poate de firesc. Tonul familial nu deranjează pe nimeni. E în unda lucrurilor să te prezinți lumii fără farduri, dar mai ales fără măști confecționate de „designeri”. Noroc cu nesfârșita suită de informații de pe internet și alte pagini „cerești”, plutind din sateliți, atât de vizitate de cititori, toți, aparent, foarte grăbiți. Asta se și observă la autor în detaliile neordonat inserate în pagini. În rest, petreceri de familie, curiozități și cumsecădenii, pățanii mai mult sau mai puțin agreate, așteptate și imprevizibile, așa cum șade bine în destăinuiri unui jurnalier cuminte, însă foarte atent. Mai corect spus, adesea parcă prea atent la unele detalii... *Vacanță la Pietrasanta*, semnată de Al. Câțcăuan, este o carte odihnitoare, terapeutică. Iar ca vreo urmă de nedumerire să fie ștearsă, pătrunderea în paginile volumului se produce lent prin prefața intitulată grăitor *Un „vacanțier” foarte ocupat*, cuprinzătoare și edificatoare, semnată de remarcabilul poet și prozator Valeriu Stancu.

Alb veșmânt

Înțelepții Voronețului

Pr. Ioan CREȚA

De la mărturia vechilor greci la mărturisirea patristică: Temele iconografice „Sfinții Părinți” și „Înțelepții Antici” în pictura exterioară a Bisericii Sfintei Mănăstiri Voroneț, cartea Monahiei dr. Gabriela Platon, apărută în 2019 la Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Sucevei, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan, într-o ediție de calitate grafică excelentă, are darul de a deschide „ferestre spre ceruri”, cerurile albastre ale Voronețului și Cerurile veșniciei, deopotrivă. Deși este vorba despre o monografie științifică, prin problematica sa interdisciplinară, cu trimiteri la istoria artei, civilizației și culturii românești, la relația dintre filosofie și teologie, dar și prin lectura profund teologică pe care o face imaginilor Voronețului, lucrarea se adresează tuturor celor cu preocupări culturale și spirituale. De aceea se cerea semnalată cititorilor *Mișcării literare*, revistă de literatură, artă și cultură.

Autoarea, monahia Gabriela Platon, este Maica Stareță a binecunoscutei Mănăstiri Voroneț și un nume deja consacrat, prin numeroase studii și articole, în domeniul istoriei artei medievale bisericești din Bucovina, cu competențe multiple în artă sacră, filosofie sau lingvistică. În centrul preocupărilor a stat mereu mănăstirea Voroneț, în a cărei obște se află de trei decenii și o conduce de câțiva ani cu vrednicie. Pictura murală exterioară a bisericii „Sfântul Gheorghe”, „Capela Sixtină a Răsăritului”, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, pictată în epoca lui Petru Rareș (1547), prin grija Mitropolitului Grigorie Roșca, a constituit obiectul cercetării doctorale a Monahiei Gabriela Platon, realizată la Universitatea „Ovidius”, sub îndrumarea științifică a prof. univ. dr. Gheorghe F. Anghelescu, finalizată în 2013 și publicată în forma actuală. Pe lângă calitatea de specialist, Maica Stareță are privilegiul cunoașterii din interior, în notă creștină, a celui ce experimentează și iubește ceea ce studiază. Poate astfel să ne ofere o minunată carte de cultură și civilizație românească, într-o expunere elegantă, de mare acuratețe științifică și profunzime teologică.

Tema principală a lucrării o constituie semnificația iconografică a „Sfinților Părinți” din compoziția „Cinului”, dar mai ales asocierea „Înțelepților Antici” la „Arborele lui Iesei” din pictura murală exterioară a bisericii Mănăstirii Voroneț, teme iconografice de o complexitate unică în lumea creștină. Dincolo de prezentarea monografică, de elementele tehnice, de specialitate, care aduc precizări și completări inedite domeniului, de mare interes pentru cititor sunt teme ca: raportul dintre gândirea creștină patristică și filosofia greacă antică, continuitatea civilizației bizantine în civilizația românească și dezvoltarea ei în forme originale, capacitatea artei bisericești de a cuprinde în imaginea iconografică înțelesuri multiple și profunde, care nu pot fi citite integral decât „din interior”.

Logos

Alcătuită din trei părți, fiecare cu câte două capitole, lucrarea este amplă (258 de pagini) și bine structurată, cu două texte

prefațatoare, ale prof. univ. dr. Gheorghe F. Anghelescu și pr. prof. univ. dr. Viorel Sava, și o postfață de conf. univ. dr. Carmen Cornelia Balan. Bibliografia bogată și bine aleasă are capacitatea de a conduce spre diverse domenii de cercetare și cunoaștere.

Partea întâi are rol introductiv și o dublă perspectivă, istorică și filosofică. În primul capitol, esențial pentru neinițiați, ne conduce printr-un secol de cercetare în istoria picturii murale din Moldova, făcându-ne cunoștință cu lucrările celor mai valoroși specialiști: Wladyslav Podlacha, Grigore Nandriș, Vasile Drăguț, Paul Henry, Wilhelm Nyssen și alții. Concluzia capitolului este aceea că arta românească medievală nu poate fi privită doar ca o variantă provincială a artei bizantine, sinteza moldovenească având valoare cel puțin europeană. Capitolul al doilea cuprinde perspectiva filosofică, cercetând raportul dintre gândirea patristică creștină și filosofia Greciei antice. Contrar percepției moderne, creștinismul nu a respins integral filosofia greacă păgână, ci a asimilat în mod critic limbajul, imaginile și conceptele ei, pe care le-a umplut cu conținut creștin. Astfel s-a născut o nouă spiritualitate, ce depășește orizonturile lumii antice, oprite la limita transcendentalului: „Gândirea patristică armonizează umanul cu supranaturalul. Spiritul limitat al omului e purtat prin treptele desăvârșirii până la lumina inefabilă a dumnezeirii, cu care se unește pentru totdeauna" (p. 85). Filosofia antică devine, alături de Vechiul Testament, „pedagog spre Hristos".

Următoarele părți au un caracter preponderent monografic, partea a doua fiind dedicată temei „Înțelepților Elini", din compoziția „Arborele lui Iesei". Prin recursul la istorie din capitolul al treilea, este urmărită apariția și dezvoltarea acestei teme, subliniind distincția dintre local și universal, ce este comun universului ortodox, chiar creștin, în general, și ce aparține geniului creator din Moldova. Prezentarea tabloului unic, fascinant, „Înțelepții Voronețului", ne arată pe părinții filosofiei, științei și artelor: Sofocle, Homer, Pitagora, Porfirie, Tucidide, Socrate, Sibila, Platon, Aristotel și alții (în total 12), așezați alături de patriarhii și profeții Vechiului Testament, într-o *genealogie a Logos-ului*. Avem aici o imagine profund umanistă a planului universal al lui Dumnezeu, integrând neamurile și epocile, în vederea realizării mântuirii. Analizând apoi (capitolul 4) textele din filacterele înțelepților, descoperim în așezarea lor o lectură metafizică, ce conduce de la cunoașterea rațională naturală (Aristotel), prin dobândirea celor superioare (Platon), combaterea viciilor și conștientizarea limitelor (Socrate), la dobândirea înțelepciunii (Pitagora). Regăsim în pictura Voronețului un omagiu renascentist adus Antichității, dar și o dovadă a nivelului cultural prezent în Moldova secolului XVI.

Partea a treia este dedicată temei „Cinului", ierarhiei cerești și bisericești, temă unică în lumea creștin-ortodoxă, reprezentare a Bisericii triumfătoare, a tuturor sfinților, o imagine a *Marii Procesiuni, Marii Rugăciuni* sau *Veșnicului Ospăț*. La originea compoziției stă scrierea Sfântului Dionisie Areopagitul, *Ierarhia cerească și ierarhia bisericească*. Sfinții, îndumnezeind firea umană, devin fii și moștenitori prin har, iar prin aceasta, mijlocitori între Dumnezeu și om, icoane vii, pilde de urmat în credință și fapte. Harul curge din treaptă în treaptă, iar datoria celui de sus este de a-l lumina și ridica pe cel de mai jos, fiind vorba despre o întâietate de responsabilitate, mai înainte de a fi una de cinste. Este o formă de responsabilitate pe care, personal, o consider valabilă și în ce privește rolul înțelepților, intelectualilor, de „luminători", față de celelalte categorii de oameni. Prezentarea programului iconografic ne arată în centru pe Hristos-Pruncul, Dumnezeu Întrupat, apoi Hristos-Euharistic, prezent prin Liturghie în Biserică, și Hristos-Pantocrator, Cel-Ce-Vine. Spre acest punct central se îndreaptă toți Sfinții, într-o procesiune a Bisericii prin istorie, cuprinzând ierarhia cerească: heruvimi și serafimi, și pământească: Profeți, Apostoli, Ierarhi, Părinți și Mucenici. În ultimul capitol, împletind imaginile cu textele liturgice, autoarea ne face cunoștință cu marile personalități ale Bisericii, fiecare dintre ei pildă de virtute pentru cei ce caută mântuirea sau doresc să fie de folos semenilor și lumii întregi.

Spre deosebire de numeroșii cercetători care au studiat pictura Voronețului din perspective strict istorice, artistice sau tehnice, și cărora înțelesurile cele mai profunde le-au rămas îndeobște necunoscute, Maica Stareță Gabriela ne propune o lectură teologică, o cunoaștere dincolo de imagine, o privire către ceruri prin ferestrele pictate în „albastrul de Voroneț”. Prin studiile sale, prin calitatea succesivă de muzeograf, de ghid și stareță a mănăstirii, dar mai ales prin prisma viețuirii monahale în sânul acestei obști, presupunând imitarea celor înfățișați în sfintele icoane, ea deschide perspectiva unor taine străine celor din afară.

Avem în față, așadar, un studiu temeinic care va îmbogăți literatura de specialitate, dar în aceeași măsură va îmbogăți sufletește pe fiecare cititor în parte. El se oferă artistului, iconarului, teologului, iubitorului de frumos și înțelepciune, căutătorului de pace și viață îmbunătățită. Este o chemare spre cunoaș-terea, prețuirea și iubirea Voronețului, dar și a culturii și artei românești. Iar pentru cel ce va dori mai mult, nu ne rămâne decât îndemnul de a vizita Voronețul, unde Maica Stareță Gabriela Platon primește orice pelerin cu dragoste și bunăvoință, cu cuvinte încă și mai frumoase despre nenumăratele sale comori istorice, artistice și spirituale.

Hai să numim adevărul și frumusețea IV

Andrei MOLDOVAN

În 2020, anul despărțirii de Andrei Moldovan, am primit de la acesta manuscrisele în format electronic ale cărților ce erau finalizate și pe care, împreună cu fiul lui, Octavian Moldovan, ne-am luat angajamentul că le vom publica. Surpriza a venit atunci când am văzut o carte de poezii. Andrei Moldovan ne-a elucidat misterul. Scria poezii încă din timpul studenției, apoi a renunțat în favoarea criticii. După 2000, s-a reapucat de scris versuri, însă a preferat să publice, o singură dată, în 2009, în nr. 3/4 din *Mișcarea literară*, sub pseudonim, alegând numele de fată al bunicii, Tudorica Bindea. Este bunica maternă, printre copiii cu care a binecuvântat-o Dumnezeu fiind și învățătoarea Valentina, mama lui Andrei Moldovan. Fotografia care însoțeau versurile este a soției lui Andrei Moldovan, învățătoarea Maria Magdalena, de la absolvirea Liceului Pedagogic Năsăud, din 1973.

După apariția *Răsunetului cultural*, în nr. 7/2014, au fost reluate versurile poetei. Despre „Tudorica Bindea" știam de la Andrei Moldovan că este de loc din Chiuza și că a plecat în străinătate. Poezia ei era plină de sensuri, proaspătă și bine construită. Parcă avea o „rețetă" în care se vedea lectura a zeci de cărți, o adevărată construcție „critică".

Aducem în fața cititorilor, în premieră, poezii care, pentru prima dată vor fi semnate cu numele lui Andrei Moldovan. A fost dorința lui, ca după trecerea la cele veșnice, să deconspirăm acest lucru. Volumul intitulat *Susana*, structurat de Andrei Moldovan în două capitole – *Exodul poeților* și *Elegii în pădurea albă a Sfintei Maria*, va fi gata, în curând, de tipar și este dedicat soției Maria Magdalena, mamei Valentina și bunicii Tudorica.

Criticul Andrei Moldovan spunea despre poezie că „este aidoma unei ferestre prin care contemplăm ce este dincolo de ea. Geamul poate să fie neted sau cu denivelări, poate fi limpede sau marcat de diferite culori, poate fi chiar ciobit. Oricum, dincolo de el se dezvăluie imaginile unui univers, fie ele fragmentate, limpezi, colorate în diferite nuanțe, mai senine sau mai sumbre, distorsionate, mai mici sau mai alungite, ca într-un basm, dar care ar putea să fie asemeni celor pe care le purtăm în propria-ne ființă, cu care ne-am putea identifica (mai ales spiritual) sau nu".

„Viața e o umbră care merge", spunea William Shakespeare. Este unul dintre citatele așezate în carte de poetul Andrei Moldovan, cel care oglindește prin versurile lui o lume plină de semnificații. Se alătură astfel unor scriitori din generația lui, care scriu critică literară, dar și poezie, amintind aici pe Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, Constantin Cubleșan, Dinu Flămând, Paul Aretzu, Horia Gârbea, neuitându-l pe înaintașul George Călinescu.

In memoriam

Poemele lui, cu siguranță, vor avea ecouri în rândul criticii și vor stârni comentarii ce vor aduce în față și această ipostază a lui Andrei Moldovan. De remarcat faptul că versurile sunt „deasupra perspectivei genului" (sintagmă dată de Irina Petraș), neconspirând la prima vedere dacă sunt scrise de un poet sau de o poetă.

Andrei Moldovan (2 februarie 1949, Chiuza – 29 octombrie 2020, Bistrița) a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România și președinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud.

Volume publicate: *Coșbuc sau lirismul pragurilor*, Editura Clusium, 1997; *Erezii lirice*, Editura Limes, 2004; *Aruncarea în haos*, publicistică culturală, Editura Arcade, 2004; *Întâmplări literare*, Editura Limes, 2005; *Liviu Rebreanu prin el însuși*, în colaborare cu Niculae Gheran, Editura Academiei Române,

2008 (volum premiat de Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj); ediția a II-a: Editura Casa Cărții de Știință, 2018; *Pretexte, dicționar antologie de scriitori din Bistrița Năsăud*, ediție alcătuită, îngrijită și prefațată, Editura Eikon, 2008; *Butelia cu oxigen. Consemnări critice*, Editura Eikon, 2010; *Mâhnirile limbii române*, Editura Limes, 2011; *Poeți români de azi. Alte erezii*, Editura Casa Cărții de Știință, 2011 (nominalizare la premiile USR – Filiala Cluj); *Coșbuc sau lirismul pragurilor*, ediția a II-a revăzută, Editura Eikon, 2012; ediția a III a: Editura Eikon, 2014, ediția a IV a: Editura Școala Ardeleană, 2016; *Un Rebreanu hăituit*, Editura Tipo Moldova, 2013 (Premiul Festivalului Național de Literatură „Liviu Rebreanu", Bistrița); *Scrisori către Liviu Rebreanu*, vol. I (A B), colaborator, Editura Academiei Române, 2014, coordonator: Niculae Gheran; *Chiuza lui Liviu Rebreanu* (în colaborare cu Ioan Pintea), Bistrița, 2016; *Ephemeride*, Editura Limes, 2016 (nominalizare la premiile Filialei Cluj a USR); *Consemnări critice*, Editura Cartea Românească, 2017; *Literatură tradițională din Nord*, vol. I-III, Editura Charmides, 2017; *Scriitori din Bistrița-Năsăud. Dicționar critic. Cu 55 de parodii și o postfață în versuri de Lucian Perța*, Editura Școala Ardeleană, 2018; *Fragmente critice*, Editura Charmides, 2019; *Istorie și literatură*, Editura Școala Ardeleană, 2019; *«Bulevardul» Niculae Gheran* (antologie îngrijită), Editura Școala Ardeleană, 2019; ediția a doua, definitivă, în 2020; *Mare kalhoz. Ephemeride II*, Editura Limes, 2020. Anul acesta, la Editura Școala Ardeleană, a apărut, sub egida Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, primul volum postum semnat de Andrei Moldovan: *Cărți și autori din Bistrița-Năsăud*.

Menuț MAXIMINIAN

cântec din urmă

plaiul mioriței
a-nghețat mai ieri
nu se mai zărește
urmă de oieri

haitele de lupi
se reped la lună
cum de frig prin brazi
stele se adună

unde e oierul
ca din răsărit
scapără cu lame
albe de cuțit

elegie a grădinii

despletitele grădini
cu alei de rozmarin
fremătând în seara multă
fură cerul dinspre cer
verde și întins ca marea
unde liniștea se frânge
în adânci tăceri de sticlă
regăsinde în nisipul
adormit pe-un fund de mare
și visând precum grădina
numai albe despletiri

Zburătorul

o iubire mult târzie
peste vârf de seri adastă
nu o tulbura cu visu-ți
că ea nu-i iubirea noastră

rătăcită din neunde
și de alții și de sine
freamătă fără de viață
o iubire mult târzie

elegie a cuvântului verde

într-un bob pustiu de rouă
trage timpul să se nască
obosind de cugetare
ca și de iubirea noastră

prin cuvântul verde încă
se prăvale ceru-naltul
cu risipe-adânci de stele
înecate-n veșnic tulburi
lumi de taină

bòlnave visări de rouă
într-o noapte luminată
de murmure-n veci rebele
nu doar de iubirea noastră

amurg

nu era frumos
te-ai uitat ca hoții pe fereastră
nu era nici vrajă
ci așa
am zâmbit și eu printre milenii
unei tinereți ce ne ajunge
poate vămuită de un gând
ca un foșnet
rătăcit pe sticlă

focul ca un foc

focul ca un foc ce naște scrumul
leagănă-se-n aspre mistuiri
peste patimă ca și peste credință
peste viul sângerândelor iubiri

vântul ca un vânt scăpat în lume
tulbură întinderi și visări
cugetări stârnite de povestea
unor veșnic călătoare mări

setea ca o sete care iscă
risipirea marilor zăpezi
și topește fără să aleagă
gându-nalt și-ntinderile verzi

mama ca o mamă dintre stele
unde s-a mutat grație cui
luminează-se mereu fereastra
pieritoare niciodată nu-i

elegie marină

trec pe sub verzile ape
silabe din trupul meu
dusele

în loc să se-nalțe coboară
spre liniști de alge
ascunse le

pierd cum mă pierd
în iubire
de tot ce e nalt și pustiu

până când luna
nespus de adâncă
se tulbură de freamătul lor

încă viu

colind

Mă luai, luai
Joi de dimineață...

o, fără seamăn suntem
lunecând
peste aceste veacuri colorate
multă risipă de îngheț purtăm
adus în sud pentru eternitate
cu toate că peste zăpezi primim
un orizont ce se rostogolește
în fiecare carte
desenat
rămâne șarpele ce ne pândește

ci uite
fără seamăn lunecăm
peste-un îngheț ce l-am dorit în taină
și-un șarpe
ce ni-e frate a mușcat
din visul
ce de-atuncea se destramă

margine

margine de oraș
fasole pe rude și varză
sălcii în plete de fum răstignite –
mai încolo e bine să nu mergi

of margine –
suflet atârnat pe sârmă

și vânt

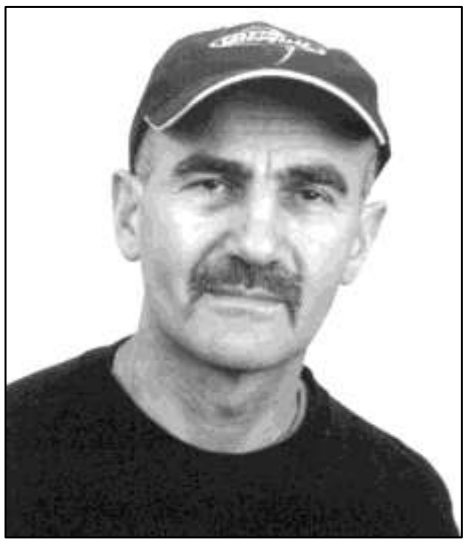

Alexandru JURCAN

Un izvor tainic

Stau pe marginea prăpastiei
cu priviri verzi spre adâncuri
țin în palme cutia cu cenușa
amintirilor incinerate
aștept adierea de cleștar a vântului
să risipesc scrumul în cele patru zări
gata cu mantia trecutului
cu pâlpâiri scheletice
capitole prăfuite
dar pasărea galbenă cu aripi negre
pe mâna mea s-a așezat tăcută
cu ciocul a desfăcut cutia
cenușa caldă mi-a curs în inimă
ca un izvor nesecat și tainic.

Visul alb

Zăpezile curg din Regatul Morților
ca în fiecare an – mai ales noaptea
fulgi din lumânările nearse
din gânduri nerostite
iubiri sângerânde
bulgări cristalini cu mesaje smerite
cei de dincolo ning peste spaimele noastre
așternând vise argintii peste prăpastia dintre
inimi
o tăcere albastră urcă spre insulele din lună…

Vraja

Se îndepărtează țărmul
abia te mai zăresc
în mână ții o lumânare
sau o fâșie din eșarfa lunii

vraja nopții mai țese
platoșe pentru amintiri
corabia mă ține în brațe
tot mai albastre și dulci
aud respirația insulei
ce mă așteaptă solemn
singurătatea ca o mireasă
ține în palmă
jarul revenirii la sine.

Poezia
Mișcării literare

Vanitas

Îți scriu de pe patul de sare
plantat pe țărmul înalt al fiordului
pasărea albă așteaptă să-ți aducă răvașul
stropit cu sângele iluziilor
abia acum am priceput glasul apelor
chiar frunzele vorbelor tale lacustre

nu voi mai coborî vreodată
spre trupul deșertăciunilor oarbe
mă voi contopi cu firimiturile cerului
nu voi auzi tobele ruginite ale spaimelor
liniștea verde îmi va cuprinde oasele
ca un balsam adăpat la izvorul lunii
mama știa că fiecare poartă o cruce
care se transformă încet în stea.

Mihaela OANCEA

perspectivă

când te intersectezi cu ochiul ciclonului
în cursa neștiută cum Bohemian Grove
nu trebuie luat în seamă primul impact
ci perspectiva

sub boabele de grâu
stă adesea ascuns cuțitul sacrificial
deprins a culege țipete puține și umede

în neclintire

știi atât de bine cum vorbele
pot gâtui o respirație.

uneori nu aud niciun sunet
de nicăieri –
privesc absentă pe fereastră
asfaltul ros de ploaia fără somn

prefer să îți iscodesc gesturile
ori să mă bucur de brațele care
încă îmi cuprind umerii
în diminețile sălcii –

un cărăbuș se prăbușește
peste discul solar

inel de logodnă

nu crezi decât în sângele ce retează
cuvintele de prisos
în câmpul tău vizual – fum de țigară și
infirme pseudopode
țintuite cu eșarfe de mătase

delfini

uneori cuvintele se prăbușesc în mare
și se transformă în delfini
ce înoată spre cei plecați pe insula albă
de la capătul de apus al lumii

fără a protesta
înaintează o vreme prin artere sclerozate –
de mâhnire se pot ghemui cum nucile
în compartimente ventilate mecanic
dar mereu țâșnesc din liniștea orizontală
mai energici și mai înțelepți
înaintând spre țărmul lunii de opal

în căutarea unui sens

răsturnat pe pat
te chinui să respiri și să pricepi ceva
din hieroglifele celor plecați – tot mai clar
ți se ghemuiește în podul palmelor
înserarea

tavanul se-nconvoaie și el de neputință
în timp ce nevăzute mâini
te înșfacă de omoplați și te plimbă
de-a lungul umblătoarelor tale căderi

o lamă nebună se silește parcă să răzuie
atât golurile primejdioase cât și gratiile
unei realități de zgură

pretutindeni
se aud sirenele ambulanțelor

fără vreo urmă de răzvrătire

te caut prin dureroase spitale
prin locuri în care sângele
se trezește din letargie
prin acel ieri ars aidoma papirusurilor
nimicite în erupția Vezuviului
prin acest azi în care încrederea zace
acoperită de promoroacă

te găsesc ghemuit în adâncul pupilelor
ros de îndoieli
culegând rămășițele unei gelozii senile

o rândunică se stinge-n văzduh

pe ritmul iluzoriu al unei tamburine

deținutul cartografiază plânsul
cu dârele lui de noroi
adus din subteran –

șoaptele curgătoare ale Acheronului
devin mantre
cu luminozitate redusă

treptat

soarele devine tăciune
iar viața – un teritoriu excedat de răni
prin care întrezărim moartea
în filigran

drapate în alb

câte ninsori imature și câte visuri putrede
adunate în pântecul memoriei –

câte dureri știrbe
nu și-au dezgolit dinții și câte priviri
nu s-au condamnat nebune
și n-au căzut în ispite:
înfometate au sărit cât colo
ca niște jucării cu arc –

toate amurgesc neîncetat
toate dispar dar nu pleacă
nicicând de tot

cu liniștită simplitate

îi era dor de haina de ploaie descheiată
ce cădea cenușie pe parchet
îi lipseau nopțile în care orice dorință
se injecta subcutanat
iar orele își rostogoleau rotunjimile
fără vanități oarbe cum cârtițele

gândul-păianjen o înconjura ca un satelit
clădind geografia robustă
a unei reverii delirante
în care nimeni probabil n-ar fi crezut

în burnița serii
în lumina slabă a lanternei
haina de ploaie a cuprins-o
cu liniștită simplitate
ca și când n-ar fi plecat niciodată

efect de acuarelă

două abisuri stau față în față
ca niște obiecte uzate

fiecare inhalează puțin soare
perforează microfracturile
de pe liniile norocului
apoi străbat râurile de păcură
până când acele seismografelor
alunecă în voie
acoperind cu țărână
și cele din urmă plăceri repudiate –

nocturn rece cu efect de acuarelă

Mirela ORBAN

Abyssus abyssum invocat (prăpastia cere prăpastie)

când te-ai urnit din locul
unde îți treceai doisprezecimile
încuiat pe dinăuntru
cu lacăte reci
n-ai mai recunoscut împrejurul
continentele ardeau
copiii tăi adulți protestau într-o barcă pe uscat
mama îți zăcea sub o piatră
și nici o farfurie pe masa scorojită

ai înghițit în sec te-ai dus la oglindă
să dai binețe omului cărunt
ce te privea cu ochi de sticlă -
a răspuns metalic ca unui necunoscut
apoi și-a întors spatele -

din tavan păianjenii atârnaseră-n plase
trofeele timpului
când le mișca vreo pală de vânt
scoteau o muzică mumificată
de dincolo de hotarele
peste care se împrăștiase cenușa

ceva din tine a început să sângereze
ceva din tine a început să urle
ceva din ceea ce a mai rămas în tine
a îngenunchiat la picioarele rădăcinilor
care-ți pregăteau streangul

Ruleta rusească

în fața plutonului de execuție
de o săptămână
fiecare zi un glonț
fiecare glonț un suflet sfâșiat
când ai intrat în hora morții
doar chipurile celor dragi
te mai țin în picioare
dincolo de mirosul de dezinfectant
supunere și tăcere
ai semnat clauza de confidențialitate
cu pistolul la tâmplă

pe geam o sentință-curcubeu
„Totul va fi bine”

Un ochi pe față unul pe dos

o letargică liniște toarce
peste armăturile orașelor
ca o felină întoarsă
de la dezintoxicare
în cămășile de piatră
le tremură a teamă carnea
când prin găurile de aerisire
văd rădăcinile
strangulând liniile de tramvai
pasările de oțel nu mai ară văzduhul
marea își limpezește ochii
cu andrele de lemn
Gaia tricotează știutului

haine de sărbătoare
își adună copiii
și îi repune în drepturi
fără să privească peste umăr

***

„În fiecare roi de lumină
exista liniștea adânc pătrunsă…” (Basho)

dezbracă-te de poezie a zis
mi-am întors privirea pe dos
sunt goală
de mine nu atârnă niciun vers
doar lumina în care mă cufund
seară de seară când azvârl cele lumești
în mașina de spălat și pornesc centrifuga
le privesc o vreme
un bagaj plin cu bolovani
cum se combină într-o masă amorfă
de senzații inutil pulsatile atunci
cobor apoi în pivnița dinlăuntru în vârful
degetelor
mă așteaptă pereții tatuați în braille
o mare adâncă în care mă dizolv încet
să nu trezesc cuvintele ce cresc din tăcere
și croncăne apoi
ca puii cu gâturi alungite după hrană

***

Atipică vară,
amestec de lentoare deșertică
înghițită în sec,
spartă de valurile ploii
cu miros de noiembrie târziu,
anotimpuri combinate nefericit
în anul despre care se va vorbi.
Melanjul unor trăiri, întinse la maximum
de elasticul prăștiei în încercarea cuiva
de a lovi inevitabilul - un goliat închipuit,
folosindu-ne sufletele chircite pe post de alice.
DJ-ii de la pupitru au estimat bine
teama strecurată sub piele,
penumbrele din noi cresc
rumegând zilnic
mesajele erudiților scoși de pe linia moartă.

Departe de miturile mediatice
pădurea adoarme verde și se trezește la fel.

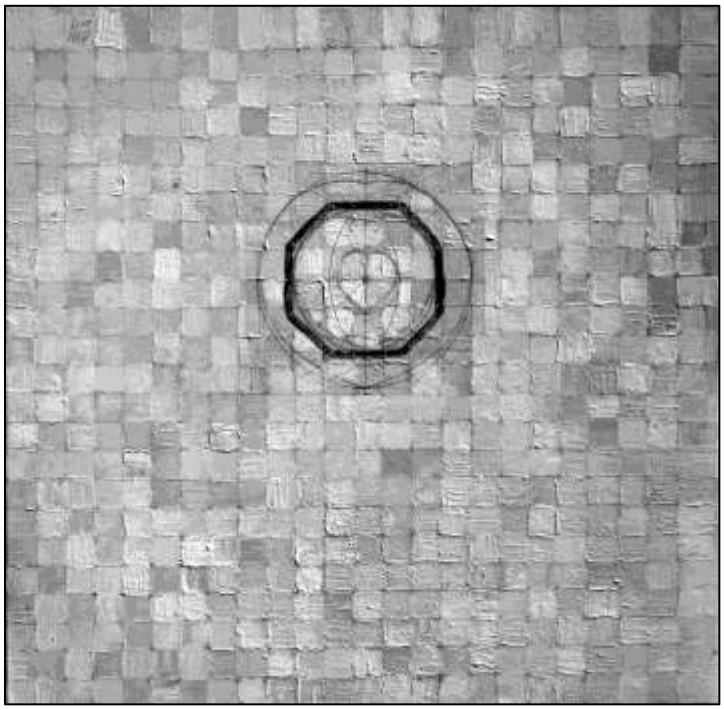

Pneuma

Simona ŞERBAN

Marginea marginii

primul poem pe care mi l-ai scris
a fost bună dimineața
apoi te-ai plimbat cu condeiul
pe liniile trupului meu
joia cu trenul
restaurându-l
deasupra norilor
pomenindu-l în liturghia
cuvântului

lasă-mă să călătoresc fără bilet
prin zodia corpului tău
mi-ai spus
cu eticheta
unei primăveri de gală
în mână
în ziua de 29 fix

fără vină stau în plasa cu sentimente
multicolore
ca o rană cu fluierat
metalic
ca un punct din istoria
universului

inima asortată cu octombrie
tremură
la marginea marginii
cu coduri de bare
la intrarea în grote

Sărbătoare în pandemie

joia se dau reprezentații live de muzică
în piața din Cluj
provoacă dependență

în pauzele dintre melodii înaintezi goală
spre mijlocul poemului
ca o prizonieră disciplinată

asculți rugăciunea de joi
prin firul ombilical
acolo ochii nu sunt singuri

joia se face
recurs la metodă

un îmblânzitor de lumini
pune la capătul principiilor
semne de platină
pătrund prin cătina coaptă
în ținutul interzis
cu alfabetul buzelor
dintre două țărmuri
să nu se piardă echilibrul
învelită în cearceafuri apretate
de la mama

Nu-mi cenzura liniștea

nu-mi cenzura liniștea
mi-am introdus-o în venă
cu seringa

îmi împodobesc trupul
cu ea
am un ochi primitiv
lipit pe inimă
pe muchia poetică
inima e întinsă peste tot
strânge în brațe
suspinul unui fluture
îl zidește în pereții
cu gesturile tale
intrate sub piele

nu-mi cenzura liniștea
nu îndrăznesc să te respir
să mă hrănesc cu focul
mă ard privirile desperecheate
mi-ai mutilat singurătatea
odată cu apusul
am învățat atât de bine
să-mi pun fluturii
în insectar
să-mi număr grimasele
de pe pântecul feței
după echilibristica
făcută pe bordură
nu-mi cenzura liniștea
mă iubești incomplet
dacă vrei ține-mi dragostea
de talie
ca pe o coloană de versuri
din poemele tale
la liturghia de dimineață

Îmi place

să urc în autobuzul
care are stație
în spatele sternului tău
îmbrăcată în rochii
din țesuturi nervoase
rochii epidermice
ca niște cearceafuri
lipsite de orice pudoare

îmi place să mă plimb cu gondolele
pe arterele tale
să-ți scot sângele
ca pe o găleată cu apă
de la fântână

să te întineresc
și iar să te întineresc
așa cum mi se întâmplă mie
când te plimbi fără bilet
pe liniile palmelor mele
până la capătul lumii

îmi place să limpezim eterul
cu povestea
care iese din oasele noastre
ca niște stalagmite
după o erupție vulcanică

Simona Șerban s-a născută în 13 octombrie 1963, în localitatea Mediaș, județul Sibiu.

Primele încercări literare au apărut în mediul online, după care poeta este prezentă în diverse reviste și antologii pe plan național și internațional.

Poeta consideră că adevăratul debut literar se produce tardiv, în revista *Convorbiri literare*, decembrie 2020, urmând apoi publicarea în revistele *Caiete silvane* și *Nord literar*, ianuarie 2021.

Are predat la Editura *Limes* volumul de versuri *Ochi dislocați de neant.*

Poem scris pe furiș

mă demasc

eu nu scriu decât
poeme de dragoste
ele îmi brăzdează venele
îmi inundă văzul
îmi toarnă liniștea
în frunzișul toamnei
un dans al destinului

din cauza lacrimei
am mușcat negura nopții
respirația trădează aritmiile
sunt captivă într-un roșu alternativ
mă rostogolesc în
iarbă

sunt la oferte
jurăminte scrise cu trupul

cu ochii codați
caut o insulă neștiută de nimeni

stau îmbrăcată
în poezie abstractă

îmi adorm copilăria în tine
tu miracolul acestei toamne
cu gesturi firești
mă cauți în oglinda unei
ape de munte

merg ca un circar pe sârmă
îți simt zbuciumul
pe șira spinării
nu mă mai sperie
mâinile tale
le mângâi cu dimineața
de la colțul străzii

am scos asul din mânecă
țipetele somnului mă arată
cu degetul

sprâncenele tale
un poem
scris pe furiș

Șotronul copilăriei

mi-am uitat visele în șotronul copilărie
pașii îmi locuiesc în pielea unui personaj antic
praful dimineții plin de profeții
îmi vindecă rănile
iertarea e scrisă într-un pătrat al jocului
gutuile uitate în iarbă devin țintă a îndoielilor
în mirosul lor începe kilometrul zero al vieții
în cabina de probă a viselor
au făcut infarct pașii mei uitați
în șotronul copilăriei

Pasărea phoenix

domnule mi se șoptește în cască să vorbesc liber
să las în colțul gurii natura
să tranșez cuvintele pe masa din bucătărie
pentru meniul de după discurs
fiecare plânge în lacrima lui
admirația e un personaj care râde în hohote
în mine locuiește pasărea Phoenix
își manageriază în tihnă viitorul

alo mai sunteți pe fir?
Iubirea se picură-n ochi cu pipeta
ne vorbim în șoaptă despre viitor

Ieșirea în larg

în cameră nu s-a schimbat nimic
același miros același cearceaf
ce-mi amintesc de bețiile tale
oglinzi paralele și chiștoace de țigări
suspin după brațele tale
sunt altfel decât
femeia din REQUIEM FOR A DREAM
care înghițea pastile
un orologiu îmi bate în tâmple
îmi strigă amintirile
s-a năruit creștetul unui vis frumos
cu viteza orcilor din STĂPÂNUL INELELOR
sapă în mortul din mine canale de navigație
ieșirea în larg se face prin lacrimă

Pelerinaj

Dumnezeule m-ai dăltuit
după chipul și asemănarea ta
ca să-mi vântur clipele
sub tălpile trecătorilor
mi-ai desprins visele de nisip
un flux și-un reflux chinuitor
uneori o gură de oxigen
care-mi ard frunzele
mă arunci într-o groapă
fără certificat de deces
în dangătul clopotului
destram materia din care se naște suferința
în ochi încolțesc umbre pline de oase
cenușa lor o victorie a viitorului

Romița Mălina CONSTANTIN

la șapte dimineața

mult cafeniu și feelingul că ultimii trandafiri
vor îngheța
vor prinde gust de lichior
la masa mea

prin fereastră lumina
în cerc
și alveolele pământului
alături de geamătul imperceptibil al frunzelor

mâna mea în mănușă albă
se duce la ochi
pavăză
cum e apartamentul nupțial în Grand Hotel
împodobit cu statuiete chinezești
lângă un lac norvegian

adesea nu sunt trează
ca acum
când înghit fără să număr
nuci de cocos

încheieturile
cu limbile scoase
mă scuipă

retușuri

sinucigașii gălăgioși
frumoși în felul lor
sunt vehicole
prin care au trecut
călătorii grăbiți

din când în când câte un șarpe
și-a lăsat pielea
pe pielea lor

poeți –
își împart merindea
cu triști câini vagabonzi

îngerii lor păzitori
dorm

ei sunt retușuri
pe sabia vieții
singurătatea lor se potrivește
cu cea a clovnilor
până în ultima clipă

în complicitate
nesocotite
merele edenice...

așchii

pășeam undeva prin Pantelimon
cu poemul de ieri
de turul pantalonilor
îngândurată
labilă
cu o buclă în păr

îndeajuns de lăsată
cât să cască gura
să sfâșie încălțările

din spate alt eu
mă biciuia
se răstea la mine
lup

în zig-zag un fum alb
ieșea înainte
precum limba secundarului

ceilalți întindeau pânzele la soare
se rugau

într-un pahar întors
doi mergeau altfel decât mine

o astenie de timp
îmi lua mințile

între alb și negru
pumni galactici cu fetuși în somn

Romița Mălina Constantin este născută pe 9 martie 1968 în comuna Laza, jud. Vaslui. Are domiciliul în București. A publicat cărțile de poezie: *Încă un adagio*, Editura Mantaua lui Gogol, 2014, *Descântecul lui Dumnezeu*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2017, publicată ca Premiu la Concursul organizat de revista *Sintagme Literare* pentru debut, *Partitura pentru ferestrele copacilor*, Editura Libris, Brașov, anul 2017, prefața Angela Nache Mamier, *Totem*, Editura Libris, Brașov, prefața Ana Dobre. Colaborează la mai multe reviste literare. Referințe critice de Adrian Lesenciuc, Ana Dobre, Lucian Gruia, Angela Nache Mamier etc.

joc experimental

îmi arăți o singurătate
lângă alte șase
după ce îi arunci un cub de ciocolată
zâmbești
e frumos afară – zici
uitându-te în jos

e frumos – zic
și te iau de mână
te duc la peron

fericită că ești cu mine
mai mult de o secundă
apoi fug ca să văd lumea
de la mansardă
printre picături
joc un joc experimental
cu androizi

ucid

între dimensiuni
apa
de toate zilele
și vecinul meu supt
care se mișcă la ore fixe

departe o fată albastră
tunsă scurt
aleargă după un cerc

confidențe despre libertatea mea

am obiceiul de a spune ce nu se spune
iubind fiecare propoziție cu ferocitate
(Hitler ar crăpa de invidie)

credeți că mă apăr
dacă așteptați cu pietrele ridicate
(nu mai există nici un Christ între voi)

locuiesc în afara orașului
cineva îmi spune „încrede-te în dușmani te
vor ridica”
eu le mănânc pâinea
plâng cât mai puțin
mă ridic cu mâinile lor
fac confidențe despre libertatea mea
mă legăn în ochi
și îi sărut după cină

poate sunt prea tânără
orele nopții cad
abrupt

în unele zile

iubirea e un început de iulie
când soarele intră brusc prin jaluzele

sau în parcul de joacă din Ferentari

e atunci când mâinile
picioarele
rinichii
își curăță praful
nu-ți aparții
deși îți aparții

iubirea e o carte care se scutură
mereu de la capăt
în buzunarul tău
precum o pasăre pheonix

e toată plictiseala din stele
tăcerea
lacrimile
cămașa de noapte
mirosul de levănțică
acele trei minute după ce ai plecat

e pilula de pe vârful limbii
dinaintea somnului
după
șosetele murdare de sub pat
mama
tata
Ana lui Manole

iubirea e întâlnirea cu un bolnav de alzheimer
căruia îi dai o limonadă rece
și-i potrivești ceasul

când dai drumul zmeului la semafor
când te săruți
sărutând epiderma întâiului nou născut

iubire e atunci când Dana Jelea
mă învață să nu mai despic tot peronul
trenurile
penele
puful păpădiilor
și tot ce mi-a rămas

e când mâinile tale
miros de departe a mine

bing-bang

întâi vei înțelege că sunt obsedată
de căutarea dinlăuntrul dinlăuntrului
că am degete cu unghii scurte
și-mi place să stau față în față
ne va lua valul
vom fi deranjați din când în când
de un submarin

vei umbla în circumvoluțiunile mele
ca prin fața unui tribunal
și-n dreptul inimii
te vei rătăci într-un labirint de lumină

toate ne vor atinge
boleroul va fi un fel de imn
vom lăsa moștenire copiilor noștri
o coadă de cometă
prăbușită la Vama Veche
mersul înapoi
și-ntr-o tulumbă
restul stelelor

dincolo de veșnicie

orașul tace
în umbră
cum tăceam în clasa întâi
dinaintea literelor
care se legau sub peniță

cu vremea învăț să tac
clandestin
rămân în mine
sub un cer de sos dulce

în umbra răspunsurilor
cerneala timpului
s-a uscat pe degete

noaptea se lasă
pe simplitatea mea
și-a ta
cum în fiecare moarte
e o iubire

Timpul răvășit al literaturii sau poezia ca întârziere

Angelica LAMBRU

„…M-am născut sub semnul
unei identități clătinate.”
Aura Christi

Atenție la locurile comune, mi-am zis când am coborât în Gara Madrid Atocha, într-o dimineață imperială de noiembrie. Cât pe ce să calc în balta unui clișeu despre cum nu fu niciodată toamna, mai frumoasă și mai cu gust de brumărel în plin brumar, numai trăgând cu coada ochiului la platanii din Grădina Botanică. Am tratat ziua aceea – enclavă de octombrie în plin noiembrie – ca pe un dar al zeului Madrid, care știe că-l ador pe la toate colțurile pământului, scrise și nescrise, și cu vorba, și cu fapta. Mulți dintre noi avem câte un oraș-oracol, în care suntem fericiți de la prima gura de aer trasă pe trotuarele lui. Care *ne prieste*. Vestit pentru ospitalitatea lui, pentru *Philoxenia* sa, Madridul știe că exilul e o boală colectivă cu simptome individuale. Și care nu se ia. Chiar dacă respiră de opt luni prin mască, își vede de viață cu înțelepciunea unui academician de la RAE, uns cu toate alifiile celei mai frumoase limbi de pe pământ (după limba română, desigur). Album viu, muzeu cu pereții de sticlă moale și caldă, cu gust de *churros*, carte în continuă scriere, scenă pentru toți artiștii lumii, Madridul crește o poezie aspră, înaltă și liberă, ca cerurile sale. Cultura se întâmplă în Madrid, cam cum i se întâmplă unui pianist să viseze partituri. În opt luni de restricții, în orașul cel mai afectat din întreaga Spanie de pandemie, nu s-a înregistrat nicio contagiere, în vreo sală de spectacol sau la vreun cinematograf. Niciuna. Cultura curge prin matca măștii, imperturbabilă ca fizica fluidelor.

Aura Christi la Festivalul Internațional de Poezie PoeMAD

În toamna acestui an, Festivalul Internațional de Poezie de la Madrid (PoeMAD) și-a sărbătorit cea de-a zecea aniversare, cu multe și variate manifestări, la care au participat poeți din generații, estetici și țări diferite. Sub titlul *Filoxenía – versos migrantes*, Festivalul a adunat versuri din Orient și Occident, autori mai apropiați sau mai depărtați de spațiul cultural spaniol, cum ar fi poeta uruguaiană Idea Vilariño, poetul portughez José Saramago sau poetul chinez Oujang Jianghe. Recitalul acestuia, considerat drept una dintre cele mai importante personalități ale poeziei chineze contemporane, a fost retransmis din Pekin, cu colaborarea Centrului Cultural Chinez din Madrid. În special pentru recitalurile online, organizatorii festivalului au creat un nou canal multimedia, #NOSOLOPOETRY, unde s-au putut urmări, via streaming, toate manifestările, în schimbul înscrierii gratuite în platforma online cu același nume.

Filoxenia este numele pe care îl dădeau vechii greci ospitalității, cuvântul însemnând „iubire, gust sau pasiune pentru ce-i străin”. Că Madridul este, poate, cel mai *filoxen* oraș din lume, o știu zecile de mii de români care trăiesc în el. Una dintre dovezile semnificative

ale acestei deschideri reale față de culturile migranților madrileni este tocmai colaborarea, pentru al doilea an consecutiv, cu Festivalul Internațional de Poezie PoeMad, pusă în practică din inițiativa doamnei Maria Floarea Pop, director al ICR Madrid. Dacă anul trecut spectatorii spanioli au avut privilegiul de a o asculta recitând pe Ana Blandiana, anul acesta li s-a oferit șansa de a urmări online recitalul poetei Aura Christi, cu versuri impecabil subtitrate în limba spaniolă, grație colaborării dintre coordonatoarea proiectului ICR, Carmen Ducaru, și Juan Aroca, autorul înregistrării finale. Eu am avut bucuria să-i prezint versurile din spațiul intermediar al traducerii și să văd cum ascultătorii spanioli percep poezia Aurei Christi ca pe una de-a lor. Poate exista *filoxenie* mai totală decât cea a iubitorilor de poezie? Autoarea a ales poeme din două volume ale sale, *Ostrovul Învierii*, apărut la Ideea Europeană în 2019, și din *Orbita zeului/ La órbita de dios*, publicat în versiune bilingvă la Editura Éride din Madrid, în 2019, sub semnătura traducătoarei Dana Oprica.

Alunecat din motive atât de obiective, din octombrie în noiembrie, și înfășurat în veșminte online, recitalul poetic al Aurei Christi a ocupat locul meritat pe scena festivalului. Și-a ajuns la public ca raza din cunoscutul poem eminescian: atunci când ecourile Festivalului-Mamă erau aproape stinse. Un epilog de mare valoare, o încununare cu o succesiune de poeme atemporale, esențiale, în care dragostea, credința și moartea se folosesc de limbajul atotcuprinzător al emoției estetice pentru a-i face pe cei care-l văd și ascultă să se recunoască în ele.

Cred cu tărie că va veni timpul în care Aura Christi va veni la Madrid și le va vorbi ospitalierilor săi semeni spanioli despre chipul exilului său interior. Despre cum te poți simți acasă în exil, despre curaj, luciditate și întoarcere către sine. Poate că, pur și simplu, nu era timpul. Când ei vor fi pregătiți să o asculte, ea va veni. Și le va împărtăși adevăruri vii ale creației, precum cele din fragmentul de mai jos, extras dintr-o conferință ținută la Universitatea Ca'Foscari din Veneția, sub titlul *Poezia: exil, patrie sau destin?*: „Regăsindu-mi rădăcinile identitare

Aura Christi cu editorul ei, Ángel Jimenez. Madrid

Aura Christi – *Orbita zeului* in versiune spaniolă, chineză, neogreacă și italiană

clătinate, am început să-mi construiesc o identitate în poezia tratată ca un destin în devenire. Poate inclusiv din acest motiv mă raportez la poezie ca la un destin, ca la o patrie și un loc ales – da-da, un loc divin de vreme ce redăruiește și recreează viața, modelându-te – ca la un punct de sprijin într-o lume din ce în ce mai alienată".

Valencia, 30 noiembrie 2020

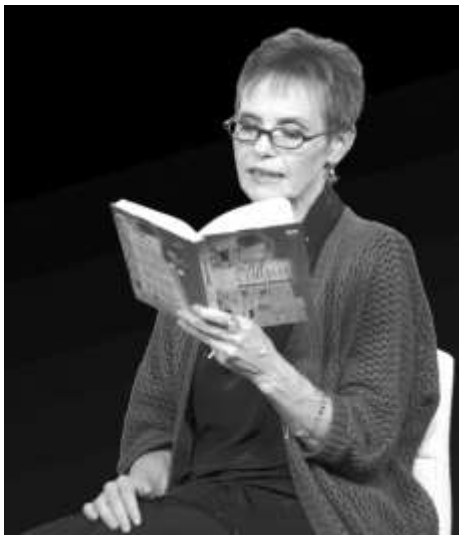

Aura CHRISTI

Lecția de iubire

Nu se cade de tine să te ascunzi,
mai ales că toamna azi, la prânz,
în palma ta a renăscut, și-a luat
avânt și a zburat ca un gând
din cale afară de copt, ezitant.

Totul se întorcea după pașii tăi
în livadă, când te-ai oprit în fața
caisului. Frunzele-i verzi fremătau
ca o porumbiță stând pe o tavă
cu semințe, în altar, dimineața.

Nu se cade să te ascunzi. Fii pur
și simplu tu însuți: culege iubire
de peste tot. Și chiar dacă nu ai
de unde s-o aduni de la alții, orice
ai primi: iubește. De la început știai

lecția de aur, regăsită peste tot
în evangheliile rescrise cu sânge
în catastifele acestui septembrie,
renăscut din simplitate și ceva
prea plin, urcând din meninge

și făcând totul posibil în raza
iubirii, care le învăluie pe toate
și le reclădește altfel, ca păsările
redesenând sub arcada de aur a
bolții triunghiuri abia conturate.

La lección de amor

No está bien esconderte de ti,
y más cuando hoy, al mediodía, el otoño
en la palma de tu mano ha renacido, ha tomado
impulso y ha volado como un pensamiento
demasiado maduro, vacilante.

Todo volvía tras tus pasos
por el huerto, al detenerte delante
del albaricoquero. Sus hojas verdes se mecían
como una paloma en una bandeja
con semillas, en el altar, por la mañana
temprano.

No está bien esconderte. Sé pura
y llanamente tú mismo: cosecha amor
por doquier. Aun cuando no hay
qué recoger de los demás, lo que
recibas: ama. Desde el principio conocías

la lección de oro, rencontrada a menudo
en los evangelios rescritos con sangre
en los registros de este septiembre,
renacido de la sencillez y de algo
a rebosar, que sube desde la meninge

y lo hace todo posible en el brillo
del amor, que lo envuelve todo
y lo construye de nuevo, de otra manera,
como los pájaros
que vuelven a dibujan bajo el arco de oro de
la bóveda, triángulos apenas esbozados.

Frumusețea teribilă

Frumusețea verii, teribilă,
era cât pe ce să mă ucidă.
Singură stau pe muchia ei.
Ghemuită în așteptare
sunt, ca melcii în scoică –
incorigibilă cvadrigă...

Ce liniște-ai adunat în mine
din nu se știe care dintre
lumi! E ca și cum aș iubi
din alt unghi viața. Târziu,
deci, la timp, am început
să mă bucur de tot ce știu

și, mai ales, de lucrurile
neclare, care ni se arată
precum camerele interzise
în copilărie. Murmur în gând:
vine toamna, vine toamna
sub zodia cea mai curată

și mai e atâta loc pentru
singurătate! Și pentru cei
înstrăinați de lume mai e
atâta loc! Și pentru lumina
neîncercată e loc în inimă –
planetă minunată, mare,

presimțită de *ceva* ce scurmă
necontenit în dunele sufletului
și forul lăuntric ți-l tulbură.
Se răscolește totul în adâncuri.
Totul e pregătit pentru o viață
strânsă în tiparul demiurgului.

La terrible belleza

La belleza del verano, terrible,
estuvo a apunto de matarme.
Sola permanezco en su filo.
Hecha un ovillo, en espera
estoy, como los caracoles en su concha –
incorregible cuadriga...

¡Qué silencio has reunido en mí
de no se sabe cuál de entre
los mundos! Es como si amara
desde otro ángulo la vida. Tarde,
luego, a tiempo, he empezado
a alegrarme de todo lo que sé

y más aún de las cosas
inciertas, que se nos revelan
igual que las habitaciones prohibidas
en la infancia. Susurro para mí:
llega el otoño, llega el otoño
bajo el más puro signo

¡y queda tanto sitio aún para
la soledad! ¡Y para los
alejados del mundo queda aún
tanto sitio! Y para la luz
no empezada hay sitio en el corazón -
maravilloso planeta, grande,

presentido por *algo* que escarba
incesantemente en las dunas del alma
y el fuero interno lo altera.
Se remueve todo en las profundidades.
Todo está a punto para una vida
reunida en el molde del demiurgo.

Tremurul cărnii

Tremurul cărnii îmi aduce aminte nu atât
de mine, cât de faptul că sunt, *mai sunt aici*
încă;
așa freamătul mării îi amintește uriașului
albatros
că ea – și nimeni altcineva – e atotputernica
stăpână
și-l urgisește netam-nesam, zdrobindu-l de o
stâncă.

El temblor de la carne

El temblor de la carne me recuerda no tanto
a mí misma, sino el hecho de ser, *de*
permanecer aquí, aún;
por tanto, el estremecimiento del mar le
recuerda al gigante albatros
que él – y nadie más – es el todopoderoso amo
y lo castiga sin ton ni son estrellándolo contra
una roca.

E vară. E vară încă. Și-atât de rar îmi aduc aminte
de viețile mele din viața mea de aici, de acum.
Plutesc printre lucruri, vârtejuri de miresme. Sunt,
ca niciodată, eu însămi aici, în livadă, printre fluturi,
mere, zmeură, roze, flori de piatră și bătătoritul drum

de țară, pe care îl redescopăr seară de seară,
când merg ușor legănat, căutând ceva ce am găsit,
de milenii, în inimă. Când și când, mă trezesc
lovită, în treacăt, ușor, peste frunte sau peste aripă
de noiane de duhuri surprinse în zbor zeiesc

printre crucile nevăzute din văzduhul prea plin,
abia rezistând intensității, smereniei, liniștii și,
mai cu seamă, luminii de sfârșit de august, care stă
să dea în pârg și ezită oarecum, de parcă ar mai
avea ceva de simțit, de gândit, de iubit. Adastă

ceva în miezul luminii acesteia – lumină de aur.
Adastă ceva pregătit să urce, mereu, spre vârf
și să se lase exprimat în limba atotcuprinzătoare
a unuia dintre îngerii păzitori – alesul dintre aleși
pentru viețile aleșilor, surprinși de aceeași boare.

Es verano. Es verano aún. Tan apenas me acuerdo
de las vidas comprendidas en mi vida de aquí, de ahora.
Flotan entre las cosas torbellinos de aromas. Soy
como nunca yo misma aquí, en el huerto, entre mariposas,
manzanas, frambuesas, rosas, flores de piedra y el recorrido sendero

de la campiña, que redescubro tarde tras tarde,
con caminar cimbreante, mientras busco algo encontrado
hace miles de años, en el corazón. De vez en cuando, me despierto
golpeada levemente, tan apenas, en la frente o en el ala,
de montones de espíritus sorprendidos en vuelo divino

entre las cruces invisibles del aire a rebosar,
apenas resistiendo a la intensidad, a la devoción, al silencio y
más que nada, a la luz de final de agosto que está a punto
de madurar y vacila un poco, como si tuviera aún
algo de sentir, de pensar, de amar. Algo permanece

en el corazón de esta luz - luz de oro.
Se detiene algo preparado para elevarse siempre, hacia la cima,
y para dejarse expresado en la lengua omnipotente
de uno de los ángeles guardianes – el elegido entre los elegidos –
dedicado a las vidas de los elegidos,
sorprendidos por la misma brisa.

Chiliile pictate de Fra Angelico

N-aș fi bănuit vreodată ce era
la originea acelei aparente
întâmplări, dacă forța ori limita
de a vedea îngeri stranii pretutindeni
poate fi considerată așa ceva.
N-aș fi bănuit. Înaintam încet

Las celdas pintadas por Fra Angelico

No habría adivinado nunca qué
había originado aquel aparente
acontecimiento, si la fuerza o el límite
de ver extraños ángeles por doquier
pueden considerarse así.
No habría adivinado. Caminaba despacio

dintr-o chilie în alta, pluteam
între un zid și celălalt zid, pictate
laolaltă de acel – nelumesc era să zic –
mire al frumuseții, în eternitate

rămas cu numele Fra Angelico.
În aburul sfânt al respirației
chiliei lui, în care a locuit și Savonarola,
am înțeles în ce fel poți găsi
rădăcinile frumuseții și ale grației

în lucrurile, întâmplările, scenele
cele mai tragice dintre scenele,
întâmplările, lucrurile cele mai tragice.
E o seninătate peste tot în San Marco,
dusă de mână parcă de sirenele

acelui duh sfânt rămas din motive
neclare pe hotarul fragil dintre moarte
și viață. E o seninătate – aș fi spus –
copilăroasă, dacă n-aș fi existat și eu
printre îngerii negri ai frumuseții, departe.

de una celda a otra, flotaba
entre un muro y otro muro pintados
juntos por aquel – *no mundano* casi se me escapa –
novio de la belleza, en la eternidad

guardado con el nombre Fra Angelico.
En el vaho sagrado de la respiración
de su celda, también habitada por Savonarola,
comprendí de qué manera se pueden encontrar
las raíces de la belleza y de la gracia

en los acontecimientos, las cosas, las escenas
más trágicas de entre todas las escenas,
las cosas, los acontecimientos trágicos.
Hay una serenidad por todas partes en San Marco,
llevada de la mano casi por las sirenas

de aquel espíritu santo detenido por inciertas
razones en el confín frágil entre la muerte
y la vida. Hay una serenidad – habría dicho –
infantil, si no me hubiera hallado también
entre los ángeles negros de la belleza, a lo lejos.

Respirare în respirare

Axios?! Axios, vârf de aur
al acestei veri iremediabile,
vârf ajuns în ultima zi a lunii
august. Ochi în ochi, duh în duh,
trup în trup stai cu soarele-răsare
și-i mulțumești că ești viu, trăgând
cu ochiul la drumul de țară și prunii

înalți, tineri, din grădina de-alături.
Îi mulțumești soarelui că ești aici,
în nu se știe care dintre lumi. Îl fixezi
cu duhul, cu ochii din tâmple, coaste,
mâini și piept. Ceva cu totul nelămurit
aștepți să urce din trupul tău, din
trupul lui de foc, parcă spre amiezi

înclinat, deși e dimineața devreme.
Cerul e-ntors spre viață, spre moarte.

Respiración con respiración

¿Axios? Axios, cima de oro
para este irremediable verano,
cima alcanzada en el último día del mes
de agosto. Mirada con mirada, espíritu con espíritu,
cuerpo con cuerpo estás junto al sol naciente
y le das las gracias por estar vivo, mirar de reojo
el camino de tierra y los ciruelos

altos, jóvenes, del huerto vecino.
Agradeces al sol tu presencia aquí
en no se sabe cuál de los mundos. Lo detienes
con el espíritu, con los ojos de las sienes, las costillas,
las manos y el pecho. Algo del todo difuso
esperas que suba de tu cuerpo, de
su cuerpo de fuego que hacia los atardeceres

parece inclinarse, aunque sea mañana temprano.
El cielo se vuelve hacia la vida, hacia la muerte.

Cineva murmură în tine: rodul a o mie
de vieți ești, vieți ce se-adună de peste
tot, înfloresc din belșug în tot ce găsesc
curat, frumos și naiv, adunat în vârful
lor de lance: sufletul tău. Cine să știe,

de unde să știe?! Libertatea de a fi
cum ești – îți revine; te reculegi din
roiuri de miresme și faguri de suflete.
Totul e cât se poate de limpede: întârzii
respirare în respirare cu soarele-răsare.
El arde. Tu arzi. Totul se întâmplă
de milenii. El e viu. Tu învii.

Alguien susurra dentro de ti: el fruto a más de mil
vidas eres, vidas que se reúnen de todas partes,
florecen abundantemente en todo lo que encuentran
puro, bello e inocente, concentrado en la punta
sus lanzas: tu alma. ¿Quién puede saberlo?

¿De dónde saberlo? La libertad de ser
como eres – te concierne: te recoges de
enjambres de perfumes y panales de almas.
Todo está meridianamente claro: aguardas
respiración con respiración junto al sol naciente.
Él arde. Tú ardes. Todo ocurre
con milenios de antelación. Él está vivo. Tú renaces.

Traducere în limba spaniolă de **Angelica LAMBRU**

Aura Christi este poetă, romancieră, eseistă, publicistă și editoare născută la Chișinău la 12 ianuarie 1967. Distinsă cu numeroase premii literare, între care unele dintre cele mai prestigioase, Premiul Academiei Române pentru Poezie (1996), Premiul Autorul Anului, decernat de Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România (2007), „Omul Anului 2017”, medalia aniversară „Israel 70”, distincții acordate de Asociația Scriitorilor Israelieni de Limba Română și Centrul Cultural Israeliano-Român (2018), Premiul de excelență pentru poezie, decernat la Săptămâna Internațională de Artă Poetică Râul Miluo din China (2020) ș.a., Aura Christi este autor a peste 50 de cărți publicate în România și în străinătate. Poemele sale sunt traduse în peste 20 de limbi. Este redactor-șef al revistei *Contemporanul. Ideea europeană*, care apare sub egida Academiei Române. Membru al Uniunii Scriitorilor din România. Membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Tema recurentă a cărților sale este exilul geografic și încercarea de a-și găsi o patrie în poezie.

Angelica Lambru este scriitoare și traducătoare, licențiată în Filologie Română, la Facultatea de Litere din Universitatea București. Din 1992 locuiește în Spania. Este membru al Asociației Scriitorilor și Criticilor Literari din Valencia. Este autoarea primei antologii generaționale de poezie contemporană bilingvă, *El muro del silencio/ Zidul tăcerii,* (Madrid, 2007), dedicată Generației 80. A tradus în limba spaniolă opere din diverse genuri literare (proză, poezie, eseuri, teatru). Din 2015, colaborează cu Institutul Cultural Român din Madrid pentru predarea cursurilor de limbă, cultură și civilizație română, la Valencia. Dintre ultimele sale traduceri se numără volumul pentru copii *Extraterestrul care își dorea ca amintire o pijama* de Matei Vișniec, apărut la editura Ediciones Invasoras, în 2019, cu titlul *El extraterrestre que quería de recuerdo un pijama.* (Institutul Cultural Român de la Madrid: mailto:icrmadrid@icr.ro)

Mihaela MUDURE

La a Doua Venire

(Inspirat de tabloul *Compoziție* de Dan Brudașcu)

Să mergem, să mergem să-l întâmpinăm! Cu crengi de salcie și în cântări: Osana, osana, osana!

Sus, spre înalt, privește credinciosul. Mulțumescu-Ție, Doamne, mulțumesc. A venit.

Ea nu își crede ochilor. Oare e adevărat? Oare chiar a venit? Meritām noi asemenea minune? Flacăra ei pornește din inimă și merge spre înalt.

Nici lui nu îi vine să creadă. E înmărmurit. Rațiunea neagră îl înlănțuie de pământ. EL A VENIT. Din nou! Să mă mărturisesc…

E încruntat fariseul. Parcă i-ar fi tăiat cineva o mână. Intelectualul are nevoie de dovezi.

Osana! Osana! Osana!

Laokoon singur

(Inspirat de tabloul *Laokoon* de Titu Toncian)

Zeilor nu le plac muritorii ce cunosc adevărul. Calul trebuia ars în fața cetății. Anticul Laokoon era sigur de adevărul lui. Cei doi șerpi îl înlănțuie pe el și pe fiii lui. Trupurile-s bine conturate și legate în corzile reptile. Sculptorul antic era sigur de adevărurile lui.

Pictorul Toncian îl vede pe Laokoon singur. Fiii lui Laokoon sunt și ei însinguraţi. O trinitate unită de șerpii îndoielii cu care se luptă și de care vor să scape Laokoon și fiii lui. Contururile trupurilor nu mai sunt limpezi, Adevărul nu mai e ferm și răspicat. Laokoon luptă, se luptă…

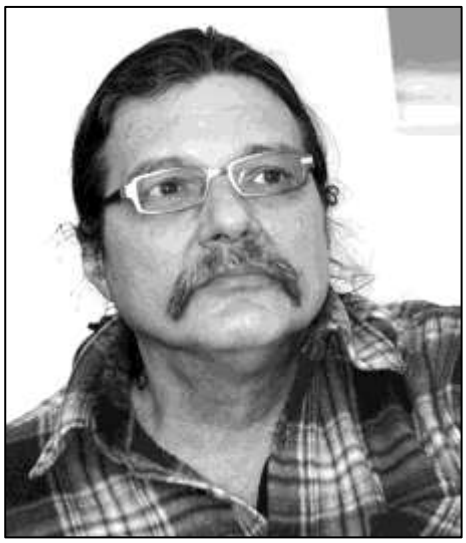

Valentin IACOB

Tirania rimei

Nu mă mai săturam de miracolele de pe Planeta Femeie, dar tot mă încerca un dor nescontat și chinuitor de Pământ. Tânjeam. Ce-mi făcuse Pământul, că nimic nu îmi făcuse, în afară de a mă lăsa să mă nasc pe spinarea lui?! Mă gândeam zi de zi la el, de parcă nu suportam să se învârtă fără mine, în jurul Soarelui. Și nici nu era momentul! Ar fi trebuit să mă bucur de planeta aceasta, năzdrăvană, pe care nimerisem.

Dar eu nu! Devenisem și irascibil. Și beam. Beam și hălăduiam serile, cu sămânță de scandal pe la periferia lui Nun. Cam prin dreptul sutienului și chiloților ei, cât o cometă de mari fiecare.

Dacă semeni scandal, îl găsești. Într-o seară, bănănăiam iar amețit, pe Planeta Femeie.

Nimerisem într-o cârciumă din cartierul Căprui, al ochilor ei uriași.

Cartierul era un florilegiu de pușcăriași ai planetei Nun – eliberați și acolo, consemnați. Sub ochii Planetei.

Proza Mișcării literare

Iar eu eram beat mort. Îmi mai trebuia digestivul: puțină bătaie. Fără să mai stau pe gânduri i-am troznit o stângă la întâmplare unui borfaș de la masa vecină.

Alegerea, cea mai proastă!... Borfașul era violator de meserie. Împăratul violatorilor. Spaima Planetei Femeie. Viola așa de perfect și de feroce încât până și victimelor le era greu să-nțeleagă ce li se întâmplase... Dacă fusese ceva!

Cam o treime din copiii planetei, toți apăruți pe lume prin nașteri inexplicabile, erau copiii lui.

„Sublimul Violator” i se spunea. Pentru că nu putuse fi dovedit niciodată. Lipsă de probe materiale. Un lanț nesfârșit de divorțuri bruște, lui i se datorau. Era numit și „Matricea planetei”.

Ghinionul meu! Toate contingentele de atunci din armata planetei și din poliție – erau copiii Sublimului. Fără excepție. „Violăței”, cum erau numiți. Iar violăței știau cine e (pe căi ocolite, chipurile... prin revelație) tatăl lor cel adevărat – Zeus Violator al Planetei.

Gurile rele spuneau că nici de Planeta Femeie însăși nu puteai fi sigur! Ce e drept, până acum Nun nu avusese vreun moștenitor din senin, nici binecunoscuta, terifianta revelație. „N-o declară” – spuneau alții.

Oricum, planeta era ținută sub pază draconică.

Un sfetnic propusese – spre liniștea deplină a părinților ei – zidirea planetei într-un castel inexpugnabil, castelul *Sans Souci*. Cu pereți radioactivi. Castelul fusese construit pentru olimpiadele orgiastice, ce se țineau cândva pe planetă. Interzise azi, de răul Sublimului Violator.

Dar generalii și coloneii s-au opus zidirii lui Nun în inexpugnabilul *Sans Souci*.

Asta pentru că în fața Sublimului nimic nu era de ajuns.

Singurul care a câștigat ceva din toate astea, am fost eu: scurt arestat și întemnițat de câțiva violăței.

*

La zăbrele m-am lămurit. Pe Planeta Femeie, poliția era sub comanda literaturii. Mergeau mână în mână.

Anchetele erau obligatoriu, poeme. La orice întrebare a comisarului – un vers – acuzatul trebuia să răspundă cu un alt vers. Rimând întrebării.

Versuri albe, la poliție nu se admiteau!

Nu rima răspunsul, ancheta se încheia. Și acuzatul era deferit justiției: articolul 13, alin. 1 din codul literar penal: „ofensă adusă autorității prin nerespectare de rimă".

Așadar, dacă la noi tirania rimei naște geniu, pe Planeta Femeie gratii naște!

Dacă treceai testul poetic al anchetei – test dur căci anchetatorii, aleși dintre poeții de viitor, îi întindeau arestatului, curse – versuri șchioape, rime rare – *iar pe planetă brutalitățile fizice erau necunoscute, ajungeau cele lirice!* – odată încheiată deci ancheta preliminară, canonul și teroarea poetică nu se terminau.

Urma declarația scrisă. Aici e aici! Declarația trebuia irefutabil să se încadreze într-un gen poetic și (cumva secundar) să respecte adevărul faptelor.

O declarație proastă atrăgea automat agravarea pedepsei prin efectul art. 13, alin 2, cod literar penal: „încercare de inducere în eroare a organelor de anchetă prin declarații lipsite de talent".

Urmând riguros acest tipic, închisorile Planetei Femeie s-au umplut ochi.

Ba, înainte de aterizarea mea acolo – tot poporul, inclusiv armata – erau în temniță! Și faimosul articol 13 era intangibil.

Pentru a se corecta această stare păgubitoare, s-au înființa *Barourile de avocați literari*. Acum lucrurile stăteau bine: avocatul putea poetiza la poliție, în numele inculpatului.

Valentin Iacob s-a născut pe 12 octombrie 1955 în București. Este scriitor și jurnalist. În 1979 a absolvit Facultatea de Matematică a Universității din București, secția Informatică, cu o licență în Inteligență Artificială. Până în 1993 a fost informatician și profesor de matematică. Din 1992 este redactor la revista *Formula AS*. Debut literar după 1989. A publicat mai multe cărți de poezie și proză și este inclus în mai multe antologii literare, activitatea fiindu-i răsplătită cu mai multe premii.

*

Da', dar eu eram cetățean străin, și conform legii nu aveam dreptul la avocat literar. Anchetatorii, toți violăței, erau porniți să mă termine.

Totuși, am trecut de poemul-interogatoriu! Mai rămânea greul: declarația scrisă. Aici am avut iar noroc. În celula mea era închis și un artist. Un poet faimos, și dezertor. Voiseră să îl transfere de la regimentul lui de poezie în cel de poliție, la Moravuri. Or, poetul nu era dispus să stea o viață întreagă cu curvele.

A doua mea șansă a fost și mai mare: poetul nu era violățel. Și m-a ajutat.

M-a învățat cum se scriu baladele penale.

Acum, știam că voi scăpa. Cf. art. 13, alin. 3 al codului penal literar numit: „Inculpatul talentat nu e niciodată vinovat".

*

În timpul procesului, nu mi-am putut desprinde ochii de la imaginea Justiției. Era un basorelief în bazalt așezat deasupra capetelor judecătorilor. Avea nasul și urechile acoperite. Și-un șomoiog (de bazalt) pe gât.

Justiția, așadar, era surdă, mută și fără miros.

Oriunde în Univers, Justiției îi lipsește câte ceva!

(Fragment din romanul *PLANETA FEMEIE. Povestirile planetei NUN și alte hiperspații,* cu o prefață de Ioan Holban, în pregătire la Editura Tracus Arte.)

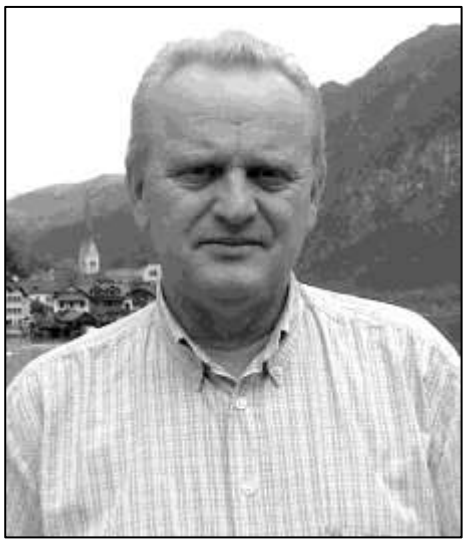

Leon-Iosif GRAPINI

Invitație la nuntă

Dacă nu ați luat parte la o nuntă la sat, vă invit să o faceți acum, nu refuzați invitația, nici nu știți ce pierdeți. Să mergem, așadar, într-un sat nici mic, nici mare, într-o zi obișnuită de sâmbătă, dar ce zic eu, obișnuită nu-i, că-i mare petrecere în localitate, se căsătoresc cei mai frumoși tineri de prin părțile locului, se leagă între ei și alții, mai puțin frumoși, ba chiar deloc, însă la nunta aceasta am fost chemați. La nuntă nu se duc numai cei invitați, se duc mai toți sătenii, cu mic, cu mare, copii, flăcăi și fete, bărbați și neveste, moșnegi și babe, chiar și unele dobitoace, cai, îndeosebi, nu vin de capul lor, îi aduc colăcarii, flăcăii care însoțesc călare alaiul nunții, armăsari împodobiți și gătiți de nu te saturi privindu-i, câinii, de regulă, încheie falnicul cortegiu, lătrând la muzicanți și la zgâmboii care aruncă în ei cu pietre, și se postează în preajma sălii de ospăț, poate pică ceva, un os ori o prăjitură scăpată pe jos. De ce vine atâta lume, ne întrebăm, iată de ce, fără copii nici un eveniment nu se poate derula, de sat vorbesc, în vremea asta nu au telefoane mobile, internet, televizor și câte altele, se distrează cum pot, trag cu ochiul sub poala făcută clopot a druștelor prinse în horă, lălăiesc și chiuie odată cu feciorii care cântă și țipuresc, se zbenguie de-a lungul alaiului, animându-l, mai târziu, cei mai îndrăzneți stau pe la ferestre să prindă o felie de cozonac ori un pahar cu suc, n-are cine să-i oprească acasă, căci și părinții se află acolo, bărbații care nu sunt de-ai nunții se duc să nu strice bunul obicei, stau pe marginea drumului și, când trece coloana de nuntași, primesc câte o sticlă de vinars, nu de cupă, cu alte cuvinte de-un litru, ci de fele, adică o jumătate, o sticlă de cupă primesc doar cei din suită, flăcăii și fetele, colăcarii și druștele, când mirii sunt la cununie în biserică, se încing la horă în drum, de nu mai ai loc să treci, mai sunt și indiferenți la fericitul eveniment ori întârziați la muncă, dacă vin cu carul cu lemne sau cu fân, n-au decât să aștepte să se gate jocul, pun o mână de iarbă uscată sub botul cailor, primesc felea de țuică fiartă și se omenesc, scăldându-și ochii și lăfăindu-și urechile în mulțime, vin femei măritate ca să stea pe margine una lângă alta, prinse de toartă, și să-și urmărească progenitura, cu cine joacă, sărăntoaca aia ce caută în brațele lui, cu ăla și-a găsit să joace, îi arată ea acasă, nu mai pupă horă cât trăiește, fără babe nunta nu-i nuntă, tot prinse de braț și tot pe margine, au prilejul să-și arate priceperea în arta bârfei, dacă artă o fi, ce ți-am spus, ai văzut, știam eu, zi că n-am avut dreptate și câte și mai câte, spre deosebire de neveste, ele poartă mai toate o năfrămuță în mână, sunt mai sensibile și impresionabile, bătrânețea te înmoaie, își mai șterg o lacrimă când își văd nepoata cu cine dansează, Doamne-ajută să o ia, ori când ginerele, după ce a golit sticla, începe a hori, soacră, soacră, poamă acră, voinicii și codanele nu lipsesc, am văzut din ce motive, horesc și joacă, moșnegii vin mai mult ca să nu stea acasă, își dezmorțesc încheieturile și își scaldă ochii ca și copiii, nu toți, numai cei care au dat în mintea acestora din urmă.

Nunta nu începe în fața bisericii, nu începe nici măcar în dimineața zilei când druștele gătesc mireasa, iar colăcarii strigă la

casa mirelui, adică spun strigături, ci cu mult înainte, odată cu strigările în biserică, să explic, să nu rămânem cu impresia că aici toată lumea strigă, strigările în biserică sunt înștiințările preotului, adică vestirile, trei duminici la rând, după slujbă le face cunoscut credincioșilor cine cu cine s-a logodit și când vor fi cununia și ospățul, se cheamă strigări din cine știe ce motiv, căci popa de azi glăsuiește calm, așezat, poate cel care păstorea când s-a întemeiat obiceiul să fi vorbit de felul său mai răstit, am putea afirma că nunta începe chiar și înainte de vestirile din lăcașul de cult, odată cu pețitul fetei, când părinții băiatului o cer pe fată de noră, dăruindu-i o năframă ca semn al prețuirii lor, al cărei simbol îl vom descoperi mai târziu, asta numai dacă nu le-a fost respinsă cererea, se mai întâmplă, doar nu vor cumpăra o basma scumpă, care are preț cât o vacă, ori de câte ori netotul de fecior nu știe câte prune are în traistă, dacă nu era sigur pe vorba drăguței sau dacă știa că drăguța are alt drăguț, trebuia să le spună, să nu-i poarte pe drumuri și să-i facă de rușine, nu e cazul în această poveste, părinții pețitei s-au bucurat să-și mărite fata cu așa voinic, voinic ca voinic, dar are și moșie de nici nu știe câtă are.

Odată hotărâtă ziua nunții, începe forfota, socrii au multe de împlinit, aleargă în stânga și în dreapta, mai mult în stânga, că acolo e cazanul de țuică, uneori nu aleargă, mai ales dimineața, după o noapte de păzit cazanul și de gustat tăria, merg agale, împleticindu-se, și pe drum, și pe cărări, mai exact pe două cărări, soacrele sunt și ele prinse în alergătură, împreună cu soții bat drumurile satului în lung și-n lat, intră din casă în casă și invită gospodarii la eveniment, soacra-mică, dacă a fost nepăsătoare sau leneșă, caută femei pricepute la țesut covoare și traiste, cadouri pentru nași, cadouri scumpe, soacra-mare are cheltuială mai mică, a scăpat basma curată odată cu basmaua de la pețit. Lucrurile se precipită cu două, trei zile înaintea ospățului, când se prepară bucatele, se taie găini, se întind turtele de aluat, se taie în tăiței, nici bărbații nu pierd vremea, se fac turtă în timp ce fierb spirtul ori țuica de prune cu secărea, se gătesc aperitivele, fripturile, prăjiturile, cozonacii și multe altele, mireasa stă, zicala că stai ca o mireasă, adică degeaba, e greșită, iată de ce, ea stă și coase cămașa mirelui, ia și catrințele sale, pe ascuns le coase, ca să nu-i fure nimeni modelul cusăturii, Doamne ferește să audă de pe marginea drumului o nevastă spunând și eu am pânzături așa, nu-i mai ticnește de măritat, cea nepricepută în arta cusutului nici ea nu stă, ia drumul cu mamă-sa spre lucrătoarele care din asta trăiesc, femeile sunt legate prin jurământ să nu arate nimănui lucrul lor. Să nu ne închipuim că lipsesc clipele de răgaz și relaxare, candidatul la însurătoare se întâlnește cu prietenii, colăcari la nuntă, doisprezece la număr, pregătesc steagurile, niște bețe lungi și groase, le împodobesc cu flori prinse în cunună, cu clopoței și cu o basma de mătase cu ciucuri, astfel, podoabele se văd și se aud, toată lumea va fi câștigată, și cei dați în orbul găinii, și cei fuduli de urechi, nu lucrează doar la steaguri, se și distrează, beau și cântă, mirele de azi și colăcarii lui cântă melodii de joc și voie bună, alți miri doinesc cu jale, cu gândul supărat la mireasa dorită numai de părinți și cu dorul la drăguța lui, activitatea cea mai plăcută e umplerea sticlelor cu vinars, țuica fiartă cu zahăr și secărea, o noapte ține munca aceasta obositoare, dimineața, obosiți, somnoroși și șumeniți, varsă din cană mai mult pe lângă pâlnie, adică pe lângă tolcer, ca să priceapă și bătrânii veniți la ajutor și la prădat, de vină e bătrânețea, bună scuză. Și tânăra logodită petrece cu druștele, împletesc cununa ei și cununile lor, cele ale druștelor sunt toate la fel, să nu se supere vreuna și să o facă de minune la lume nevenind la nuntă, tot douăsprezece trebuie să fie și ele, altfel e semn rău, să nu credeți că de-a lungul drumului nu le numără nimeni, au grijă să verifice babele, iată încă un temei al prezenței lor la sărbătoare, viitoarea noră și fetele cântă și se cântă, cântă că măritișul e o bucurie, când este, se cântă că se despart, ele de mireasă, mireasa de ele, însă și de părinți, din acest motiv viitoarea nevastă varsă mai multe lacrimi, nu că nu i-ar fi drag viitorul bărbat, cum să nu-i fie, e frumos și înalt ca bradul, în paranteză spun, sunt și alți miri înalți ca bradul, dar când bradul era puiet, nu-i vorbă, și ea este pe măsura lui, frumoasă și la chip, și la trup, cu bujori în obrăjori, înaltă și subțire, ca trasă printr-un inel, sunt și altele în sat ca trase, însă printr-un cerc de butoi. Se întâlnesc și părinții, la casa miresei, pun nunta la cale, vorbesc de zestre, câte fânețe și arături dă unul, câte dobitoace oferă altul, soacra-mare nu-și poate stăpâni curiozitatea și lăcomia, tot așa cum

soacra-mică nu-și poate înfrâna lăudăroșenia și măreția, gând la gând cu bucurie, deschid lada de zestre și se minunează de câte cusături și țesături sunt înghesuite în ea, cam pe când termină ele de așezat podoabele înapoi și de împărțit amabilități, termină și bărbații de împărțit pământurile și animalele. O întâlnire a tuturor se consumă în duminica de dinaintea nunții, mireasa, însoțită de părinți, se duce în vizită la viitorul soț, mai degrabă la soacra-mare, pe ea trebuie s-o cunoască, să vadă ce fel de soacră va avea, cea din povestea noastră pare a fi o soacră poamă dulce, această impresie lasă, tânăra nevastă va fi noră, e o cutumă, cine pleacă ginere ori e un molâu, ori sărac, dacă mirii sunt singuri la părinți, se respectă cutuma, nora va locui cu socrii-mari.

Azi, nunta începe la casa tinerilor, fiecare cu nașii și cu nuntașii săi, colăcarii, la mire, druștele, la mireasă, cu toții se petrec până când vor părăsi locul pentru a-și da întâlnire acolo unde li se încrucișează drumurile, primul care pornește de acasă cu alaiul său e de obicei mirele, din dragoste și din politețe, nu o lasă pe iubită să aștepte prea mult în drum, dacă e iarnă se poate îmbolnăvi de frig, consecințele sunt dramatice și pentru el, cine-i răcit nu are chef de nimic, nici chiar în prima noapte de după nuntă, dacă e vară o bate soarele în cap, cununa e de frumusețe, nu de protecție, urmările sunt aceleași, dacă e oricare alt anotimp o poate pierde, nătângă cum o știe, nu-i trebuie mult și face cale întoarsă, când politețea și dragostea lipsesc, pleacă el primul dintr-un singur considerent, locuiește mai departe decât ea față de locul de întâlnire, sau pornește mireasa, mai ales dacă a fost voită numai de socri, răzgândirea e în firea omului. Nu pornesc fără muzică, un ceteraș și acordeonistul întreține atmosfera în suita mirelui, cei din suita miresei nu au decât să se mulțumească doar cu o ceteră, mai e o gordună în taraf, nu i-am zis contrabas, întrucât mulți săteni nu cunosc cuvântul, mă, oare a sosit și contrabasul, ți-aș răspunde de-aș ști cine-i, însă gorduna va fi numai în sala de ospăț, e greu de-o dus și, totodată, de tras cu arcușul peste coarde, ba are și registrul cel mai grav din familia viorii, mai mult sperie decât înveselește, în cazul de față ar mai fi un motiv, gordunașul e mic, abia ajunge cu mâna stângă să țină instrumentul cât de cât în picioare, din această cauză va cânta toată noaptea urcat pe un scaun, a fost plătit și taragotistul din sat, dar, lucrul dracului, ieri și-a rupt mâna stângă, nu-i pare rău de mână, ci de banii pe care trebuie să-i înapoieze. Momentul întâlnirii celor doi este cel mai așteptat, chiar dacă se petrece în mijlocul satului, între biserică și sfatul popular, ori la prima răspântie de drumuri, acolo vor fi de față toți cei amintiți la începutul povestirii, fiecare așteaptă cu un interes anume, copiii și tinerii să-i vadă pupându-se, batăr că și ceilalți sunt curioși, nevestele și babele să afle cine va face primul pas către celălalt, acela se va supune celuilalt cât timp vor trăi laolaltă, când sosește mirele sau mireasa, după caz, nu se duce direct la persoana aflată în așteptare, se oprește la câțiva pași în fața ei, stau amândoi așa preț de câteva clipe, pot fi și minute în șir dacă sunt încăpățânați, și se urmăresc unul pe altul, și unul, și altul cu gândul de a nu ceda în fața ispitei, altfel va ceda toată viața, într-un final unul va păși primul, altfel trebuie să plece cu toții de unde au venit. Când iubirea e mare, nimic din toate acestea nu se întâmplă, tinerii care își unesc astăzi viețile se întâlnesc în centrul satului, venind cu alaiurile din părți opuse, nu se vor opri, se vor apropia firesc unul de altul, se vor lua în brațe și se vor săruta cu patimă, ea va scoate basmaua primită în dar, o va despături, o va lua de un colț și-i va întinde lui colțul opus, basmaua le va lega destinele, iată de ce este neprețuită. Un hop mai au de trecut, în fața altarului se găsește așternută pe dușumea o bucată de pânză albă, pe care vor sta mirii, cine calcă primul pe ea va fi stăpânul casei, ei vor păși deodată, dovedind, dacă mai era necesar, că iubirea îi va însoți toată viața. Gândindu-ne la cei îndărătnici, dominați de dorința de a nu ceda, să nu ni-i închipuim, totuși, că lasă năframa de izbelișteși o iau la goană, fiecare pe cont propriu, făcându-și loc prin mulțime ca să ajungă înaintea celuilalt la ștergură, dacă ne imaginăm scena, ar arăta cam așa, ea, fiind mai sportivă ori mai ambițioasă, ajunge prima, o vedem întorcând victorioasă capul în spate, apoi, contrariată că nu-l vede, iese întrebătoare din casa Domnului și-l zărește așteptând-o satisfăcut pe treptele sfatului popular, graba strică treaba, de grija ștergurii a uitat că oficierea cununiei religioase e în urma căsătoriei civile.

După semnarea hârtiilor în sfatul popular, are loc ceremonia religioasă, în biserică intră

tânăra pereche, nașii, tarostea nașilor, spre înțelegere însoțitorii acestora, soț și soție, care poartă până la biserică ea, colacul, pe brațe, el, lumânările, pe umăr, căci sunt lungi cât o coadă de lopată, mai intră în sfântul locaș părinții, câteva femei și babe mai evlavioase, dar și niște copilași pofticioși, după ce mirii și nașii vor mușca din pișcotul înmuiat în paharul cu miere, partea rămasă, mai lungă, e dăruită de preot unui copil, cu sau fără miere, după cum a rămas în urma mușcăturii, mierea simbolizează dulceața vieții conjugale, numai că preotul nu se folosește de toată mierea din pahar, e bună și pentru el, poate compensează amărăciunea căsniciei lui, poate le dă de înțeles tinerilor cununați că e dulce căsnicia doar la început, așa s-ar explica de ce nu se mănâncă întregul pișcot înmuiat în lichidul vâscos, dulce și aromat, sfinția sa și cei pățiți pot confirma.

Îi abandonăm în fața sfântului altar și la joc și alergăm la sala de ospăț, să vedem dacă mai prindem loc, că aici așa e obiceiul, nu e cu locuri rezervate, dacă ar fi, s-ar isca certuri violente, posibil și păruieli, o poziție bună, de unde pot fi văzuți mirii, nuntașii și mai cu seamă dansatorii, merită și o păruială, fiecare intră și se așază la care masă poftește, rezervată este doar masa mirilor și a nașilor, așezată cu fața la nuntași, rugăm pe cineva neinteresat de momentul de afară să ne păzească locul și dăm fuga să nu scăpăm sosirea nuntașilor, practic a tinerilor cununați și a nașilor, sosiții sunt întâmpinați de socăciță, bucătăreasa-șefă, ca să se înțeleagă, și de un gospodar al satului care se dă drept stăpânul sălii, aceștia le oferă tinerilor un pahar de vinars și aruncă boabe de grâu peste tineri, ca să fie bogați cât trăiesc.

Multe se vor petrece în această noapte și multe divagații se pot face, reținmomentele importante, furtul miresei, jocul miresei în bani, strigarea la găină și făgăduitul. Ordinea exactă o stabilesc tinerii colăcari hotărâți să fure mireasa, dar și mirele decis s-o păzească, știe că îi va fi înapoiată, însă e un joc pe care vrea să-l câștige, altfel, câștigul lui pe un an de zile trebuie să-l dea hoților drept răscumpărare, sunt mirese și mirese, miri și miri, una, măritată nu din voia ei, ar prefera să nu o mai aducă hoțul înapoi, alta, după ce hoții și-au primit răsplata, zice, politicoasă, mulțumesc pentru că m-ați furat, unul, zgârie-brânză, nu e de acord cu prețul cerut, n-are decât să stea afară în frig, așa-i trebuie dacă s-a lăsat răpită, până la urmă cedează, o fi unul care a ratat șansa de a păși primul pe ștergură, altul, darnic, dar gelos, când sesizează dispariția, lasă mâncare și băutură, lasă nași și nuntași și aleargă de bezmetic prin toate locurile unde ar putea fi obligată, sau nu, să stea pitită, ferească Dumnezeu de alte obligații, ultimul gând aparține gelosului. A venit timpul să urmărim jocul miresei, unul bate cu o monedă într-o farfurie, iar petrecăreții, pe rând, pun în vas o sumă oarecare, după rang, puteri și interes, o dansează, când moneda își încetează zgomotul, dansatorul e liber, să vină altul dacă mireasa nu s-a săturat de joc sau de bani, căci suma adunată e numai a ei în cazul în care nu s-a măritat cu zgârie-brânză pomenit anterior, când moneda tace, tac și muzicanții, grea meserie au, de azi-dimineață, de la casa mirilor, până acum și până în zori, de nu cumva și mai târziu, își arată talentul la instrumente, abia când este servită friptura au o pauză lungă, scurtă numai pentru un ceteraș care va însoți starostele și mirii la adunarea banilor, adică la făgăduit, începe de la nași, aceștia se întrec pe ei cu dărnicia, doar îi vor primi înapoi când vor avea și ei nuntă cu copiii lor, starostele ia teancul de bancnote, le numără în fața însurățeilor cu voce puternică, să fie auzit de întreaga asistență, una, două, trei și așa mai departe și le aruncă într-o găleată purtată peste mână, nu e nicio exagerare, chiar se adună banii într-o găleată, numită în sat vidără, soacra-mare notează numele persoanei și suma într-un caiet, ceterașul trage cu arcușul peste corzi, mirii mulțumesc cu voce tare și cu lacrimi în ochi din cauza fumului de la lumânările aprinse, purtate în mână, lumea trează aplaudă și strigă să trăiască, cel cu buzunarele golite ia loc, se ridică următorul, dar ne oprim, când făgăduitul se va termina, dacă e nuntă mare, și aceasta este, mulți vor fi în pat, la somn. M-am luat după ceterașul dus la făgăduit și am sărit peste strigatul la găină, socăcița vine la nași cu o găină jumulită și fiartă, prinsă pe un colac, și-i fălește prin versuri strigate, în speranța că-i va motiva să făgăduiască mult, dar mai ales că bancnota scoasă din buzunar și prinsă în ciocul orătaniei va fi una mare, valoroasă, ia din cioc răsplata pentru talentul său liric și, contrar oricărei sensibilități poetice, rupe capul găinii și-l dă nașului, odată cu pasărea bună de mâncat și cu colacul.

În tot acest timp, lumea mănâncă, bea și joacă, ordinea e stabilită de fiecare în parte, în funcție de vârstă și de pofte, la un moment dat e un vacarm de nedescris, să-l descriem, totuși, instrumentiștii, simțind că mulți nu rezistă la zdrăngăneală și o iau spre casă, trag de instrumente de mai că rup coardele și clapele, solista de muzică populară mai mult zbiară decât cântă, cumva trebuie să se facă auzită, o concurează de la distanță doi feciori tomnatici, cu capul pe masă, supărați pe lume și pe viață, obosiți și chercheliți de te întrebi de unde mai au glas să horească, urlând mai mult, repetând același vers la nesfârșit, unul cântă, cine-o dat cu cuțâtu`, celălalt, nemulțumit să audă aceeași cântare, schimbă versul, cu cuțâtu` cine-o dat, n-are cine să-i audă, nu se aud nici măcar ei, colăcarii chiuie și țipuresc în timp ce învârt druștele de le sar cununile din cap, câte una sare cu totul din brațele slăbite de efort și de alcool ale flăcăului și ajunge pe spinarea unuia care doarme întins pe trei scaune, și druștele chiuie, doar și ele au gură, ba fac gură și mai mare, se antrenează pentru viața conjugală, nu toți colăcarii țipuresc, alții încă își mai caută caii împodobiți și dispăruți cine știe pe unde, dacă nu ajung cu ei acasă, îi omoară tatăl sau vecinul de la care au împrumutat dobitocul, mă, dobitocule, nu ai fost în stare să stăpânești un cal, ce te vei face cu nevasta când vei fi însurat, alți nuntași stau blazați, cu privirea în gol, cu capul în palme și cu coatele pe tăblia mesei sau prin ce vas se nimerește, poți crede că admiră jucătorii, căci spre ei se uită, par pierduți și surzi, îi scoate din blazare câte-o sticlă ori un pahar care, schimbându-și traiectoria, îi lovește în cap, rămân cu capul spart, dar scapă de blazare și își recapătă auzul, lasă jocul și se întorc cu fața spre bătălie, e mult mai atractivă decât dansul, trăgătorii, baricadați după două șiruri de mese așezate față-n față, nu doar țintesc și trag cu sticle și pahare, nimerind sau nu adversarul, ci și urlă, să-și dea curaj și să impresioneze, așa, ca la război, oricum, pe socrul-mare nu-l impresionează, acesta doarme dus pe lăzile pline de sticle cu țuică de cazan, santinela a căzut la datorie, mirele are o față de parcă ar regreta că s-a însurat, nu ăsta e motivul, știm că o iubește, se gândește la luna de miere care începe chiar de mâine cu trasul la coasă pe fâneața de pe deal, mireasa așteaptă să-i fie luată cununa de pe cap și să fie îmbrobodită cu năframa, simbol al legăturii eterne și al desprinderii de fetie, dar simbolul trebuie să mai aștepte, druștele fie joacă, fie au dat o fugă să bage fân în iesle la vacă, toți ai casei sunt la chef, făcându-se ziuă, vaca are chef și dor de iarbă, cineva trebuie să-i facă hatârul, afară stau mai mult tinerii care nu încap în sală să-și împartă pumni și picioare, se încaieră și se răfuiesc la loc deschis, nimic nu-i oprește, poate numai nechezatul bucuros al cailor întorși de pe coclauri, întorși ei, nu și colăcarii porniți pe urmele lor, nașul cel mare privește fix în tavan, sigur se gândește că o ia pe coajă acasă că a exagerat cu bancnota la găină și cu privirile la socăciță, numai soacra-mare, păzind găleata cu bani, e voioasă și sprintenă, de mâine are noră în casă, va fi boierie pentru ea. În sfârșit se întorc druștele de la vaci, sunt toate, mai puțin a douăsprezecea, încă nu-și găsește cununa pe sub mese, e bine și fără ea, mireasa se așază pe un scaun, are de unde alege, cele mai multe scaune sunt goale, druștele îi dau cununa jos, îi împletesc părul la spate și îi pun basmaua pe cap, de-acum e tânără nevastă și noră tot tânără. Zorile s-au ivit de mult, e vremea de mers acasă.

Vă întreb, vă pare rău că ați venit la nuntă, cum nu vă știu răspunsul, nu-mi rămâne decât să vă mulțumesc pentru că mi-ați acceptat invitația.

Maria MATEAN

Trupuri fără suflare

Se joacă peste trupuri fără suflare...
Durere, nasturi și lacrimi.
Te lasă să privești sfârșitul
Pentru că oricum nu vei fi pregătit
Să îl simți vreodată.
Dar vei zbura, iubi, trăi
Și vei simți simulări de nesuflare.
Te vei frânge în două pentru oameni,
Le vei da fiecare globulă roșie
Numai ca ei să fie bine,
Iar, după ce vei simți ultima expirare,
Vei afla liniștea pe care ai plantat-o
În fiecare tren, carte, om și cântec.

Dogme

Tăcere în dogmele noastre,
În cer mai găsești un tratat,
Căci poezia ți-e redusă la tăcere
De un ultim fir ascuns, de praf.
Se umple un cufăr cu rugina
Unui soare demult aruncat,
Către univers, între tine și aer,
Copil de lumină invitat.
Se scrie-n covoare de vorbe
Cu fire de zâmbete triste,
Ipozitate de infern cu limitarea
Unei lumi realist-umaniste.
Se scrie-n fragmente de inimi
Mozaic din sufletele noastre,
Ne împacă doar farul albastru
Ce lucește în lume pe ape.
Mai lasă o lumină deschisă
Pe cerul înecat cu nori,
Pe calea ce o voi străbate
Pentru a fi înapoi amândoi.
Mai lasă-mi tăcerea-ntr-o foaie
Să fac un portret peste alb
Cu colecții de vise și miere
Peste lumea ce apune în dalb.

Inimi de frunze

În inimi de frunze
Mai tremură o teamă
Că te voi dezamagi
Că voi fi stihia de lângă tine, copac frumos...
În suflete dezgolite de moarte
Mai bate o inimă de-alamă,
Amestecând sentimentele unei ierni reci.
Mai tremur nevrotic în lacrimi cărămizii,
Sperând că totuși voi găsi iertarea
În tipare de vene ce
îmi hrănesc
existența.
A decedat ultima
speranță, doliu...
Resuscitarea unui cântec sau a unui felinar
Adormit pe o stradă târzie către univers
Nu o mai poate trezi la ficțiune...
Pustiu ești darul meu dintâi.
Pustiu, lipsit de viață!
Din seva unui copac fraged, ți-aș dărui
Măcar o ultimă suflare.

Literatura tinerilor

Maria Matean s-a născut în 5 iunie 2002 la Bistrița. Este elevă în clasa a XII-a, la Colegiul Tehnic INFOEL, și membră a cercurilor de creație literară și pictură de la Palatul Copiilor Bistrița.

A participat la festivaluri naționale de muzică folk, precum Bistrița Folk, Mediaș – Cetate Seculară, Colibița Folk Fest, „Ziua de Mâine", obținând mai multe premii. De Ziua Culturii Române, în 15 ianuarie a.c., și-a lansat, pe canalul ei de YouTube, o nouă compoziție muzicală proprie, pe versurile poemului *Când amintirile* de Mihai Eminescu. A susținut, în Cenaclul George Coșbuc, Bistrița, mai multe recitaluri muzicale, la chitară și vocal, pe linii melodice și versuri proprii.

Dintre performanțele literare, amintim: Premiul I, pentru eseu, la Concursul Județean Slove, Bistrița, 2019; Premiul I, pentru poezie, la Concursul Național „Amândoi în aburul pâinii", Tg. Mureș, 2020 și 2021. La Festivalul Internațional „Vox Napocensis", Cluj-Napoca, ediția a XIX-a, 2020, a primit Premiul pentru poezie „Theohar Mihadaș". A fost publicată în antologia *Plantația de cuvinte*, Editura Ecou Transivan, Cluj-Napoca, 2020.

Harta grăunțelor de rouă

Focalizare internă către răspunsuri,
Copacii aruncă frunze și zăpadă
Și-mi ascund calea către ludic.
Rouă înghețată se sparge sub greutatea
Unei copilării pierdute
Într-o arie a gândirii adunată,
De la rădăcina unui cuvânt: hartă.
Depozit de poezii se recită
Singure pe valea unei amintiri,
Ochii pătrunzători frământă
Lacrimile unui copil rătăcit.
Bas de consoane lovit de un paragraf,
Respins de un examen al melodicității,
Într-o oază de portocale și lămâi.

Spirală

Se împletesc două suflări.
O inspirație roșie, în curaj,
O expirație albă, de ușurare
Ale unui bătrân care traversează strada,
Într-o șoaptă amară de amintiri.
Nasturi de lacrimi clădesc riduri
Apoi leagă cele două suflări într-o fundă.
Dureri reumatice de primăvară
Leagă o naștere de finalul inevitabil.
Fire bicolore se termină în pixeli,
Se preling peste zăpadă și dizolvă asfaltul.
Viață întregită de două firi, două inimi
Care se înconjoară una pe alta,
Sentimente care se disting
Doar în contrast
Cu zăpada albă a mărțișorului.

Kallos isihia V

Marjă de expunere sentimentală

Alexandra MÂNZAT

Oameni singuri căutând iubire sau fugind de ea.

Bărbați care nu-și asumă orgoliul sau care uită că-l au.

Părinți care știu prea puține lucruri despre copiii lor sau care nu are trebui să fie părinți.

Veșnica dilemă când luăm decizii: amândoi sau doar eu?

Abuzul de substanțe, putere și de bunătate.

Mame cu și fără copii.

Greșelile ce ne aduc pe drum înspre vârful muntelui.

*

Delicatele frumuseți ale vieții de Cheryl Strayed nu este doar o antologie de scrisori trimise și primite de Cheryl Strayed, zisă și Sugar, ci o confesiune extrem de personală a autoarei, mărturisită prin vocile mai multor oameni ale căror probleme prind amploarea în cuvintele ei. *Delicatele frumuseți ale vieții* sau *Sfaturi despre dragoste și viață de la „Dragă Sugar”* (Ed. Humanitas, 2020, traducere – Ioana Raluca Flangea) este fără doar și poate cea mai cuprinzătoare introducere a cititorului în tainele problemelor despre care nu știam că îi preocupă pe oamenii de pretutindeni.

Cinismul și personalitatea foarte directă sunt doar două nuanțe ale vocii ei creatoare care a cucerit comunitatea de cititori ale cărei sinceități și entuziasm au dus la publicarea acestei cărți. „Delicatele frumuseți ale vieții” a fost la început o comunitate online unde oamenii își povesteau problemele, iar cineva le răspundea, oferindu-le cele mai cuprinzătoare sfaturi posibile. Mrejele scrisului ei se infiltrează într-un sentiment sufocant de vină și de frică, deși cuvintele ei nu sunt decât o exteriorizare a grijii ei față de cei din jur.

Alexandra Andreea MÂNZAT s-a născut în 6 septembrie 2002 la Bistrița. Este elevă în clasa a XII-a la Colegiul Național Liviu Rebreanu, Bistrița, și membră a cercului literar de la Palatul Copiilor Bistrița. A obținut Premiul I la Concursul Național de Proză, secțiunea elevi, la „Saloanele Liviu Rebreanu”, 2019. A debutat cu critică literară în Revista *Mișcarea literară* și a publicat în ziarul *Răsunetul*, la rubrica de Cultură, ca și în antologia *Amplificator*, Editura Charmides, 2020 etc. A participat și la Tabăra de creație „Lucian Blaga”, Arcalia, 2019, organizată de Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud. A citit de asemenea în Cenaclul George Coșbuc, Bistrița.

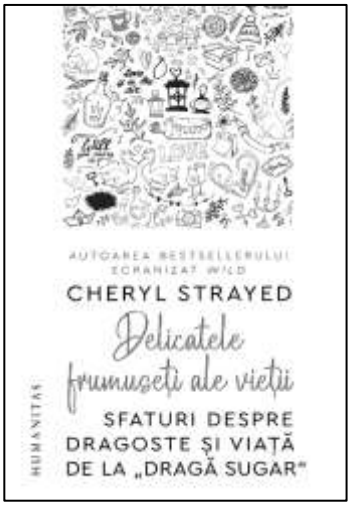

Între a fi singur și a cere ajutor, autoarea se refugiază în durerea celorlalți și-și ocupă nopțile preocupându-se cu variante de răspuns la problemele celorlalți și contemplându-și inabilitatea de a fi suficient de empatică cu ei. Poveștile pe care le spune celor aflați în dificultate creionează fără doar și poate o experiență de viață foarte variată.

Când am citit prima dată un fragment scris de ea, am știut de la bun început că mă va înnebuni doar lecturând-o. Chiar și într-o mică măsură m-am regăsit în fiecare întâmplare istorisită în paginile cărții. M-am confruntat la rândul meu cu problemele celor ce își căutau alinare în cuvintele lui Cheryl Strayed și am încercat să găsesc un fel de a-i susține moral deși nici măcar unul dintre ei nu apare în carte decât sub un pseudonim.

Tinerețea și bătrânețea se împletesc armonios în scrisorile lui Sugar și sunt complementare la un alt nivel întâlnit până la vârsta de 18 ani. Dovada extremă a suferințelor care au dus treptat la portretizarea unei Sugar stăpână pe sine determină o schimbare în viața multora care cred în sfaturile ei și care o citesc.

Orele târzii petrecute pentru a termina cartea sigur au avut un efect pozitiv asupra mea. Dimineața abia dacă simțeam oboseala, deși rareori adormeam înainte de miezul nopții, iar orele în care nu aveam mare lucru de făcut treceau în neștire. Și toate astea datorită lui Cheryl Strayed care, prin blândețea personalității ei atât de complexe, a trezit în mine o dorință de a trăi împăcată cu mine și cu alegerile pe care le-am luat și le voi lua în continuare, indiferent dacă sunt bune sau rele.

Un dor nemărginit de lume

Eseostudii, recenzii și cronici literare de Iulian Cătălui

Mihai PETRE

Dinamica și degradarea limbii române. Eseostudii și cronici literare, de Iulian Cătălui, cunoscut și apreciat critic literar și om de cultură, „reprezintă o selecție riguroasă din cele peste 750 de eseostudii, cronici și recenzii literare"..., incluzînd și „cîteva prefețe și postfețe de cărți de poezie și de aforisme". Este ușor de înțeles că, în sine, selectarea textelor a constituit pentru autor un demers dezagreabil, operînd pe un material publicat „de la Revoluția din 1989 și pînă în prezent". Seriozitatea selecției se verifică și prin numărul articolelor reținute: 7 eseostudii și 37 de cronici și recenzii literare, care asigură conținutul celor două părți ale cărții. Ca termen ales de autor și considerat de un critic „o speță hibridă, nu mai puțin, însă, elocventă – varietate doctă și convingătoare", eseostudiul reprezintă, pentru un alt critic „o rețetă literară nouă, posibil o specie cărturărească pe cale de apariție". Autorul însuși vede în eseostudiu „o combinație de eseu filosofico-literar și studiu sau analiză critico-literară, într-o abordare... multidisciplinară", cu informații, date și citate din filozofie, estetică, teologie, antropologie etc. Pînă la lectura cărții, n-aș fi crezut în viabilitatea termenului. Deși seducător prin noutate, l-aș fi văzut subminat de valențele pleonastice, știut fiind că eseul e un studiu de dimensiuni reduse, care nu epuizează subiectul tratat. Nu o face nici Iulian Cătălui, pentru că nu-și propune, știind că este imposibil să tratezi exhaustiv o problemă, mai ales în condițiile creșterii volumului de informații oferite de internet. Cunoscînd riscul unei abordări integrale, dar și dispunînd de numeroase cunoștințe, autorul propune această nouă formulă, a eseostudiului. Oricum, dubla deschidere, spre eseu și studiu, este evidentă, căci nu uită să indice bibliografia, în note de subsol ori la sfîrșitul articolelor! Lectura acestei prime părți a cărții ne permite formularea unei alte observații, vizînd deosebirile dintre eseostudiile lui Iulian Cătălui și eseu, specie clasică impusă în literatura română de Odobescu. Acesta, plecînd de la o singură temă, a vînătorii, își plimba cititorul prin literatura populară și cultă, prin poezie, pictură, muzică, etnografie etc., în timp ce autorul eseostudiilor își invită cititorul să-l însoțească într-o călătorie diferită tematic, de la descoperirea unui subiect nou la completarea cunoștințelor deja fixate, mai mult sau mai puțin ca semn al culturii personale. Stilul propriu și abordarea personală a temei, cu opinii bazate pe o bogată bibliografie (rularea acesteia în eseostudii dar și în recenzii, cronici, prefețe ori postfețe este o realitate!), incită la lectură și meditație pe oricare cititor de bună-credință. Privite din perspectiva arhitecturii interioare, eseostudiile lui Iulian Cătălui evită monotonia expunerii, apelînd la modele diferite dar circumscrise construcției clasice, de tip linear (vezi eseostudiul despre „romanele trăiriste ale lui Mircea Eliade", cel despre „publicistica politică a lui Octavian Paler" și despre „cultul mariologic în creștinism și islam"), ori triadic, cu „introducere, cuprins" și încheiere/ concluzii, model prezent la celelalte eseostudii. În cadrul acestui model și atunci cînd subiectul îi permite, materialul este expus în paralel,

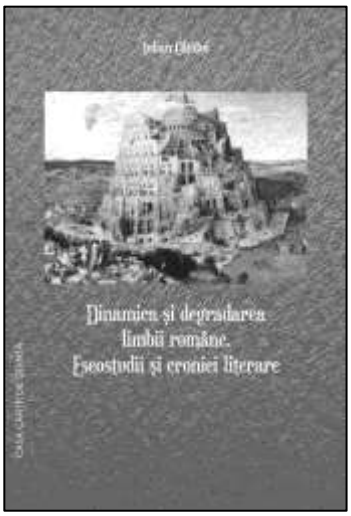

Comentarii critice

stabilind apropieri și distanțări între concepte, viziuni, tratări și stiluri. Este cazul eseostudiului „Modernism și avangardă la Adrian Marino și Matei Călinescu”, cei doi critici și teoreticieni literari propunînd interpretări și definiții personale conceptelor de „modern, modernism, modernitate” și „avangardă”, care nu este, pentru Marino, „o formulă infailibilă, o rețetă de talent sau de originalitate reală”..., în timp ce, pentru Călinescu, este „un fel de parodie a modernității înseși, deliberată și conștientă de sine”...

În ce ne privește, dată fiind și formația noastră, considerăm că cel mai important eseostudiu, regăsit și în prima parte a titlului, este „Dinamica și degradarea limbii române”. Opinia ne este motivată de starea ei de gravă decădere, „pe fondul unei libertăți (inclusiv lingvistice, n.n.) vecine cu anarhia”. Citind eseostudiul, am trăit sentimentul mulțumirii pentru informațiile, bogate și inedite, din primele două capitole: „Introducere. Dinamica limbii de-a lungul timpului” și „Politici lingvistice și nonlingvistice” și pe cel al satisfacției descoperirii unor idei comune cu ale autorului, mai ales în ce privește „Dinamica limbii” și „Concluzii”le domnului Iulian Cătălui.

Se știe că morfo-sintaxa, grație structurii sale cristalizate în timp, este mai rezistentă la așa-zisele inovații. Cînd îi sînt impuse, afectîndu-i legile de evoluție spre simplificare, rapiditate și unitate, le respinge, recurgînd la dubletele funcționale, de felul sînt/ sunt, coborînd/ coborând, mînă/ mână ș.a. Gramaticii i se poate cere să pună în uz forme lingvistice depășite, dar o face numai sub sancțiunea legii administrative aplicate ziarelor, revistelor, editurilor, cadrelor didactice etc. În schimb, vocabularul este domeniul care scapă controlului academic și aici limba își demonstrează capacitatea de selecție spre simplificarea exprimării. Timpul contemporan românesc este, lingvistic vorbind, puternic marcat de limba engleză din care provin majoritatea împrumuturilor și a neologismelor. Unele sînt acceptate în uzul general, deoarece răspund necesității de a denumi idei, obiecte, procese etc. (să ne gîndim doar la informatică!), altele sînt respinse ironic (vezi eseul lui Andrei Pleșu... secretara este assistant manager care nu mai are serviciu la..., ci un job, nu mai merge la cumpărături, ci la shopping...). Limba însăși procedează la debalastarea materialului provenit din alte limbi, făcîndu-le pierdute pe a achiesa, hobby, loisir, look ș.a., în mare vogă circulatorie prin ’95-2000. DOOM-2 inserează 2500 de cuvinte noi, indicîndu-le originea și pronunția și, foarte corect, nu le impune uzului, lăsînd astfel limbii libertatea de a valida o formă sau alta (v. bodyguard/ bodigard, online/ on-line, penalty/ penalti, spicher/ speaker etc.). Dar ce caută mulțimea exagerată de arhaisme (vezi, ca exemplu aleatoriu ales: baș-aga, baș-boier, baș-bulucbaș, basbuzuc, baș-ciohodar ș.a.), de termeni tehnici (la fel, exemplu întîmplător: dipeptidă, dipetal, diplegie, diplobacil, diploc, diplococ, diplodoc, diploe, diplofază, diplograf, diploid etc.) sau de termeni familiari, populari ori regionali, însoțiți de observația: învechiți sau rar folosiți!?? Astfel, lărgind substanțial inventarul lexical, DOOM-2 s-a îndepărtat de la scopul unui dicționar normativ, tinzînd să devină și unul specializat (de arhaisme, de neologisme, de regionalisme etc.).

În concluziile eseostudiului, Iulian Cătălui constată „starea... deplorabilă, chiar devastatoare a limbii române actuale”, fapt ce a determinat și luarea de poziție a Uniunii Scriitorilor al cărei comunicat semnala nivelul la care a ajuns limba română, „un nivel îngrijorător de scăzut din punctul de vedere al corectitudinii gramaticale și ortografice, ca și al vocabularului utilizat”. Dintre cauze, am reține: scăderea gradului de cultură (școala oferă diplome, uneori contracost, unor analfabeți!); eliminarea orelor de limba română din liceu, inexistența unei selecții a valorilor (partidele politice promovează, iar societatea tolerează în înalte funcții publice absolvenți fără studii superioare ori falsificatori de diplome!); mass-media aduce în prim-plan tot felul de așa-zis vedete, persoane agramate, oferite ca modele de ținută vestimentară și lingvistică!) ș.a., fără a uita ingerințele Academiei, oficializate prin DOOM-2, căci, în mod cert, „limba, ca fenomen natural obiectiv, nu poate fi strânsă în lanțurile unor reglementări de ordin legislativ și administrativ”. Rezultatul? Fiecare scrie și pronunță cum vrea. Singura lege este aceea a liberului-arbitru, de aici cacofonia generalizată, pleonasmele și

dezacordurile la fel, deformări ale sensurilor și ale pronunției neologismelor, grafiile duble pentru sînt/ sunt și în cuvinte cu î și â etc. și astfel „unitatea limbii române literare se află din nou în cumpănă”. Sigur, așa cum arată și Iulian Cătălui, „limba poate fi îmbunătățită și schimbată prin politici lingvistice inteligente”, urmărind în timp evoluția de la tendință la normă. Schimbarea trebuie declarată prin asumare exclusivă a specialiștilor domeniului lingvistic, căci orice impunere prin vot majoritar, în multe cazuri irizat și de sentimentalisme, este total contraproductivă.

Partea a II-a a cărții conține cronici și recenzii literare, o prefață și o postfață, ale unor cărți, în majoritate semnate de autori care au/ au avut/ tangență cu orașul Brașov, respirîndu-i aerul fizic și cultural prin edituri, ziare sau reviste literare. Ca structură, toate se ordonează linear, Iulian Cătălui intrînd în esența materialului (poezie, proză narativă ori memorialistică) din două unghiuri diferite: fie începe cu prezentarea fișei biografice a autorului pe care, pentru evitarea monotoniei, o face succint („poet, scriitor și jurnalistul radio brașovean Adrian Munteanu”..., „poetul și prozatorul brașovean George Pușcariu”), sau in extenso („Ion Filitti e un româno-german, descendent al unei familii din Țara Românească”...), fie ne prezintă volumul recenzat, amintind fugar cîteva date biobliografice ale autorului (vezi *Martirul*, de Mircea Brenciu, *Inelul de aur*... de Ion Topolog...). De fiecare dată, Iulian Cătălui caută și găsește inspirat ideea centrală a cărții, indicîndu-i limitele (vezi cronica la volumul *Misterele istoriei: religie, politică, bani*, de Eugen Ovidiu Chirovici..., ori cu merite recunoscute în alt domeniu... „Marius Petrașcu... era mai bun ca gazetar”...), sau calitățile, atunci cînd criticul se află în fața unei valori literare autentice. În acest caz, Iulian Cătălui stabilește contraforții sau pilonii pe care se așază întregul eșafodaj auctorial, aceștia fiind „moartea și iubirea”, „mistica și mondenitatea”, „toamna și florile”, „ludicul, umorul, anamneza sau reamintirea, rememorarea și... bodega „Grădina lui Ion” din Brașov... etc. În sine, valoarea unei opere este stabilită plecînd de la conținutul cărții, de fiecare dată raportat la genul proxim, cu trimiteri la național și universal. Astfel, „sonetele” lui Adrian Munteanu sînt analizate în raport cu sonetul și estetica urîtului, amintind și de Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Arghezi etc., iar despre „literatura de călătorie”, semnată de Ion Topolog și Ion Filitti, aflăm că îi are ca predecesori pe Pausanias, pe Goethe și pe Che Guevara, dar nu și pe Dinicu Golescu și pe Grigore Alexandrescu?? Ceea ce caracterizează, cu titlul de noutate, volumul recenzat al lui Mircea Brenciu, sînt poeziile pline de „gîndurile asupra morții” și viziunea originală a acestui poet care apropie Divinitatea și Moartea, entități inseparabile, din moment ce „toți zeii... nu sunt poate decît zei ai morții”. Plăcerea lecturii generată de noutatea și bogăția informațiilor capabile să deschidă alte și incitante orizonturi pentru înțelegerea unei epoci social-istorice, familiale și erotice se observă în recenzia *Inelului de aur*..., văzut, pe drept cuvînt, un execelent roman „istoric, politic, de moravuri și social”. Realizarea scriitorului Ion Topolog care se ocupă de relația – „intensa și pasionala legătură și iubire dintre cel mai apreciat compozitor român (George Enescu, n.n.) și prințesa Maria Rosetti-Cantacuzino zisă Maruca”... depășește cadrul strict erotic, pentru a se cantona în atmosfera interbelică, de la Primul la al Doilea Război Mondial. Valoarea unui „antiroman modern” (vezi *Al V-lea muschetar*, de Gabriel Stan) este indicată tranșant prin trimitere la „tactica auctorială” a autorului care amestecă „vocile narative, planurile și configurările spațio-temporale, fragmentarismul..., poeme ezoterice religioase și mitologizante”... etc., pînă la efectul „încapsulării... cititorului... într-un mister totalizator de nepătruns”... Dintre alte exemple, am mai reținut nu doar pentru noutatea informațiilor, apropierile semantice și deosebirile circulatorii dintre aforism, maximă, sentință (vezi De la „geocentrisme” și miticisme la aforisme mohorâte în vol. *Aforisme pentru zile mohorâte*, de Florea Dudiță), dintre axiomă și axiomatic, adică dintre adevăr și metodă, ceea ce constituie tema cărții *Joc terț. Încercare de axiomatică*, de Adrian Lesenciuc, ori biografia unui termen la modă sau în devenire!, *Selfiefrenia*, termen ce-i permite lui Cătălui nu o reacție polemică, ci doar o completare a datelor oferite de A.I. Brumaru. În aceeași sferă a interesului, trebuie reținut și experimentul

literar, termen ce a suscitat numeroase intervenții denominative, clarificative și exemplificative (de reținut bogata listă a artiștilor care au modificat radical perspectivele artelor, de la ceea ce părea un simplu și nedorit! experiment artistic. În același sens, vezi și recenzia la *Ce mult te-am iubit*, de Cezar Baltag, în care, curios, autorul nu citează și romanul omonim al lui Zaharia Stancu!?!?), precum și contemporana discuție despre „politically correctness", temă poetizată de Elsa Dorval Tofan. La acestea am adăuga și recenzia cărții lui Florin Șindrilaru, „despre un autor controversat" (Ion Coja n.n.) nu pentru „forța vizionară a construcției subterane, de esență ideatică", cît mai ale pentru discutabilele sale luări de poziție, privind pogromul din ianuarie '41 și holocaustul, Ion Coja afirmîndu-se ca principal exponent al „negaționismului selectiv românesc".

Lectura atentă și, credem noi, plăcută a operelor îi permite lui Iulian Cătălui să-și etaleze cunoștințele a căror varietate și bogăție este impresionantă. Sînt de semnalat trimiterile la numeroși oameni de cultură, de la scriitori la filozofi, lingviști și istorici, fără a-i mai aminti pe critici, istorici și teoreticieni literari etnologi, psihologi, sociologi ș.a. Inserarea informațiilor îi servește argumentării ideilor personale, prezentate în cronici, iar cititorul este realmente cucerit de explicațiile oferite de autor despre paing, sonet, simbolistica inelului, poezia religioasă, aforism, karma, Medusa, vis, Cerber, șarpe etc., etc. De subliniat că recenziile exclud stilul encomiastic, de puține ori fiind irizat chiar de ironie (E. O. Chirovici este „autor..., mason..., economist și romancier"..., „Nea, sau Herr Filitti chiar filozofează la întîlnirea cu elefanții"..., un lect. univ.... „este dezamăgitor", deoarece „vorovește", fiind completat „de tot felul de personulități locale", indicate cu nume și prenume...). În general, aprecierile autorului sînt doar pozitiv-constatatoare: cartea lui Munteanu „este, însă, un poem uriaș dedicat... Morții, Trecerii în eternitate"...; volumul de versuri al Mihaelei Malea Stroe „este cu siguranță cel mai impresionant, delicat și mișcător"...; construit pe modelul pentadei, *Al V-lea muschetar*, de Gabriel Stan, este și „un poem despre Libertate, Demnitate și Curaj"...; *Mortua est*, al lui Teodor Hossu Longin, este un „roman realist, politic, al experienței, un mini-bildugsroman"..., în timp ce *Cassa Dante*, de Carmen Gheorghe, este văzut ca „unul dintre cele mai bune romane politice din ultimul deceniu românesc"...; A.I Brumaru, odată cu *Pustia și călătorul*, ne propune „un volum de poezii fascinant despre dragoste, singurătate, vidul din noi și moarte"...; Dan Tirlea publică „un volum eclectic, bine scris, care obnubilează dureri profunde"..., volumul marcînd „un debut extrem de interesant în peisajul liric românesc"...; Cezar Pârlog semnează „un volum de poeme prozastice sau proze poematice"... etc. Alte observații stau sub semnul bisturiului care taie pînă la adevărul constatat mai întîi de recenzent: „cartea lui Marius Petrașcu... nu strălucește deloc prin originalitate și profunzime"...; selecția operată personal de George Pușcariu din opera sa nu e încă „o carte valoroasă, cu un umor original"...; „romanul lui Bogdan Suceavă are și scăderi, minusuri"... ș.a.

Realizată cu „erudiție și profesionalism", cartea lui Iulian Chivu beneficiază de un stil sobru și echilibrat, dar marcat de mici derapaje derivative, admise la nivelul eminescian, bacovian, barbian etc., dar greu digerabile ca: „iontopologiene", „georgepușcăriană", „gabrielstanian", „șindrilariană" ș.a., precum și a compuselor: „trinidadiano-britanicul V.S.Naipul", „iudeolandezul Spinoza", „roman realisto-magico-politic" etc., care pot trece neobservate în mulțimea celor 326 de pagini ale cărții. Lectura ei acoperă aceste licențe personale și cucerește prin informația bogată, prin stabilirea liniilor de forță auctorială și prin impunerea unei concluzii pertinente, privind valoarea unui volum recenzat. Astfel realizată, *Dinamica și degradarea limbii române. Eseostudii și cronici literare* se recomandă ca un model de critică obiectivă, avîndu-se în vedere doar valoarea cărții, inspirată în mare parte de autori care, ca și el, sînt importante puncte de reper într-o „radiografie a vieții culturale și literare a Brașovului".

Descifrări critice

Olimpiu NUȘFELEAN

În ciuda faptului că se clamează diminuarea interesului pentru literatură, producția editorială nu duce lipsă de titluri de toate… mărimile. Fenomenul – generat de mai multe cauze – e greu de conturat și, desigur, mai greu de pus în ordine. Critica literară a profesioniștilor nu face față – condeie puține și mai puțin motivate sau dificil de distribuit în teritoriul literar – iar fără simț critic, fără „sita critică", cărțile de tot felul inundă timidele grădini ale așteptărilor. O oarecare preocupare de recepție poate fi constatată însă la nivel „local", prin sîrgul unor pene critice încercate pe aparițiile momentului în orizonturi restrînse, aparținînd mai ales zonelor „de provincie" literară, ce evoluează între tendința spre zonele mai largi, naționale, dar și spre „căderea" în mediocritatea dulceagă a unor preocupări convenționale. Aici pot fi înregistrate condeie critice care, afirmate în tangența cu literatura, fără să-și facă din asta o profesie, încearcă să depășească obișnuințele marginalității și să-și regleze discursul critic prin înscrierea acestuia într-un demers decent – decent valorizator – dedicat receptării literaturii în actualitate. Într-o asemenea zonă se înscriu și preocupările critice ale doamnei Antonia Bodea. Cu ocazia apariției unei cărți de critică, Mircea Petean îi făcea autoarei o caracterizare sintetică: „Antonia Bodea se numără printre cei mai statornici și mai aplicați comentatori literari ai zilelor noastre, scriind cu aceeași deschidere și înțelegere despre cărți de poezie, de proză, de memorialistică, teoretice etc. Ea avansează cu succes o critică de identificare. Are toate datele necesare unei astfel de întreprinderi: sensibilitate, empatie și, nu în ultimul rând, îndrăzneală de a păși pe „câmpul minat" al textului atentă la pericole, dar mai ales știutoare, semnalând punctele forte, obiectivate în metafore edificatoare, imagini emblematice sau idei centrale." Aprecierile sînt elogioase, autoarea le onorează prin ameliorarea continuă a opiniilor critice, atentă la „empatizarea" cu autorii și la sporirea preocupărilor de investigare „de interior" a textelor de care se apropie. Ce vreau să spun cu asta? Dacă într-un volum precum *Printre file*, se ocupa de producțiile literare ale unor colegi de cenaclu (local), sau, în altul, *Gravuri pe obrazul clipei*, avea un sumar în care scriitori de o anumită notorietate erau amestecați cu o serie de autori „locali", în recenta sa carte *Constelații sub cifru*, apărută la Editura Avalon în 2020, Antonia Bodea își restrînge mult lista critică și o asistă de o anumită pretenție în alegerea numelor cu care empatizează critic. Într-un cuvînt înainte intitulat *Călătorie în lumea cărților*, Adrian Țion îi va recunoaște autoarei două caracteristici oarecum disparate sau disjunctive: dibăcia didactică și eseismul, adică o anumită rigoare organizatorică a abordării textului comentat și în același timp lejeritate – și joc discursiv – în elaborarea comentariului, poate chiar în organizarea sumarului.

Lecturi

Cartea *Constelații sub cifru* este alcătuită din trei secțiuni: *Colocvialități, Cărți, Prelegeri*. În prima secțiune se au în vedere

două nume, Nicolae Manolescu (cu două texte) și Ovidiu Pecican. În secțiunea a doua sînt comentate apariții editoriale semnate de Gabriel Chifu, Emil Cioran, Nicolae Manolescu, Varujan Vosganian (două cărți), Mariana Moga, Dorian Margoci, Aurel Rău, Iudith Hirsch, Anton Tauf. În partea a treia sînt comentate fapte de cultură sau strict literare ce merg de la Mihai Eminescu la Eugen Albu, cu epigramele acestuia. Convorbirile lui Daniel Criastea-Enache cu Nicolae Manolescu îi oferă autoarei prilejul să reconfigureze natura și rolul interviului literar în promovarea unor personalități ale culturii noastre. Nicolae Manolescu recunoaște calitatea paradoxală a unor întrebări de a fi mai dificile decît răspunsul, ceea ce le permite intervievatorului și intervievatului să realizeze o carte „la două mîini", în care „întrebările conțin în sine informații și presupoziții aparținînd intervievatorului, iar răspunsurile confirmă ori infirmă și întregesc ideile puse în dezbatere". Sînt evidențiate formarea criticului, programul său estetic, implicarea în momentul istoric prin literatură, dinamica generațiilor literare, superficialitatea generată de accelerarea evoluției literaturii în modernitate, sincronizarea cu literaturile occidentale. Într-un cuvînt, conchide recenzenta, „cartea aceasta oferă cititorului prilejul rar de a avea în față tabloul socio-cultural al României pe perioada sec. XIX, a doua jumătate, și sec. XX, cu anticipații pentru sec. XXI". Este remarcat spiritul de „o înaltă responsabilitatea civică și profesională" al lui Nicolae Manolescu în elaborarea *Istoriei critice a literaturii române*, pe baza unor principii care au dus la „respectarea și promovarea valorilor literaturii indiferent de momentele de dominație a diferitelor sisteme ideologice, prin ceea ce înseamnă efectiv talent."

Urmărind de aproape și nuanțat firul dialogului dintre Ovidiu Pecican și Ștefan Șuteu, din *Știutul și neștiutul*, Antonia Bodea trăiește o minunată experiență de lectură prin care descifrează profilul cultural complex al scriitorului și istoricului, al cercetătorului medievalist, mobilizator de energii în direcția culturii, profil concretizat într-un „adevărat roman al vîrstelor efective și spirituale" prin care trece intervievatul. De o cartografiere critică amănunțită beneficiază și romanul *În drum spre Ikaria* de Gabriel Chifu, o carte care „ne oferă o lecție esențială, aceea de a lupta pentru libertatea spirituală, singura în măsură să ne împlinească destinul de ființe creatoare și ne oferă șansa ca prin autocunoaștere să împlinim mîntuirea." La Emil Cioran observă cum lumina unui stil impecabil îndulcește viziunea dezastroasă în care încadrează existența. În *Cartea șoaptelor*, Varujan Vosganian „descifrează aura legendară a istoriei neamului său de armeni, țesută mai ales din tragicul însemn al exodului", dar prozatorul este interesat și de ilustrarea, în alte cărți, a manifestărilor totalitarismului, în proze în care atmosfera este creată cu mare știință. Aceeași atentă parcurgere a cărților o întîlnim în cazul unor titluri aparținînd lui Aurel Rău, Mariana Moga, Dorian Margoci, Iudith Hirsch, Anton Tauf. Pînă să atingă raportul lui Mihai Eminescu cu divinitatea, autoarea face o instructivă punere în temă privind apariția la noi a literaturii religioase, edificarea contextului în care poetul își va exprima dramatica raportare la absolut, pînă la îndreptarea gîndului spre Sfînta Fecioară, într-o „adevărată spovedanie cu smerenie și căutare în dorința de a-și unifica ființa, atît de dureros divizată, în aura luminii line". Investigarea identității lirismului coșbucian se face mergînd pe o echilibrată analiză de interferarea a datelor biografice cu sugestii oferite de creația poetică. În configurarea trăirii sentimentului religios în actualitate, autoarea aduce argumente sprijinite pe afirmații aparținînd lui Dimitrie Cantemir, Bernanos, Mircea Eliade, Horia Bădescu, Paul Aretzu, pentru care „adevărata putere este puterea interioară".

Antonia Bodea avansează trimiteri la concepția critică proprie într-un eseu oarecum mai „liber", *Despre apocalipsă*, pe la sfîrșitul cărții sale, cînd remarcă „diferența dintre două perspective total opuse: creator și critic. Ori, opinia în general este că un critic sau chiar un eseist «este un creator ratat!» – acesta visînd creator, dar suspinînd rațional." În acest „suspin" pot să văd empatizarea criticului cu

un text, dincolo de raţiuni stricte, pe care mai apoi îl „transcrie” raţional. Textele critice ale autoarei sînt alcătuite din formulări succinte de caracterizare a unui scriitor, argumentate apoi cu descrieri amănunţite a temei sau operei, ca apoi să încheie cu o formulare pregnantă referitoare la esenţa demersului scriitoricesc. Textul are o anumită încărcătură de informaţii care îl îndrumă (sau dumiresc) pe cititor în călătoria acestuia prin pădurea de semne ale cărţilor. Didactica unui asemenea demers este acum binevenită. Chiar dacă îşi subintitulează cartea „eseuri critice”, „referenţialitatea” critică strictă nu este deloc neglijată. Aceasta asigură temei valorizării ce cade mereu în seama criticii literare, în încercarea de a da sens şi culoare existenţelor culturale.

Lumea asemenea măslinului II

Poveștile copilăriei, interzise?

Menuț MAXIMINIAN

Literatura pentru copii a fost multă vreme neglijată, iar atunci când cinematografele și televiziunile au adus pe ecrane filme adaptate după cărțile scriitorilor din străinătate editurile au dat gir traducerilor, scriitorii noștri rămânând pe mai departe într-un con de umbră. *Harry Potter și Piatra Filozofală* de J. K. Rowling este una dintre cele mai bine-vândute cărți din toate timpurile și una din cele mai traduse cărți literare pretutindeni.

Se pare că, situația s-a schimbat în ultimii ani. Într-o anchetă realizată de Ana Alfianu, pe capitalcultural.ro, Adina Rosetti declară: „totul pornește dintr-un soi de vid al anilor ’90, în care lucrurile încercau să se reordoneze destul de haotic. Literatura bună pentru copii este în prezent destul de costisitoare — ilustrații, grafică, hârtie de bună calitate, tipar etc., motiv pentru care multe edituri preferă să se reorienteze pentru copyrighturi din afară, luate mai ieftin la pachet. Este și un soi de mentalitate românească, pe care nu reușesc să o înțeleg decât prin prisma neîncrederii moștenite din anii de comunism, că produsele din afară sunt mai bune”. În schimb, Veronica D. Niculescu spune că, în ultimii ani, „Cenușăreasa și-a cam lepădat zdrențele. Acum toate marile edituri au colecții dedicate copiilor”. În ceea ce privește rețeta pentru o carte bună pentru copii, Adina Rosetti crede că trebuie să conțină „fantezie, umor”, iar Veronica D. Niculescu spune că, la fel ca în cazul cărților pentru adulți, nu există reguli ci trebuie să fie „o poveste bună, scrisă bine”.

Au prins rețeta succesului și au primit Premiul Nobel pentru literatură autori care au adus mari contribuții literaturii pentru copii, cum ar fi Selma Lagerlöf și Isaac Bashevis Singer, iar Premiul Pulitzer a fost obținut de Harper Lee.

Odată ce piața de carte s-a revigorat, dând șansă și scriitorilor noștri să-și aducă poveștile în fața copiilor, alte vești vin asupra noastră, tulburând parcă copilăria generațiilor actuale. Noi am crescut cu poveștile spuse de bunici despre fata pădurii, strigoi, lupi și urși ce veneau pe la fereastra casei. Cărțile de povești erau puține în epoca de „aur”. Dintre faimoșii culegători ai basmelor la ale căror cărți râvneam și noi, îi amintesc pe Charles Perrault, frații Grimm, Hans Christian Andersen și Andrew Lang. Nu știam prea mare lucru despre producțiile Walt Disney, pentru că era doar o oră de program la televizor și atunci îl vedeam mai mult pe tovarășul. Azi, când ar trebui să fie atâta libertate, aflăm că Disney a blocat accesul copiilor mici la desenele Dumbo, Peter Pan și Pisicile aristocrate, după ce acestea au fost acuzate de promovarea unor stereotipuri rasiste. No, așa ceva: *Pisicile Aristocrate* ar prezenta „în mod rasist” persoanele asiatice, pentru că la un moment dat, în film, apare o pisică cu „chipul galben”, care cântă la pian cu bețișoare chinezești pentru mâncare. Elefănțelul Dumbo întâlnește un grup de ciori pe al cărui lider îl cheamă Jim Crow, un stereotip rasial care reprezintă numele generic al afroamericanului lipsit de inteligență care cântă și dansează, temă preluată în spectacolele în care un alb își vopsea fața și mâinile pentru a imita un negru. În filmul Peter Pan amerindienii sunt și ei portretizați într-o manieră stereotipă care nu reflectă nici diversitatea și nu reprezintă nici tradițiile culturale autentice ale acestei populații. În

plus, aceștia sunt deseori numiți drept „pieiroșii”, un termen „jignitor”, conform Disney. Urmează ca și alte producții îndrăgite de generații întregi să fie interzise, într-un fel sau altul. Ce să mai caute răul în povești, să fie doar binele, să nu mai existe lupta dintre balauri (zmei) și feți frumoși, să nu mai transformăm pe prinț în broscoi și pe zână în căprioară, să nu mai fie vrăjitoare, să trăim într-o lume idilică, să nu mai vorbim de partea întunecată, de dracii din poveștile culese de Ion Pop Reteganu, ci doar de îngeri. Or, de când e lumea lume, încă de la strămoșii noștri – Adam și Eva – a existat și binele (raiul), și răul (șarpele), prima carte – Biblia – vorbindu-ne și de grădina Edenului plină de flori, și de iad cu focul pe care stau încinse cazanele de smoală. Nu ne putem ține copiii într-un glob de sticlă, trebuie să învețe de la cele mai fragede vârste și de bine, și de rău, pentru ca mai apoi să poată să discearnă aceste lucruri și să-și descopere calea în viață.

Anii trecuți, era vâlvă mare: colindele românești duse din generație în generație, pe cale orală, de sute de ani, sunt antisemite. S-a creat chiar un scandal în momentul în care un grup de colindători de la Cluj a prezentat un colind în care a fost folosit termenul „jidov”, TVR fiind amendată de la CNA. Și noi colindam, acasă, la Dumbrăvița: „Când cina Hristos la masă/ Jidovii-s pe la fereastră/ Când cina pe masă o pus/ Iuda a ieșit și s-a dus/ Dați-mi treizeci de arginți/ Să vi-l dau să-l răstigniți/ Când arginții i-au pus jos/ Pe Iisus din rai l-au scos/ Sus la Golgota l-au dus/ Pe cruce de lemn l-au pus/ Cu sulița l-au străpuns/ Apă și sânge a curs/ De milă și de bănat/ Soarele s-antunecat”. Tâna (bunica) îmi spunea că jâdovii sunt neamul evreiesc care l-a dat lumii pe Iisus și pe sfinții apostoli. Deci nici vorbă de antisemism, țăranii români au trăit în pace cu evreii. „Nu știu dacă poate fi taxat folclorul nostru. Oricum, poporul român nu este antisemit. Mântuitorul Iisus Hristos, după trup, este evreu și noi prăznuim nașterea Lui și ne bucurăm, cum am putea fi antisemiți” spune Mitropolitul Andrei. Se ajunge uneori prea departe. Nu putem interzice colindele noastre, după cum nu putem interzice basmele ce au circulat sute de ani, din generație în generație, iar mai apoi au fost așezate în cărți de către scriitorii noștri.

Poveștile vor fi spuse copiilor mai departe de către părinți și bunici, în ultimii ani importând și noi modelul din străinătate, astfel încât copiii să asculte la culcare întâmplările eroilor din carte. Asta, dacă am reușit să educăm în spiritul ascultării poveștilor și nu i-am pierdut în detrimentul platformelor digitale. Educația pornește de la cele mai mici vârste, lectura părinților aducându-i pe copii aproape de carte. În lista autorilor români care au scris poezie pentru copii și adolescenți amintim pe Ion Agârbiceanu, Vasile Alecsandri, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Nina Cassian, Otilia Cazimir, George Coșbuc, Mihai Eminescu, Elena Farago, Ion Slavici, George Topîrceanu, proză – Constantin Chiriță, Ion Creangă, Petre Ispirescu, Alexandru Mitru, Fănuș Neagu, Cezar Petrescu, Mihail Sadoveanu, Radu Tudoran, Ionel Teodoreanu.

Nu este ușor să scrii literatură pentru copii și, mai ales, pentru cei mici care sunt la momentul descoperirii lumii și cărora trebuie să te adresezi nu doar prin cuvinte pe înțelesul lor, simple, dar în același timp atrăgătoare, ci și prin imagini atractive. La vârsta de trei ani, cu siguranță, copilul va dori, pe lângă poveste, să vadă și imaginile cu eroii.

În rândul scriitorilor care și-au dedicat proiectele celor mai mici cititori (ascultători) se află Irene Postolache, despre care, la o primă privire, constatăm că s-a scris prea puțin de către critica de specialitate. Critica nu dă prea mare importanţă literaturii destinate copiilor foarte mici, deşi este foarte importantă pentru că este sâmburele de unde porneşte dragostea pentru lectură. În articolul publicat pe site-ul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca – *Literatura pentru copii – o literatură specială* –, dr. Olga Morar încearcă să-i convingă pe criticii care se îndoiesc de existența acestei literaturi ca gen că ea este piatra de temelie a edificiului viitorului cititor. Așa și este, pentru că este vârsta la care copiii își descoperă

primii eroi cu care se vor identifica. Câți dintre noi nu ar fi dorit să fie un Făt-Frumos? „La temelia unei literaturi pentru copii trebuie să punem legea fundamentală a existenței: biruința binelui asupra răului (prin conducerea intuitivă pe drumul cel drept), de aceea cea mai potrivită lectură pentru copii și tineret este basmul. În conștiința universală a omenirii victoria binelui asupra răului stă la baza întemeierii progresului umanității. Copilul, adolescentul, tânărul în postura omului de mâine este atras de magia noilor descoperiri, eroilor exemplari, zborului printre astre. În zilele noastre, cel mai greu de creat este literatura potrivită pentru educarea etică a tineretului, dar este în același timp cea mai necesară”, spune Olga Morar.

Pe Irene Postolache o descoperim într-o serie de evenimente menite să-i apropie pe cei mici de carte, cum ar fi „Povești pentru copiii cuminți” sau „Hai să citim prima poveste” (care este și titlul unei cărți apărută la Editura Eikon adresate copiilor preșcolari). Încă mai sunt copii care se bucură de primirea unei cărți sau de includerea în proiecte în care să facă parte din lumea poveștilor.

S-a pus, în ultimul timp, problema lecturii greoaie a autorilor clasici, pentru că azi copiii nu mai cunosc limbajul vechi. În cărțile ei, Irene Postolache evită arhaismele și regionalismele, ușurând deprinderea cititului, iar pentru atractivitate, poveștile sunt însoțite de aplicații și exerciții hazlii pentru dezvoltarea memoriei, imaginației, creativității, a dorinței de cunoaștere. Nu întâmplător pentru cărțile ei a primit Marele Premiu la Concursul Național „Ion Creangă”, secțiunea Literatura pentru copii, desemnat de Muzeul Național al Literaturii Române din Iași și premiul Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași.

De altfel, și prezentarea de pe coperțile cărților este una aparte: „Salutare, salutare, Iepurași și Căprioare! Numele meu este Irene Postolache și îmi plac la nebunie poveștile! Îmi doresc să pot împărți cu fiecare copil magia cuvintelor, iar poveștile să vă inspire curajul și bucuria de a vă trăi viața ca pe cel mai frumos dintre vise!”.

Dar, de ce s-a aplecat autoarea asupra scrierilor pentru copii, cei care, până la urmă, sunt cei mai pretențioși ascultători și care, la momentul în care vor descoperi și tainele cititului, vor fi printre cel mai greu de mulțumit cititori. „Am început să scriu povești de dragul copiilor, descoperind cea mai mare bucurie: de a dărui un strop de iubire, în câteva pagini”, declară scriitoarea. Dintre cărțile scrise de Irene Postolache amintim „Ursul Vasilică și înghețata”, apărută la Editura Libris, cu ilustrații semnate de Anda Toma. Cartea amintește, oarecum, de lumea benzilor desenate, atât de îndrăgite de noi și, parcă, cumva pe cale de dispariție odată cu schimbarea gusturilor generațiilor. O carte în care ne întâlnim cu un personaj zburdalnic, cu un nume pur românesc și care, în peripețiilor lui prin pădure, are de-a face cu șireata vulpe, veverița cu fundă roșie, lupul cel nemâncat și iepurașul Nuștiesămintă. Pentru a face mai atractivă povestea, nu lipsesc textele inserate în imagini ce sugerează prezența paginii de facebook pe telefon sau la finalul poveștii fericite un selfi cu toți eroii, inclusiv cu autoarea cărții. Volumul acesta este pentru copiii cuminți și poate fi citit într-o seară în care părinții își dedică timp copiilor lor.

Muta, o mătură care vorbește prea mult a apărut la Junimea, în Colecția „Pe ulița copilăriei”, iar în Cuvântul înainte, Diana Bobică declară „cu tandrețe și umor, Irene Postolache descoperă micilor cititori extraordinarul din aspectele cele mai banale, scoțând la iveală ascunzișurile nebănuite ale universului casnic: lucrurile care îl alcătuiesc, fiecare cu personalitatea și felul său de a fi, devin personaje ale acestui volum”. Ele ne învață despre prietenie, solidaritate, respect. Ilustrațiile sunt semnate de Ioana Gloria Sănduță. Ne întâlnim cu Andrei care, la nici trei ani, stâlcește cuvintele, poreclind toate obiectele din casă (care mai apoi devin personaje): mătura – Muta, aspiratorul – Toul, găleata – Leata, tigaia – Gaia, nelipsind bătrânul ceainic care devine unul dintre eroii principali ai cărții, însă căruia Andrei nu i-a dat niciun nume. Cartea, bună de lecturat în mai multe zile, cuprinde mai multe aventuri – „Mătura Muta” făcând clătite, intrând în război cu furnicile, recitând poezii.

Irene Postolache aduce, în volumul *Petrișor și bănuții de aur*, apărut la Editura Creator, însoțit din nou de ilustrațiile Andrei Toma, povești actuale construite pe temele basmelor de altădată. Astfel, în *Căprioara albă* ne întâlnim cu prințul pe care împăratul ar dori să-l căsătorească cu fata Împăratului Roz, însă destinul acestuia va fi cu totul altul, întâlnind în pădure o căprioară pe care o va lua acasă și care va scăpa familia regală de la moarte în momentul în care vărul împăratului dorește s-o otrăvească pentru a prelua tronul.

Scrisă într-un limbaj actual, povestea ne demonstrează, încă o dată, că binele învinge răul și, la fel ca structura basmelor clasice, „Prințul și prințesa au trăit fericiți împreună și au fost binecuvântați cu mulți copii". *Petrișor și bănuții de aur*, povestea care dă titlul cărții, se petrece „într-un sat aflat aproape de malul mării, acolo unde se unește cerul cu apa". Descoperim familia unui pescar cu cinci copii, dintre care cel mai mic este Petrișor, cel care îi va aduce noroc tatălui când vor merge în larg la pescuit și care va primi de la Zâna Mării un ban de aur. De aici povestea capătă dinamică, Petrișor primind în fiecare zi câte un bănuț până în momentul în care zâna își cere drepturile de a-l duce pe copil în împărăția sa, în schimbul lui tatăl primind o căldare mare de bani. În momentul refuzului, aceasta blestemă pe pescar „niciun pește din apele mele nu se va prinde de undița ta". Și pentru că faptele bune nu rămân niciodată nerăsplătite, în momentul în care familia ce nu mai prindea pește, nemaiavând ce mânca, revine la mare și salvează un delfin aflat pe uscat, se descoperă că este fratele Zânei Apelor, cea care va descoperi că dorul este mai presus de orice, astfel încât dăruiește familiei comoara, iar satul în care Petrișor a trăit până la adânci bătrânețe a primit numele lui – Petrea, satul pescarului norocos. *Copilul care a prins norul, Prințesa mofturoasă, Fata privighetoare* sunt alte povești din această carte plină de învățăminte pentru cei mici.

Din seria volumelor publicate de Irene Postolache amintim și *Baba-hoața și Aiureală și Leneveală*, apărută la Editura Sinteze, *Zmeoaica cu mărgele*, Editura Junimea, și *Vreau să urc pe munte* – Editura Libris.

„Drumurile copiilor, în vederea accederii la cultură, trec prin literatură, e lumea în care crești, te formezi și poți fi ceea ce îți dorești", afirmă Olga Morar. Cu siguranță, poveștile copilăriei rămân întipărite în amintirile noastre și revenim întotdeauna la ele cu drag. Cărțile semnate de Irene Postolache aduc în fața noastră eroi ce se adaptează vremurilor actuale, păstrând esența sănătoasă a poveștilor trecutului.

Hai să numim adevărul și frumusețea V

Titos PATRIKIOS

Titos Patrikios s-a născut la Atena în 1928. A studiat dreptul la Universitatea din Atena. În timpul ocupației germane a luat parte la Rezistența Națională, inițial în EPON și apoi în ELAS. În 1944 a fost condamnat la moarte de colaboratorii germani, iar execuția sa a fost anulată în ultimul moment. În timpul serviciului militar a fost deportat la Makronisos (1951-1952) și în perioada 1952-1953 la Ai Stratis, de unde s-a întors la Atena, cu dreptul celui revenit din exil. Din 1959 până în 1964 a studiat sociologia la Ecole Pratique des Hautes Etudes din Paris și a participat la cercetări la Centrul Național de Cercetări Științifice din Franța. S-a întors în Grecia după dictatura lui Papadopoulos, dar apoi a revenit la Paris, unde a luat parte la evenimente împotriva guvernului ilegal și a lucrat la sediul Unesco din Paris și la Fao, la Roma. S-a întors în Grecia în 1975 și a lucrat ca avocat, sociolog și traducător literar. În 1982 a revenit la postul său de la Centrul Național de Cercetări Sociale ocupat înainte de 1967.

Prima sa apariție în lumea literară a avut loc în 1943, cu publicarea unei poezii în revista „Ξεκίνημα της Νιότης", iar în 1954 a fost publicată prima sa antologie poetică intitulată „Χωματόδρομος/ Drum de pământ". Este membru fondator al revistei „Επιθεώρηση Τέχνης" din 1954, unde a publicat numeroase articole și recenzii în coloanele sale, iar numeroase eseuri au fost incluse în publicații centralizate. De asemenea, a fost implicat în traducere (texte de Stendhal, Aragon, Maïakovski, Neruda, Gogol, Garaudy, Lukács și alții) și proză, în timp ce cea mai mare parte a operei sale sociologice este scrisă în franceză. Dintre numeroase sale volume individuale, amintim*: Ένας στρατευμένος της ζωής: Ο ποιητής Τίτος Πατρίκιος/Un militant al vieții: Poetul Titos Patrikios,* 2019 (Ed. Gavriilides), *Ο πειρασμός της νοσταλγίας/Ispita nostalgiei,* 2015 (Ed. Kihli)*, Λυσιμελής πόθος/Amor care paralizează membrele,* 2014 (Ed. Kihli), *Σε βρίσκει η ποίηση/Te află poezia,* 2012 (Ed. Kihli), *Συγκατοίκηση με το παρόν/Conviețuire cu prezentul,* 2011 (Ed. Kedros), *Η πύλη των λεόντων/Portalul leilor* 2002 (Ed. Diatton), *Η συμμορία των δεκατριών/Banda celor treisprezece, 2000* (Ed. Kedros), etc. Lucrările sale au fost traduse în franceză, flamandă, germană și olandeză. În 1994 a primit Premiul special de Stat pentru întreaga opera a sa. A urmat în 2008 Premiul Fundației Costas & Eleni Ourani al Academiei din Atena, în 2009 Premiul Letterario Internazionale „Laudomia Bonanni", în 2016 Premiul Max Jacob Étranger. (**A. B.**)

Echivalențe lirice

ΑΦΘΑΡΣΙΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

Λέξεις που δεν ειπώθηκαν,
μ' ένα νυχτερινό απόηχο μονάχα, μάταιες,
αισθήματα ρευστά που πρόσκαιρα
υποτάσσονταν στο σχήμα του κορμιού,
διαβατικές γυναίκες, επιθυμίες
ακόρεστες κι όμως χωρίς αντίκρισμα
(ίσως και δίχως θέληση να υπάρξουν...).

Neperisabilitatea materiei

Cuvinte nerostite,
având doar un ecou nocturn, deșarte,
sentimente fluide care efemere
se supuneau siluetei trupului,
femei trecătoare, dorințe
nesatisfăcute și totuși nesigure
(probabil și fără voința unei existențe ...).

Τόσα όστρακα νεκρά και πετρωμένα
σκεπάζοντας σιγά - σιγά τη γλώσσα
τους βρόγχους, τα πλεμόνια,
σκεπάζοντας τα ύφαλα
αυτού του εγκαταλειμμένου πλοίου.

Από τη συλλογή Μαθητεία (1963)

Atâtea cochilii moarte și pietrificate
acoperind încet încet limba
bronhiile, plămânii,
acoperind recifurile
acestei nave abandonate.

Din volumul *Ucenicie* (1963)

ΑΦΑΝΕΣ ΜΝΗΜΕΙΟ

Το χαράκωμα χορτάριασε, έγινε κοπρώνας.
Πάνω απ' τους νεκρούς μας
εκεί που πέσανε οι πιο γενναίοι
είναι ένα στρώμα τώρα από σκουπίδια,
σπέρματα από αυνανισμούς κι ασέλγειες.
Σαν αφανές μνημείο
που σκέπασε τα καλύτερά μας χρόνια.

Από τη συγκεντρωτική έκδοση Τίτος Πατρίκιος – Ποιήματα, II [1953-1959] (Εκδόσεις Κέδρος, 1998)

Monument invizibil

Tranșeea s-a umplut de iarbă, a devenit o grămadă de bălegar.
Peste morții noștri
unde au căzut cei mai curajoși
este acum un strat de gunoi,
spermă de la masturbări și desfrânări.
Ca un monument neremarcat
care ne-a acoperit anii noștri cei mai buni.

Din volumul centralizat *Poezii, II [1953-1959]* (Editura Kedros, 1998)

Η ΠΟΡΤΑ (της ποίησης)

Ο ποιητής εξηγούσε τους μυστικούς συμβολισμούς
τη διαλεχτική του ποιήματός του.
Η πόρτα, έλεγε, είναι το μυστήριο της επικοινωνίας
του μέσα με το έξω, μιας επικοινωνίας που
εναλλάσσεται, αντιστρέφεται, αναχαιτίζεται,
αναιρείται, υποτροπιάζει, τελικά επέρχεται,
γι' αυτό κι η πόρτα είναι μια πόρτα
που αναλώνει την πόρτα
που υπερβαίνει την ανάγκη της πόρτας
και μέσα από την αυτοκαταργημένη πόρτα
μπορεί κανείς να βυθομετράει, να βυθράει
να βεθλάει, να βουθλουβάει...
Γύρω οι θαυμαστές νιώθανε μια βαθιά δροσιά
καθώς τους ψέκαζαν τα σάλια.

Από τη συλλογή Μαθητεία ξανά (Εκδόσεις Διάττων, 1991)

Ușa (poeziei)

Poetul explica simbolismele secrete
dialectica poemului său.
Ușa, spunea el, este misterul comunicării
interiorului cu exteriorul, a unei comunicări
ce se alternează, se inversează, se interceptează,
este anulată, recidivează, în final revine,
de aceea și ușa este o ușă
care consumă ușa
care depășește nevoia unei uși
și prin autodesființata ușă
se poate măsura adâncimea, scufunda
afunda, surpa ...
Fanii din jur au simțit o răcoare profundă
în timp ce îi împroșca saliva.

Din volumul *Ucenicie din nou* (Editura Diatton, 1991)

Prezentare și traducere de **Angela BRATSOU**

Thodoris VORIAS

Thodoris Vorias s-a născut în 1970 în Salonic, din 1992 trăiește în Kalamaria. Își găsește refugiul zilnic în poezie și se pare că efectele sunt benefice: a publicat culegerile de poezii: *To trypio tavani* (Tavanul sfredelit), 2005, *Nychterines Epiplokes* (Încâlceli nocturne), 2008, *Pygolampides* (Licurici), 2011 și două cărți în format electronic (e-book): *Euripide – [Andromaca]*, 2009 și *Euripide – [Medeea]*, 2010. Poemele sale au fost traduse în limba poloneză, română și limba spaniolă. Deține, de asemenea, o revistă electronică și un website personal. (http://vorias.blogspot.com). Poemele sale au fost publicate în revistele *Nea Efthyni, Planodion, Bilieto, Rogmes, Endochora, Synchroni Skepsi, Nea Skepsi,* precum și *în Steaua Dobrogei.* **(E. U.)**

Fără titlu

Alergam desculți pe drumeagul de pământ
și ne prindeam cu țigănușii.

Îmi luam avânt să sar
Pe deasupra verilor
și îmi pârleam picioarele.

Sticlă și pietriș,
făcute cioburi, degete împietrite
ale străzii
îmi dădeau sângele.
Iar tu-mi spuneai: „până te faci mare
o să treacă...”
Spuneai: „o să te deprinzi cu focul...”

Încă mai privesc în jos când pășesc,
bântuie moaștele copilăriei.

N-am învățat să merg pe cărbuni încinși până
la urmă.

Τρέχαγε ξυπόλυτοι στό χωματόδρομο,
κυνηγιόμασταν γέ τά γυφτάκια.

Πηδούσα γέ φόρα
πάνω ἀπό τά καλοκαίρια
καί καψάλιζα τά πόδια μου.

Γυαλιά καί χαλίκια,
σπασμένα, πετρωμένα δάχτυλα
τοῦ δρόμου γέ ματώνανε.

Ἔλεγες: "μέχρι νά μεγαλώσεις
θά περάσει..."
Ἔλεγες: " Θά συνηθίσεις τή φωτιά..."

Ἀκόμα κοιτάζω χαμηλά ὅταν βαδίζω,
σταυρώνουν τίς παιδικότητας
τά λείψανα.

Ἀναστενάρης δέν ἔγινα ἐν τέλει.

Βορίας

Fante în noapte

Știi că ascund
o bucată de noapte
în buzunaru-mi.

De-ar avea ferestre,
Stelele toate ar cutreiera
Pe visele mele suspendate
de-un piron pe perete.

De-ar avea uși
poate-ar veni oareșicine
cu chip de lună
cu păsări de noapte în cuvinte,
deprins să cânte
cu greierii.

Poate-ar veni o femeie
desprinsă din miresmele
teiului.

Contururi negre privesc hoțește
din fantele nopții mele.

Cu tăcerea mea țes vise.

Cu respirările mele
își moșesc misterele.

Fură mireasma somnului meu
cu ea să se-nveșmânte.

Ρωγμές στη νύχτα

Ξέρεις πως κρύβω
ένα κομμάτι νύχτας
μες στην τσέπη μου.

Αν υπήρχαν παραθύρια,
τ' άστρα θα σεργιανούσανε
τα κρεμασμένα όνειρά μου
σ' ένα καρφί του τοίχου.

Αν υπήρχαν πόρτες
ίσως ερχόταν κάποιος
μ' ένα πρόσωπο φεγγάρι,
με λόγια νυχτοπούλια,
μαθημένος να τραγουδάει
με τα τριζόνια.

Ίσως ερχόταν μια γυναίκα
βγαλμένη από τ' αρώματα
της φλαμουριάς.

Μαύρες μορφές κρυφοκοιτάζουν
απ' τις ρωγμές της νύχτας μου.

Με τη σιωπή μου υφαίνουν όνειρα.

Με τις ανάσες μου
ξεγεννάνε τα μυστήριά τους.

Κλέβουν το άρωμα του ύπνου μου
για να ντυθούν.

Grecia din vis

Am apucat piatra
Tu-ai luat adierea aurorei.
Am apucat ramul uscat,
Tu-ai luat flacăra amiezii.
Am luat colbul zbicit,
Tu-ai luat roșeața înserării.
M-am așezat eu pe plaja din Skotina
și tu pe creștetul Olimpului,
ca să visăm,
să facem noua Grecie.

Și-am visat noaptea toată
și bolta înstelată am visat-o
și încă la Grecia aceea tot visăm!

Ελλάδα του ονείρου

Πήρα την πέτρα,
πήρες το αγέρι της αυγής.
Πήρα το ξερόκλαδο,
πήρες τη φλόγα του μεσημεριού.
Πήρα την ξεραμένη λάσπη,
πήρες το κοκκίνισμα του δειλινού.
Κάθισα εγώ στην παραλία της Σκοτίνας
κι εσύ στην κορυφή του Ολύμπου,
να ονειρευτούμε,
να φτιάξουμε καινούρια Ελλάδα.

Κι ονειρευτήκαμε όλη τη νύχτα
κι ονειρευτήκαμε την ξαστεριά
ακόμα εκείνη την Ελλάδα ονειρευόμαστε!

Thiasos – Alai

Pe inimile pustii, pe caldarâmuri,
noaptea pășește ca un hoț.

Caută știutele forme ale drumului
aprinse mai devreme-n iubiri
și care-s acum, rotinde-n întuneric,
cenuși pe care le târăște vântul.

Se proptește de zidurile plouate
și li se descojește ocrul,
pășește pe străzile udate
piezișele umbre se umplu de noroi,
caută trupurile nădușite care iscă aburi
din expirațiile dragostei.

Noaptea trece peste trupurile noastre
-mii de scufundați în vise
nu catadicsesc să asculte
nocturnele alaiuri ambulante.

Θίασος

Στις έρημες καρδιές, στα καλντερίμια,
η νύχτα περπατάει σαν κλέφτης.

Αναζητάει γνώριμες μορφές του δρόμου
που ανάβανε πιο πριν στους έρωτές τους
και τώρα στροβιλίζουν στο σκοτάδι,
στάχτες που τις σέρνει ο αέρας.

Ακουμπάει τους βρεγμένους τοίχους
κι η ώχρα ξεφλουδίζει,
περπατάει στους βρεγμένους δρόμους
και λασπώνουν οι λοξές σκιές,
ψάχνει για ιδρωμένα κορμιά που ν' αχνίζουν
απ' τις εκπνοές του έρωτα.

Η νύχτα περνάει πάνω απ' τα κορμιά μας
–χιλιάδες βυθισμένοι στα όνειρα
δεν καταδέχονται ν' ακούσουν
τους πλανόδιους νυχτερινούς θιάσους.

Pironit de nori

'Namiază-ți strălucesc aripele pironite
de nori
– lună tu ce-ai fugit din nopți –
și cei ce-și pot îndrepta fruntea
te-or vedea.

Lipsit de apărare în barbaria orașului,
ai ajuns și tu să te legeni
alături lui Prometeu.

În amurg cerul se mânjește-nsângerat.
Noaptea-i străfulgerată de tainicul foc
din tulpinile trestiilor voastre
iar ei, fără să bănuie, spun că vine ploaie.

Καρφωμένος στα σύννεφα

Το μεσημέρι γυαλίζουν τα καρφωμένα σου
φτερά
στα σύννεφα
– φεγγάρι που ξέφυγες από τις νύχτες –
κι όσοι μπορούν να ορθώνουν το κεφάλι
θα σε βλέπουν.

Ανυπεράσπιστος στη βαρβαρότητα της πόλης,
κατάληξες κι εσύ να αιωρείσαι
πλάι στον Προμηθέα.

Το δειλινό ματώνετε τον ουρανό.
Τη νύχτα αστράφτει η κρυμμένη φωτιά
απ' τα καλάμια σας
κι οι ανυποψίαστοι λένε πως έρχεται βροχή.

Versuri dintr-o călătorie cu soarele

În zori m-am aninat în soare
ca să zbor.

Încleiați mi-au rămas pantofii în asfalt,
am furat și trilul dimineții
din coama unei acacii

Στίχοι από ένα ταξίδι με τον ήλιο

Ξημέρωμα γαντζώθηκα στον ήλιο
για να πετάξω.

Έμειναν κολλημένα τα παπούτσια μου στην
άσφαλτο,
έκλεψα και το πρωινό τραγούδι
απ' την κορφή μιας ακακίας

Pentru că pe drumul de humă din cartier
ne jucam desculți
și-am avut la mine-n curte acacii
și-un cântec
pe care mi l-au acoperit cu agasantul beton.

Din ieri am dezlipit un cadru de tablou
– trei copii care-și scrijelesc în pământul maidanului
propria viață –
l-am arătat și păsărilor

…c-am avut și noi aripi
înainte să creștem.

La amiază mi-am sfâșiat veșmintele,
spaima și toate măștile;
în înalt, aici, nu-s străzi ca să te sfiești.

La-nserat eliberat-am poemele
ca să fluture din aripi sus, pe valuri.

γιατί στο χωματόδρομο της γειτονιά μας
παίζαμε ξυπόλυτοι
κι είχα ακακίες στην αυλή
κι ένα τραγούδι
που το σκεπάσανε με άχαρο μπετόν.

Από το χθες ξεκόλλησα μια ζωγραφιά
– τρία παιδιά που σχεδιάζουν στο χώμα της αλάνας
τη ζωή τους –
την έδειξα και στα πουλιά

...είχαμε κι εμείς φτερά
πριν μεγαλώσουμε.

Το μεσημέρι έσκισα τα ρούχα μου,
το φόβο κι όλες τις προσωπίδες·
εδώ ψηλά δεν έχει δρόμους, να ντραπείς.

Το δειλινό ελευθέρωσα τα ποιήματα
να φτερουγίσουν πάνω απ’ τα κύματα.

Nu-ți irosi în van toate visele

Nu-ți irosi în van toate visele
Doar într-o singură noapte.

Păstrează dar și pentru noaptea-nluminată
să ai și tu cu ce s-aprinzi
un tăciune la drum.

Păstrează dar și pentru noaptea deznădejdii
-pe care sufletu-ți o va tânji -
să ai și tu s-așterni lângă tine
trup și patimă,
să împărtășești sudoarea.

Păstrează dar ceva și pentru noaptea de durere,
versuri să-ți faci din vise
să ai să sapi în miezul inimii
să nu te înăbuși
străfund să-ți afli ca să îl păsești.

Păstrează dar ceva și de-ncheiere.
Întâi de toate o să se ducă spiritul,
apoi meteahna
și apoi și visul.

Μη σπαταλήσεις όλα τα όνειρά σου

Μη σπαταλήσεις όλα τα όνειρά σου
μονάχα σε μια νύχτα.

Φύλαξε κάτι για τη νύχτα-φωτιά,
να ‘χεις κι εσύ ν’ ανάψεις
ένα δαυλό για το δρόμο.

Φύλαξε κάτι για μια νύχτα απόγνωσης
-που η ψυχή θα λαχταράει-
να ‘χεις να στρώσεις δίπλα σου
κορμί και πόθο,
ιδρώτα ν’ ανταλλάξεις.

Φύλαξε κάτι για μια νύχτα πόνου,
στίχους να κάνεις τα όνειρα,
να ‘χεις να σκάβεις μέσα στην καρδιά,
να μην πνιγείς,
πάτο να βρεις για να πατήσεις.

Φύλαξε κάτι για το τέλος.
Πρώτα θα φύγει η ψυχή,
μετά το χούι
κι ύστερα τ’ όνειρο.

Simți pereții

Simți cum te privesc cu ochii mei
pereții camerei.
Asculți pisicile de-afară
cum plâng pe străzile pustii,
copacii cum le dau lăstarii,
steagul care te-nvață ce-i mândria.
Singurătatea cu creionul o învingi,
iar răsuflarea mea îți lecuiește rănile.
Dacă leșini te voi lua pe palme
și te voi întinde pe alt poem al meu.

Νιώθεις τους τοίχους

Νιώθεις τους τοίχους στο δωμάτιο
να σε κοιτάζουν με τα μάτια μου.
Ακούς τις γάτες απ' έξω
να κλαίνε τους έρημους δρόμους,
τα δέντρα να βγάζουν βλαστάρια,
τη σημαία να σου μαθαίνει την περηφάνια.
Νικάς τη μοναξιά με το μολύβι σου,
η ανάσα μου γιατρεύει τις πληγές σου.
Αν λιποθυμήσεις θα σε πάρω στα χέρια
και θα σ' απλώσω σ' άλλο ποίημα.

Alții valuri le numesc

Valuri le numesc alții,
însă sub pătrarul lunii
ca umbre cutreieră marea.
Se lovesc, se-mbrățișează,
se prefac în război, dragoste
și febră nocturnă.

Se dezbracă sfâșiindu-și hainele,
se-nfurie încleștat
și se răscolesc.

Se sucesc și se răsucesc spre nisip
și molcom se potolesc,
se fac pietricele.

Nu sunt valuri

și pescărușii-așa le știu,
poate sub soare...
dar noaptea lucrurile se schimbă.

Άλλοι τα λένε κύματα

Άλλοι τα λένε κύματα,
μα κάτω απ' το λειψό φεγγάρι
σκιές αλωνίζουν τη θάλασσα.
Χτυπιούνται, αγκαλιάζονται,
γίνονται πόλεμος, έρωτας
και πυρετός της νύχτας.

Ξεντύνονται σκίζοντας τα ρούχα τους,
αρπάζονται με βία
κι ανταριάζουν.

Στριφογυρίζουν ως την αμμουδιά
κι εκεί ησυχάζουν,
γίνονται βότσαλα.

Δεν είναι κύματα

κι οι γλάροι έτσι τα ξέρουν,
ίσως κάτω απ' τον ήλιο...
μα τη νύχτα τα πράγματα αλλάζουν.

Epidemie

Stăm în partea greșită,
încet-încet ni se îngălbenesc pantofii.

Să mergem mai încolo,
hai! în fața vitrinei, atâta timp,
poate ne iau drept nadă.
Încă juma' de vers și am dărâma-o.

Επιδημία

Στεκόμαστε σε λάθος μέρος,
σιγά σιγά κιτρινίζουν τα παπούτσια μας.

Πάμε πιο κάτω,
μπροστά στη βιτρίνα, τόση ώρα,
ίσως θεωρηθούμε κράχτες.
Ακόμα μισό στίχο και θα τη γκρεμίζαμε.

Scoate-ți hainele, să vezi cum se cațără
pe trupul tău gălbejeala.
Scoate-le, nu le voi împrăștia ici-colo,
acum că suntem în lume
le voi ține cu grijă.

Hai mai încolo,
ne privește un cerșetor galben
...pieptul tău nu și-a pierdut
nuanța frumoasă,
încă ai inima roșie.

Hai mai încolo,
visele din vitrină
ne ucid.

Βγάλε τα ρούχα σου, να δεις, πώς σκαρφαλώνει
στο κορμί σου το κιτρίνισμα.
Βγάλ' τα, δε θα τα σκορπίσω εδώ κι εκεί,
τώρα είμαστε μέσα στον κόσμο
θα τα κρατήσω μ' επιμέλεια.

Πάμε πιο κάτω,
μας κοιτάζει ένας κίτρινος ζητιάνος
…το στήθος σου δεν έχασε
τ' όμορφο χρώμα του,
έχεις ακόμα κόκκινη καρδιά.

Πάμε πιο κάτω,
τα όνειρα της βιτρίνας
μάς σκοτώνουν.

Pentru cititorii revistei:

„Poezia, conștiința, dârzenia nu sunt trei cuvinte fără legătură între ele. Reprezintă pentru mine atât un mic cod de onoare, uriaș de altminteri pentru vremurile noastre, cât și o busolă pentru străzile din Salonic și pentru străzile din propria voastră țară, acum că au ajuns acolo versurile mele, aidoma, cu copii ștrengari care se joacă în cartiere cu mingea și de-a prinselea. Pe aceste străzi toate se schimbă cu iuțeală, nu reușești să le urmărești și le privești ca pe niște fleacuri. Pe aceste străzi unele din aceste lucruri fără însemnătate sunt proiectile care țintesc în mine și multe își ating ținta. Pe aceste străzi ale vieții, împreună cu poeziile, cutreier..."

Thodoris VORIAS

Prezentare și traducere de **Edith UNCU**

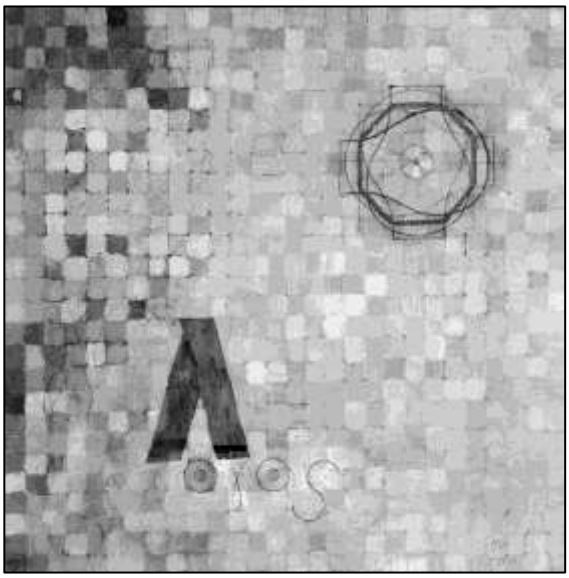

LOGOS – Pneuma II

Povestea omului care și-a pierdut umbra

Gheorghe GLODEANU

Pe numele său adevărat Louis-Charles Adélaïde de Boncourt, Adelbert von Chamisso s-a născut în 1781, în castelul Boncourt din Champagne, și s-a stins din viață în 1838, la Berlin. Și-a părăsit țara în timpul Revoluției Franceze, exilându-se în Germania. A studiat filosofia și a fost influențat de operele lui Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller și Gottfried Bürger. A făcut parte din asociația literară „Steaua polară", grupată în jurul „Almanahului Muzelor". În timp, leagă prietenii durabile cu autori importanți, precum: Achim von Arnim, Clemens Brentano, W. Grimm, Heinrich von Kleist, A. W. Schlegel, D-na de Staël, E.T.A. Hoffmann. Chamisso este considerat un spirit universal, care s-a exprimat la încrucișarea mai multor curente literare. După împlinirea vârstei de treizeci de ani, scriitorul a început să studieze științele naturale și medicina. Între 1815 și 1818 a efectuat o călătorie în jurul lumii, în urma căreia publică o descriere ce îi aduce o faimă mondială. Este numit director al Grădinii Botanice din Berlin și traduce în limba germană din operele principalilor scriitori francezi. Publică poeme sentimentale de factură romantică, dar opera sa fundamentală rămâne nuvela fantastică *Nemaipomenita poveste a lui Peter Schlemihl* (*Peter Schlemihls wundersame Geschichte*) din 1814. Este o creație în care realul se împletește cu fantasticul, iar comicul, cu tragicul.

Literatura Europei

Într-o confesiune emblematică, scriitorul și-a schițat propriul său profil spiritual. Textul dezvăluie faptul că autorul însuși se considera un Schlemihl, adică un inadaptat: „Francez în Germania și german în Franța; catolic pentru protestanți și protestant față de catolici; filosof printre credincioși și bigot pentru oamenii lipsiți de prejudecăți; nelalocul lui printre oamenii de știință, pentru motivul că frecventează societatea înaltă – și considerat pedant, în cercurile aristocratice; socotit iacobin de către nobili, și nobil, reprezentant al vechiului regim, de către democrați; pretutindeni străin, aș vrea să cuprind totul, dar totul îmi scapă; sunt nefericit".

În prezentarea pe care i-o face lui Chamisso în antologia intitulată *Nuvela romantică germană,* Ion Biberi menționează faptul că, potrivit mărturisirilor scriitorului, povestea lui Peter Schlemihl a fost scrisă pentru amuzamentul copiilor unui prieten. Din această perspectivă, avem de-a face cu o operă accesibilă deja unei anumite vârste. Dincolo însă de planul narativ exterior se găsește dimensiunea adâncă a cărții, adevărata ei substanță, proiecția în parabolă. Satira socială, puterea idealului, universul miturilor antice alcătuiesc adevărata profunzime a textului. Povestea omului care și-a pierdut umbra a avut numeroase interpretări. Unii au văzut aici destinul emigrantului care a fost obligat să își părăsească țara. Alții au identificat în relatare o serie de teme existente în mitologia scandinavă sau au optat pentru explicațiile de factură psihologică și psihanalitică. Ion Biberi vorbește despre caracterul nedeterminat (deschis) al povestirii, fapt ce permite interpretări variate, în funcție de argumentele fiecărui

cititor. Ion Biberi este de părere că, pentru lectorul de azi, povestea lui Schlemihl „ar putea fi interpretată prin tragedia omului care și-a pierdut stima de sine și personalitatea, printr-un act repudiat de conștiința sa morală – dar care își recapătă demnitatea umană prin efort către cunoaștere, către varierea orizontului său mintal, ca și, mai ales, prin regenerare morală”.

După cum se menționează într-o notă de la subsolul narațiunii, numele Schlemihl nu a fost ales la întâmplare de către scriitor, cuvântul însemnând, în limba germană, „om fără noroc”, „ghinionist”. Pe de altă parte, deja titlul ne avertizează că avem de-a face cu o poveste extraordinară. Este vorba de o narațiune la persoana întâi singular, ceea ce amplifică senzația de autenticitate a întâmplărilor. În debutul relatării, povestitorul tocmai se întoarce dintr-o lungă și obositoare călătorie pe mare. În port, caută reședința lui Thomas John, unchiul său, care poate să îi fie de mare folos în carieră. Pentru a câștiga încrederea rudei mai bogate, tatăl îi trimite o scrisoare de recomandare. Intrând în casa unchiului său, Peter Schlemihl parcă pătrunde într-o curte cu miracole, unde un prestidigitator îndeplinește toate dorințele musafirilor. Rând pe rând, bătrânul în haină cenușie scoate din buzunar o lunetă, niște covoare turcești, un cort minunat și trei cai de călărie. Deși ne găsim în plin miraculos, gestul nu miră pe nimeni. Fapt semnificativ, într-un veritabil „cuib de nobili”, singurul personaj care acordă atenție tânărului de condiție modestă este straniul individ îmbrăcat în gri. Acesta se apropie de Peter Schlemihl și îl întreabă dacă nu ar fi dispus să îi cedeze umbra, în schimbul căreia îi propune să aleagă ceea ce dorește dintre comorile pe care le are în buzunar. Este vorba de o serie de obiecte miraculoase, specifice basmelor: iarba fiarelor, rădăcină de mătrăgună, talerul hoților, fața de masă a pajului Roland, un pitic năzdrăvan, pălăria lui Fortunatus sau punga care nu se golește niciodată. Strania solicitare îl șochează pe povestitor, dar, analizând condiția sa modestă, acceptă să renunțe la umbra lui în schimbul pungii lui Fortunatus. Surprinde maniera în care bătrânul reușește să desprindă umbra de pe iarbă, să o înfășoare și să o vâre în buzunar. Ceea ce pare o adevărată afacere se transformă însă repede într-un blestem. Personajul este ironizat fiindcă îi lipsește umbra, fapt ce îl transformă într-un exilat. Chiar dacă în lumea în care trăiește „aurul este mai puternic decât virtutea și meritul”, începe să regrete faptul că și-a vândut umbra. După ce timp îndelungat a fost sărac, observă că banii nu aduc fericirea, iar punga fermecată pe care o deține este de fapt blestemată. Nemaiputând îndura umilințele la care este supus, personajul conștientizează faptul că umbra valorează mult mai mult decât banii pe care i-a câștigat. Nemaifiind un om întreg, Peter Schlemihl este privit cu compasiune de către ceilalți.

De mai multe ori, naratorul întrerupe firul epic al povestirii pentru a i se adresa în mod direct lui Chamisso, ca și cum acesta ar fi confesorul sau un alter ego al său. Îl visează stând la masa de lucru, lângă un schelet și un mănunchi de plante uscate. Este ipostaza de botanist a scriitorului. Adresarea directă se face și mai târziu, când naratorul îi cere prietenului său să îi cruțe durerea de a-i dezvălui ceea ce a fost obligat să îndure.

Pentru a-și recupera umbra, Schlemihl vrea să facă târgul înapoi. În acest scop, îl trimite pe Bendel, servitorul său devotat, ca să îl caute pe omul în gri. Chiar dacă obiectele miraculoase se găseau în casa unchiului său, nimeni nu își mai aducea aminte de omul cu haina cenușie și nu cunoștea proveniența lor. Cu toate acestea, Bendel întâlnește un necunoscut, care îi transmite stăpânului său că are de gând să plece într-o lungă călătorie pe mare, dar că se va întoarce peste un an, când îi va face o altă propunere avantajoasă. Tot el este cel care dezvăluie adevărata identitate a protagonistului, care este numit pentru prima

oară Peter Schlemihl. Deși este căutat, omul dispare misterios, ca o umbră. În esență, Chamisso ne propune o nouă variantă a mitului lui Faust, umbra fiind sinonimă cu sufletul. Pentru a-și depăși condiția modestă, protagonistul își vinde umbra diavolului. În mod paradoxal, efectul pactului încheiat este invers. Banii aduși de punga lui Fortunatus nu reușesc să aducă fericirea visată. Dimpotrivă, protagonistul consideră că, fără umbră, viața lui este un chin.

Cea de a treia secțiune a relatării prezintă starea de spirit dezolantă a omului care și-a pierdut identitatea. Deși foarte bogat, Peter Schlemihl ajunge să îi invidieze până și pe servitorii săi, fiindcă aceștia pot duce o existență normală. Își blestemă bogățiile, deoarece, din cauza lor, s-a „înstrăinat de tot ce e viață omenească". Cu toate acestea, tristețea sa pare exagerată în raport cu pierderea suferită.

În disperare de cauză, Peter Schlemihl cheamă un pictor care să îi picteze o umbră falsă. Lucrul este însă imposibil, deoarece umbra artificială riscă să se piardă la cea mai mică mișcare. Concluzia sarcastică a pictorului este aceea că cine nu are umbră să nu meargă la soare. Aflat în disperare de cauză, Schlemihl îi dezvăluie omului său de încredere teribilul secret care îl torturează. Servitorul devotat promite să rămână alături de stăpânul său și este gata să își împrumute propria sa umbră. Cu ajutorul lui Bendel, care îi maschează infirmitatea, are din nou curajul să iasă printre oameni. Începe să se bucure de stima pe care i-o dă bogăția și așteaptă să treacă anul pentru a primi vizita necunoscutului.

Interesul lui Peter Schlemihl este trezit de frumoasa Fany, pe care o descoperă în casa unchiului său. Pentru a-și ascunde handicapul, începe să o întâlnească numai în amurg sau prin locurile ferite de lumină. Totul decurge normal, până când, într-o seară romantică, se întâmplă o veritabilă catastrofă. Luna apare pe cer, iar Fany descoperă cu stupoare faptul că Peter Schlemihl și-a pierdut umbra. Refuzat de iubită, personajul se refugiază într-o stațiune balneară.

Există în povestirea lui Peter Schlemihl un decalaj între timpul trăirii și cel al mărturisirii. În mod frecvent, povestitorul vorbește despre tristețea sa și despre iluziile sale pierdute. Deoarece aruncă cu bani, în stațiunea balneară este primit cu mare fast. Se zvonește că ar fi însuși regele Prusiei, care călătorește sub falsa identitate a unui conte. De aici marea bucurie a populației. Schlemihl constată puterea misterioasă a pungilor de aur și începe să fie numit contele Peter. Se îndrăgostește de Mina, fiica consilierului silvic, iar dragostea devine scopul vieții sale.

În acest moment al relatării, povestitorul intervine din nou în text, adresându-i-se în mod direct lui Chamisso, care este luat drept confesor al mărturisirilor: „Vai, bunul meu Chamisso, vreau să sper că încă n-ai uitat ce-i dragostea!" Mina răspunde la sentimentele tânărului îndrăgostit și, în aparență, totul pare să decurgă perfect. Pentru mai multă verosimilitate, autorul transcrie una dintre scrisorile primite în acel timp de la persoana iubită, în care aceasta își dezvăluie pasiunea. Deși sentimentele îi sunt împărtășite, omul fără umbră trăiește o dramă și are impresia că a corupt un înger. Nutrind sentimente autentice, explică faptul că nu este ceea ce îl crede lumea. Este doar un om bogat, asupra căruia apasă un teribil blestem. Pregătirile pentru nuntă sunt sistate în momentul în care tatăl fetei află de ciudata sa infirmitate. Consilierul silvic nu concepe să își căsătorească fata cu un om lipsit de umbră. În mod paradoxal, pierderea umbrei este văzută ca o vină capitală, fiind considerată mult mai gravă decât hoția. Lui Schlemihl i se fixează un termen de trei zile, răstimp în care trebuie să își clarifice situația, altfel Mina se va căsători cu altcineva. Misteriosul rival nu este altcineva decât Rascal, unul din servitorii lui Schlemihl, care s-a îmbogățit pe seama stăpânului său și care nu acceptă să slujească un om fără umbră.

Cuprins de disperare, personajul începe să rătăcească. Se reîntâlnește cu misteriosul om în gri, care îi propune să își răscumpere umbra. În schimbul ei, demonul îi solicită un sacrificiu și mai mare, acela să semneze cu propriul său sânge un contract prin care își vinde sufletul: „Subsemnatul, las moștenire deținătorului acestui bilet sufletul meu, după despărțirea lui naturală de trup". Pactul încheiat cu diavolul trimite la mitul lui Faust. Spre deosebire de opera lui Goethe, la Chamisso demonul acționează în mod gradual. Nu cere de la bun început sacrificiul suprem. Mai întâi își ispitește victima să își vândă umbra. Chiar dacă miza este salvarea iubirii, Schlemihl ezită, intuind faptul că diavolul îi întinde o capcană.

Capitolul al șaselea insistă pe starea de spirit a omului blestemat, care nu vede nicio dezlegare pentru condiția lui nefericită. Totul pentru o umbră, pe care ar putea să o răscumpere cu o semnătură. Obiectele miraculoase specifice basmelor revin în text. Misteriosul om în gri îi oferă lui Schlemihl o glugă fermecată, cu ajutorul căreia se face nevăzut. În felul acesta, poate reveni printre oameni fără să fie condamnat pentru handicapul său. Înaintea lui H.G. Wells, Chamisso introduce în literatură motivul omului invizibil. Personajul se întoarce în grădina consilierului în compania omului în haină cenușie și asistă la dialogul dintre părinții fetei. Află cu stupoare că misteriosul său rival este fostul lui servitor, care s-a îmbogățit pe seama stăpânului său. Rascal este considerat pretendentul ideal, în timp ce omul fără umbră este privit drept un simplu aventurier. Condamnând faptul că oamenii sunt apreciați în funcție de avere și nu potrivit meritelor, Chamisso realizează, în mod indirect, o critică socială acidă. Oameni pragmatici, părinții fetei gândesc cu mintea, nu cu inima. Tatăl crede că, devenind soția unui om bogat și onorabil, lacrimile copilărești ale fiicei sale vor seca, iar durerea de acum îi va apărea ca un vis urât. Disperată, Mina acceptă să devină unealta părinților. Demonul în gri încearcă să profite de zbuciumul celor doi îndrăgostiți, făcându-l pe Schlemihl să semneze cu sângele lui pactul blestemat. Opinia sa este aceea că „ceea ce omul nu vrea să facă de bună voie la început, o face până la urmă de nevoie".

Următoarea secțiune a relatării începe cu o nouă adresare directă către ascultătorul fidel. De altfel, cele unsprezece capitole ale narațiunii reprezintă tot atâtea momente distincte din evoluția conflictului. După fiecare etapă a povestirii sale, Schlemihl simte nevoia realizării unor pauze, care se transformă în tot atâtea momente de tranziție. Asumându-și riscul de a fi judecat greșit, el promite să povestească întâmplările întocmai cum s-au desfășurat ele: „Judecă-mă cum vrei, dragă Chamisso, căci îți voi povesti lucrurile așa cum au fost". Personajul recunoaște că el însuși s-a judecat destul de aspru și că a purtat în inimă „viermele chinului". Nu se poate gândi decât cu umilință și adâncă mâhnire la acest moment dureros din viața lui. Lansează chiar ipoteza că cine se abate de la drumul drept se afundă tot mai mult în păcat. Primul pas greșit (vânzarea umbrei) este urmat de al doilea, sacrificarea iubirii. Chiar dacă miza este pierderea femeii adorate, Schlemihl nu semnează pactul mefistofelic din cauza urii înverșunate la adresa misteriosului necunoscut care l-a atras pe cărări întunecate. Considerând că tot ceea ce i se întâmplă reprezintă o consecință a păcatelor sale, își lasă casa în seama servitorului său fidel, Bendel, și părăsește locul blestemat.

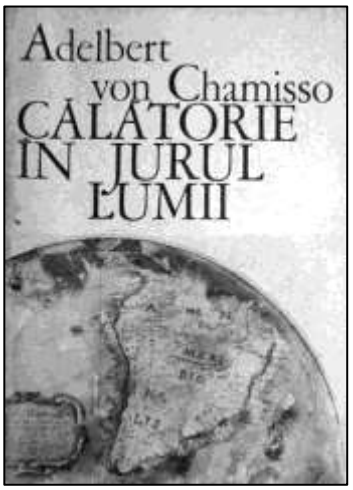

În timpul călătoriei pe care o întreprinde, i se alătură un drumeț, care își exprimă opiniile despre lume și viață, văzând în metafizică cheia dezlegării tuturor problemelor. În mod treptat, Schlemihl constată cu stupoare că tovarășul său de drum este tocmai omul în haină cenușie, care nu renunță la ideea ispitirii. Mai mult, pentru a-l convinge, pentru un timp, diavolul devine servitorul tânărului nefericit. Ba mai mult, pentru a-și

dovedi falsa bunăvoință și pentru a-i câștiga încrederea, îi împrumută până și fosta sa umbră. Narațiunea descrie chinurile sufletești ale personajului, lupta acerbă care se dă în interiorul acestuia între ispită și virtute. Schlemihl vrea să își răscumpere umbra restituind săculețul fermecat, dar diavolul umanizat refuză. Văzând că nu se pot înțelege, cei doi decid să se despartă. Diavolul îi dezvăluie însă maniera în care poate fi oricând rechemat, deoarece îi lega aurul din punga lui Fortunatus. Aducându-și aminte de apropiații săi, Schlemihl conștientizează faptul că unchiul său John a încheiat, la rândul lui, un pact cu diavolul, fiind judecat în consecință de către Dumnezeu. Ca suprem gest de revoltă, aruncă săculețul blestemat într-o prăpastie și îi poruncește demonului să nu mai apară niciodată în fața ochilor săi.

Deși rămâne fără umbră și fără bani, personajului i se ia o mare greutate de pe suflet. Concluzia la care ajunge este aceea că numai o muncă încordată poate să îi alunge gândurile sfâșietoare. Devenind sărac, în locul unor pantofi noi, își cumpără o pereche de ghete uzate. Miraculosul pătrunde din nou în text, deoarece este vorba de niște cizme fermecate, cu ajutorul cărora poate străbate lumea în doar câteva clipe. Deși alungat din mijlocul oamenilor din cauza unei greșeli juvenile, personajul începe o nouă existență în mijlocul naturii. Asemenea lui Chamisso, Schlemihl se dedică studiului florei și faunei, iar textul se transformă într-un jurnal de călătorie. Experiența științifică nu îl face să își regăsească umbra, dar îl ajută să își recucerească echilibrul interior.

În ciuda suferințelor îndurate, narațiunea are și o dimensiune optimistă. Morala este aceea că, uneori, binele făcut nu se uită. Nu toți indivizii sunt niște ingrați. Cu aurul primit, Bendel construiește un spital în orașul său natal, pe care îl numește Schleminium în cinstea binefăcătorului său. Fără să fie recunoscut, aici este tratat un timp și omul fără umbră. Tot aici o reîntâlnește pe Mina, care a rămas văduvă și care și-a dedicat viața operelor de binefacere. În ciuda promisiunii unui nou început, personajul nu se reîntoarce la viața lui anterioară, preferând să își continue activitatea științifică. Rezultatele cercetărilor sale sunt consemnate în mai multe tratate. Pentru a fi cât mai credibil, Schlemihl menționează și titlurile lucrărilor sale: *Historia stiroium plantarum utriusque orbis, Flora universalis terrae, Systema naturae.*

Conținând o serie de sfaturi adresate autorului, finalul narațiunii are un pronunțat caracter moralizator. Dacă opera științifică a lui Schlemihl este lăsată moștenire Universității din Berlin, lui Chamisso îi este dedicată această „poveste minunată", care ar putea sluji multora drept învățătură. Pe prietenul său îl sfătuiește ca, dacă vrea să trăiască printre oameni, să învețe să respecte mai mult umbra decât banul. Dar dacă alege să trăiască numai prin sine, atunci nu are nevoie de niciun sfat. În loc de sfârșit, în finalul textului apare cuvântul *Explivit,* care este o prescurtare a latinescului *Volumen explicitum est,* ceea ce înseamnă *Cartea s-a sfârșit.*

În *Dictionnaire des mythes du fantastique,* Anne-Gaëlle Robineau-Weber îi consacră un articol interesant lui Peter Schlemihl. Înainte de toate, investigația acordă atenție problemelor legate de onomastică. Exegeta atrage atenția asupra faptului că este vorba de un nume propriu biblic. În *Talmud,* text de referință al iudaismului rabinic, *Schlemihl* este un băiat sărac, condamnat la moarte deoarece a sedus soția unui rabin. Pornind de la povestea nefericitului care a plătit atât de scump îndrăzneala sa, cuvântul s-a transformat într-un substantiv comun, devenind sinonim cu *ghinionist*. Ulterior, substantivul comun a redevenit un substantiv propriu datorită narațiunii lui Adelbert von Chamisso. În mod treptat, cuvântul a dobândit noi semnificații, metamorfozându-se într-un substantiv

comun. Criticul menționează faptul că, în prefața narațiunii, Chamisso stabilește un subtil joc de oglinzi între autor și protagonistul întâmplărilor. Scriitorul mărturisește că l-a cunoscut pe Peter Schlemihl la Berlin, în 1804. Apropierea dintre cei doi este motivată prin existența unor trăsături asemănătoare, în măsură să genereze o atracție tacită. Pentru Anne-Gaëlle Robineau-Weber, Schlemihl este o întruchipare a omului dezrădăcinat, a inadaptatului, care nu își găsește locul și care nu se simte acasă nicăieri. Se pare că, în circumscrierea condiției înstrăinatului, biografia lui Chamisso a jucat un rol esențial. Scriitorul s-a născut în Franța, în 1781, dar familia lui a emigrat în Germania atunci când a izbucnit Revoluția Franceză. Omul de cultură a oscilat între cele două țări, dar nu s-a simțit bine în niciuna. În timp ce a redactat povestea lui Peter Schlemihl, a efectuat intense studii de botanică, fapt ce îi va marca viitorul. Între 1815 și 1818 a efectuat o lungă călătorie în jurul lumii. La întoarcere s-a căsătorit și s-a dedicat activităților științifice. Același lucru îl întreprinde și personajul său după ce ajunge în posesia cizmelor fermecate. Călătoria are un vădit rol terapeutic, scopul lui Peter Schlemihl fiind acela de a uita nenorocirile provocate de pierderea umbrei. Având în vedere aceste asemănări, Chamisso poate fi considerat un dublu al propriului său personaj. Nu întâmplător, omul de cultură își face resimțită prezența de mai multe ori pe parcursul relatării, fiind considerat confesorul eroului-povestitor. Prozatorul atribuie termenului *schlemihl* un sens personal, acela de dezrădăcinat, de paria.

Exegeta vorbește apoi de dedublările personajului în interiorul textului. În mod paradoxal, Anne-Gaëlle Robineau-Weber vede în omul în gri nu numai o întruchipare a diavolului, ci și un posibil dublu demonic al lui Schlemihl. La reuniunea desfășurată în casa lui Thomas John, nimeni nu acordă atenție misteriosului prestidigitator. Doar Peter se miră atunci când acesta scoate din buzunar o serie de obiecte miraculoase, precum o lunetă, un covor turcesc, un cort și niște cai. Pe de altă parte, nici protagonistul nu este remarcat decât de acest personaj insolit, care îi cere să își vândă umbra. Pe parcursul relatării, doar Schlemihl este în măsură să îl recunoască pe demonul îmbrăcat în gri. Personajul posedă darul ubicuității, adică talentul de a fi prezent peste tot în același timp. Această capacitate o va dobândi protagonistul însuși atunci când intră în posesia cizmelor sale fermecate, cu ajutorul cărora devine un veritabil stăpân al spațiului.

Tot un dublu posibil al lui Peter Schlemihl este considerat și credinciosul său servitor Bendel. Acesta veghează ca razele soarelui să nu deconspire handicapul stăpânului său și, la nevoie, îi împrumută propria sa umbră. Drept consecință, se poate afirma că Schlemihl se găsește într-o situație de dublă dependență, atât față de misteriosul om în gri, cât și față de propriul său valet. O umbră împrumutată nu poate însă substitui o umbră pierdută, iar narațiunea demonstrează faptul că un supliciu nu poate compensa un altul. În ceea ce privește blestemele, acestea joacă un rol important în aventurile stranii ale protagonistului. Ele vin de la diavol, care îl ispitește permanent pe individ. Schlemihl își vinde umbra omului în gri, care îi oferă în schimb punga lui Fortunatus. În momentul în care personajul conștientizează greșeala comisă, diavolul îi oferă posibilitatea să își răscumpere umbra după o așteptare de un an. Din păcate, prețul cerut se dovedește și mai mare decât cel inițial, vânzarea sufletului după moarte.

De-a lungul timpului, povestea omului care și-a pierdut umbra a inspirat numeroase creații, cum ar fi, de exemplu, *Umbra* lui Hans Christian Andersen. În proza fantastică românească, motivul umbrei a apărut în cunoscutele nuvele ale lui Mihai Eminescu, *Umbra mea* și *Sărmanul Dionis*. Dar tot aici poate fi amintit și Oscar Lemnaru, autorul volumului *Omul și umbra* din 1946. În cazul scriitorului danez, umbra decide singură să părăsească trupul omului care o generează. În felul acesta, ea dobândește o existență autonomă.

Chiar dacă timp îndelungat provoacă probleme existențiale grave, absența umbrei își pierde importanța în partea a doua a relatării, când lucrurile se schimbă în mod

semnificativ. Anne-Gaëlle Robineau-Weber insistă pe metamorfoza radicală a protagonistului. În ciuda insistențelor diavolului, Schlemihl refuză să își vândă sufletul. Mai mult, renunță și la punga fermecată care îl ținea legat de omul în gri. Începe să cutreiere lumea cu ajutorul cizmelor sale de șapte leghe, dedicându-se studiilor de botanică. În felul acesta își recucerește adevărata identitate. Absența umbrei nu mai este compensată prin intermediul bogățiilor de ordin material, ci printr-o viață spirituală dinamică și solitară.

Anne-Gaëlle Robineau-Weber remarcă faptul că eroul întâmplărilor acceptă să își vândă umbra pentru a-și depăși condiția de paria. Peter Schlemihl suferă în momentul în care niciunul dintre invitații bogați ai domnului John nu îl remarcă. El acceptă să își vândă umbra pentru a dobândi o anumită recunoaștere socială, un nou statut existențial. Pentru a nu fi considerat un om insignifiant (adică o umbră), el renunță la o parte din propria sa identitate. În mod paradoxal, sacrificiul personajului se dovedește gratuit, deoarece, vânzându-și umbra, el ajunge din nou într-o situație marginală, fiind obligat să trăiască departe de lumina zilei. Umbra este acea parte a personajului care îl diferențiază de ceilalți. Problema constă în asumarea acestei identități diferite și în găsirea unui loc în societate. Exegeta remarcă faptul că absența umbrei constituie un simbol al diferenței, este semnul care face vizibilă alteritatea în ochii celorlalți. În momentul în care renunță la punga lui Fortunatus, personajul alege să nu își mai ascundă adevărata identitate. Din acest moment, absența umbrei nu mai constituie un blestem, ci o opțiune. Drept consecință, diavolul însuși dispare din narațiune. Tot acum, hazardul pune la dispoziția eroului un alt obiect miraculos, cizmele de șapte leghe, care îl fac stăpânul spațiului. Diferențele față de ceilalți se șterg, deoarece nimeni nu poate să îl vadă.

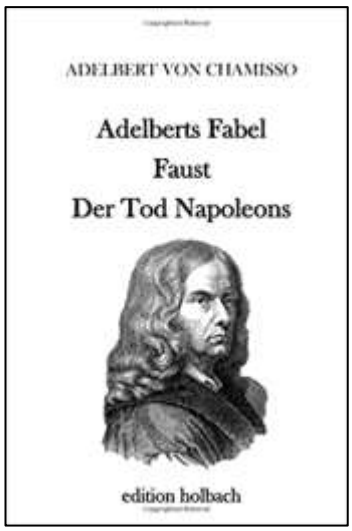

Anne-Gaëlle Robineau-Weber se întreabă dacă cel care este considerat diferit poate să își găsească locul în societate. Narațiunea are două părți simetrice, finalul propunând o soluție pentru nefericirile îndurate de către personaj în debutul relatării. Exegeta vede în juxtapunerea celor două secțiuni tot atâtea posibilități, ambele condamnate la eșec. În primul caz, personajul încearcă să își ascundă adevărata identitate pentru a putea fi asimilat de înalta societate. Cu toate acestea, alteritatea sa iese mereu la suprafață, subminându-i intențiile. În partea a doua, Schlemihl își asumă diferența față de ceilalți, dar nu depune niciun efort pentru a se integra în societate. Dimpotrivă, personajul alege să trăiască în solitudine, consacrându-se activităților științifice.

Prin intermediul cizmelor fermecate, naratorul introduce în text motivul călătoriei. Rătăcirile prin lume ale lui Schlemihl nu au însă nimic în comun cu mitul jidovului rătăcitor, condamnat să rătăcească fără odihnă pentru că l-a refuzat pe Isus. Mitul lui Peter Schlemihl se definește în raport cu omul în gri, adică cu diavolul. Călătoria lui Peter nu reprezintă o penitență, ci o oportunitate, o posibilitate de salvare. Anne-Gaëlle Robineau-Weber vede în umbra lui Peter Schlemihl un semn ambiguu, care oscilează între blestem și voința divină, între esență și aparență.

Exegeta remarcă faptul că succesul considerabil al operei lui Chamisso a permis transformarea numelui propriu Schlemihl în substantiv comun. Acest succes se explică, în secolul al XIX-lea, prin funcțiile politice și religioase ale mitului. Din păcate, odată cu trecerea timpului, termenul a decăzut în desuetudine, în timp ce alte nume proprii, precum Frankenstein sau Jekyll, au rămas extrem de vii în conștiința publică. Cu toate acestea, chiar dacă apare sub o altă identitate, figura eternului perdant, naiv și limitat, nefericit și ghinionist, este prezentă din plin în creația literară și cinematografică a secolului XX, datorită unor autori și regizori precum Philip Roth, Saul Bellow și Woody Allen.

Într-un interesant studiu consacrat *Dublului* în *Dictionnaire des mythes littéraires,* Nicole Fernandez-Bravo face, printre altele, și o serie de comentarii pertinente asupra narațiunii lui Chamisso, pe care o consideră o povestire filosofică, având un vădit sens alegoric. Exegeta precizează faptul că, în Epoca Luminilor, dublul demascat semnifica triumful rațiunii asupra obscurității. Peter Schlemihl își vinde umbra omului gri (diavolul) pentru a câștiga bogăție și prestigiu. Deși pare avantajos, schimbul se dovedește dezastros pentru personaj, care își pierde identitatea socială, devenind obiect de scandal prin faptul că ajunge un marcat. Interesantă este și maniera în care umbra se poate desprinde de corp, asemenea unui palton. Târgul încheiat de către Schlemihl se transformă într-o mare păcăleală. Schimbându-și umbra (singura lui avere) cu punga miraculoasă, mereu plină, tânărul aspiră să își cumpere o situație socială. Personajul trăiește însă într-o lume pe dos, în care valorile sunt răsturnate. Drept consecință, aparența, efemerul întruchipate de umbră preiau forma adevăratelor valori. Nu întâmplător, atunci când se pune problema căsătoriei cu Mina, este ales pretendentul care are umbră, chiar dacă acesta este necinstit. Nicole Fernandez-Bravo face distincție între umbră și suflet, care sunt privite în antiteză. Umbra întruchipează dublul exterior, imaginea socială, în timp ce sufletul simbolizează eul profund. Finalul relatării se dovedește semnificativ. Peter Schlemihl se opune valorilor răsturnate promovate de lumea în care trăiește. Drept consecință, el refuză să se supună lucrurilor superficiale, efemere, așa cum este și umbra. Personajul preferă să renunțe la falsul său dublu, exilându-se de societate. Își acceptă condiția vulnerabilă, dar, în felul acesta, reușește să își salveze sufletul. Potrivit lui Nicole Fernandez-Bravo, renunțarea la umbră echivalează cu triumful omului moral, care iese întărit din numeroasele încercări la care este supus.

Chamisso ne oferă o narațiune în care funcționează din plin dereglarea mecanismului dintre cauză și efect. Deși inițial pare un lucru banal, pierderea umbrei se transformă în cel mai grav handicap, provocând un șir întreg de nenorociri. Scriitorul ne introduce în plin fantastic, dar un fantastic din care lipsește elementul terifiant. Proiecția în supranatural este asigurată de prezența diavolului și a diferitelor obiecte miraculoase.

Kallos isihia IV

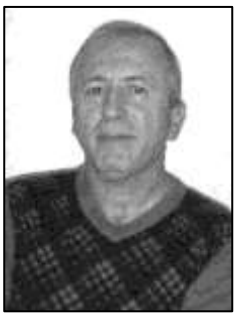

Lansarea romanului *Die Unschärfe der Welt* de Iris Wolff

Damaschin POP-BUIA

O seară aparte, care a înapoiat celor de față, ori prezenți prin *live stream*, ceea ce *corona* ne-a furat: normalitatea. E adevărat, nu în întregime, dar simplul fapt că o manifestare culturală avea loc, se desfășura, era o mică victorie în fața restricțiilor, multe și severe, pe care virusul l-a adus cu el. Nu, să nu se creadă cumva că ne-am arătat la față la modul... nonșalant, riscurile erau totuși prea mari, iar oamenii de ordine aveau grijă ca regulile să fie respectate.

Eveniment: Iris Wolff în Literaturhaus din Stuttgart

Despre **Iris Wolff** am scris în mai multe rînduri, ultima dată în urmă trei ani, după apariția, în 2017, a romanului *So tun als ob es regnet*, care preia expresia românească *A se face că plouă*. Pentru a împrospăta, ori, poate, completa informațiile de ordin bio-bibliografic, o să trecem în revistă câteva aspecte care îi alcătuiesc portretul.

Născută în Sibiu, în 1977, își petrece ultimii ani din România în Semlac (*Semlak*), în Banat. Emigrează în Germania, împreună cu familia, la vîrsta de doar 8 ani. Studiază aici Germanistică, Științele religiilor, precum și Grafică și Pictură, la Philipps-Universität din Marburg. A lucrat, din 2003 pînă în 2013, la Deutsches Literaturarchiv (Arhivele literaturii germane) din Marbach. În 2020 i-a fost acordat premiul Marieluise-Fleißer-Preis pentru întreaga activitate scriitoricească.

Universul prozei scriitoarei născută în România se hrănește cu precădere din spațiul transilvan, iar în cazul ultimei apariții, despre care vom scrie mai jos, din cel bănățean. De altfel, ultima ei carte urmează, din nou, destinul mai multor generații. Altfel decît în romanele anterioare, vom regăsi, în a doua jumătate a romanului, spațiul geografic german, văzut și perceput din perspectiva personajelor venite din Banatul românesc.

Redăm mai jos lista apariților editoriale ale autoarei la care facem referință: *Halber Stein* (Jumătate de piatră), roman, 2012; *Leuchtende Schatten* (Umbre luminînde), roman, 2015; *So tun, als ob es regnet* (A se face că plouă), roman, 2017; *Die Unschärfe der Welt* (Estomparea lumii), roman, 2020. *****

Romanul *Die Unschärfe der Welt* a apărut la renumita editură Klett-Cotta-Verlag, din Stuttgart, care s-a constituit în 1977, prin fuzionarea între Ernst Klett Verlag și Cotta-Verlag, cea din urmă avînd o vechime de-a dreptul impresionantă. A luat ființă în 1659 (!) sub numele de Cotta'sche Buchhandlung.

În seara lui 23 septembrie 2020 la ora 19:30 a avut loc prezentarea romanului mai sus pomenit, în Literaturhaus din Stuttgart. Moderatorul serii culturale a fost Denis Schek, un critic literar de reputație, prezent în nenumărate rînduri în emisiuni ale programului 1 de televiziune german (ARD), în *Deutschlandfunk* ori în reviste de specialitate de largă circulație, din Germania, dar și de peste granițele acesteia. Mi-am permis să fac cîteva poze și, cu permisiunea autoarei, Iris Wolff, am inserat una dintre ele la începutul prezentării de care ne ocupăm aici.

Despre roman, pe care l-am citit cel puțin cu aceeași plăcere ca și pe cele anterioare, s-a scris deja și se va mai scrie, cu siguranță, mai ales în spațiul de limbă germană. Noi ne mărginim, pentru început, la preluarea unor remarci de ordin critic literar, care o înalță pe Iris Wolff pe un piedestal al expresiei de limbă germană: „Eine Autorin mit einem traumsicheren Sprachgefühl" (O autoare cu un simț al limbii de domeniul visului), afirmă Denis Scheck, ori: „So schön hat noch niemand Geschichte zum Schweben gebracht" (Nimeni, pînă acum, nu a ridicat, atît de frumos, istoria la înălțimi plutitoare), cum scria Stefan Kister în *Stuttgarter Zeitung*.

Pe https://www.deutschlandfunkkultur.de aflăm o relatare mai amplă referitoare la *Unschärfe der Welt*. Iris Wolff redă pagini din istoria și viața secolului trecut prin povestea unei familii. Spațiul este cel al Ardealului și al Banatului. Se remarcă și aici poezia care transpare din proza autoarei – una din marile ei calități, atribut pe care eu l-am descoperit și simțit deja la lectura romanelor ei precedente. Prin citatul „Die Erinnerung ist ein Raum mit wandernden Türen" (Amintirea este o încăpere cu uși mișcătoare), avem doar un mic exemplu care vine în sprijinul acestei afirmații. „*Die Unschärfe der Welt* ist ein intimer, tiefernster und enorm sinnlicher Roman", („*Estomparea lumii* este un roman impregnat adînc de grav și de senzual"), mai citim aici.

Cartea este alcătuită din șapte capitole, la prima vedere, de sine stătătoare, la o privire mai atentă, sudate între ele. „Jede der sieben Hauptfiguren wird zur Heldin ihrer eigenen, klug pointierten Episode. Das führt nicht nur gegenläufige Perspektiven zusammen, sondern beschert uns auch mit jedem Kapitel den Zauber eines neuen Anfangs.", scrie Georg Leisten în *Südwest Presse,* pe 21.08.2020 (în rom.: „Fiecare dintre cele șapte personaje principale devine eroul propriului episod, articulat cu abilă subtilitate. Aceasta duce nu numai la perspective de interferență, ci ne oferă, cu fiecare capitol, farmecul unui nou început.")

Se oglindește aici istoria etnicilor germani, dar și a românilor ori a slovacilor trăitori în spațiul bănățean, cel în care autoarea a copilărit, pornind de la timpul regelui Mihai și continuînd pînă la căderea regimului ceaușist. Fiecare dintre capitole pune în centru o altă generație. Pe axa temporală se ajunge și la cea care va emigra în Germania, și care se va stabili în Nordul ori Sud-Vestul acesteia, iar personajele sînt încă puternic legate afectiv de paradisul pierdut, purtînd cu ele atașarea, dorul de Ardeal și de Banat, locuri aparte, care sînt văzute drept: „ein Land, in dem mehr Schafe als Menschen lebten, (...). Es ist eben nicht das Celansche («Land, în dem Menschen und Bücher lebten»), sondern eine dörfliche Ödnis, ein raues Randgebiet, von Bergen und Flüssen begrenzt." (În rom. „O țară în care trăiau mai multe oi decît oameni, (...) Nu este ceea ce regăsim la Celan, «o țară în care trăiau oameni și cărți», ci mai degrabă un deșert sătesc, o zonă marginală aridă, împrejmuită de munți și rîuri.")

Unul dintre leitmotivele care apare în carte este cel al apei, fie ea în formă lichidă ori în cea cristalină, de zăpadă. Soția preotului din sat, Florentine, însărcinată, gata să nască, va fi transportată, într-o sanie trasă de cai, la spital, unde va aduce pe lume un băiețel. Primul cuvînt al acestuia va fi „zăpadă". De altfel, primul capitol poartă chiar numele *Zăpadă*. De remarcat, folosirea sporadică a cuvintelor direct în limba română. Alături de „zăpadă" va apărea, de exemplu, „ciorba de perișoare" ori „țară fericită". Marea Neagră va apărea sub denumire românească (și nu drept *Schwarzes Meer*). Sînt, de asemenea, ilustrate aspecte ale socialului din România lui Ceaușescu: regimul inuman aplicat de forțele securității, trecerea „frauduloasă" a granițelor înspre Occident, Cortina de Fier cu tot ceea ce aceasta implica, precum și prăbușirea

regimului comunist din Europa de Est. Proza tinerei autoare, în ansamblul ei, mustește de poezie. În romanul care a pornit acuma în lume, parcă încă și mai mult decît în cele anterioare. Redau unul dintre pasajele pline de poetic: „Welche Farbe hat die Traurigkeit?, hatte Samuel gefragt als Liv sich in einem Sommer im Banat weigerte zurückzufahren. Sie war auf des Dach des Schuppens geklettert und verkündete, sie bleibe hier, man könne ihr Pakete aus Deutschland schicken. Nachtblau. Wo fängst síe an? Hier, sagte Liv und legte die Hände auf die Brust." (În rom.: „Ce culoare are tristețea?, întrebase Samuel pe cînd Liv, într-o vară, în Banat fiind, refuză să se mai întoarcă. Se urcase pe acoperișul unui șopron și, de acolo, adusese la cunoștință faptul că ea va rămîne aici. La nevoie, i s-ar putea trimite pachete din Germania. Albastrul nopții. Unde începe ea? Aici, spuse Liv și puse mîinile pe coșul pieptului.")

Generațiile sînt legate între ele prin *Povesteşte-mi despre Transilvania*, un îndemn adresat celei mai în vîrstă și care face din Ardeal un ținut apropiat edenicului, cu un ritm de viață lent precum colinele transilvane, cu o simbioză om-natură astăzi trecută într-un domeniu al imaginarului, al visului. Apar, de asemenea, o serie de reflecții cu tentă filosofică. Una dintre ele care mie mi-a atras atenția în mod deosebit este: „Was du einem nicht stehlen solltest, ist Zeit. Die Zeit kommt nicht zurück." (În rom.: „Ceea ce nu ai voie să-i furi altuia este timpul. Timpul nu se mai întoarce." Pagini care însenineză fața cititorului, anecdotice, sînt de asemenea prezente. Mi-a rămas în minte o întîmplare petrecută la graniță, la intrare în România, unde se îndreptau cîțiva – între timp – cetățeni ai Germaniei (unite). Unul dintre aceștia se afla încă în evidenta autorităților române, căci părăsise țara în mod ilegal. Grănicerul stă de vorbă cu el în particular și, după o vreme, este lăsat să treacă frontiera. Cel care așteptase în mașină îl întreabă: „De ce i-ai dat funcționarului ceasul de mînă? Ți l-a cerut el? Nu, răspunde acesta, m-a întrebat doar „cît este ora" ... Desigur, astăzi astfel de scene sînt de neimaginat, atuncea însă, pe la începutul anilor 1990, ele erau, în România, de domeniul firescului.

Dar să nu intrăm prea mult în detalii referitoare la creația de ansamblu a scriitoarei I. W. și să ne întoarcem la seara de 23 septembrie. În sala din Literaturhaus (din Stuttgart), destinată desfășurării evenimentului cultural, scaunele erau – din cauza vremurilor de *corona* – puse la o distanță de cca. doi metri unul de celălalt. Astfel, în loc de 150-160 de locuri, din vremuri normale, spectatorii erau, respectiv eram dispersați și reduși la cca. 50-60. Aveam să aflu că în jur de 150 cumpăraseră bilete via internet, pentru vizionare directă prin *live stream,* metodă care a cîștigat mult teren, mai ales de cînd trăim sub amenințarea lui *covid 19.* Avantajul spațiului mare dintre scaune era că, avînd distanța mai devreme amintită, puteam să ne arătăm la față, dînd jos măștile. Pe o parte a sălii toate geamurile erau deschise, astfel că eram destul de degajați și aerisiți, învăluiți în undele vocii fermecătoare a lui Iris Wolf. Aceasta a dat citire mai multor pasaje din romanul prezentat. Întrebările care au venit din partea criticului Denis Schek au fost, nu rareori, incomode pînă la provocatoare. Autoarea a găsit însă, de fiecare dată, maniera elegantă de a le răspunde ori, uneori, cea de a le amorsa prin umor, ceea ce, desigur, a dat un farmec în plus serii culturale din Stuttgart. Personal, am fost bucuros să aflu anumite aspecte care țin de partea laboratorului, a atelierului scriiturii. De altfel, și în această direcție, întrebările veneau din partea moderatorului. Astfel am aflat că, în concepția scriitoarei Iris Wolff, personajele nu sînt constructe dinainte definite ci, precum poate puțini romancieri o practică, ele prind contururi propriu-zise în timpul creării, a „nașterii" cărții. De asemenea, tehnica elaborării personajelor este una aparte. Autoarea a vorbit despre personajul Samuel din acest roman, afirmînd că el este, există și trăiește în exclusivitate din și prin perspectiva celorlalți actanți. Nu se confesează, nu spune nimic despre el, precum nici scriitoarea nu o face. Interesant! Spre sfîrșitul manifestării, cei din sală au avut posibilitatea de a cumpăra cartea și de a primi autograful autoarei.

Cred în reușita acestei cărți și sper ca Iris Wolff să se bucure din nou de

recunoaștere în rîndul criticii literare și de premii de specialitate. Într-un e-mail, imediat după lansarea absolută (în premieră) a volumului, la Hamburg, îmi scria: „Das Buch geht nun seinen aufregenden und bislang schönen Weg în die Welt.” (în rom.: „Cartea își urmează drumul spre lumea cititorilor, pînă acuma interesant și frumos totodată”. I-l dorim unul încoronat de succes!

(*Traducerea și adaptarea citatelor aparține în exclusivitate semnatarului acestor rînduri. Aduc mulțumiri prietenului meu, Richard Müller-Schmitt, care mi-a semnalat din timp acest eveniment cultural. D.P.-B.)

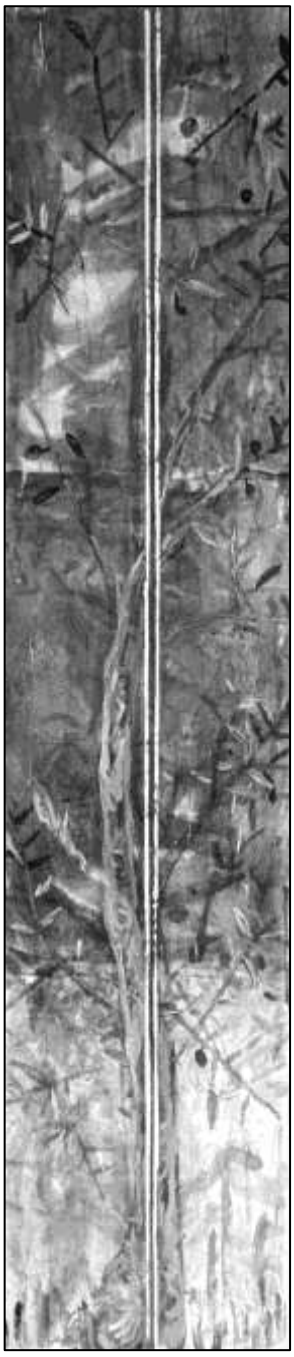

Lumea asemenea măslinului I

Doina MIHĂILESCU
în dialog cu Diana-Cristina MORAR

Pictura inimii

Diana Morar: – *Vă rog să faceți o incursiune în sufletul dumneavoastră și să ne împărtășiți cea mai vie amintire proprie în care apar simboluri religioase?*

Doina Valeria MIHĂILESCU: – A face posibilă, așa dintr-odată, o incursiune în propriu-mi suflet ar fi – de vreme ce, încă nici nu ne cunoaștem – o probă de indecență publică de neiertat pentru un pictor creator. Ținând seama de faptul că nu sunt nici grafoman și nici mare amator de mărturisiri, găsesc totuși resorturi interioare în a vă răspunde. Motivul este nou și subtil. Se datorează, cred, faptului că am ajuns să am un asemenea repertoriu de certitudini încât – după o experiență de decenii – aceste convingeri pot fi mărturisite unui interlocutor prompt și sensibil. Trebuie să spun de la început că în afara unui cerc restrâns de apropiați și colaboratori, eu am un caracter rezervat, liber în a-mi trăi cu satisfacție independența și extrem de selectiv în ceea ce privește atenția mea la nou. Faptul „noului” nu a fost pentru mine niciodată o obsesie. În fond, echilibrul între prezent, trecut și viitor s-a păstrat mereu în zona de echilibru. De aici, poate, s-a ivit afinitatea mea pentru arta veche a icoanei. În acest exercițiu de „afinități elective” sunt mereu dispusă să leg trecutul și prezentul de viitor. Îmi place să cred că trăiesc în dimensiunea continuă în care ziua de ieri se verifică cu ziua de azi și cu cea de mâine. Caut o continuitate între ceea ce este și ceea ce trebuie și poate să fie. Cu greu înțeleg și accept necesitatea unor rupturi – de aceea urăsc compromisul – și îmi doresc ca în înțelegerea gestului creator de cultură să se așeze mai mult „rațiunea” decât „polemica”. Îmi place să descopăr căi noi și știu să admir versanți diferiți, temperamente diferite, greșeli și victorii diferite. Este ceva nou de descoperit? Sunt dispusă să mă deschid! Nu agreez totuși tinerii ignoranți, veleitari și superficiali, sicofanții și oamenii lipsiți de talent. Eu cred că reînnoirea constă în a lega trecutul de prezent, ferindu-te de nebunia, de beția, de naivitatea care îndeamnă să crezi că doar ceea ce faci tu e bine. Știu că doar Dumnezeu le-ar putea înlesni oamenilor – fie ei și artiști – să fie altfel decât toți ceilalți, să fie unici și fără seamăn. Din dorința de unicitate e bine să nu improvizăm și să nu facem rău muncii noastre.

Plastică

– *Ce simțiți când vedeți o icoană pe lemn care trebuie restaurată? Ce puteți citi pe suprafața ei? Cât din istoria ei este transmisă de culoarea scorojită, lemnul uscat și culorile stinse?*

– Ce este o icoană? Pentru mine ca pictor, ca și pentru un teolog, dar și pentru un credincios, icoana este un „locus teologic”. Icoana ca simbol vizibil stabilește o punte între sensibil și spiritual. Fără să exagerăm, execuția operei de artă care este icoana este înfăptuită de către un artist sfințit aflat în

„starea de har”. Pictând te împrietenești cu Sfântul. Începi să faci parte din familia lui duhovnicească. Prin cele vizibile, spune Sf. Ioan Damaschinul, gândul și inima noastră trebuie să se avânte într-un elan spiritual și să urce până la nevăzuta stare a lui Dumnezeu. Ca artă, icoana este loc „iluminat” care se situează dincolo de plenitudinea oricărui decalc al naturii vizibile. Trebuie spus că arta aceasta se adresează inteligenței contemplative și, în egală măsură, sensibilității umane normale. Limbajul specific este însă unul care a reușit să se particularizeze. Icoana folosește și aduce maximum de grație prin desenul hieratic, ca întreaga artă bizantină. Icoana nu e altceva decât un univers hieratic pe care îl înțelege privitorul prin inteligența inimii. Iconarul este un desenator și colorist de mare talent, un cunoscător perfect al armoniilor simbolice și al narațiunii pe care erminiile le formulează canonic.

În legătură cu restaurarea unei icoane, în cele câteva decenii de muncă în atelier, am reușit să înțeleg că în fața ei trebuie să te comporți asemenea unui regizor. De aceea restauratorul trebuie să creadă în regie, care este un fapt eminamente interpretativ. Prima „lectură” pe care o face restauratorul e o lectură critică prin care scoate în evidență formele narațiunii și spectacolul religios, prin evidența mijloacelor picturale. Limitele obiective rezultă din studiul „critic” al ceea ce este, al ceea ce credem că a fost și al ceea ce mai trebuie să fie. Regizorul restaurator își asumă o atitudine imparțială, uneori chiar împotriva sieși și a propriilor prejudecăți de gust. El descoperă „ceea ce este” obiectul iconic chiar dincolo de mode, de falsele interpretări anterioare, de uzanțe și gustul public. O interpretare tendențialmente „obiectivă” poate fi adeseori o interpretare „subiectivă” sau părtinitoare. În acest interval se joacă talentul, vocația, libertatea creativă a restauratorului. Schemele sensibile ale unei generații, ale unui gust, învăluie și pun în evidență realitatea obiectului restaurat care poate primi harul tulburător, dacă este inspirat, al celui care îl restaurează. Sunt restaurări care capătă chipul iluminat, exploziv, străluminat și lucid de dincolo de clarificarea critică. E bine să se evite orice fel de arbitrar, de „nebunie”, de divagații de sens pe o asemenea temă. Restauratorul poate să practice o interpretare critică obiectivă. Riscul este al lui! Dintr-o asemenea perspectivă mi se pare că restaurarea a devenit pentru mine, fascinația mea. E un spectacol de teatru, cu reguli și principii clare, montat de un regizor foarte talentat. Plin de geniu. Și mai cred că „geniul” aparține sfântului pe care îl restaurezi. E o împreună-lucrare, în care tu dansezi cum îți „dictează” el. Intri într-o „relație” a cărei plată se face în Cer. Sfântul îți „spune” cum să-l restaurezi. În alt plan, cel teologic, restaurarea poartă „amprenta” Psalmului 50. Nu știm cine pe cine „restaurează”. Restauratorul restaurează icoana, care „se lasă” restaurată sau icoana „restaurează”, ființial, restauratorul? Este o împreună-lucrare de mare taină. O sinergie sfântă. În esență trebuie să reținem, cu riscul de a supăra, că restaurarea este în mare parte un fapt critic, este lectura critică a textului iconografic și în alt rând este un act de creație care are un important segment de lectură subiectiv-critică. Punerea în operă a acestei poetici în restaurarea icoanei, ține seama de anumite limite obiective. De aceea, uneori, obiectul restaurat nu este ceea ce ne-am dorit să fie. Se izbește, iată, de studiul critic al realității unor obiecte, pe care ajungi să le îndrăgești și să le simți ca făcând parte din propria-ți creație. Pentru artistul care stă în tine a fost extrem de util procesul de clarificare critică. Relația cu obiectul restaurat devine în mare măsură o relație morală. „Armele” restauratorului stau în obiectivitatea științifică, dar și în poetica și intuiția a ceea ce este posibil din punct de vedere artistic. Trebuie să fii nebun să nu ți le asumi în propria-ți muncă. Te echilibrează. Îți dau forță. Înflorești. Devii proaspăt. Te înnoiești. Tradiția este, după cum spune în „Poetica muzicală” Igor Stravinsky, „realitatea a ceea ce durează”.

– Tablourile dvs. au o încărcătură simbolică și religioasă cum rar se mai întâlnește azi. Apar îngeri, scene iconografice bizantine, stâlpnici, cuvinte sacre. Ne puteți vorbi puțin despre semnificația pe care o au aceste simboluri la nivel personal?

– Mă întrebați de încărcătura simbolică a lucrărilor mele? Mircea Eliade ne spune răspicat în *Tratatul de istorie a religiilor* că, „un simbol dezvăluie întotdeauna, în orice context, unitatea fundamentală a mai multor zone ale realului”. Și, pentru că în plan

profesional luasem o anumită poziție față de Revelație, m-am considerat fără clipire, ca om și ca pictor, creștin. M-am străduit să fiu după cum spune o vorbă, care mi-a devenit călăuză și mie, a curatorului meu și să am mereu „genele curate”. Doar așa credința este capabilă să dăinuie în pericol. În relația cu Dumnezeu, elementul ascultării a ieșit puternic în relief. Icoana m-a învățat să practic ascultarea pură. Este vorba de un ceva ultim, care nu se poate realiza decât prin ea. Ca pictor, în felul acesta preiau în actul meu creator, imperativul divin. Încrederea este posibilă aici și numai aici. Așa vine curajul de a încerca teme atât de grave. Teme ale eschatologiei pe care le inspiră însăși credința. Această mare temă se îmbracă simbolic și lasă loc subiectului să se ivească. Mi-am edificat munca de atelier după preceptul conform căruia: a crede însemnă a te încrede în autorelevarea lui Dumnezeu, să vii în întâmpinarea chemării Sale care-ți întemeiază și construiește sufletul. Cred că fac o artă desprinsă într-un fel din experiența liturgică, din travaliu restaurarilor de chipuri sfinte, din truda iconarului și din inspirația noncanonică. Este expresia artistică a unei zbateri sufletești care strigă în pustia lumii.

– *Lucrările dvs. cu îngeri au un farmec aparte, sunt, în primul rând, atât de clari și de hieratici, dar nu par a fi pictați, ci parcă i-ați descoperit pe pânză prin desprinderea mai multor straturi de culoare. Au o textură care îi apropie de… prezențe diafane permanente, de stilizări rafinate.*

– Temele mele pentru pictură, pe care le-am expus în timp, au o încărcătură culturală, simbolică și metafizico-religioasă. Este o zonă luminos-arzătoare către care mă îndrept întotdeauna, pentru că simt că mă cheamă. E un *dincolo* sau un *deasupra* de lume care îmi dă siguranță și nu mă înspăimântă. E un vis bun. Aceasta este perspectiva din care „Dansul Îngerului”, „Stâlpnicii”, „Maria Egipteanca”, „Punerea în Mormânt”, „Iov”, „Patimile lui Christos” devin un Loc al Retragerii dincolo de cotidian, în *Înalt* sau *Înăuntru*. Între acești poli oscilează lumea mea. Până la urmă trebuie asumată „direcția” temelor picturale. Am spus clar și răspicat, prin pictura mea „Ecce Homo” expusă la Salonul Anual de la Galeria „Arcade 24” din Bistrița, că biciuirea lui Christos continuă și în zilele noastre. Și în plan moral și în plan spiritual și în plan cultural. Acestea, din păcate, sunt datele Timpului pe care îl trăim. Este, deci, o adresare generală și un îndemn la redescoperirea valorilor creștine de către toți, prin discernerea axiologică a lumii printre umbrele și cenușile care ne încremenesc viața, iar această asceză, artistică de data aceasta, se oglindește *prin* și *în* descoperirea Adevărului. O artă fără finalitate și fără repere ale veșniciei este doar imagine.

– *Cum s-a născut seria plastică „Felurite cireșe-în cer și pe pământ”? Ce semnifică pentru dvs. farfuria cu cireșe? Are o simbolistică aparte? Și ce ați simțit când ați avut prezentă în expoziția personală lucrarea originală a lui Ion Andreescu? Ce alte lucrări și-au făcut loc în universul artistic al dvs.?*

– Eu nu pictez. Eu îmi amintesc. În memoria recuperării mele afective, Grădina prefigurează un drum. Centrul ei geometric este inima mea. Grădina copilăriei mele este prima mea lecție despre realitatea sensibilă, parfumată și roditoare a lumii. Este acel Loc, care-și dăruiește corpul, pentru hrana lumii.

Doina Valeria MIHĂILESCU s-a născut în 29 ianuarie 1953, la Reșița.

Educație și formare: 2002 – Doctor în Arte Vizuale, Academia de Arte din Pecs, Ungaria, Prof. Dr. Ilona Keseru/ 1978 – Academia de Arte Plastice Nicolae Grigorescu din București, Facultatea de Arte Decorative, Secția Tapiserie, clasa profesor Coca Niculescu/ 1972 – Liceul de Arte Plastice din Timișoara, clasa experimentală a lui Ștefan Bertalan.

Locul de muncă: 1990-2018 – Profesor Universitar Doctor la Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Arte și Design, Catedra Conservare-Restaurare-Pictură.

Activitate artistică: Premii/ Distincții: 2018 – Diploma de Excelență în domeniul Arte Vizuale și pentru Contribuția adusă la promovarea valorii culturii timișorene în țară și în mediul internațional, acordată de Primăria Municipiului Timișoara/ 2016 – Uniunea Artiștilor Plastici din România îi decernează Premiul pe țară pentru Artă Plastică Religioasă și Restaurare/ 2015 – Diplomă omagială și medalia Sf. Ioan Gură de Aur, acordate de Patriarhia Română pentru activitatea de conservare-restaurare și promovarea culturii creștine, București/ 2011 – Premiul de excelență culturală, acordat de Universitatea de Vest din Timișoara/ 2010 – Nominalizare pentru Premiul Radio Cultural, București/ 2004 – Premiul de excelență culturală, acordat de Austrian Airlines Group, Timișoara/ 2000 – Premiul I, Expoziție de pictură bizantină, Los Angeles.

Încet, în timp, în anii maturității mele, Grădina a devenit un Loc ascuns și tainic al inimii mele. Cînd îmi întorc gîndurile spre ea, îmi dau seama de marea șansă pe care am avut-o în înțelegerea propriei mele libertăți. În mijlocul ei simțeam că nu am granițe spațiale, florile, copacii până și răsadurile de roșii, forme de mișcare îmi desfințau limitele privirii, care deveneau transparente, foșnitoare și mă duceau departe, departe de lumea corspondențelor temporale. Primeam darul respirației curate și profune și a liniștirii odihnitoare și toate simțurile adunate intrau într-un fel de „ascultare” spre a percepe ceea ce nu se poate exprima. Așa a apărut nevoia picturii mele, care este o gândire-simțire vizibilă de orânduire artistică a spațiului. Tot ceea ce fac în viața de zi cu zi și în atelier se subordonează dorinței pe care o am de a înțelege lumea liturgică și omul liturgic. Pictura mea își propune să contribuie la descifrarea, pentru mine, a ceea ce este lăuntric prin forma întruchipată a sufletului prin trup, a spiritului ascuns prin fenomenul pământesc. Pentru mine Liturghia este lumea evenimentului sacru, ascuns, care însă devine necontenit formă și se revelează prin ea. Este vorba deci, înainte de toate, de a învăța acel act viu prin care omul credincios înțelege, primește, împlinește Semnul vizibil al Duhului invizibil. Toți trebuie să ne formăm o „educație liturgică” și nu neapărat o „cantitate” pe care să o numim „învățătură liturgică”. Pe aceasta trebuie să o simți ca pe un imbold spre vederea vie care ți-e dată pentru împlinirea „semnelor Duhului”. E potrivit și rodnic să deschizi ochii și sufletul pentru a vedea tot ceea ce ai în jur și să asculți îndemnul pe care îl ai. În ceea ce privește excepționala pictură a lui Ion Andreescu „Farfuria cu cireșe”, am zărit-o într-un muzeu, acolo era „decor” care trebuia să vorbească despre lumea și viața în care a trăit Vodă Cuza – și mi-am zis: ce-ar fi să trăiesc și eu o bucată de vreme cu ea?! Dacă până la acest moment puneam o icoană în centrul universului meu, acum icoana a devenit „Farfuria cu cireșe” a lui Ion Andreescu. Așa am „construit” toate expozițiile mele. Cei care sunt interesați nu trebuie decât să caute și vor ajunge la „Îngerul Alb de la Miloșeva”, la extraordinara icoană rusească din secolul al XV-lea, care înfățișează „Punerea în Mormânt”. În atelier vreau să trăiesc frumos. În bună înțelegere cu cei din vremea de ieri și cu cei de acum. Undeva deasupra trebuie să ai un Cer care să nu fie gol. Depinde doar de tine cum este acel Cer. Acela este paradisul tău.

– Am urmărit expozițiile dvs. și am observat că pandemia prin care trecem nu v-a încetinit ritmul creator sau expozițional. Ce planuri aveți pentru perioada următoare?

– Următoarea expoziție, pe care tocmai acum o pregătesc, se va numi „ACOLO DEASUPRA”. Au apărut noi forme cărora trebuie să le dăm cuvântul și să ne bucure că ele deja există.

– Am citit într-un articol că respectați un ritual aparte când începeți să pictați. Ne puteți da câteva detalii?

– Mă întrebați despre ritmurile mele. Fiecare ceas al zilei are sunetul său propriu. Eu trăiesc, după cum cred că v-ați dat seama, ca un caligraf medieval. Pentru mine, clipa dimineții strălucește mai puternic și mai senin decât toate ceasurile zilei. Taina nașterii se reînnoiește în fiecare dimineață. Ființa cea înnoită a dimineții se preface în rugăciune prin munca propriu-zisă din atelier. Urăsc zilele care nu au adevărul lor și care devin o „ruptură de timp”. Fiecare zi trebuie să fie și ea o lucrare, care are în inima ei o voință clară. Direcție, voință și chip clar care privește fix într-un loc ușor de bănuit și înțeles.

– Care este după părerea dvs. rolul artistului în Cetate?

– Pictorul trebuie să dobândească în lumea de azi o nouă cutezanță. El trebuie să părăsească secularizările, similitudinile, jumătățile de măsură și amestecurile valorice. E bine să nu faci compromisuri cu modernitatea. Orice fel de „romantism” al atitudinii produce confuzii. Structurile de gândire și simțire trebuie să fie afirmate răspicat, până la capăt.

– Vă mulțumesc mult pentru acest interviu!

– Vă mulțumesc și eu!

MEMENTO EMINESCU-2021. Flori la statuia Poetului din Piața Eminescu, Bistrița

Irina Petraș, conferință video despre Eminescu la Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița

La mormîntul lui Matei Eminescu din Bistrița. Menuț Maximinian, George Bulz, Ioan Pintea, Olimpiu Nușfelean

Prietenii lui Eminescu de la Palatul Copiilor Bistrița

Eminescu

Evocare Mihai Eminescu la BJ BN, cu Menuț Maximinian, Olimpiu Nușfelean, Cornel Cotuțiu, Ioan Pintea

Recital online Mihai Eminescu „Glossa călătoare” – un proiect inițiat de BJBN prin Serviciul Dezvoltarea, Evidența și Prelucrarea Colecțiilor și coordonat de Alina Diana Pop.

Lansare de carte prof. dr. Mircea Gelu Buta – 28.01.2021, la BJ BN, prezintă Ioan Pintea

Mircea Gelu Buta confirmă că și în pandemie se pot acorda autografe, cu respectarea distanței... dintre scriitor și cititor.

Ziarista Cristiana Sabău vorbește despre carte și autor

Alaxandru Pugna, fost secretar de stat în Ministerul Culturii

Olimpiu Nușfelean

Menuț Maximinian

Mircea Gelu Buta

Stelian Dolha, prefectul județului

Cornel Cotuțiu își prezintă recenta apariție editorială, volumul intitulat *Opt*.

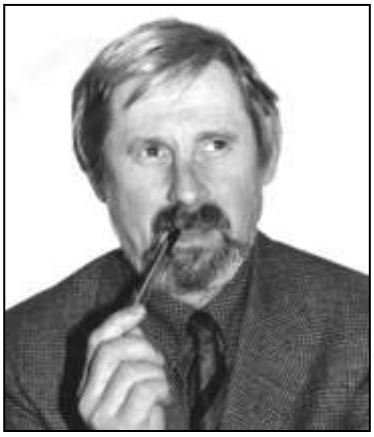

Lucian PERȚA

Alexandru JURCAN

Un izvor tainic

Stau pe marginea cuvântului poezie
ca un *câine la poarta raiului legat**
ținând în palme o cutie
în care din vânt am adunat,
din cele patru zări, *iubirile altora*
și le voi împrăștia în cuvânt –
știu sigur că asta îi va provoca
o *rană albastră* și sunt
ferm convins că din ea
va țâșni un tainic izvor
pe care mulți, desigur, vor vrea
să-l soarbă cu dor –
poezie – ce minunat acest cuvânt,
vor spune *cei ce-au* mai *rămas pe pământ!*

Parodii pur și simplu

Maria MATEAN

Dogme

E zarvă în școlile noastre,
Mascată cu măști de tifon
Și albe și negre și-albastre,
Având în croială bonton.
Eu fiind într-a doișpea la școală,
Poetă, folkistă cum sunt,
Deși-s pe profil de reală,
Cu muza mereu mă consult
Și premii, spun cu modestie,
Luat-am și iau cât se poate,
Când pentru cânt, când poezie
Și premiul întâi sunt cam toate.
Volume nu am deocamdată,
Dar într-o culegere sunt,
Am o poezie „plantată”
Și cred că-i destul de-nceput.
Dar las de acum și chitara,
Chiar și poezia deoparte,
Că simt că se-apropie vara
Și pune-voi mâna pe carte!

Romița Mălina CONSTANTIN

Confidențe despre libertatea mea

am obiceiul de a scrie *partituri*
pentru ferestrele copacilor
(s-au minunat de ele mulți cititori)

desigur însă că nu tuturor
le intră copacii pe fereastră
(cel puțin aici în capitala noastră)

unde eu locuiesc confortabil
și am pentru asta mulți dușmani
cu care mă voi împrieteni, probabil,
în decurs de câțiva ani,
asta fiind necesară măsură
de a-mi asigura libertatea de a scrie mereu
încă *un adagio* la partitură

știu că e greu,
dar fiind o tânără fată,
nu mă las nici dacă voi fi parodiată!

** Cuvintele scrise cu italice reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorilor*

CITITOR DE REVISTE

România literară, nr. 7/2021. E greu pentru cronicar să ilustreze în cîteva rînduri sumarul generos al revistei fanion a Uniunii Scriitorilor. Confruntîndu-se cu tot felul de vicisitudini, pe care le învinge constant, revista își afirmă număr de număr consistența și impactul în orizontul cultural al momentului. Nicolae Manolescu, în editorialul intitulat *Ubi sunt?*, aproximează opera criticii literare de a deretica prin „gospodăria literaturii", semnalînd „cea mai mare primejdie pentru literatură: de la transformarea canonului într-o listă, dintr-o ierarhie ordonată estetic într-un talmeș-balmeș de opere." În rubrica sa, *Certocrația*, Dorin Tudoran pornește de la o mărturisire și o întrebare: „Mă tem de omul care a publicat mai multe cărți decât a citit. Și Trump a semnat aproape douăzeci. Câte a scris, e greu de știut. Totuși, cum a putut un om cu un vocabular de 80-100 de cuvinte să vadă mai clar anumite lucruri decât oameni având la activ biblioteci scrise sau citite?". Întorcîndu-se mereu la cărți, Mihai Zamfir este de părere că „Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu au ajuns să reprezinte cele două direcții principale ale studiilor umaniste de la noi, să personifice două viziuni complementare asupra filozofiei, artelor și religiei" – cu referire la destin. În *Efectul nocebo sau „Minciuni și fraze-i totul"*, Irina Petraș glosează despre existența prin poveste. *Dascălii de barbarie* se intitulează „Contrafortul" lui Mircea Mihăeș, Daniel-Cristea Enache scrie despre cartea *Literatura în context* semnată de Mircea Anghelescu, *În bolgiile utopiei* (despre Constantin Țoiu) se numește cronica edițiilor semnată de Răzvan Voncu, Gheorghe Grigurcu conchide despre poezia lui Dinu Flămând: „La ora actuală creația poetică rafinat-doctă a lui Dinu Flămând are tangențe în literele noastre doar cu cea a lui Sorin Mărculescu.", postura de *globe-trotter* a poetului fiind considerată unică în lirismul autohton. Poeme de Adrian Popescu și Horia Bădescu. Seducătoarele amintiri ale lui Alex Ștefănescu de la rubrica *Timp retrăit* sunt așezate acum sub titlul *Politică și poezie*. Cristian Pătrășconiu este în dialog cu García Montero, un prestigios poet, eseist și prozator spaniol. Și, în fine, două pagini de proze scurte publicate de Olimpiu Nușfelean. Dar conținutul revistei mai are încă multe de arătat.

Caiete Silvane, aprilie 2021. Întrebîndu-se oare cam cîtă poezie a citit Lucian Perța ca să-și scrie parodiile, Daniel Săuca, redactor șef al publicației din Zalău îi aduce elogii poetului din Vișeu de Sus pentru sîrgul de a fi parodiat (și în continuare) pe poeții care au publicat în *Caiete Silvane*, sîrg concretizat și într-un volum de poezii în curs de apariție la editura revistei. Viorel Mureșan scrie despre proza Otiliei Țeposu, ilustrată în paginile unei cărți, *Fata pădurii*, apărută la Eikon în 2019, „o proză scrisă cu sensibilitate, balansînd pe linia subțire care desparte" realul de fictiv. Carmen Ardelean prezintă romanul *21 de zile* de Bogdan Brătescu, „o panoramă a unei perioade apuse, dar încă vii în conștiința și memoria afectivă a multor (supra)viețuitori care mai poartă povara crimelor, a dramelor din acele însîngerate zile ale lui decembrie". Texte interesante – poezie, proză, recenzii – semnează Emil Lungeanu, Gheorghe Glodeanu, Alice Micu, Ioan-Pavel Azap, Marcel Lucaciu, Viorel Tăutan, Ștefan Damian, Gela Enea, Alexandru Cazacu, Mirel Matyas, Marin Pop, Ioan F. Pop, Gyofi-Deak Gyorgy ș. a. Ne bucură să întîlnim în paginile revistei și trei bistrițeni, Icu Crăciun (recenzia la Aurel Podaru, *Întîmplări cu personaje reale*), Menuț Maximinian (*Repere și interferențe de teorie și istorie literară* de Viorica Nișcov) și Mircea Daroși (o poezie).

Alternanțe nr. 2 (31) aprilie 2021. Redacția revistei, formată din: Andrei Zanca, Eugen D. Popin, Vasile Gogea, Mircea Petean,

+ Miron Kiropol; Concepție grafică – Șerban Popin, Zoltan Munteanu-Racz, corector – Mihaela Kloos-Ilea, Webdesign și Desktop-Publishing – Maximilian Dengg, Administrator site – Eugen D. Popin, propune, în nr. din aprilie a.c., un sumar bogat, în care se regăsesc semnături dintre care e greu să alegi, toate fiind de tot interesul, precum: E. E. Cummings, Andrei Zanca, Magda Ursache, Rodica Grigore, Liviu Antonesei, Olimpiu Nușfelean, Mircea Petean, Elina Adam, Mirela Roznoveanu, Horia Dulvac, Al. Cistelecan, Radu Ciobanu, Ion Haineș, Nicolae Silade, Lucreţia Berzinţu, Clelia Ifrim, Niculina Oprea, Gheorghe Simon, Liliana Danciu, Miron Kiropol, Leo Butnaru, Stefan Borbély, Letiţia Ilea, Nicolae Suciu, Ion Maria, Savu Popa, Eugen D. Popin, Ștefan Dumitrescu, Nika Turbina, Béla Markó, Mircea Pora, Sonia Elvireanu, Adrian Gurgau, Medeea Roșca, K. V. Twain, Andrej v. Amady, Sergiu P. Dema, Herbert W. Mühlroth, Kocsis Francisko, Werner Göbl, Hans Dama. Frunzărind publicația, putem citi cum Andrei Zanca, în *Colinele liturgice*, conchide: „…să combați, nu are rost. Războiul, anacronic./ totul începe din lăuntru./ neîncrederea. nepăsarea. Lăcomia/ și servitutea. lipsa oricărui scrupul. Interesele./ căci viermele trudește în fruct/ Se lăsa seara./ câte o lumină printre/ colinele liturgice./ lătrat de câine ignorat./ case zăvorâte. Pustiu”. Liviu Antonesei vine în fața cititorilor cu *O poveste cracoviană.* Olimpiu Nușfelean, în *Poemul de la margine lumii*, constată: „Și-i atît de trist să nu poți vedea/ mai mult decît îți arată imaginația”. Mirela Roznoveanu, sub titlul *Mersul prin Iarba Necosită a Gândului Liric*, scrie despre un volum de versuri semnat de Andrei Zanca, *când dealul cel mai greu e pragul casei*, în curs de apariție. Al. Cistelecan își exprimă regretul că o „puștoaică absolută”. (Madeleine Andronescu), una din poetesele pe care criticul ni le aduce de ani din trecut, „n-a mers mai departe. Pare că ar fi avut unde. Și și cu ce.” Ștefan Borbély, în *Rromiada,* scrie despre trilogia romanescă *Didactica Nova* a lui Nicolae Suciu, „profesor în Dumbrăveniul profund multicultural unde a fost închisă și Ana Pauker, (…) o savuroasă și, pe alocuri, extrem de comică epopee literară multistratificată”. Markó Béla, la începutul poemului *Ars amatoria*, constată că: „Dacă stingem luminile din jurul nostru,/ putem vedea mult mai departe,/ apar constelațiile pe cerul întunecat/ și pot vedea din nou, în sfîrșit, Ursa Mare…” Și așa mai departe, cu toată bucuria lecturii.

În ***Actualitatea literară*** din martie-aprilie 2021, care apare la Lugoj, Nicolae Silade (director) scrie în *Despre lăuntrul-înconjurător, echilibru și conștiință*, despre interacțiunea continuă dintre lumea exterioară și lumea interioară. Remus V. Giorgioni (redactor-șef) comentează cartea *Pulberea de aur* de Petru Ursache, apărută la Eikon, editura care și-a propus să editeze operele complete ale profesorului ieșean. Cornel Ungureanu se ocupă de paginile fundamentale ale lui Mircea Eliade despre Hașdeu iar Constantin Cubleșan de cartea de poezie *Scandal în colonia de scribi* de Remus Valeriu Giorgioni, apărută nu de mult la Junimea. Întîlnim în cuprinsul revistei numeroase cronici și recenzii semnate de Radu Ciobanu, Paraschiva Buciumaru, Ovidiu Pecican (despre Eugen Barz cu *Biblioteca din Parla*, Marius Țion, *Umbra*), Cristian Ghinea, Daniel Mariș (Andrea H. Hedeș – *Povestiri de pe malul celălalt*, Olimpiu Nușfelean – *Să furi raiul cu ajutorul cuvîntului*), Dumitru Hurubă (Cornel Nistea – *Vedenia*), Romeo Aurelian Ilie, Ela Iakab, Florentin Popescu, Oxana Gherman (despre Adrian Suciu cu *Tratat de mers pe ape*) ș. a. Semnalăm două interviuri, cu prof. univ. dr. Mircea Lăzărescu și Simona Antonescu, ca și generoase grupaje poetice semnate de Ramona Bălușescu, Adriana Weimer, Gina Zaharia, Ela Iakab, Miruna Mureșan, Amalia Brăescu, George Nina Elian, Liliana Popa, Cristina Memelis, Ramona Müler, Gheorghe Simon, proză de Florin Logrești eanu și Ovidiu Bufnilă, un eseu de Magda Ursache (*Ușor cu limba română pe scări!*). Virgil Diaconu realizează o mini-antologie cu poezia începuturilor, din literatura universală. Și sumarul interesant al revistei nu se oprește aici.

M. L.

Ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor din România din data de 30 martie 2021

Marți, 30 martie 2021, s-a întrunit Consiliul Uniunii Scriitorilor din România. La ședință au participat următorii membri ai Consiliului Uniunii Scriitorilor din România: Nicolae Manolescu, președintele U.S.R., Varujan Vosganian, prim-vicepreședinte, Gabriel Chifu, consilier, Cornel Nistea, Vasile Dan, Dumitru Brăneanu, Victor Gh. Stan, Radu Voinescu, Radu F. Alexandru, Horia Gârbea, Daniel Bănulescu, Aurel Maria Baros, Ștefan Mitroi, Adrian Lesenciuc, Ovidiu Pecican, Angelo Mitchievici, Ioan Radu Văcărescu, Markó Béla, George Volceanov. Au participat online: Irina Petraș, Cassian Maria Spiridon, Mircea Mihăieș (invitat). Invitați: Daniel Cristea-Enache, director de comunicare, Stela Pahonțu, director economic, Dragoș Ursache, director administrativ, Roxana Chioseolu, referent. Unii dintre membrii Consiliului i-au împuternicit pe cei prezenți să-i reprezinte și să voteze în numele lor, inclusiv la votul pentru acordarea indemnizațiilor de merit. Primul punct pe ordinea de zi l-a constituit prezentarea Execuției bugetare la 31 decembrie 2020 și a Bugetului estimat pentru anul 2021. Execuția este anexată la procesul verbal și face parte din acesta. Au fost supuse votului Execuția bugetară la 31 decembrie 2020 și Bugetul estimat pentru anul 2021. Au fost aprobate în unanimitate. Varujan Vosganian a informat Consiliul U.S.R. că Raportul Comisiei de cenzori U.S.R. asupra execuției bugetului de venituri și cheltuieli la data de 31 decembrie 2020 nu poate fi prezentat pentru că Nicolae Corlat, președintele Comisiei de cenzori, este în spital, bolnav de Covid-19. Prezentarea Raportului se va amâna până în momentul în care membrii Comisiei se vor întruni și vor putea face verificările necesare. Următorul punct pe ordinea de zi a fost aprobarea repartizării sumelor primite de la Ministerul Culturii (conform Legii nr. 136/2015) pentru revistele U.S.R. S-a supus la vot repartizarea prezentată Consiliului. A fost aprobată în unanimitate. Un alt punct pe ordinea de zi l-a constituit acordarea unei indemnizații de merit. S-a supus la vot. În urma numărării voturilor primite, Daniela Crăsnaru va fi propusă pentru acordarea indemnizației de merit. În continuare, a fost prezentată situația încasării cotizațiilor pe anul 2020. Dintr-un număr total de 2620 de membri, au achitat cotizația 2202 membri. A fost prezentată lista cu membrii propuși spre suspendare pentru neplata cotizației pe anul 2020. S-a supus la vot suspendarea acestor membri până când vor achita cotizația. S-a votat în unanimitate. În continuare, av. Corina Popescu a prezentat situația dosarelor în instanță ale U.S.R. A fost apoi prezentată inițiativa privind moțiunea de susținere a Uniunii Scriitorilor din România, lansată de colegi din țară. Următorul punct pe ordinea de zi a vizat proiectele pentru anul 2021, cu unele amânări justificate în contextul pandemiei sau, în același context, cu formate online. S-a propus ca la proiectul „Literatura tinerilor” (ediția a IV-a, Neptun, 16-19 septembrie), Premiul acordat în cadrul acestui eveniment să conteze ca și celelalte premii ale Uniunii Scriitorilor, fiind considerat un Premiu de debut al U.S.R. De asemenea, s-au propus proceduri de funcționare a Comisiei de Validare. Propunerile au fost votate în unanimitate. În continuare, au fost discutate două contestații privind validarea dosarelor de intrare în U.S.R. (Filiala Iași și Filiala Bacău). Lista cu semnăturile celor prezenți se anexează la procesul verbal și face parte din acesta. Toate anexele la procesul verbal fac parte din procesul verbal.

Ședința Comitetului Director al Uniunii Scriitorilor din România din data de 30 martie 2021

La Uniunea Scriitorilor din Romania

Marți, 30 martie 2021, s-a reunit Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România. La ședință au participat următorii membri ai Comitetului Director: Nicolae Manolescu, președintele U.S.R., Varujan Vosganian, prim-vicepreședinte U.S.R., Aurel Maria Baros, președinte Filiala București-Proză, Horia Gârbea, președinte Filiala București-Poezie, Răzvan Voncu, din partea Filialei Cluj, Peter Sragher, președinte Filiala București-Traduceri Literare (online), Cassian Maria Spiridon, președinte Filiala Iași (online), Mircea Mihăieș, din partea Filialei Timișoara (online).

Invitați: Gabriel Chifu, consilier, Daniel Cristea-Enache, director de comunicare, Stela Pahonțu, director economic, Dragoș Ursache, director administrativ, Roxana Chioseolu, referent.

Pe ordinea de zi au figurat: analizarea solicitărilor mai multor reviste literare de a primi egida U.S.R. (a primit egida „Ardealul literar”), respectiv retragerea egidei U.S.R. revistei orădene „Familia”; analizarea proiectului *Festivalul Național de Literatură FestLit Cluj 2021*; inițiativa privind moțiunea de

susținere a Uniunii Scriitorilor din România, lansată de colegi din țară; situația veniturilor U.S.R. în perioada pandemiei; repartizarea sumelor primite de la Ministerul Culturii (conform Legii nr. 136/2015) pentru revistele U.S.R.; analiza proiectului *Reuniunea anuală a editurilor care publică literatură română contemporană*, Oltenița.

MOȚIUNE: Pentru Uniunea Scriitorilor din România

Noi, semnatarii acestei moțiuni de susținere a Uniunii Scriitorilor din România, ne exprimăm îngrijorarea, dar și revolta împotriva atacurilor ilogice și imorale la adresa singurului for de largă reprezentativitate al scriitorilor din România. Atacurile au început acum câțiva ani și s-au întețit în vremea din urmă. Inițial, ele au fost încercări de preluare cu forța a structurilor de conducere, iar în faza actuală vizează distrugerea Uniunii înseși ca instituție. Nu vor reuși, deoarece Uniunea Scriitorilor este un reper cu amplă bază istorică și cu activitate neîntreruptă.

Uniunea Scriitorilor din România este o instituție de interes strategic, cu o mare responsabilitate față de scriitorii români din țară și din diaspora, față de limba română, față de unitatea culturii române, precum și față de creația literară în limbile minorităților naționale. Prin eforturi remarcabile, Uniunea Scriitorilor a participat și participă activ la integrarea reală, structurală a României în familia europeană.

Uniunea Scriitorilor din România a fost înființată în anul 1908 ca Societate a Scriitorilor Români și a apărut ca o necesitate istorică, rămânând pe scena publică în toate perioadele politice, faste sau nefaste, ca instituție-reper pentru evoluția literaturii și culturii din acest colț al Europei.

Uniunea Scriitorilor din România contribuie la promovarea literaturii române actuale, aflată într-o continuă dinamică indestructibil legată de literatura română dintotdeauna. Dovada este susținerea unui număr impresionant de reviste și de proiecte atât de rememorare culturală, cât și de stimulare a literaturii de azi – modalități decisive de afirmare în aceste momente în care criza identității culturale este tot mai dramatică în întreaga lume.

Uniunea Scriitorilor din România gestionează cu prioritate valori culturale și spirituale. În istoria sa de peste un secol, este una dintre instituțiile care au dat sens și conținut vieții culturale din România.

Uniunea Scriitorilor din România a sprijinit și sprijină necondiționat, constant, pluralismul cultural și multilingvismul, minoritățile naționale fiind bine reprezentate în proiectele și programele promovate în spațiul public.

Uniunea Scriitorilor din România, în formula sa de astăzi, reprezintă cea mai importantă expresie instituțională a unei profesii, cea de scriitor, care este parte esențială în definirea caracterului culturii române. În acest sens, ea acționează cu maximă determinare pentru a reda, impune și menține demnitatea socială și financiară a scriitorului, inclusiv pentru consolidarea statutului său în cetate.

Facem apel către structurile administrative și politice din România să conștientizeze și să evidențieze rolul culturii și, implicit, cel al literaturii în educarea și modelarea generațiilor care s-au succedat în spațiul românesc, în definirea ideii de stat român modern. Fără susținerea revistelor de cultură, a programelor și evenimentelor majore pe care le inițiază și le organizează Uniunea Scriitorilor din România, există riscul să asistăm neputincioși la deșertificarea culturală a țării, lucru pe care nu ni-l vor ierta generațiile viitoare.

Prin această moțiune, asumată și semnată de noi, membrii Uniunii Scriitorilor din România, ne reafirmăm apartenența la organizația noastră și solidaritatea cu instituția care trebuie lăsată să-și exercite în condiții de normalitate vocația și datoria. Cei care atacă neîncetat Uniunea Scriitorilor din România trebuie să știe că nu beneficiază de sprijinul nostru și că, dimpotrivă, ne delimităm hotărât de asemenea practici.

Lista actuală a semnatarilor **– pe situl U. S. R.**

Mențiune: Moțiunea Pentru Uniunea Scriitorilor din România este semnată de peste 1.640 de membri ai U.S.R (15.04.2021, n. r.). Lista semnatarilor rămâne deschisă pentru colegii noștri din Uniunea Scriitorilor din România care nu au putut fi contactați de președinții de Filiale. De asemenea, îi rugăm pe colegii noștri să ne semnaleze eventuale inadvertențe legate de absența de pe listă a unor scriitori care au semnat moțiunea, ca și de înscrierea greșită a unor nume pe listă.

ÎN VITRINA CU CĂRŢI A REVISTEI

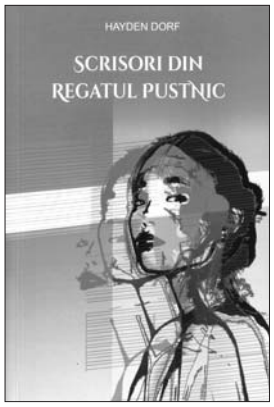

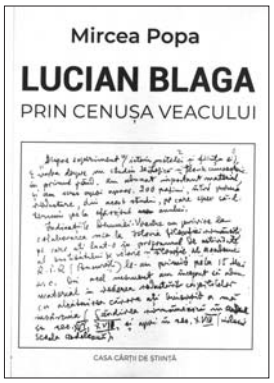

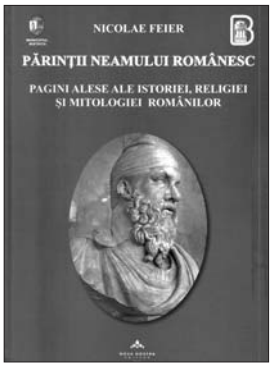

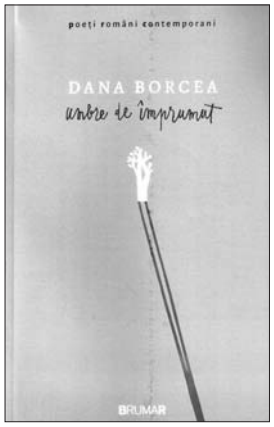

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicaţiilor şi nici pentru conţinutul materialelor publicate.”

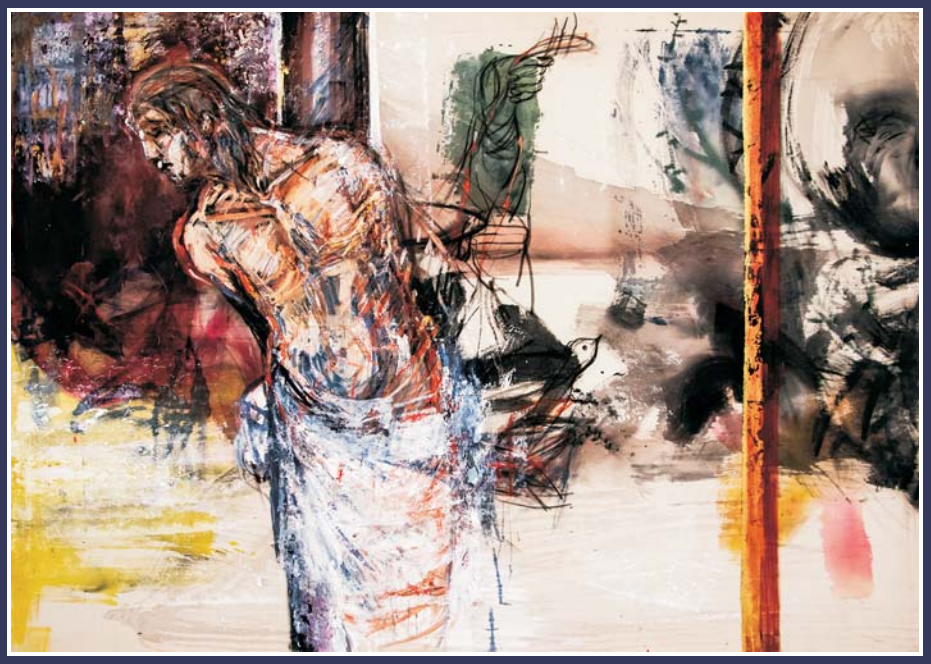

Doina MIHĂILESCU, *Ecce Homo*